

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

В. І. КАФАРСЬКИЙ, І. І. ПРИПХАН

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

У СХЕМАХ

Навчальний посібник

Київ-2018

УДК 342(477)(075.8)
ББК (67.400(4Ук)я73

Рецензенти:

Батанов О.В. – доктор юридичних наук, доцент;

Кравченко В.В. – кандидат юридичних наук, професор;

Опришко В.Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАНУ;

Скрипнюк О.В. – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ.

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист №1/11-14324 від 11.09.2012 р.)*

Кафарський В. І., Припхан І. І.

К 30 **Конституційне право України у схемах:** Навч. посіб. / В. І. Кафарський, І. І. Припхан. — К. : Видавництво Ліра-К, 2018. — 272 с.
ISBN 978-966-2609-36-3

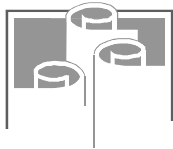
У навчальному посібнику у вигляді схем висвітлено курс «Конституційне право України». Матеріал викладено відповідно до державних освітніх стандартів із урахуванням останніх змін в українському законодавстві.

Видання розраховане на студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

УДК 342(477)(075.8)
ББК (67.400(4Ук)я73

ISBN 978-966-2609-36-3

© Кафарський В.І., Припхан І.І., 2012
© «Видавництво Ліра-К», 2012

Вступ	7
Тема 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА, НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	8
1. Поняття конституційного права України. Предмет і метод конституційного права України	8
2. Система галузі конституційного права України	10
3. Конституційно-правові відносини: поняття, суб'єкти, об'єкти. Юридичні факти у конституційному праві України	13
4. Конституційно-правова відповідальність: поняття, особливості, види	15
5. Джерела конституційного права України: поняття, особливості, види	18
6. Наука конституційного права України	20
7. Конституційне право України як навчальна дисципліна	22
Тема 2. ОСНОВИ ВЧЕННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЮ	23
1. Поняття, структура та ознаки конституціоналізму	23
2. Поняття та суть конституції. Соціальна сутність конституції	28
3. Форма і структура конституції. Класифікація конституцій	31
4. Механізм реалізації Конституції України	33
5. Прийняття та зміна конституції	35
6. Загальна характеристика Конституції Автономної Республіки Крим	37
7. Правова охорона Конституції України	39
Тема 3. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ	42
1. Поняття, суть, ознаки та гарантії конституційного ладу України	42
2. Поняття та принципи державного ладу України	45
3. Поняття, принципи та структура суспільного ладу. Конституційне регулювання суспільних відносин в Україні	53
Тема 4. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	58
1. Конституційні основи правового статусу особи в Україні	58
2. Поняття громадянства і належність до громадянства України	60
3. Принципи громадянства України	62
4. Порядок набуття та припинення громадянства України	64
5. Державні органи, які беруть участь у вирішенні питань громадянства	72

6. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців, закордонних українців та іммігрантів в Україні. Право притулку в Україні	74
Тема 5. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	80
1. Поняття і види основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні	80
2. Міжнародно-правові стандарти прав та свобод людини і громадянина . . .	83
3. Особисті (громадянські) права та свободи людини і громадянина	84
4. Політичні права та свободи громадян України	85
5. Соціально-культурні права і свободи людини й громадянина	85
6. Економічні права і свободи людини й громадянина	86
7. Конституційні обов'язки людини і громадянина	87
8. Гарантії конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні	88
9. Права людини і громадянина в Україні в умовах надзвичайного стану та їх гарантії	92
Тема 6. КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ	98
1. Конституційно-правове регулювання статусу об'єднань громадян	98
2. Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні	105
Тема 7. ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	111
1. Поняття та форми безпосередньої демократії	111
2. Поняття, соціальні функції і види виборів	112
3. Поняття виборчого права. Принципи виборчого права України	114
4. Поняття та види виборчих систем	117
5. Виборчий процес і його етапи	119
6. Поняття, соціальне призначення та види референдумів. Порядок проведення референдумів	127
Тема 8. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	131
1. Державна влада як інститут конституційного права	131
2. Система органів державної влади	133
3. Принципи організації та діяльності органів державної влади	135
Тема 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	136
1. Поняття парламенту та парламентаризму	136
2. Конституційно-правовий статус парламенту України – Верховної Ради України	139
3. Структура Верховної Ради України	140
4. Організація роботи Верховної Ради України	144

5. Функції та повноваження Верховної Ради України	146
6. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради з прав людини	148
7. Рахункова палата України	155
8. Акти Верховної Ради України. Законодавчий процес	158
9. Конституційно-правовий статус народного депутата України	168
Тема 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ	175
1. Загальна характеристика інституту президента	175
2. Порядок обрання Президента України	176
3. Функції та компетенція Президента України	181
4. Підстави дострокового припинення повноважень Президента України . .	186
5. Консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи й служби Президента України. Адміністрація Президента України	187
Тема 11. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	191
1. Поняття виконавчої влади та її функції. Система органів виконавчої влади в Україні	191
2. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України	193
3. Конституційно-правовий статус центральних органів виконавчої влади .	201
4. Місцеві органи виконавчої влади: види, призначення, повноваження . . .	205
Тема 12. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДОВОЇ СИСТЕМИ, ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ТА АДВОКАТУРИ	211
1. Конституційні засади правосуддя в Україні	211
2. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні	219
3. Конституційно-правовий статус прокуратури	224
4. Конституційно-правовий статус адвокатури	228
Тема 13. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	231
1. Адміністративно-територіальний устрій як просторова основа утворення і діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування	231
2. Поняття і основні концепції походження місцевого самоврядування	236
3. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування	238
4. Основи місцевого самоврядування в Україні	241
5. Система місцевого самоврядування в Україні	244
6. Повноваження органів місцевого самоврядування	249
7. Гарантії місцевого самоврядування в Україні	254

Тема 14. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	258
1. Поняття, сутність, структура та різновиди національної безпеки України	258
2. Основні загрози національній безпеці України й напрями державної політики у сфері національної безпеки	262
3. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України	266
Список рекомендованої літератури	269

Конституційне право України є провідною галуззю національного права, яка характеризується стійкими зв'язками, закладеними в нормах Конституції України, що визначають основи конституційного ладу, основи правового статусу людини і громадянина, територіальний устрій, систему державної влади та місцевого самоврядування.

Конституційне право є сукупністю юридичних норм, які закріплюють політичну систему суспільства, економічну систему держави, форму правління, що особливо важливо в умовах трансформації суспільно-політичних відносин.

Конституційне право закладає фундамент для розуміння сьогоденних державно-правових проблем, дає можливість ґрунтовніше засвоїти положення інших галузей права.

Конституційному праву України, як і іншим галузям національного права, властиві певні ознаки, що дають змогу ідентифікувати цю галузь права, визначити її призначення в правовій системі.

У навчальному посібнику курс «Конституційне право України» подається у вигляді структурно-логічних схем, що дає можливість виділити архітектуру питань, які є предметом регулювання даної галузі права. Запропоновані схеми дозволяють студентам стисло в наочній формі сформулювати уявлення про статус, правову природу і функціональну роль конституційно-правових інститутів.

Вивчення та засвоєння навчальних тем передбачає не тільки зорове запам'ятовування, але й обов'язкову паралельну роботу з нормативним матеріалом, у першу чергу з Конституцією України.

Схематичний виклад матеріалу дозволяє інтенсифікувати процес його засвоєння, сприяє ефективній підготовці студентів до семінарських (практичних) занять та екзаменів. Деталізація схем різна і залежить від труднощів, що виникають під час вивчення й засвоєння окремих тем, понять, категорій та інститутів.

Для більш зручного вивчення матеріалу в тексті навчального посібника у дужках вказуються статті Конституції України, законів України.

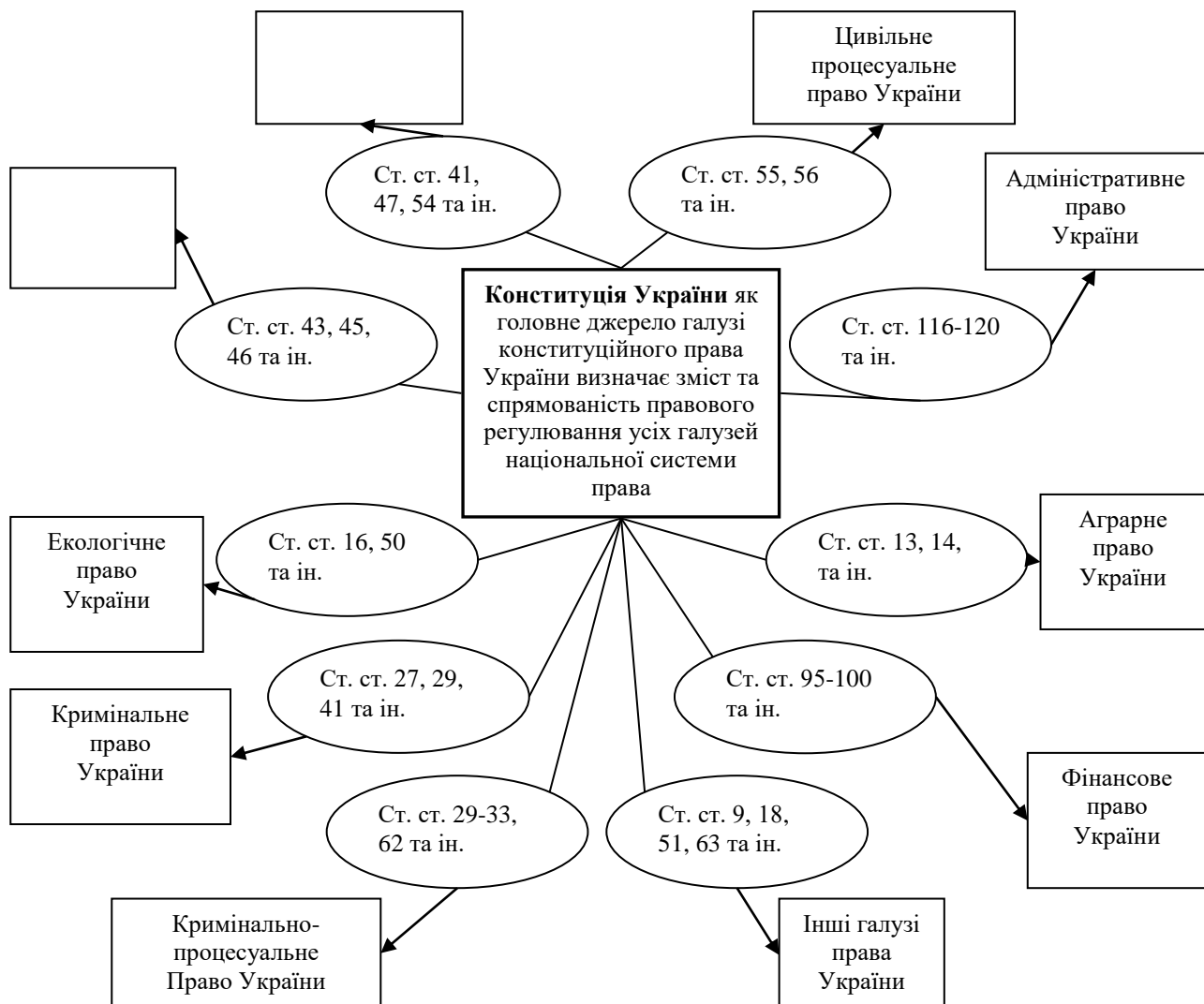
Вивчення конституційного права України базується на знаннях загальної теорії прав людини, філософії права, римського права, теорії держави і права, історії правових вчень, історії держави й права, що було враховано в процесі підготовки структурно-логічних схем.

У посібнику розміщені тестові завдання з курсу «Конституційне право України», відповіді на тестові завдання, список рекомендованої літератури, що допоможе студентам самостійно опрацювати цей основоположний курс національного права.

1. Поняття конституційного права України. Предмет і метод конституційного права України

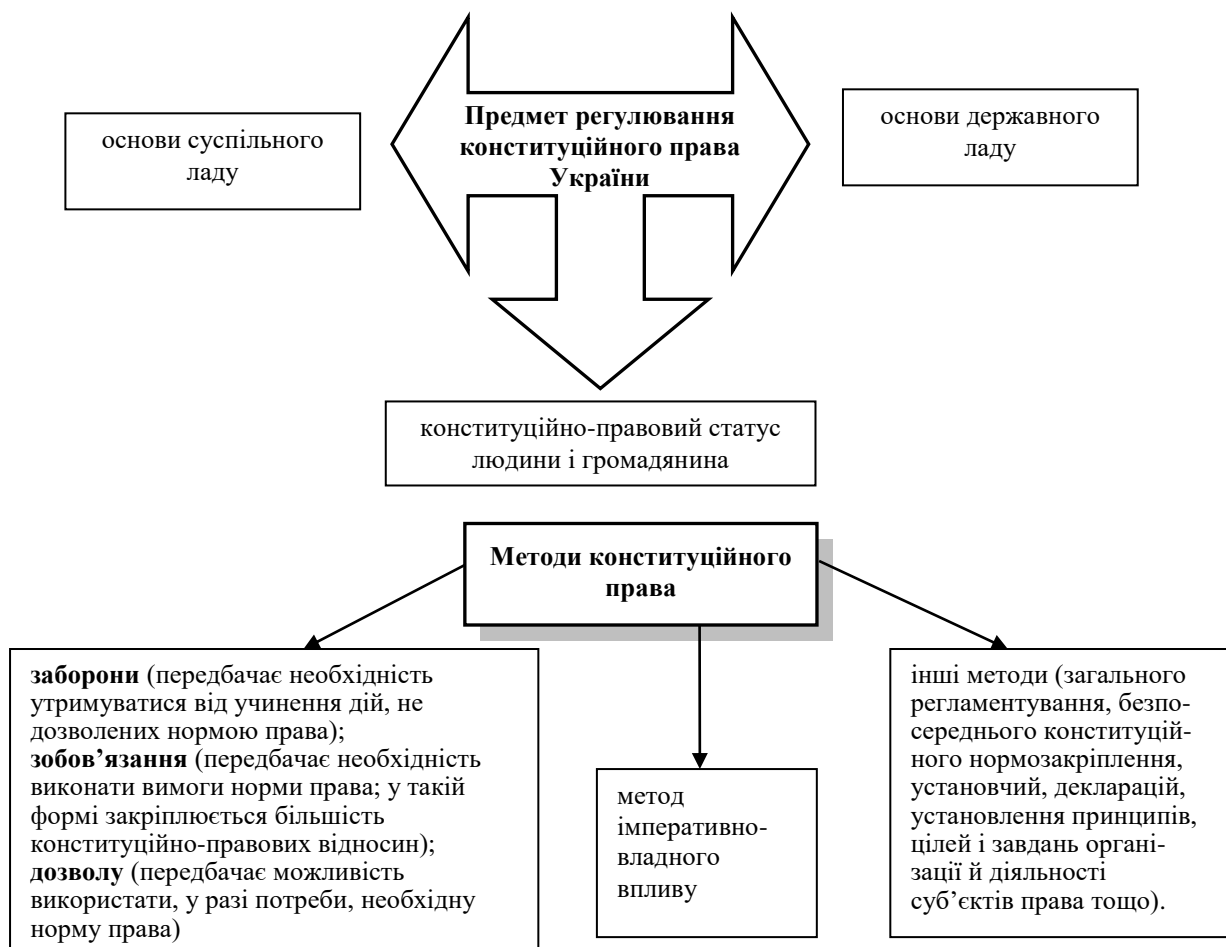
Соціальна цінність конституційного права полягає в тому, що ця галузь права регулює найбільш важливі, базові економічні, соціальні та політичні відносини. Оскільки Конституція є «ядром» конституційного права, стає зрозумілим, що якість конституційного тексту може суттєво впливати на розвиток конституційного законодавства, всієї правової системи України. Прогалини, суперечності в конституційному тексті можуть негативно відбиватися на становленні не тільки конституційного, а й іншого галузевого законодавства. І навпаки, вдосконалення Конституції, конституційного законодавства має позитивне значення для розвитку правової системи в цілому і окремих її блоків.

Особливості предмета конституційного права України

- суспільні відносини, що утворюють предмет конституційного права України, складаються у всіх сферах життєдіяльності суспільства: політичній, економічній, соціальній, духовній тощо;
- конституційним правом регулюється не вся сукупність відносин, а тільки базові, основні відносини;
- суспільні відносини утворюють таку систему, в якій прослідковуються форми і механізм здійснення влади, основним джерелом якої є народ;
- врегульовані відносини повинні забезпечити цілісність суспільства, його єдину організаційну структуру;
- це об'єктивно існуючі суспільні відносини політичного характеру;
- відносини виникають між специфічними суб'єктами (націями, народами, великими соціальними групами людей, державою, вищими органами державної влади тощо);
- ці відносини мають специфічні об'єкти (влада, суверенітет, цілісність держави, права та свободи людини і т.д.);
- відносини, які характеризуються стабільністю та стійкістю;
- ці відносини виникають між суб'єктами, реально наділеними політичною владою.

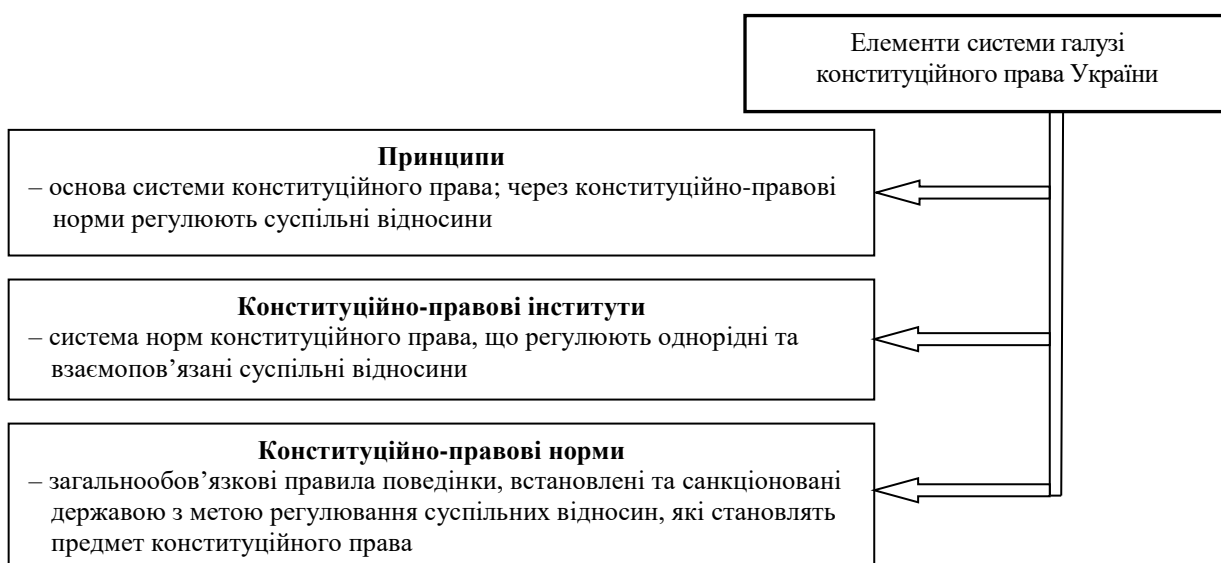

Метод конституційного права характеризується:

- 1) загальним характером;
- 2) максимально високим юридичним рівнем;
- 3) імперативним характером;
- 4) універсальним характером;
- 5) установчим характером;
- 6) поєднанням прямого та опосередкованого регулювання.

2. Система галузі конституційного права України

Система галузі конституційного права України – це її внутрішня побудова, що характеризується єдністю і взаємодією елементів цієї системи, до яких належать конституційно-правові принципи, конституційно-правові норми та конституційно-правові інститути

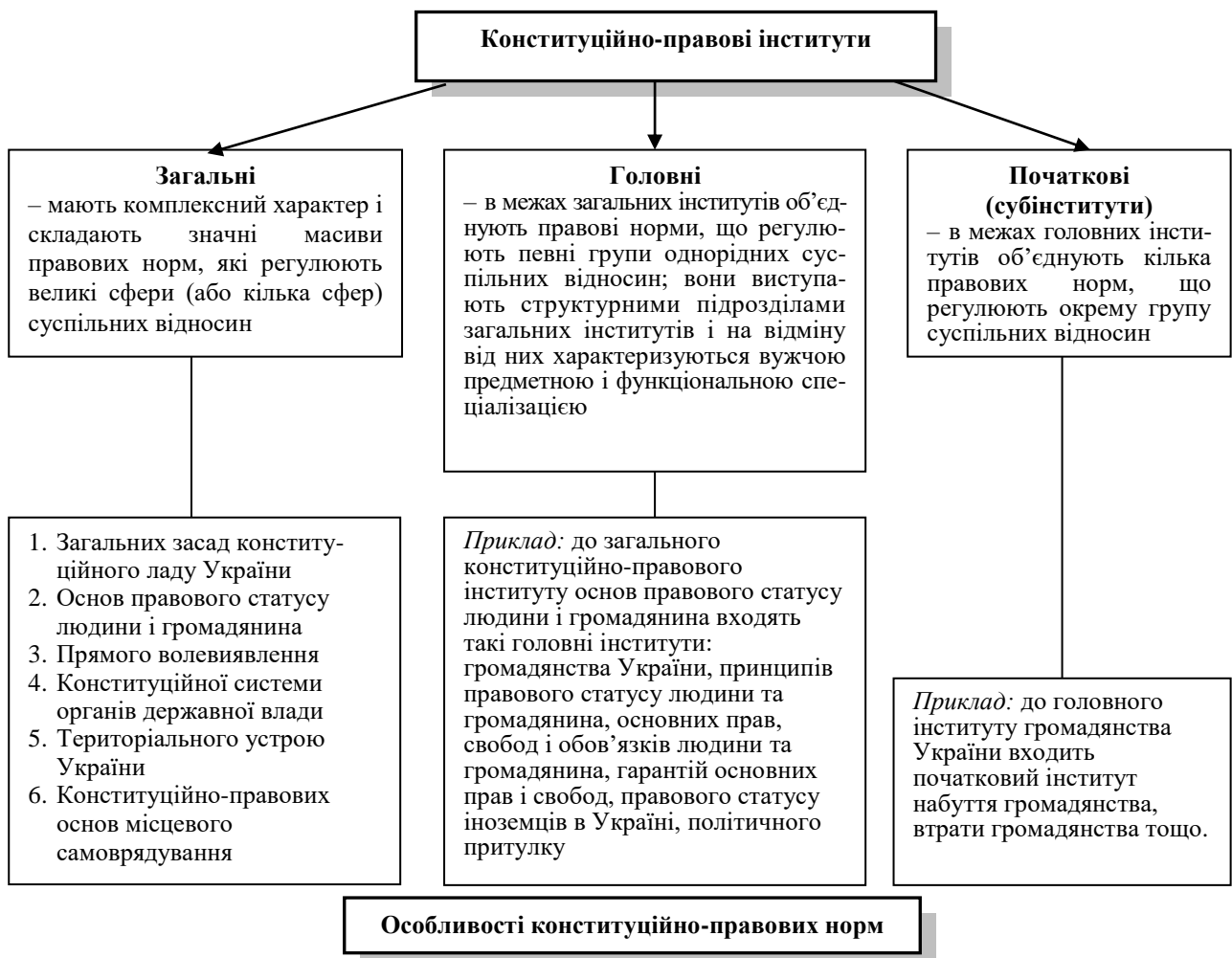
Принципи конституційного права України – це керівні засади, ідеї, ідеали, які визначають сутність, зміст, спрямованість і форми конституційно-правового регулювання

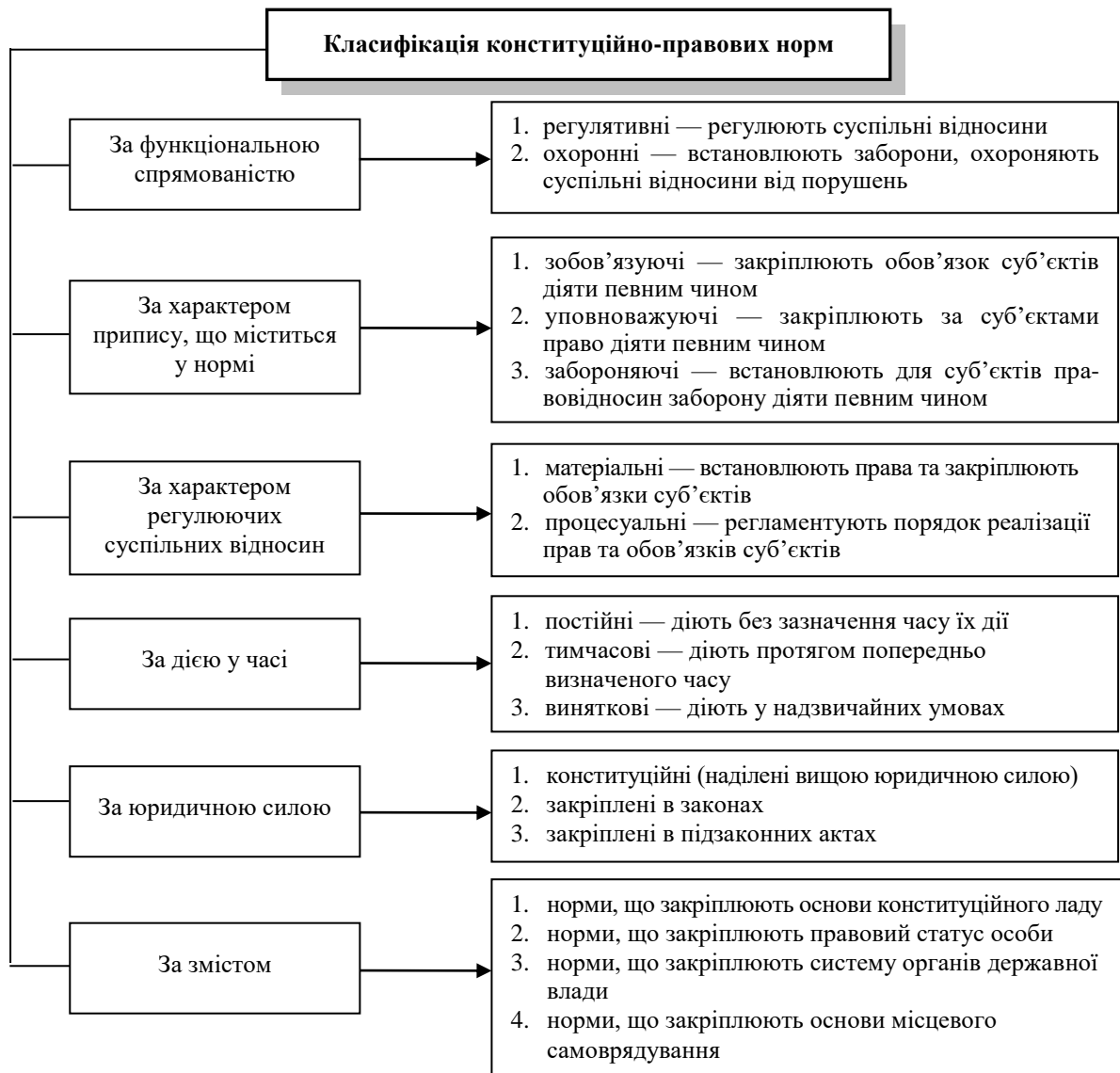
Загальні – найбільш узагальнені керівні засади, ідеї, а іноді й завдання галузі конституційного права України

- ✓ Публічності
- ✓ Пріоритетності
- ✓ Універсальності
- ✓ Демократизму
- ✓ Активної дієвості
- ✓ Науковості
- ✓ Наступності
- ✓ Системності
- ✓ Програмності тощо

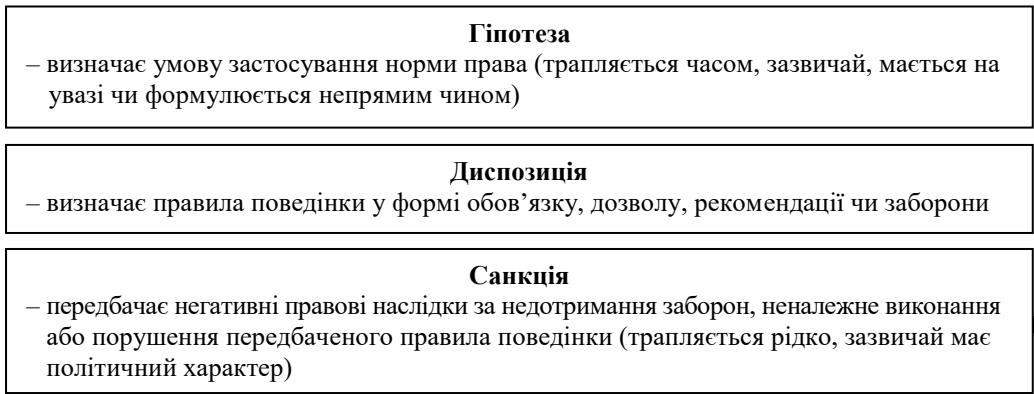
Особливі – керівні засади, ідеї, що виражають сутність і зміст окремих основних інститутів галузі конституційного права України

- ✓ Принципи основ конституційного ладу України
- ✓ Принципи конституційно-правового статусу людини, зокрема принцип громадянства
- ✓ Принципи форм безпосередньої демократії
- ✓ Принципи організації та діяльності органів державної влади
- ✓ Принципи місцевого самоврядування
- ✓ Принципи конституційної юстиції
- ✓ Принципи основ національної безпеки і оборони тощо

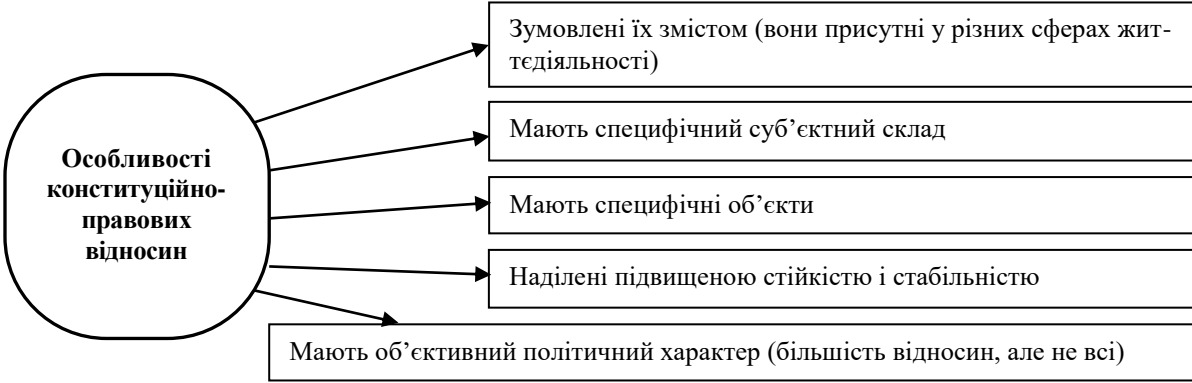

Структура конституційно-правової норми

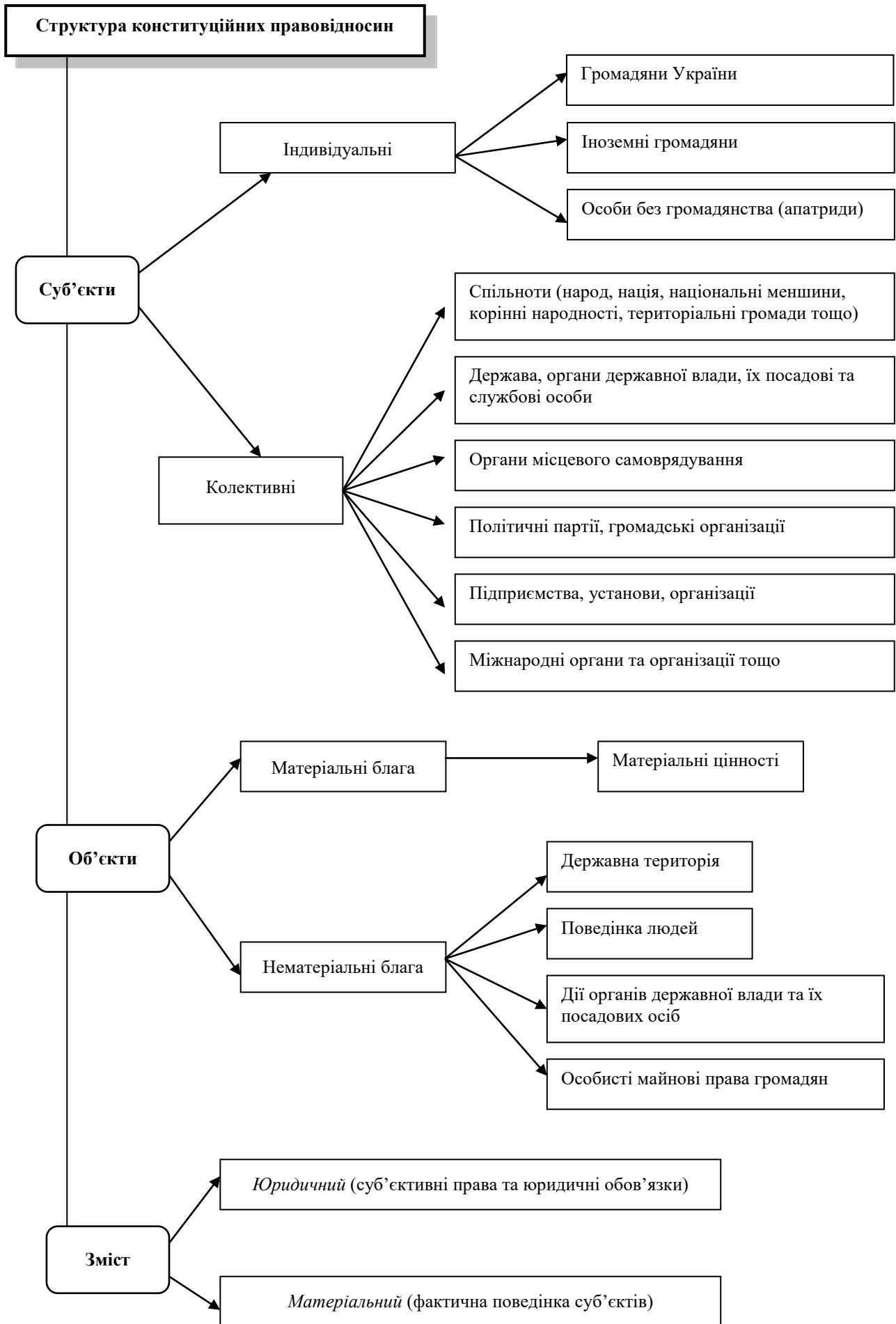
3. Конституційно-правові відносини: поняття, суб'єкти, об'єкти. Юридичні факти у конституційному праві України

Конституційно-правові відносини – це суспільні відносини, врегульовані конституційно-правовими нормами, тобто відносини, суб'єкти яких наділяються взаємними правами і обов'язками згідно з приписами конституційно-правових норм. За змістом це найважливіші для забезпечення життєдіяльності суспільства відносини, спрямовані на здійснення народовладдя, забезпечення прав та свобод людини і громадянина, які після врегулювання їх нормами конституційного права набувають характеру конституційно-правових. Саме в рамках конституційно-правових відносин приписи конституційно-правових норм втілюються у поведінку суб'єктів конституційного права.

Класифікація конституційно-правових відносин

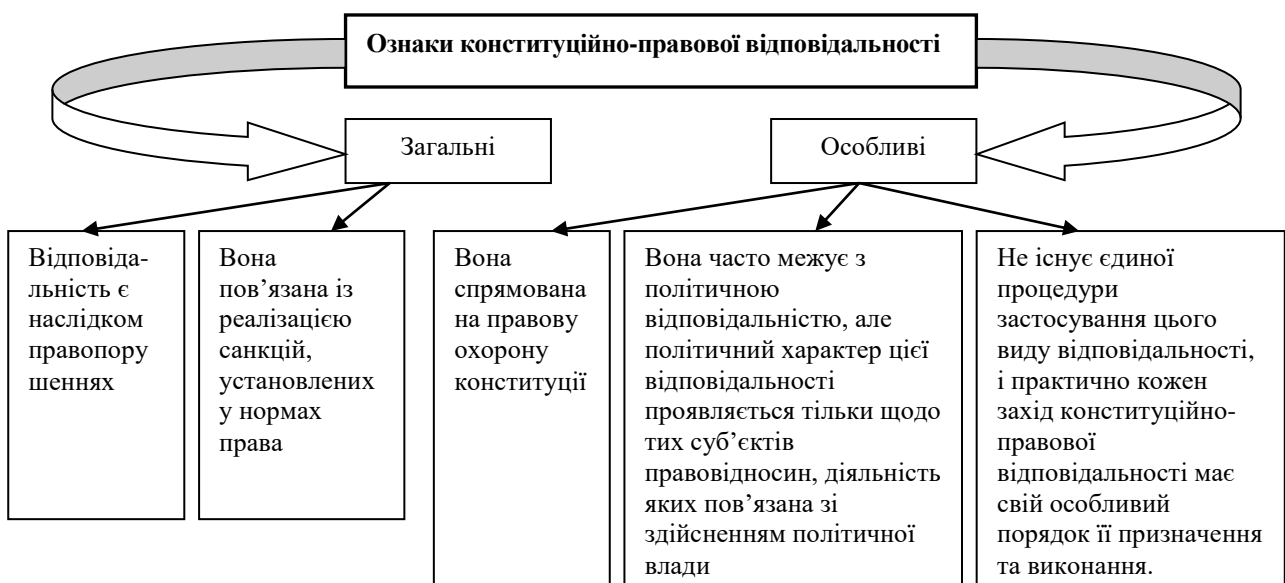

Юридичні факти – це конкретні життєві обставини, з якими конституційно-правові норми пов'язують виникнення, зміну або припинення конституційно-правових відносин.

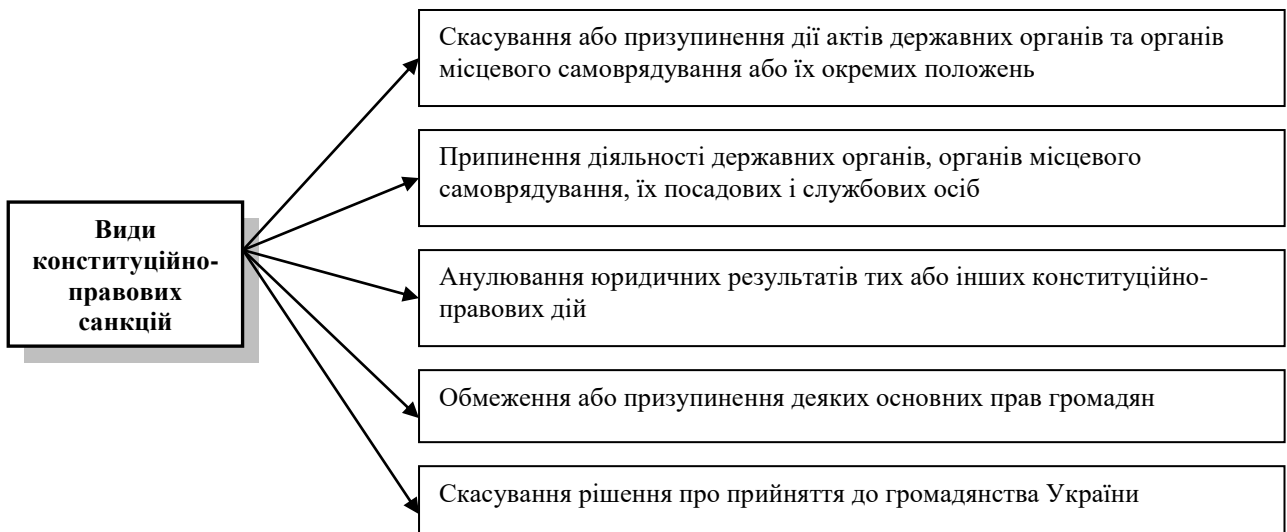
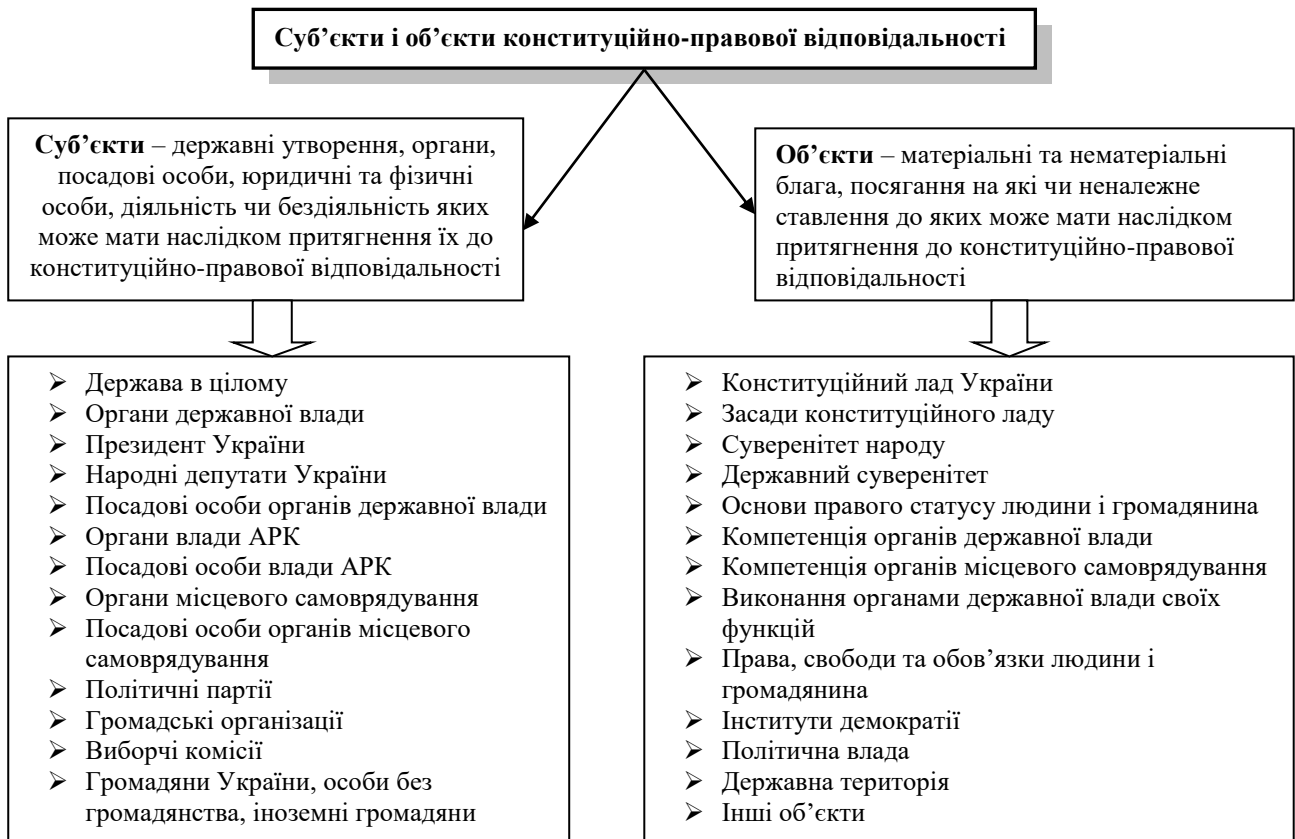

4. Конституційно-правова відповідальність: поняття, особливості, види

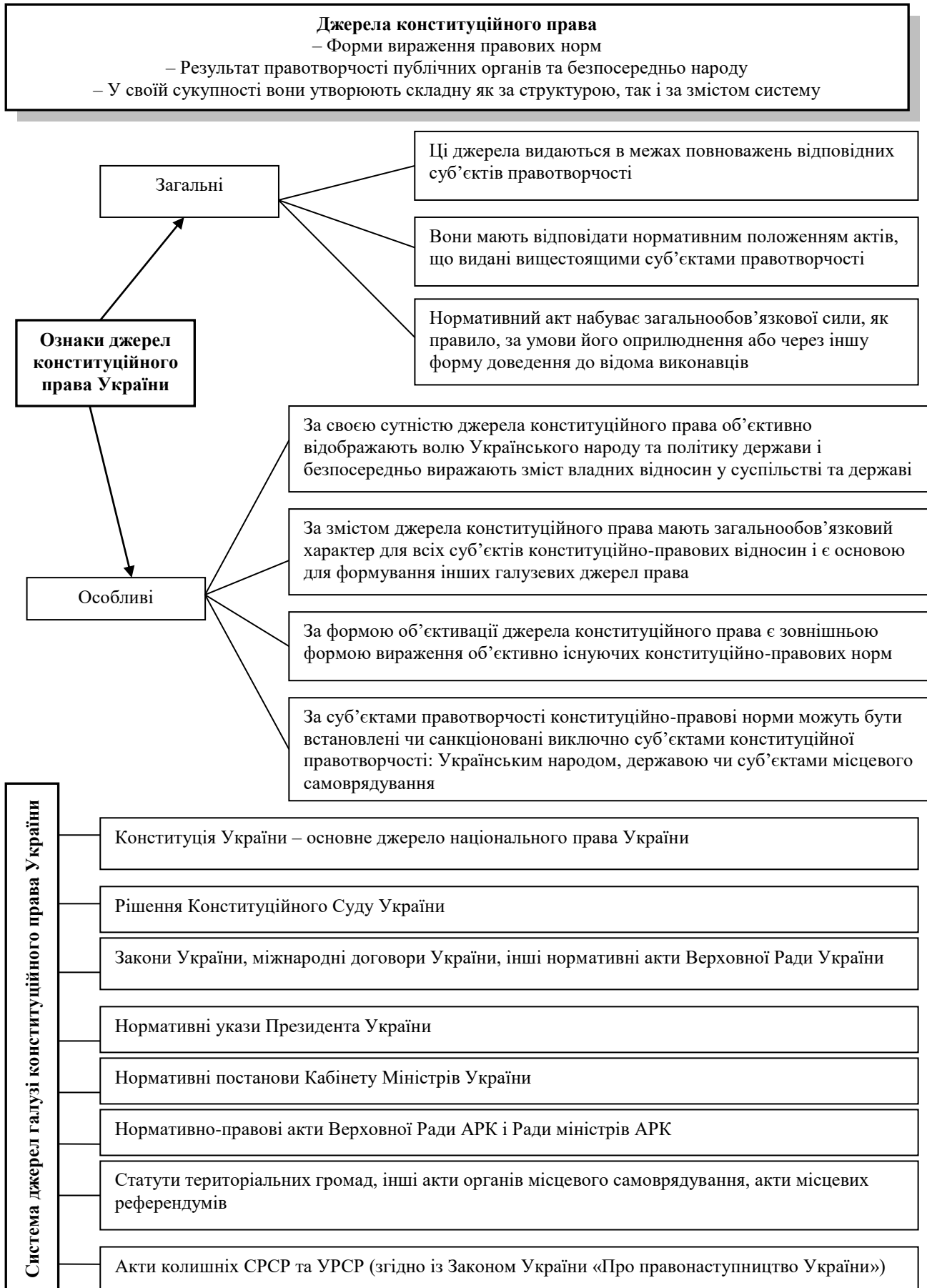
Конституційно-правова відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності, що має складний політико-правовий характер, настає за скоєння конституційно-правового делікту та знаходить вияв у передбачених конституційно-правовими нормами особливих несприятливих наслідках для суб'єкта конституційного делікту.

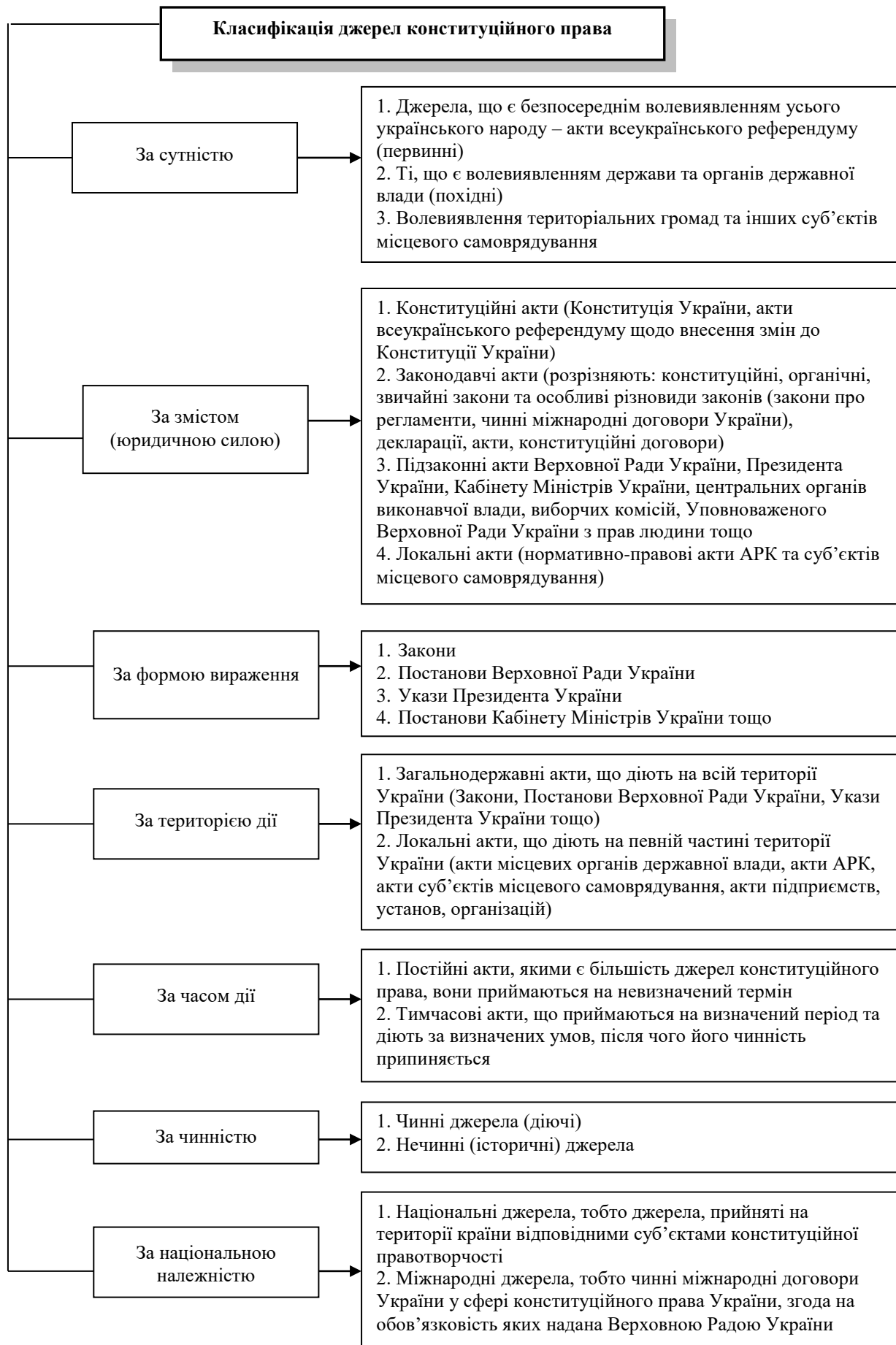

5. Джерела конституційного права України права: поняття, особливості, види

6. Наука конституційного права України

Наука конституційного права – галузева юридична наука, що являє собою цілісну систему знань, висновків та ідей щодо основ повновладдя народу, правового статусу людини і громадянина, організації та діяльності органів державної влади, засад місцевого самоврядування тощо.

Предмет науки конституційного права—явища державного, правового, політичного та суспільного життя, які досліджуються та вивчаються фахівцями в галузі конституційного права України

Норми конституційного права України

Конституційні правовідносини

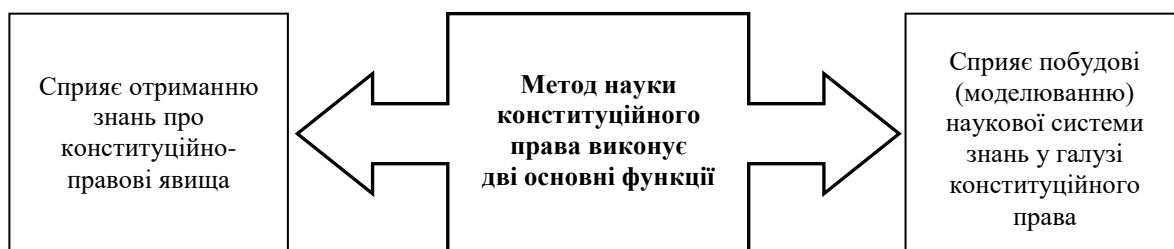
Практика і закономірності реалізації конституційно-правових норм

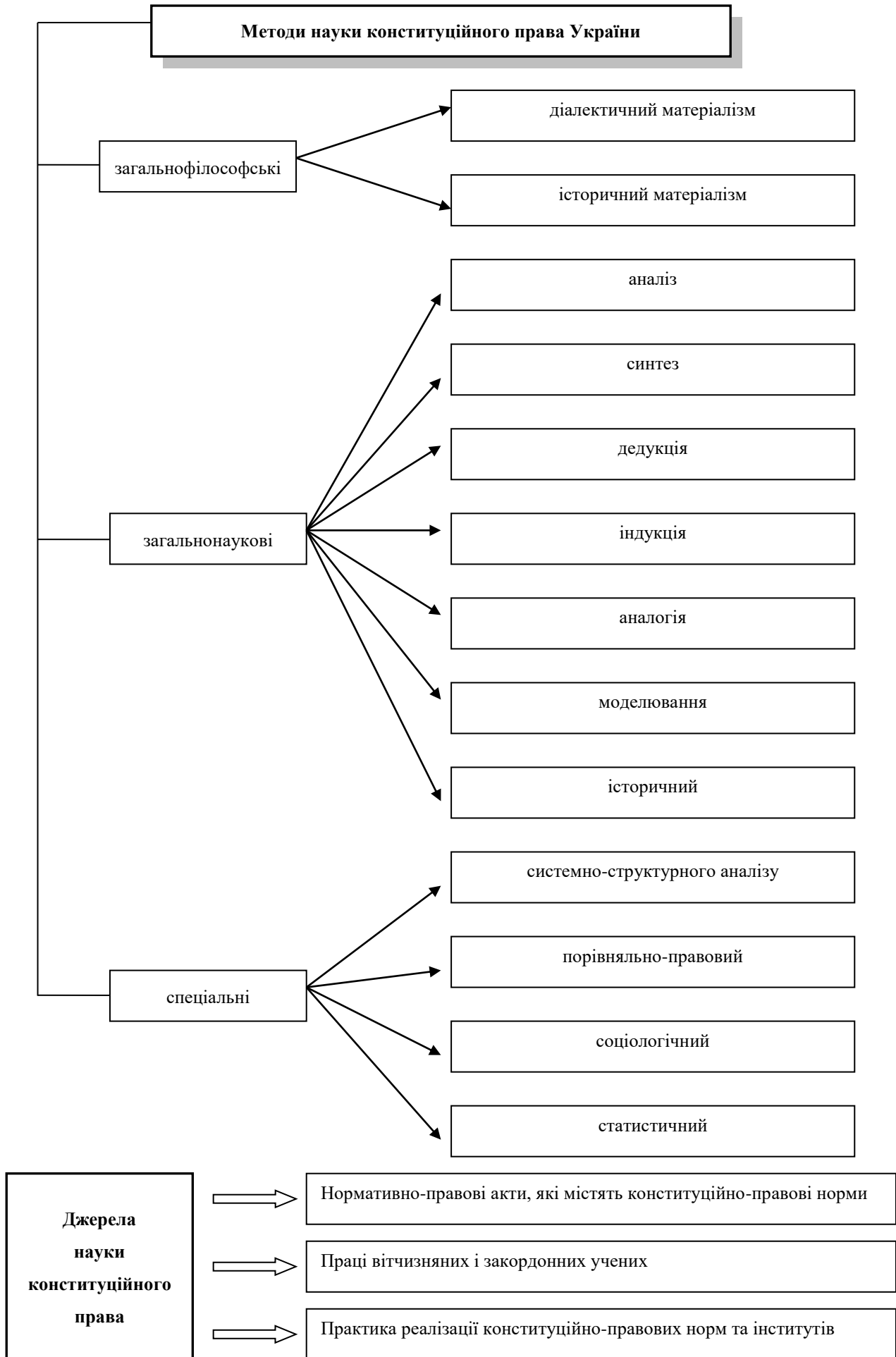
Джерела галузі конституційного права України

Комплекси теоретичних проблем: народного представництва, сутності державного і народного суверенітету, правового статусу людини і громадянина тощо

Методологія науки конституційного права – це вчення про методи, які використовуються в науці конституційного права для пізнання конституційно-правових властивостей об'єкта цих досліджень.

Метод науки конституційного права – це сукупність принципів, правил, прийомів і способів пізнання конституційно-правових явищ; він є шляхом юридичного пізнання від об'єкта конституційного права до його предмета, від емпіричних знань про конституційні відносини та інститути конституційного права та інші конституційно-правові явища до теоретичних знань про ці об'єкти.

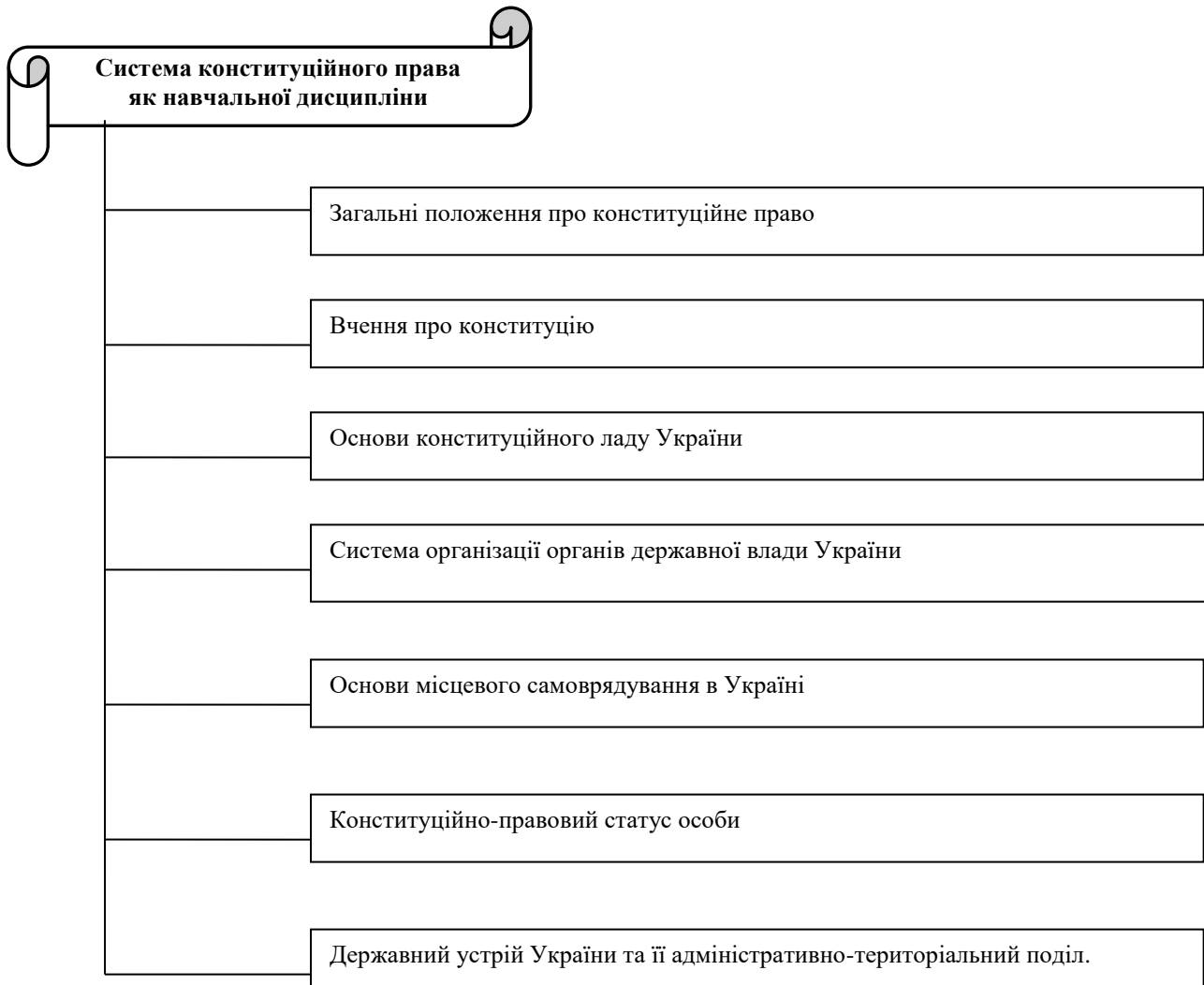

7. Конституційне право України як навчальна дисципліна

Навчальна дисципліна конституційного права України – це система знань у галузі конституційного права, одержаних наукою конституційного права та практикою конституційного будівництва і реалізації конституційного права.

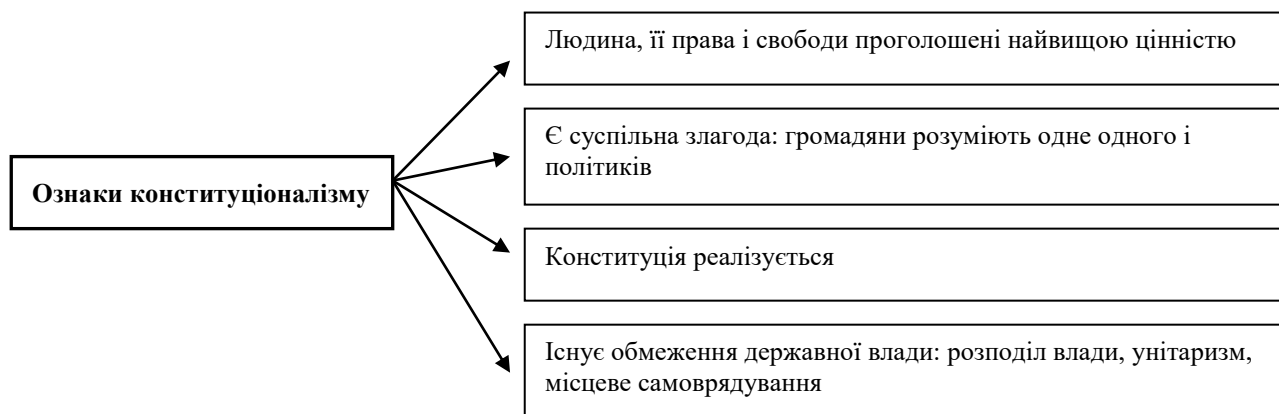
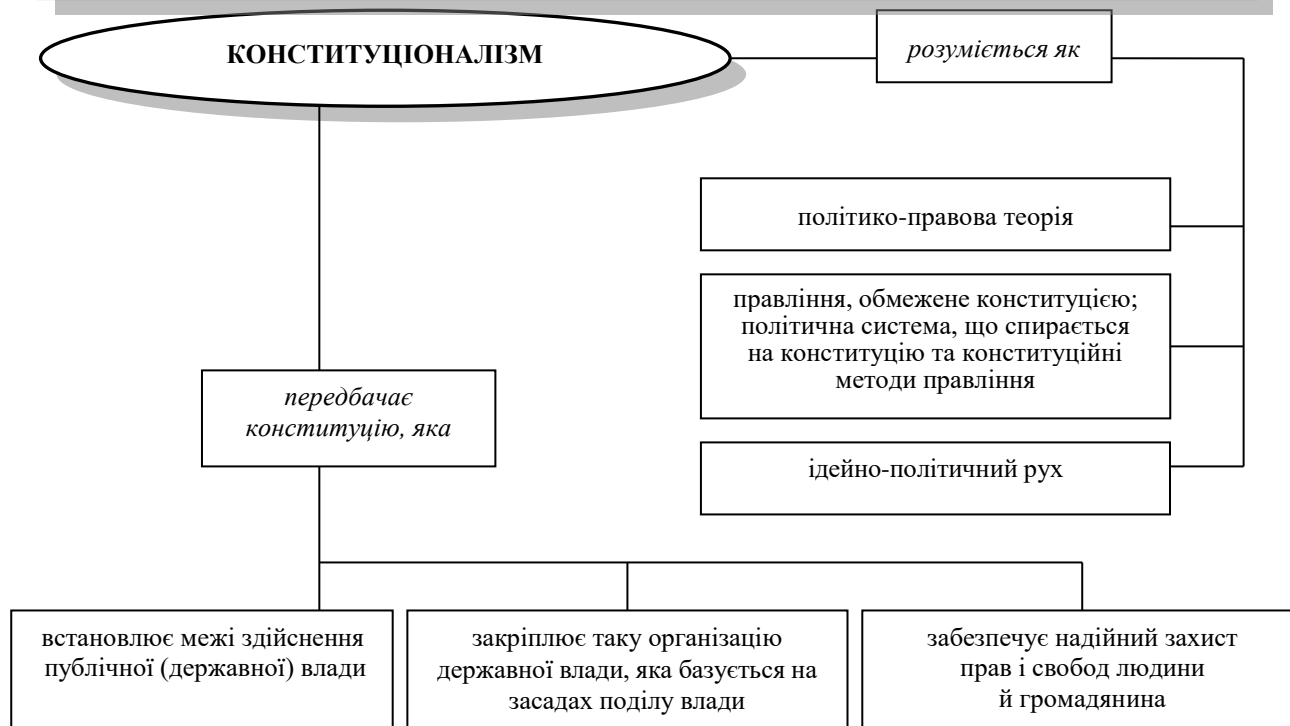
Мета навчальної дисципліни конституційного права – ознайомити студентів з основними поняттями, якими оперує наука конституційного права, розкрити положення вчення про конституцію та показати особливості конституційного процесу в Україні, дати аналіз конституційно-правових інститутів.

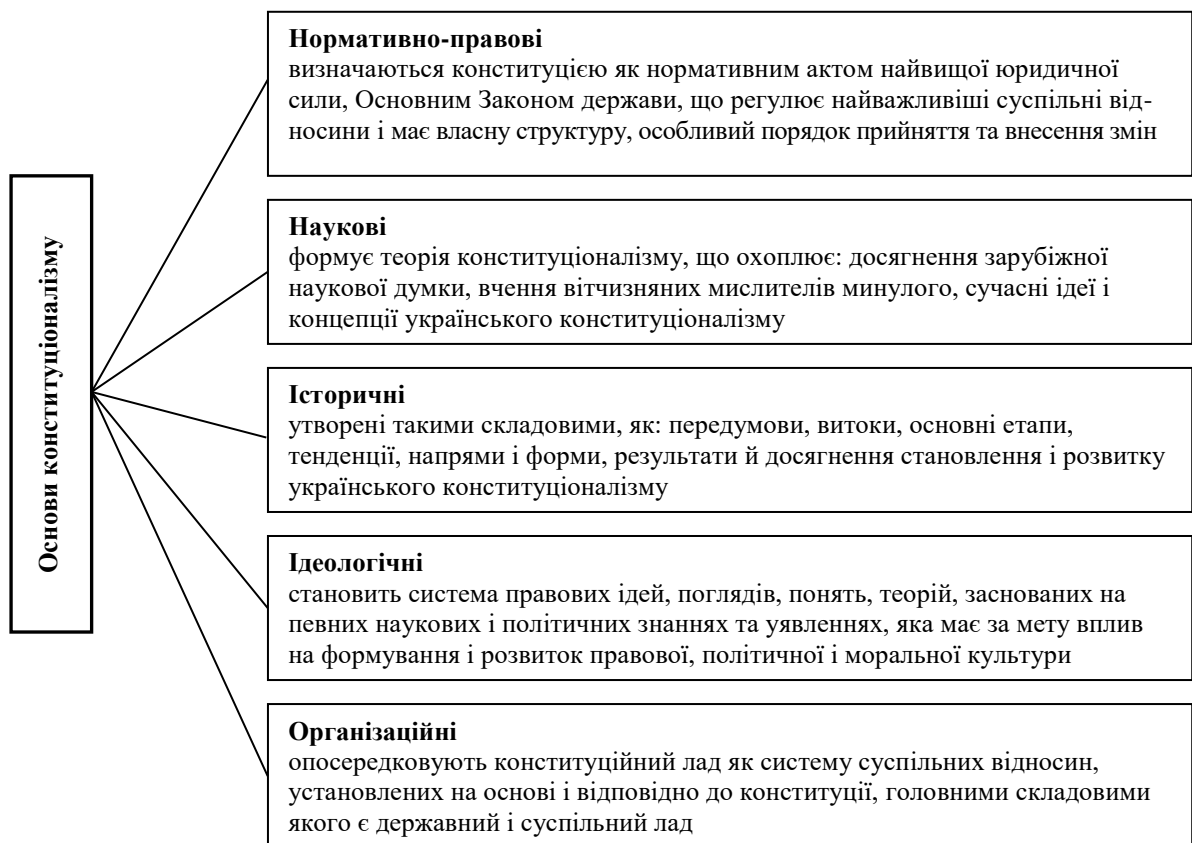
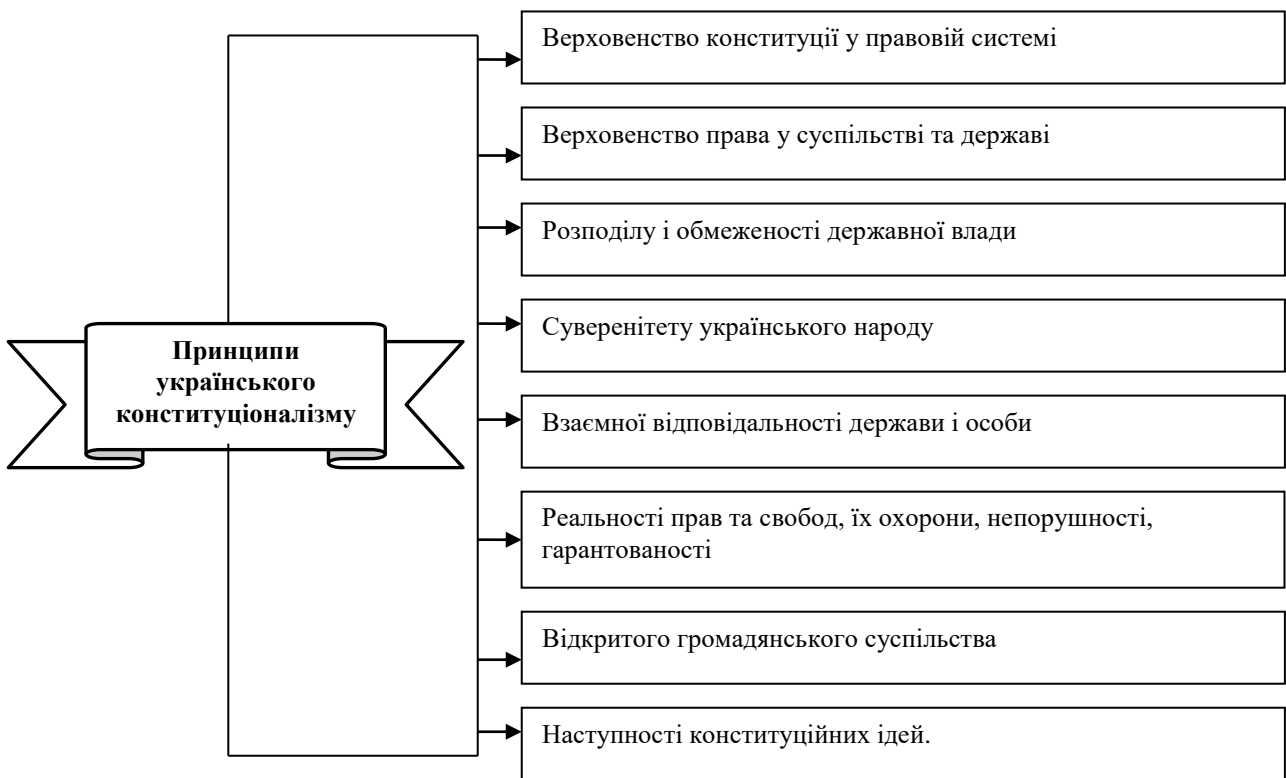

Велику користь у засвоєнні навчальної дисципліни «Конституційне право України» можуть мати підручники та навчальні посібники, видані останнім часом в Україні, авторами яких є, зокрема, такі відомі вчені-конституціоналісти, як: *О. Городецький, В. Журавський, І. Заяць, В. Кафарський, А. Колодій, В. Кравченко, А. Крусян, М. Корнієнко, В. Мелещенко, А. Олійник, В. Погорілко, П. Рабинович, О. Совгиря, П. Стецюк, Ю. Тодика, В. Чушиченко, Н. Шукліна, В. Федоренко, О. Фрицький.*

1. Поняття, структура та ознаки конституціоналізму

Конституціоналізм — це політико-правова категорія, яка опосередковує місце і роль конституції у правовій системі, суспільстві і державі, що знаходять вияв у її верховенстві та характері впливу на суспільні відносини.

Етапи становлення та розвитку конституціоналізму в Україні

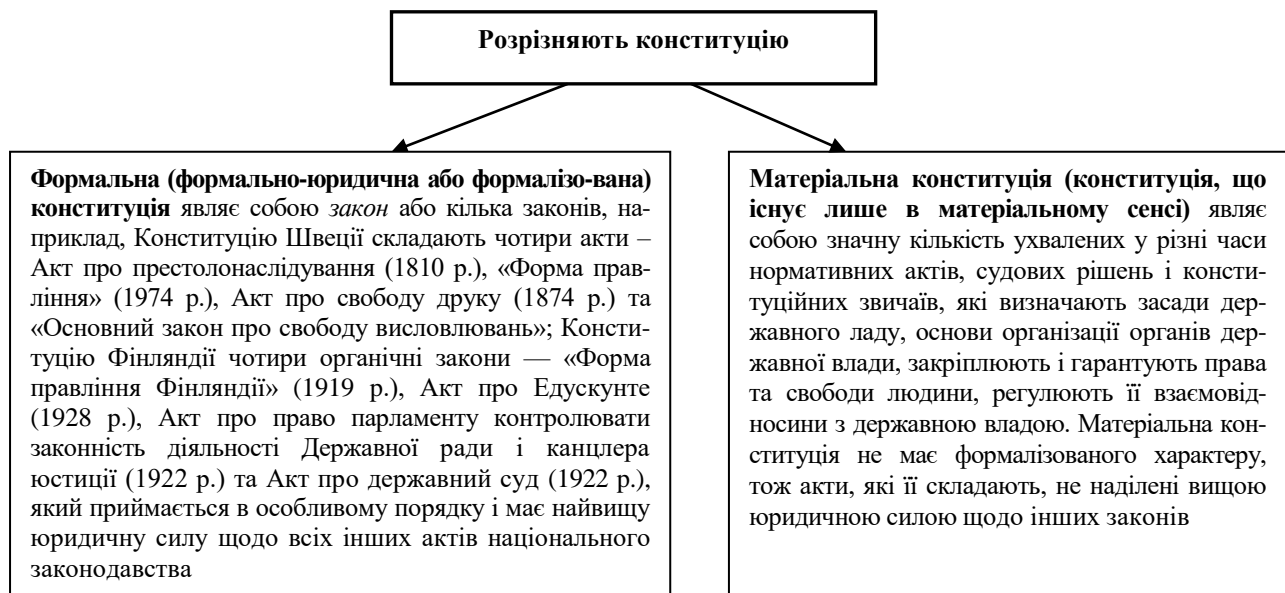
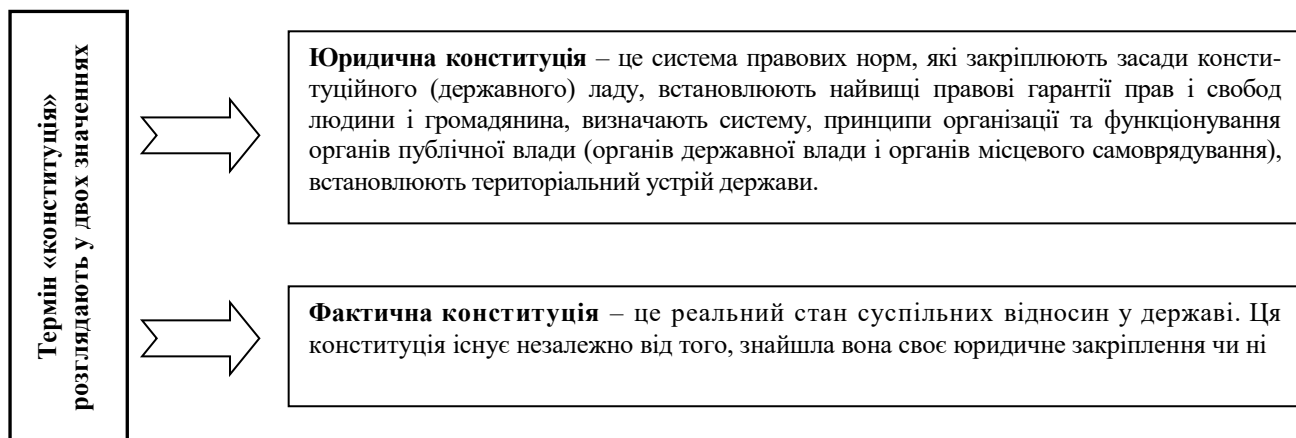
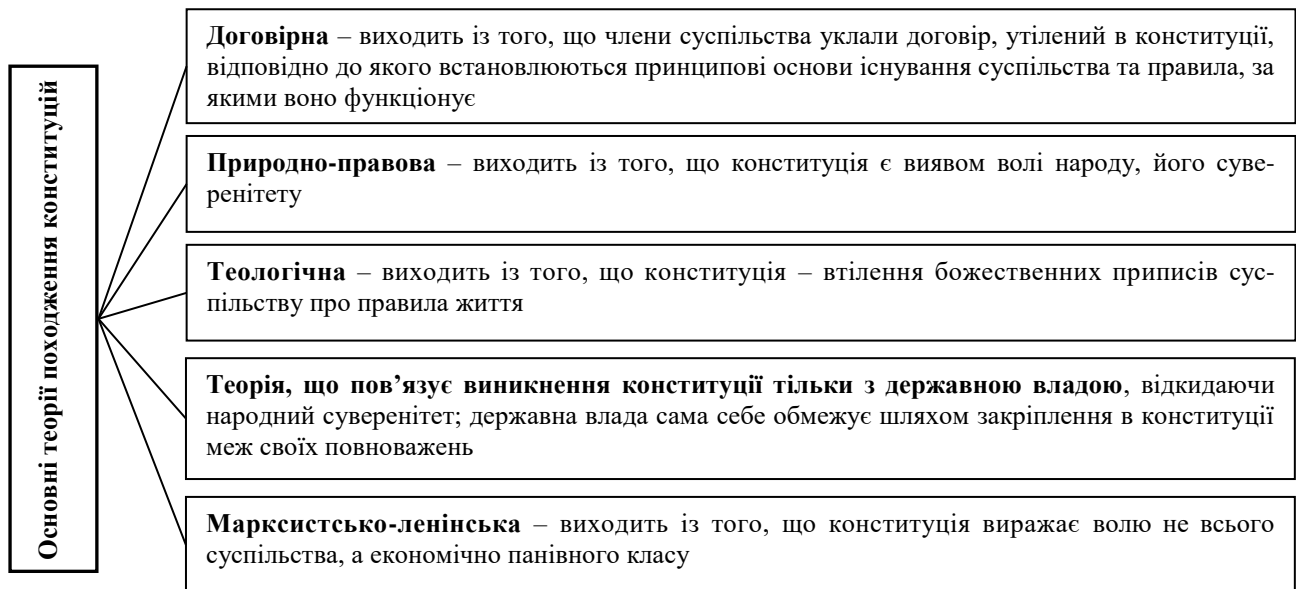
Дореволюційний етап		
Пакти й конституції законів та вільностей Війська Запорозького (Конституція Пилипа Орлика)	<i>укладено</i>	5 квітня 1710 р. у м. Бендери
Кодифікований збірник «Права, за якими судиться малоросійський народ»	<i>підготовлено</i>	1743 р.
Конституційний проект Георгія Андрузького, яким передбачалося створення слов'янської держави, до складу якої мали входити Україна, Польща, Бесарабія, Болгарія та ін. держави. Росія до її складу не входила	<i>створено</i>	1850 р.
Конституційний проект Михайла Драгоманова, який передбачав звільнення України від російської залежності шляхом перетворення Росії на демократичну федеративну державу. Закріплював широкий спектр політичних та громадянських прав, їх судовий захист, проголошував широке самоврядування територій	<i>створено</i>	1884 р.
Конституційні ідеї Михайла Грушевського, відповідно до яких мали створюватися національно-територіальні самоврядні області. Передбачалося проведення загальних виборів до національних сеймів, депутати яких мали формувати загальнодержавний парламент	<i>сформовано</i>	1905 р.
Етап національно-визвольного руху		
Передконституційні акти: I Універсал (23.06.1017 р.); II Універсал (16.07.1917 р.); III Універсал (20.11.1917 р.). Ці політико-правові документи закріплювали окремі аспекти української державності у складі Росії	<i>прийнято</i>	Центральною Радою, 1917 р.
IV Універсал, який проголошував Українську Народну Республіку самостійною, незалежною, суверенною державою	<i>прийнято</i>	Центральною Радою, 22 січня 1918 р.
Конституцію Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР), яка закріплювала суверенітет, самостійність, незалежність УНР, повновладдя народу, самоврядування, децентралізацію, поділ державної влади	<i>прийнято</i>	Центральною Радою, 29 квітня 1918 р.
Закони про тимчасовий державний устрій України	<i>затверджено</i>	Гетьманом Павлом Скоропадським, 29 квітня 1918 р.
Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії	<i>ухвалено</i>	Українською Національною Радою, 13 листопада 1918 р.
Закон про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці	<i>затверджено</i>	Головою держави Симоном Петлюрою, 12 листопада 1920 р.

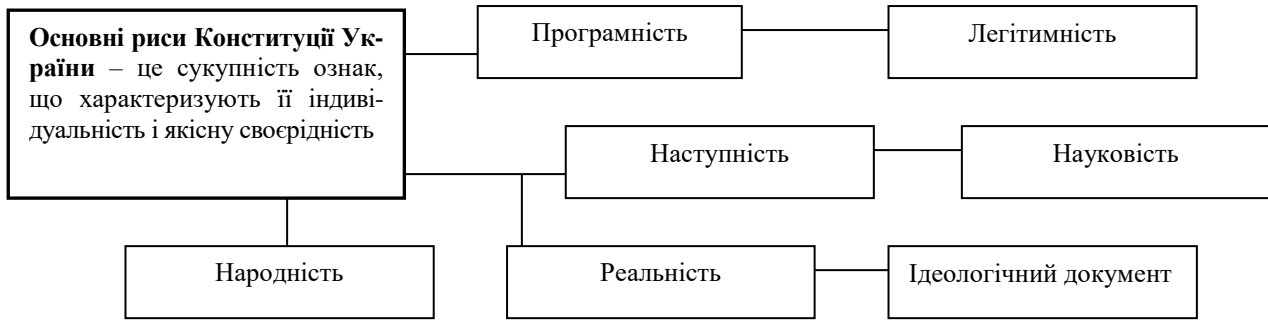
Радянський етап розвитку українського конституціоналізму

<p>Конституції УРСР</p> <p>Зміцнила диктатуру трудящих і експлуатованих мас пролетаріату й найбіднішого селянства, за якими було закріплено всі права.</p> <p>Визначала УРСР суверенною, договірною державою, за якою зберігалось право вільного виходу зі складу СРСР.</p> <p>Закріплювала право національних меншин на створення національно-територіальних одиниць.</p> <p>Проголошувала належність влади трудящим, а соціалістичну систему господарства – пануючою.</p> <p>Проголошувала УРСР соціалістичною загальнонародною державою, закріплювала основні цінності соціалістичного суспільного ладу.</p>	<p><i>прийняті</i></p>	<p>10-14 березня 1919 р.</p> <p>15 травня 1929 р.</p> <p>30 січня 1937 р.</p> <p>20 квітня 1978 р.</p>
<p>Сучасний етап розвитку українського конституціоналізму</p>		
<p>Перший етап (16.07.90 р. – 26.10.93 р.)</p>		
<p>Декларація про державний суверенітет України, яка вперше закріпила назву держави – Україна, а також установила, що Декларація є основою для нової Конституції України</p>	<p><i>прийнято</i></p>	<p>16 липня 1990 р.</p>
<p>Перша Конституційна комісія, результатом роботи якої стали: проект Конституції, який Постановою Верховної Ради України від 1 липня 1992 р. було винесено на всенародне обговорення; проект Конституції від 26 жовтня 1993 р., який утілює результати всенародного обговорення.</p> <p>Перша Конституційна комісія формально проіснувала до 10.11.94р.</p>	<p><i>утворено</i></p>	<p>24 жовтня 1990 р., Верховною Радою</p>
<p>Концепція нової Конституції України, яка закріпила методологічні принципи, що мали бути покладені в основу нової Конституції, а також визначила її структуру та основний зміст</p>	<p><i>схвалено</i></p>	<p>19 червня 1991 р., Постановою Верховної Ради України</p>
<p>Доопрацьований проект Конституції. Після цього конституційний процес припинився більше ніж на рік через протистояння, яке виникло у взаємовідносинах законодавчої та виконавчої влади України і проголошені в результаті цього дострокові вибори народних депутатів України та Президента України</p>	<p><i>обнародовано</i></p>	<p>26.10.1993 р.</p>
<p>Другий етап (10.11.94 р. – 24.11.95 р.)</p>		
<p>Новий склад Комісії з опрацювання проекту нової Конституції України – другу Конституційну комісію, яку очолили як співголови Президент України Л.Кучма та Голова Верховної Ради України О.Мороз. Однак, через нове протистояння між Верховною Радою та Президентом України робота цієї комісії була недостатньо ефективною</p>	<p><i>затверджено</i></p>	<p>10 листопада 1994 р., Постановою Верховної Ради України</p>

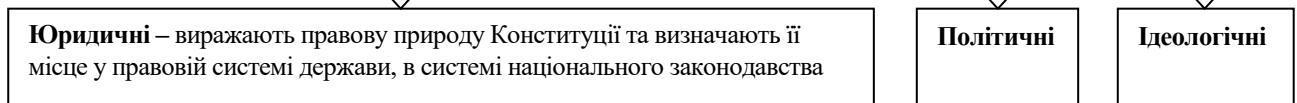
Закон України «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні», який мав виконувати роль так званої «Малої Конституції». Але оскільки продовжувала діяти Конституція України 1978 р., цей Закон не зміг вирішити конституційно-правовий конфлікт між гілками державної влади	<i>схвалено</i>	18.05.1995 р., Верховною Радою України
Конституційний договір між Президентом України і Верховною Радою України про організацію державної влади та місцевого самоврядування на період до прийняття нової Конституції України. Однак за своєю правовою природою цей Договір був неконституційним і тому не зміг виконати покладені на нього функції	<i>укладено</i>	8 червня 1995 р., Верховною Радою України
Третій етап (24.11.95 р. – 28.06.96 р.)		
Нова робоча група з доопрацювання проекту Конституції у складі 10 чол. (з числа своїх членів)	<i>утворена</i>	Конституційною комісією, 24 листопада 1995 р.
Черговий доопрацьований проект Конституції переданий на розгляд Верховної Ради України	<i>схвалено</i>	Конституційною комісією, 11 березня 1996 р.
Конституція України	<i>прийнято</i>	28 червня 1996 р.
Четвертий етап (28.06.96 р. – 08.12.2004 р.)		
Конституція України	<i>внесено зміни</i>	Законом "Про внесення змін до Конституції України" №2222-IV від 08.12.2004 р.
П'ятий етап (08.12.2004 р. – 30.09.2010 р.)		
Конституція України	<i>визнано неконституційним</i>	30.09.2010р. Рішенням Конституційного Суду України Закон "Про внесення змін до Конституції України" №2222-IV від 08.12.2004р. визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), у зв'язку з порушенням конституційної процедури
Шостий етап (30.09.2010р. – 20.02.2014 р.)		
Конституція України	<i>внесення змін</i>	Законом "Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" № 2952-VI від 01.02.2011 року
Конституція України	<i>внесення змін</i>	Законом "Про внесення змін до статті 98 Конституції України" № 586-VII від 19.09.2013 року
Сьомий етап (21.02.2014р. – 02.06.2016 р.)		
Конституція України	<i>відновлення дії</i>	Законом "Про відновлення дії окремих положень Конституції України" № 742-VII від 21.02.2014 року
Конституція України	<i>внесення змін</i>	Законом "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)" № 1401-VIII від 02.06.2016 року

2. Поняття та суть конституції. Соціальна сутність конституції

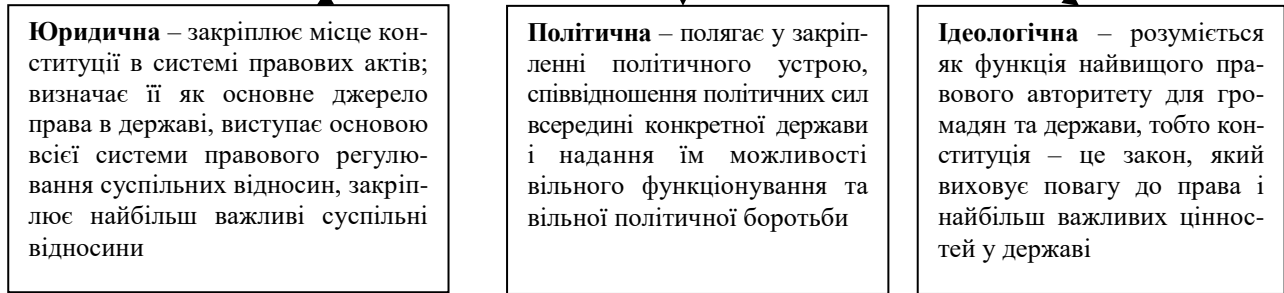
Властивості Конституції України – це її специфічні риси, які відрізняють Конституцію від інших нормативно-правових актів, характеризують її сутність і зміст.

ОСНОВНІ ЮРИДИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ПРАВА, ОСНОВА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ	Конституція України визначає сфери суспільних відносин, які підлягають правовому (зокрема законодавчому) регулюванню, встановлює ієрархію нормативно-правових актів
ЮРИДИЧНЕ ВЕРХОВЕНСТВО	пріоритетне становище Конституції в системі національного законодавства України, вища юридична сила щодо всіх інших правових актів (ч. 2 ст. 8 Конституції України)
СТАБІЛЬНІСТЬ	забезпечується особливим, ускладненим порядком внесення до неї змін і доповнень (Розділ XIII Конституції України)
ПРЯМА ДІЯ НОРМ	означає можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина безпосередньо на підставі Конституції України (ч. 3 ст. 8 Конституції України)
ОСОБЛИВА ПРАВОВА ОХОРОНА	основним, визначальним елементом системи правових засобів захисту Конституції України є Конституційний Суд України

Функції конституції – це основні напрями її впливу на суспільні відносини, які обумовлені соціальним призначенням конституції.

Соціальна цінність Конституції України полягає в її особливому політико-правовому та ідеологічному значенні для усього суспільства, усіх суспільних інститутів, держави, а також кожного громадянина України

- Норми конституції встановлюють та регулюють найважливіші, основоположні суспільні відносини, що складаються в усіх сферах суспільного життя
- Конституція України є своєрідним договором, який закріплює баланс різноманітних соціальних інтересів, виступає консолідуючою основою суспільства
- Конституція України має цінність для кожного громадянина України, оскільки закріплює загальнолюдські цінності, гуманізм та соціальну справедливість, основні права та свободи
- Демократичність Конституції України є передумовою демократизації усіх сфер суспільного життя, демократизації державно-владної діяльності, демократичного правового статусу людини і громадянина
- Норми Конституції України визначають спрямованість та зміст правового регулювання усіх галузей національної системи права
- Конституція України є програмою розвитку суспільства та держави, програмою досягнення певного політико-правового ідеалу
- Конституція України має велике ціннісне значення для інститутів громадянського суспільства, оскільки її норми визначають межі державно-владної діяльності
- У Конституції України знайшли втілення цінності та ідеали світового конституціоналізму (пріоритет прав людини, поділ влади, верховенство права, суверенітет народу, політичний плюралізм тощо)
- Конституція України забезпечує стабільність та поступальність розвитку суспільства та держави

Гарантії реалізації конституційних норм

Послідовне здійснення в суспільно-політичній практиці ідеї народовладдя

Забезпечення пріоритету прав людини, політична, економічна і духовна самостійність особи

Дотримання принципів законності і справедливості, заснованих на верховенстві права, пріоритеті конституції і вищої юридичної сили закону

Створення стабільної національної системи законодавства як правової гарантії реалізації конституційних ідей та інститутів

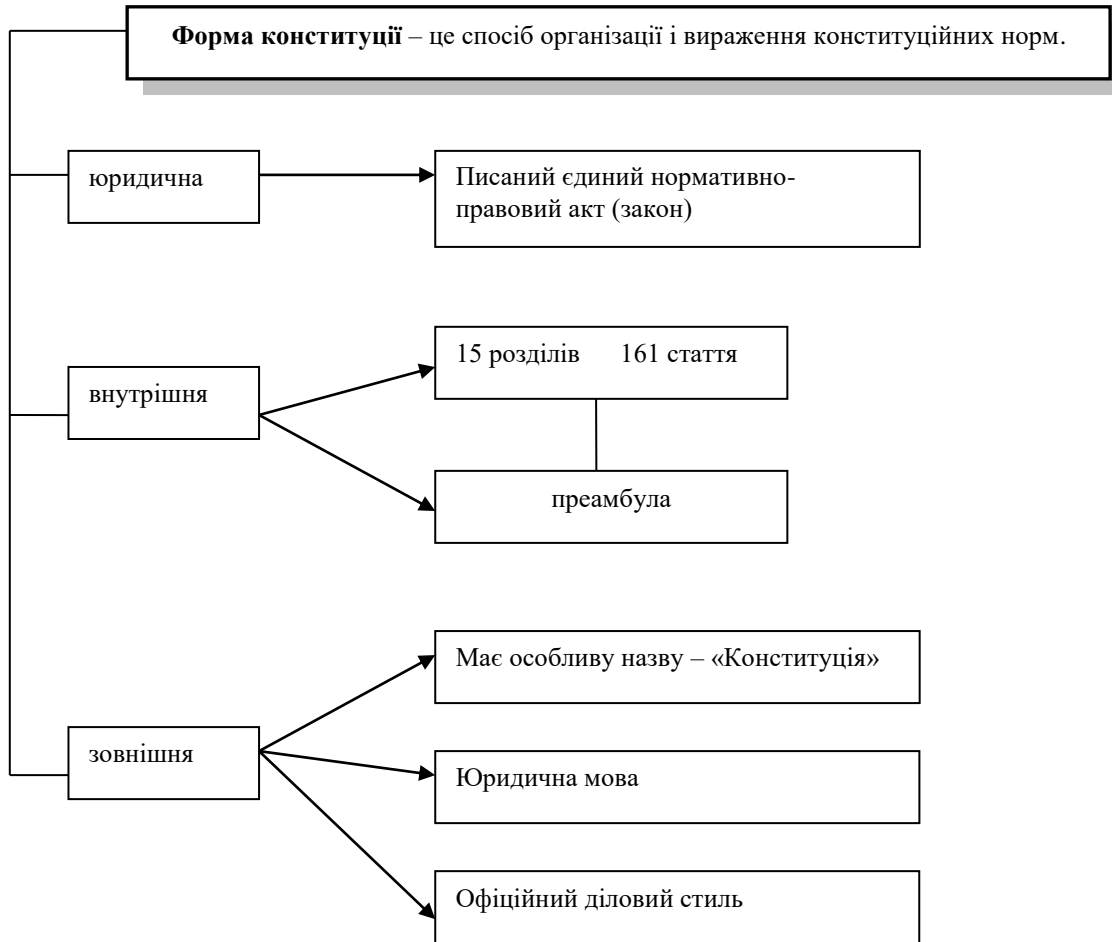
Визнання принципів і норм міжнародного права, дотримання їх при здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики

Наявність у суспільстві міцної етичної основи у вигляді поваги до загальнолюдських цінностей і правил цивілізованої поведінки

Формування незалежного правосуддя, здатного захистити права і свободи людини і громадянина, а також інтереси юридичних осіб

Утворення стійкої системи юридичного захисту конституції.

3. Форма і структура конституції. Класифікація конституцій

Структура конституції – це її поділ на певні частини (елементи), пов'язані між собою.

Преамбула (вступ) – у ній, зазвичай, викладено цілі конституції, історичні умови її прийняття, іноді проголошуються керівні засади державної політики, права і свободи

Основна частина – охоплює норми про права та свободи, основи суспільного ладу, систему та статус державних органів, державну символіку, порядок зміни конституції

Прикінцеві положення – зазвичай встановлюють строк набуття чинності конституцією, визначають строки утворення органів, що вперше запроваджуються конституцією, строки формування визначеного законодавства тощо.

Перехідні положення – визначають строки набуття чинності окремими конституційними нормами, які не можуть бути реалізовані одразу, порядок і строки заміни старих конституційних інститутів новими.

Додаткові положення – зазвичай містять норми щодо тлумачення конституції, винятки із загальних правил, установлених конституцією, регулювання окремих питань.

Структура Конституції України 1996 р. та її загальна характеристика

Преамбула

Закріплює, що Конституція приймається від імені Українського народу; визначає історичні та політичні передумови прийняття Конституції, мету її прийняття

Основна частина (складається з 12 розділів)

Розділ I. Загальні засади (статті 1-20). Закріплює найважливіші політико-правові принципи організації суспільства та держави (основи конституційного ладу), засади міжнародних відносин, державні символи України

Розділ II. Основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина (статті 21-68). Закріплює права, свободи та обов'язки, їх гарантії та механізми реалізації

Розділ III. Вибори. Референдум (статті 69-74). Закріплює форми безпосередньої демократії; встановлює конституційні основи проведення виборів; визначає суб'єктів призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму, обмеження щодо його проведення

Розділ IV. Верховна Рада України (статті 75-101). Закріплює конституційний статус Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади, її склад та структуру, порядок роботи, функції та повноваження. Встановлює сфери законодавчого регулювання

Розділ V. Президент України (статті 102-112). Закріплює правовий статус Президента України як глави держави, порядок його обрання; конституційні повноваження; підстави та процедуру дострокового припинення повноважень; статус Ради національної безпеки та оборони

Розділ VI. Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади (статті 113-120). Закріплює конституційний статус та повноваження Кабінету Міністрів України, порядок його формування та припинення повноважень; статус місцевих державних адміністрацій

Розділ VII. Прокуратура (статті 121-123) – видалено з тексту Конституції.

Розділ VIII. Правосуддя (статті 124-131(2)). Закріплює конституційні принципи судочинства та судоустрою; порядок призначення (обрання) суддів та гарантії їх діяльності; конституційний статус та повноваження Вищої ради правосуддя, прокуратури, адвокатури

Розділ IX. Територіальний устрій України (статті 132-133). Закріплює конституційні засади територіального устрою України; систему і принципи адміністративно-територіального устрою України

Розділ X. Автономна Республіка Крим (статті 134-139). Закріплює конституційний статус АРК як невід'ємної складової частини України; систему її органів; предмет відання та повноваження. Встановлює, що в АРК діє Представництво Президента України

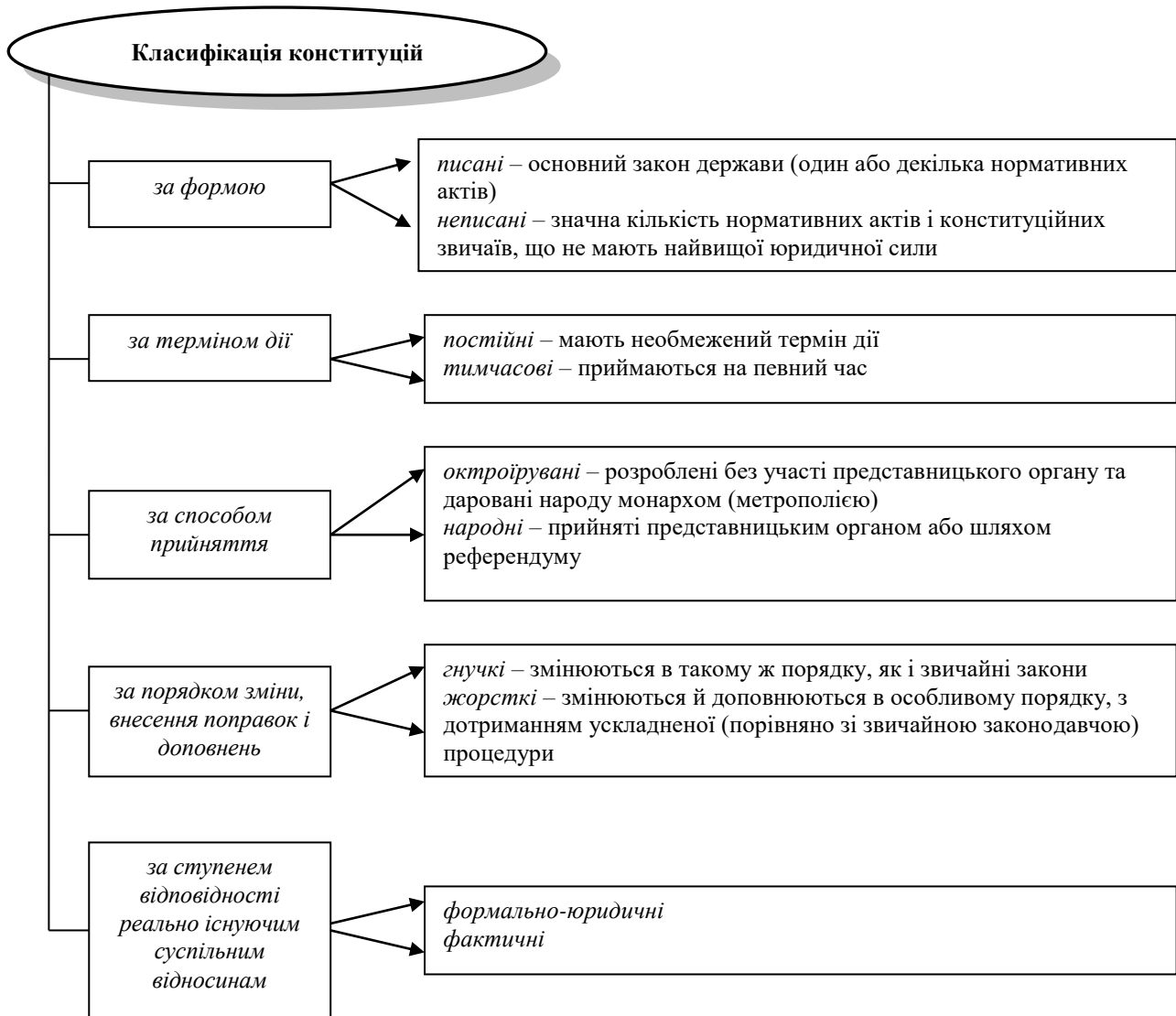
Розділ XI. Місцеве самоврядування (статті 140-146). Визначає основи правового статусу місцевого самоврядування, закріплює систему його органів; матеріальну та фінансову основу; конституційні повноваження органів місцевого самоврядування

Розділ XII. Конституційний Суд України (статті 147-153). Закріплює конституційні засади правового статусу Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції; визначає порядок його формування та повноваження

Розділ XIII. Внесення змін до Конституції України (статті 154-159). Детально регламентує дві процедури зміни Основного Закону: складний порядок внесення змін до розділів I, III, XIII та більш простий до решти розділів

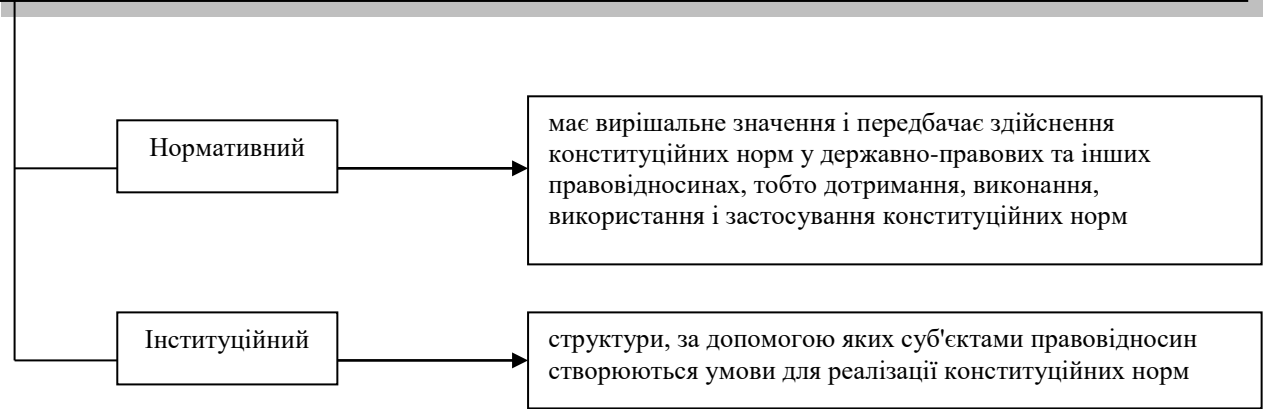
Розділ XIV. Прикінцеві положення (статті 160-161). Встановлює, що Конституція України набуває чинності з дня її прийняття, а також, що день прийняття Конституції України є державним святом – Днем Конституції України

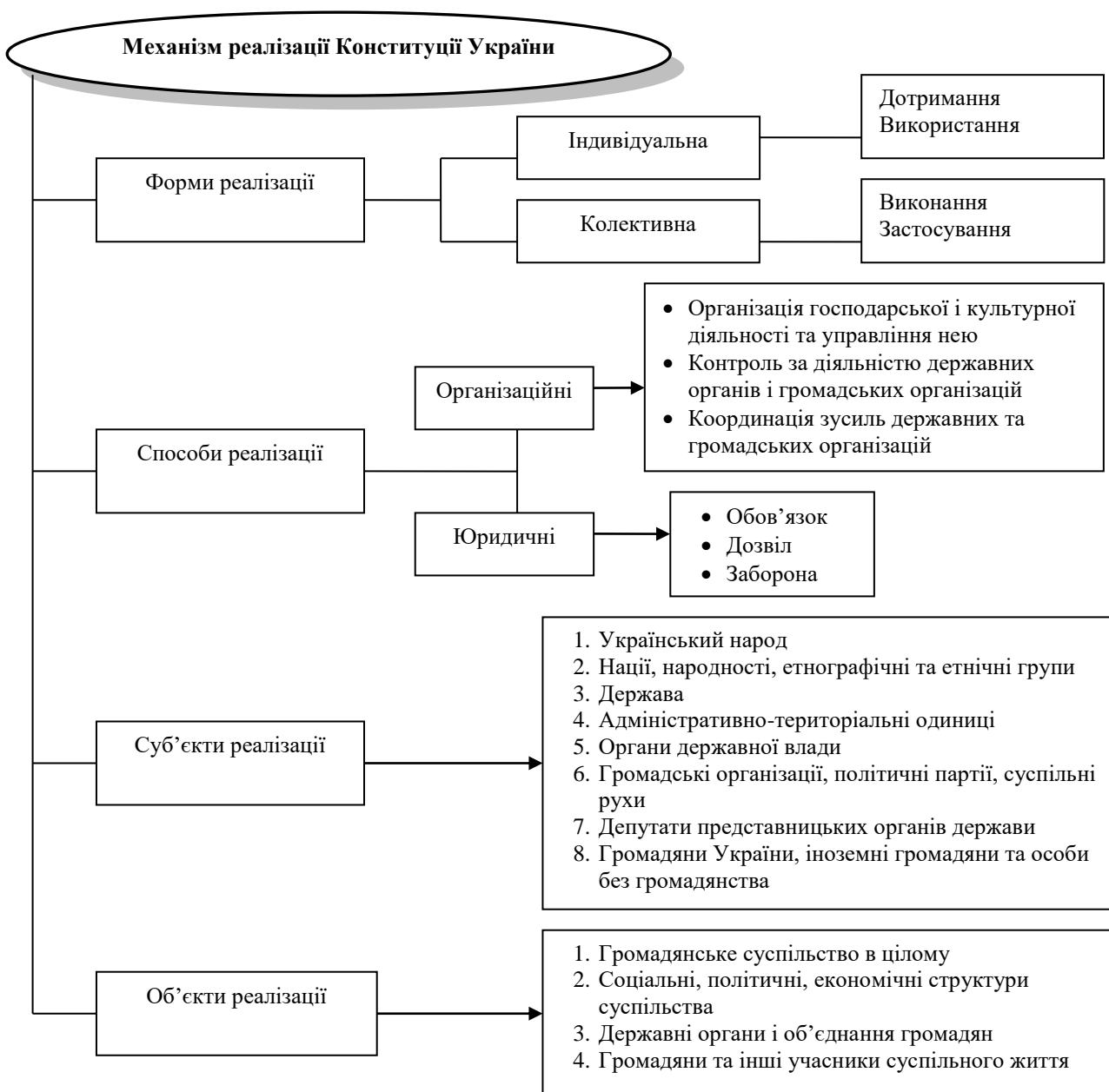
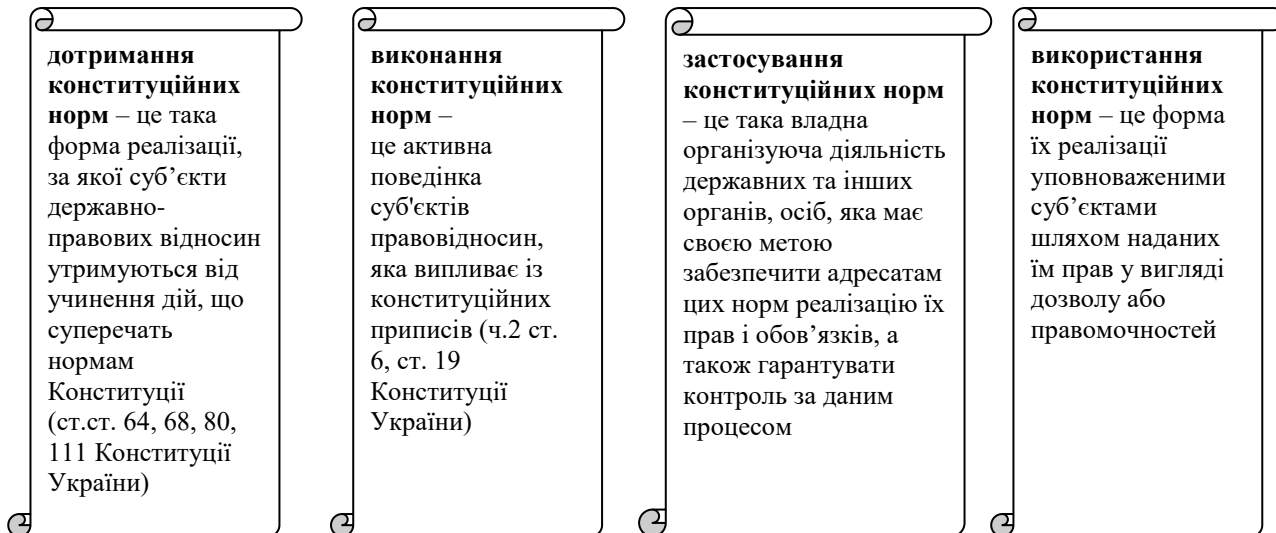
Розділ XV. Перехідні положення (пункти 1-14). Передбачає процедуру та строки приведення у відповідність з Конституцією України законів та інших нормативних актів, прийнятих до набуття нею чинності. Встановлює порядок та строки формування органів державної влади або порядок їх функціонування до прийняття відповідних законів, які визначають їх правовий статус, тощо

4. Механізм реалізації Конституції України

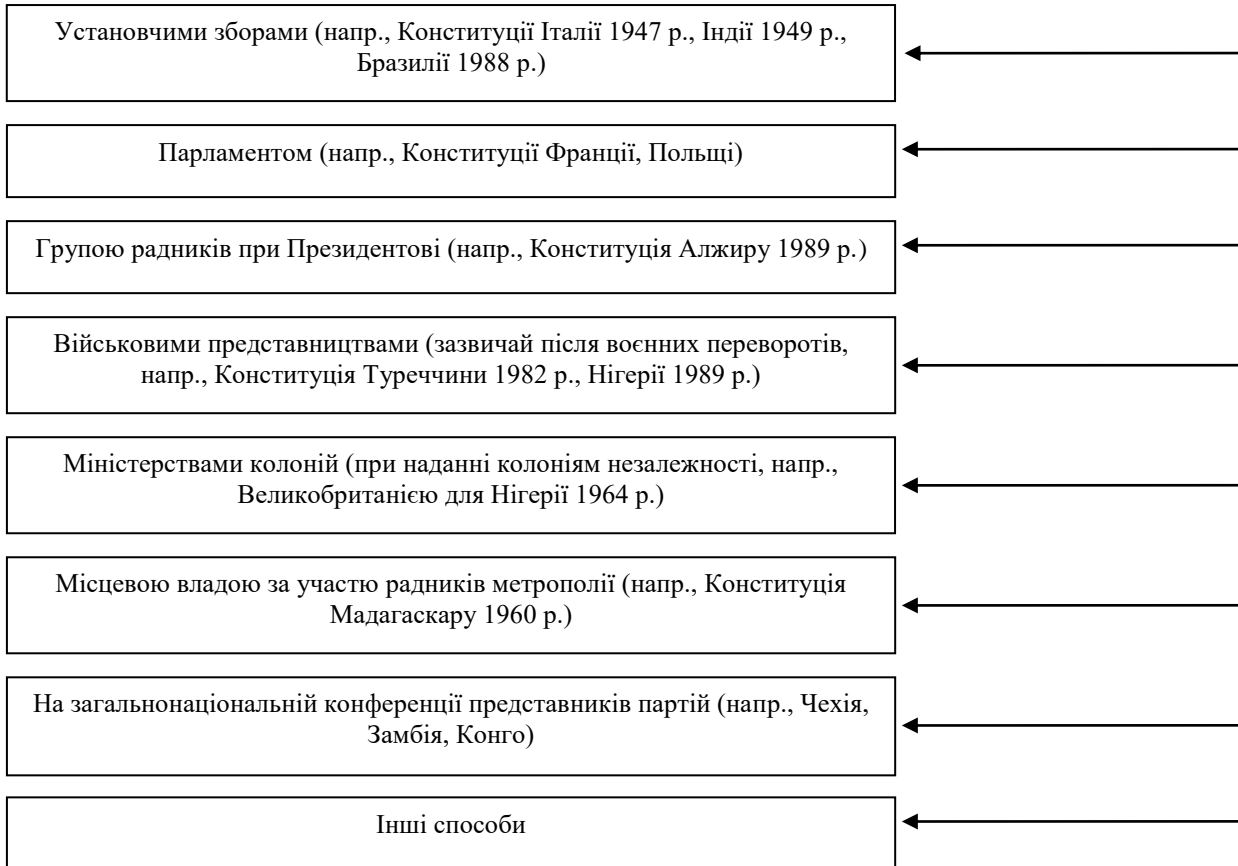
Механізм реалізації Конституції України – це система, що включає в себе функції конституції, а також визначені суб'єкти і об'єкти, форми й способи здійснення конституційних норм та інститутів.

5. Прийняття та зміна конституції

Способи підготовки проекту конституції

Гнучкий спосіб – зміни до конституції вносяться шляхом прийняття звичайного закону. До гнучких конституцій, як правило, належать кодифіковані або змішані конституції

Способи зміни конституцій

Жорсткий спосіб – поправки до конституції вносяться у більш складному порядку, ніж видання звичайного закону. Жорсткість конституцій має на меті забезпечення їх стабільності, що сприяє зміцненню їх авторитету та відносній постійності конституційного ладу

власне жорсткий – коли конституція змінюється парламентом одного і того самого скликання кваліфікованою більшістю в палаті або палатах або ж змінюється повторним голосуванням через певний строк, але парламентом того самого скликання

особливо жорсткий – зміни затверджуються на референдумі, парламентом наступного скликання, органами суб'єктів федерації або шляхом застосування інших процедур, що ратифікують зміни

**Внесення змін до Конституції України
(розділ XIII Конституції України)**

Суб'єкти, які мають право вносити пропозиції про зміни положень Конституції України

1/3 народних депутатів України
від конституційного складу
Верховної Ради України

Президент
України

2/3 народних депутатів України
від конституційного складу
Верховної Ради України

Законопроект про внесення змін до конституції
схвалюється більшістю від конституційного
складу Верховної Ради України

Законопроект про внесення змін до конституції
вважається прийнятим, якщо на наступній
черговій сесії Верховної Ради України за нього
проголосувало не менш як 2/3 від
конституційного складу Верховної Ради України

Законопроект про внесення змін до Конституції,
який розглядався Верховною Радою України,
але закон не був прийнятий, може бути поданий
до Верховної Ради не раніше ніж через рік з дня
прийняття рішення щодо цього законопроекту

Законопроект про внесення змін до розділу I
«Загальні засади», розділу III «Вибори.
Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до
Конституції України» приймаються не менш як
2/3 від конституційного складу Верховної Ради
України

Повинен бути затверджений всеукраїнським
референдумом, який призначається
Президентом України

Повторне подання законопроекту про внесення
змін до розділів I, III, XIII Конституції України з
одного і того ж самого питання можливе лише
до Верховної Ради України наступного
скликання

Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам Конституції

Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні і ті самі положення Конституції України

**Конституція України
не може бути змінена**

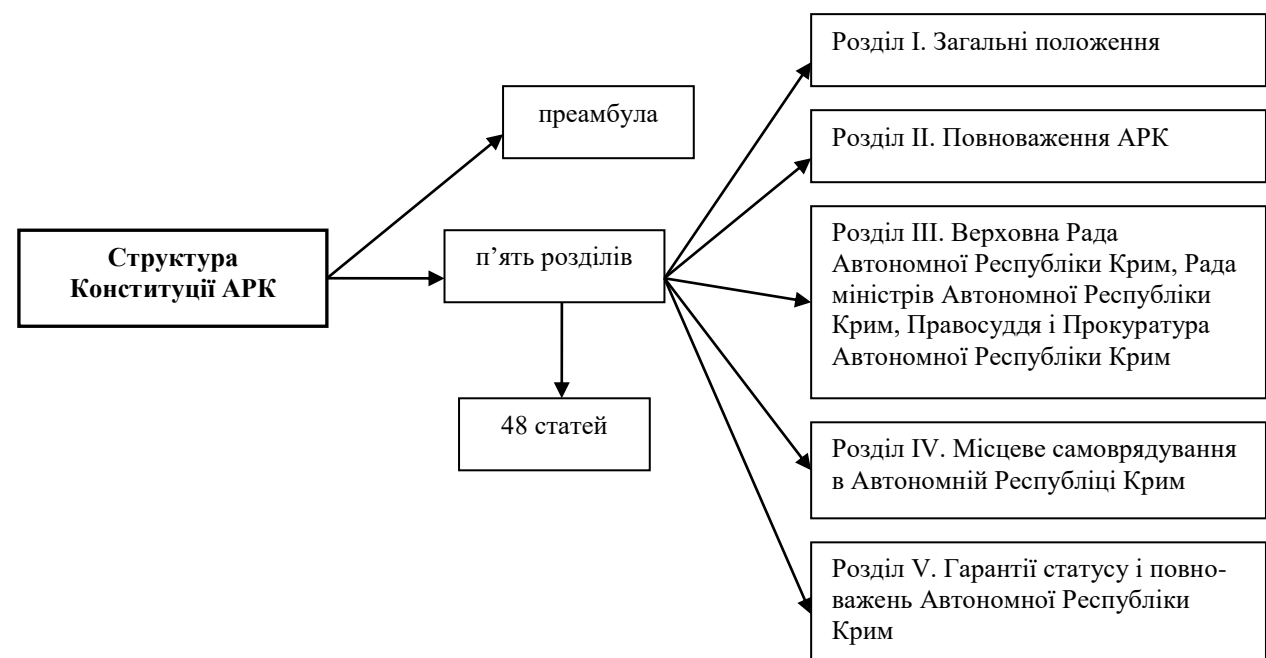
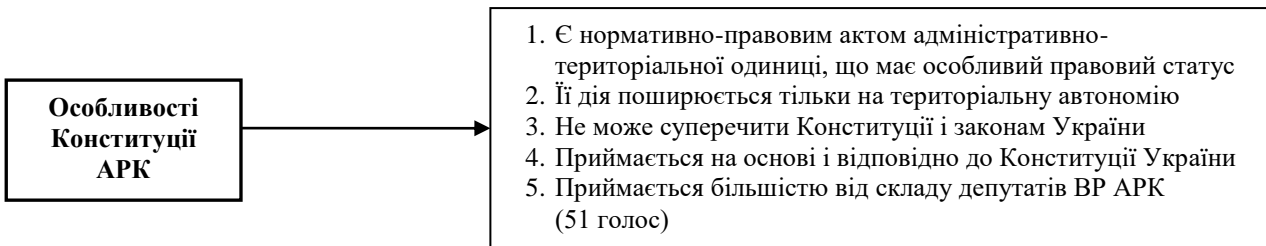
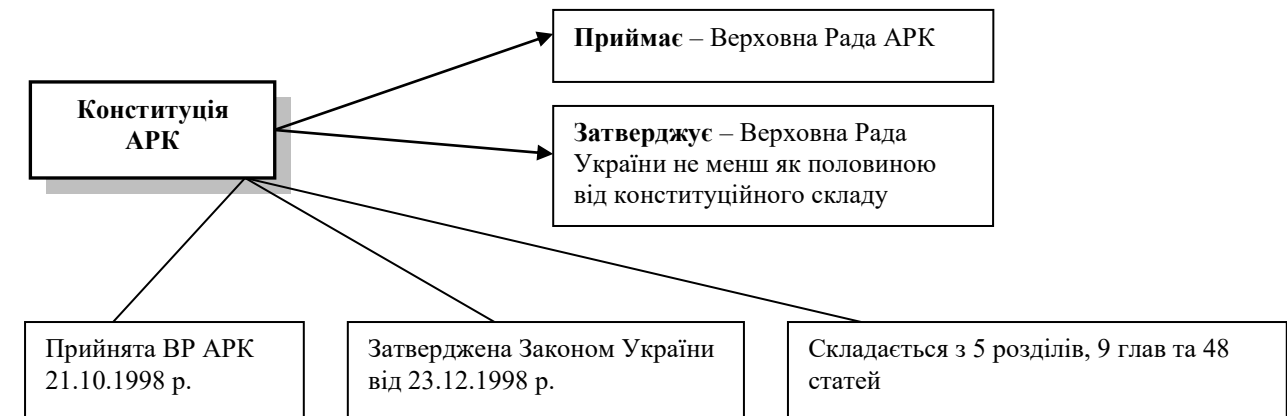
Якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини й громадянина

Якщо зміни спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України

В умовах воєнного чи надзвичайного стану

6. Загальна характеристика Конституції Автономної Республіки Крим

Структура Конституції АРК 1998 р. та її загальна характеристика

Преамбула

Закріплює, що Верховна Рада АРК, відповідно до Конституції України, Закону України від 10 лютого 1998 р. «Про Верховну Раду АРК) і керуючись інтересами кримчан, приймає Конституцію АРК

Основна частина (складається з 5 розділів, які поділяються на глави)

Розділ I. Загальні положення (включає Глави 1-4 та об'єднує статті 1-17)

Глава 1. Конституційні основи статусу та повноважень АРК, принципи і гарантії АРК (статті 1-6) закріплює правові основи і гарантії статусу АРК, статусу Верховної Ради АРК та Ради міністрів АРК; основні принципи і гарантії АРК; порядок прийняття та затвердження Конституції АРК; порядок видання нормативно-правових актів Верховної Ради АРК і Ради міністрів АРК, правові засади контролю з боку України за їх відповідністю Конституції та законам України; форми участі громадян у вирішенні питань, віднесених до компетенції АРК. Встановлює в АРК дію Представництва Президента України

Глава 2. Територія, символи і столиця АРК (статті 7-8) визначає територію АРК та порядок її зміни; закріплює адміністративно-територіальні одиниці, які існують в АРК; встановлює, що АРК має свої символи: Герб, Прапор і Гімн; визначає столицю АРК місто Сімферополь

Глава 3. Забезпечення прав і свобод громадян України, прав національностей в АРК (статті 9-15) закріплює, що Конституція АРК і нормативно-правові акти органів влади АРК не можуть обмежувати права і свободи громадян, встановлені Конституцією та законами України; встановлює засади використання російської, кримськотатарської та інших мов; встановлює гарантії прав громадян у сфері національної культури; визначає засади правового статусу та охорони пам'яток культури

Глава 4. Забезпечення безпечних і здорових умов життя населення. Охорона навколишнього природного середовища (статті 16-17) закріплює за органами влади АРК обов'язок розробляти і здійснювати заходи і програми щодо забезпечення безпечних і здорових умов життя населення в АРК; встановлює правові засади охорони навколишнього природного середовища в АРК

Розділ II. Повноваження АРК (включає Главу 5 та об'єднує статті 18-20)

Глава 5. Основні повноваження АРК (статті 18-20) визначає предмет відання АРК, її основні права; закріплює за Верховною Радою АРК право на звернення до Конституційного Суду України; закріплює право АРК мати свої представництва у м. Києві та в інших регіонах України

Розділ III. Верховна Рада АРК, Рада міністрів АРК. Правосуддя і прокуратура в АРК

(включає Глави 6-8 та об'єднує статті 21-41)

Глава 6. Верховна Рада АРК (статті 21-34) визначає правовий статус, порядок формування, структуру, порядок роботи та повноваження Верховної Ради АРК; порядок прийняття Конституції та нормативно-правових актів АРК; правовий статус та повноваження її Голови

Глава 7. Рада міністрів АРК (статті 35-38) визначає правовий статус, порядок формування та повноваження Ради міністрів АРК; правовий статус та повноваження її Голови

Глава 8. Правосуддя та органи прокуратури в АРК (статті 39-41) встановлює, що правосуддя в АРК здійснюється на основі Конституції та законів України. Суди входять до системи судів України. Організація і діяльність прокуратури визначається Конституцією та законами України

Розділ IV. Місцеве самоврядування в АРК (включає Главу 9 та об'єднує статті 42-47)

Глава 9. Здійснення місцевого самоврядування в АРК (статті 42-47) закріплює особливості здійснення місцевого самоврядування в АРК

Розділ V. Гарантії статусу і повноважень АРК

Разом (включає ст. 48) закріплює правові гарантії статусу і повноважень АРК

7. Правова охорона Конституції України

Правові засоби охорони Конституції – це сукупність правових і організаційних засобів та заходів, спрямованих на забезпечення непорушності конституційних приписів щодо: засад конституційного ладу; основних прав, свобод та обов’язків людини і громадянина, гарантій та механізмів їх реалізації; принципів верховенства права та Конституції України; режиму конституційної законності.

Найвища юридична сила Конституції в національній системі права; діяльність Конституційного Суду України щодо забезпечення цього верховенства

Конституційний обов’язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України

Конституційний обов’язок людини і громадянина неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь та гідність інших людей

Діяльність Президента України, який є главою держави та гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина

Конституційна заборона на утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров’я населення

Встановлення конституційно-правової, кримінальної та іншої юридичної відповідальності за посягання на закріплені Конституцією України цінності

Діяльність органів Прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, судів, інших органів державної влади щодо забезпечення охорони Конституції України

Особлива процедура внесення змін до Конституції України

Інші правові засоби охорони Основного Закону України

Інститут конституційного нагляду (контролю) – це встановлений порядок, в якому здійснюється правова експертиза (оцінка) відповідності законодавства та дій органів публічної влади нормам конституції.

Конституційний контроль – це така система відносин між органами публічної влади, за якої контролюючий орган має право скасовувати акти підконтрольного органу.

Конституційний нагляд – це така система відносин, за якої наглядовий орган має право лише звернути увагу піднаглядного органу на його помилку та найбільше – зупинити дію його акта. Але скасовувати або змінювати акт повинен сам піднаглядний орган.

Конституційний нагляд може застосовуватися в двох основних видах

Перший – здійснення конституційного нагляду всіма судами загальної юрисдикції (США, Аргентина, Мексика, Данія, Норвегія, Канада, Австралія, Індія, Японія). Цю систему називають **децентралізованою або американською**.

Другий – **централізований (європейський) нагляд**. Застосовується в тих країнах, де для цієї мети створюються спеціальні квазісудові органи, які не входять в систему судів загальної юрисдикції. Для цих органів наглядова діяльність є головною або єдиною функцією (ФРН, Австрія, Італія, Франція).

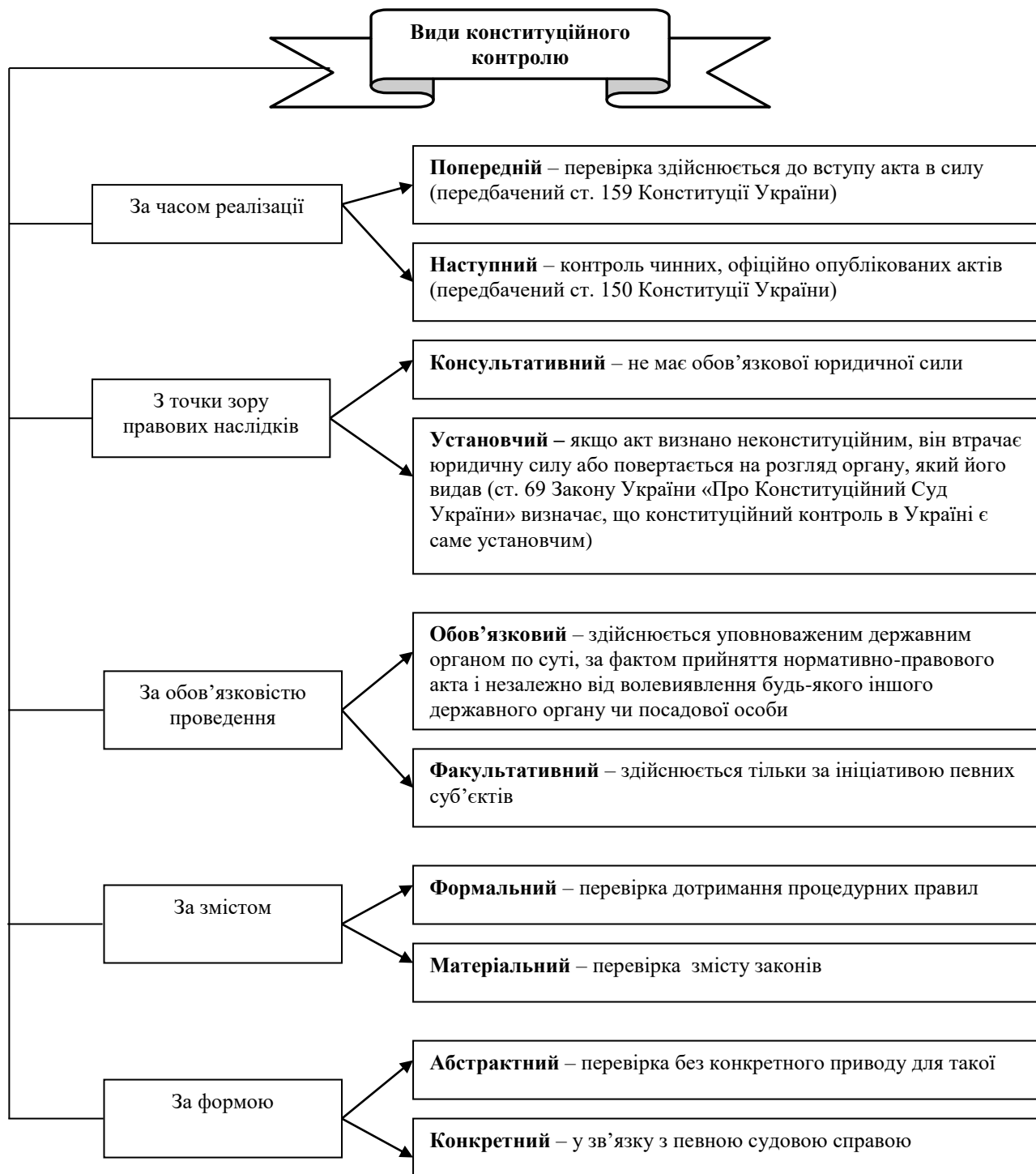
Конституційний контроль може здійснюватися

Судами загальної юрисдикції (США, Аргентина, Данія, Мексика, Японія, Норвегія), тобто справа може бути порушена будь-яким судом, але кінцеве рішення приймає вища судова інстанція (наприклад, Верховний Суд США). В деяких країнах конституційний контроль здійснюється лише верховним судом (Австралія, Болівія, Ірландія, Індія, Канада, Філіппіни) – це децентралізована (американська) система.

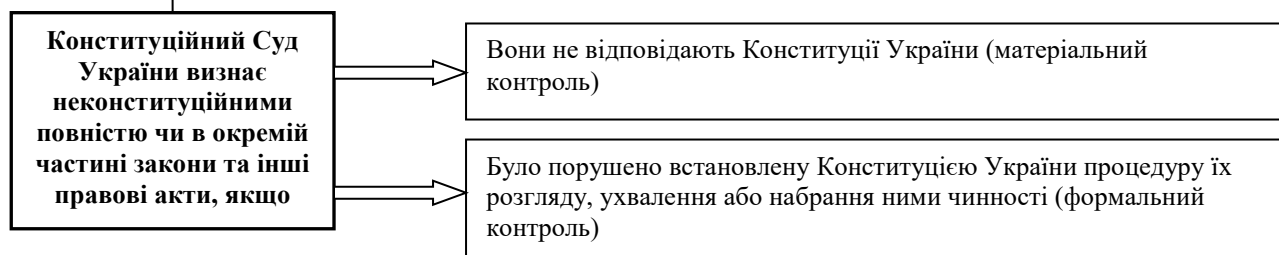
Спеціалізованими конституційними судами, для яких конституційний контроль – головна чи єдина функція. Такі суди формуються як з участю, так і без участі парламенту – це децентралізована система (європейська, наприклад, Австрія, Іспанія, Італія, Туреччина, Кіпр).

Особливим органом несудового характеру, напр., Конституційною радою Франції, склад якої визначає президент і парламент.

В ісламських країнах конституційний контроль є своєрідним. Наприклад, в Пакистані, поряд з Верховним Судом, конституційний контроль здійснюють ще два органи: ісламська рада (розглядає відповідність правових актів Корану) і суд шаріату (розглядає позови громадян). Подібні органи існують в Ірані, Марокко, Малайзії.

Єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є **Конституційний Суд України.**

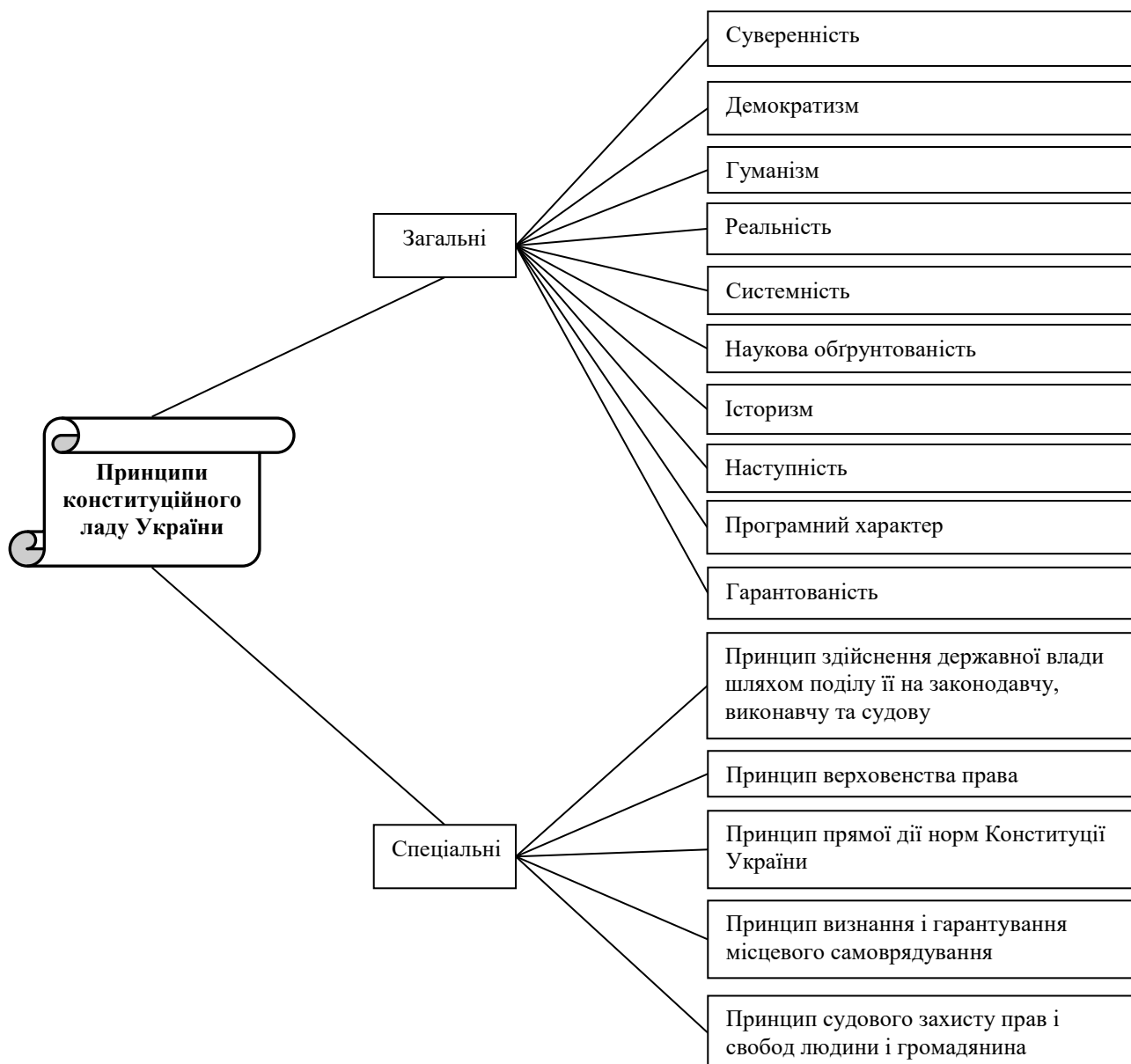
1. Поняття, суть, ознаки та гарантії конституційного ладу України

Конституційний лад – це система суспільних відносин у державі, передбачених і гарантованих конституцією та законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї.

За суттю конституційний лад – це певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави, права.

За змістом конституційний лад опосередковує насамперед передбачені і гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, системи державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та ін.

За формою конституційний лад – це система основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, і є ліберально-демократичним.

Базові цінності конституційного ладу України – це ті політико-правові та моральні ідеали, який народ, як єдине джерело влади, прагне досягти в процесі конституційного будівництва в Україні та які знайшли своє відображення в Преамбулі Конституції України та в нормах-принципах засад конституційного ладу України

Моральні цінності. Конституція України приймалася з усвідомленням відповідальності перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та прийдешніми поколіннями

Цінності демократії. Конституція України є вираженням суверенної волі народу; її прийнято з прагненням розвинути і зміцнювати демократичну державу; народ проголошено єдиним джерелом влади, а людину, її права і свободи – найвищою соціальною цінністю

Історичні цінності. Конституцію України прийнято, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, всім Українським народом права на самовизначення

Гуманістичні цінності. Конституцію України прийнято в інтересах громадянського суспільства в цілому та кожної людини зокрема; людину, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпеку визнано в Україні найвищою соціальною цінністю

Загальносоціальні цінності. Конституція України приймалася з піклуванням про зміцнення громадянської злагоди на землі України; людину, її права і свободи визнано найвищою соціальною цінністю

Державно-правові цінності. Конституцію України прийнято на основі багатовікової історії українського державотворення та з метою розвитку і зміцнення правової держави; закріплено принципи поділу влади та верховенства права

Цінності наступництва. Конституцію України прийнято на основі багатовікової історії українського державотворення та керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.

Цінності добробуту. Конституцію України прийнято з турботою про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя та з прагненням розвинути і зміцнювати соціальну державу

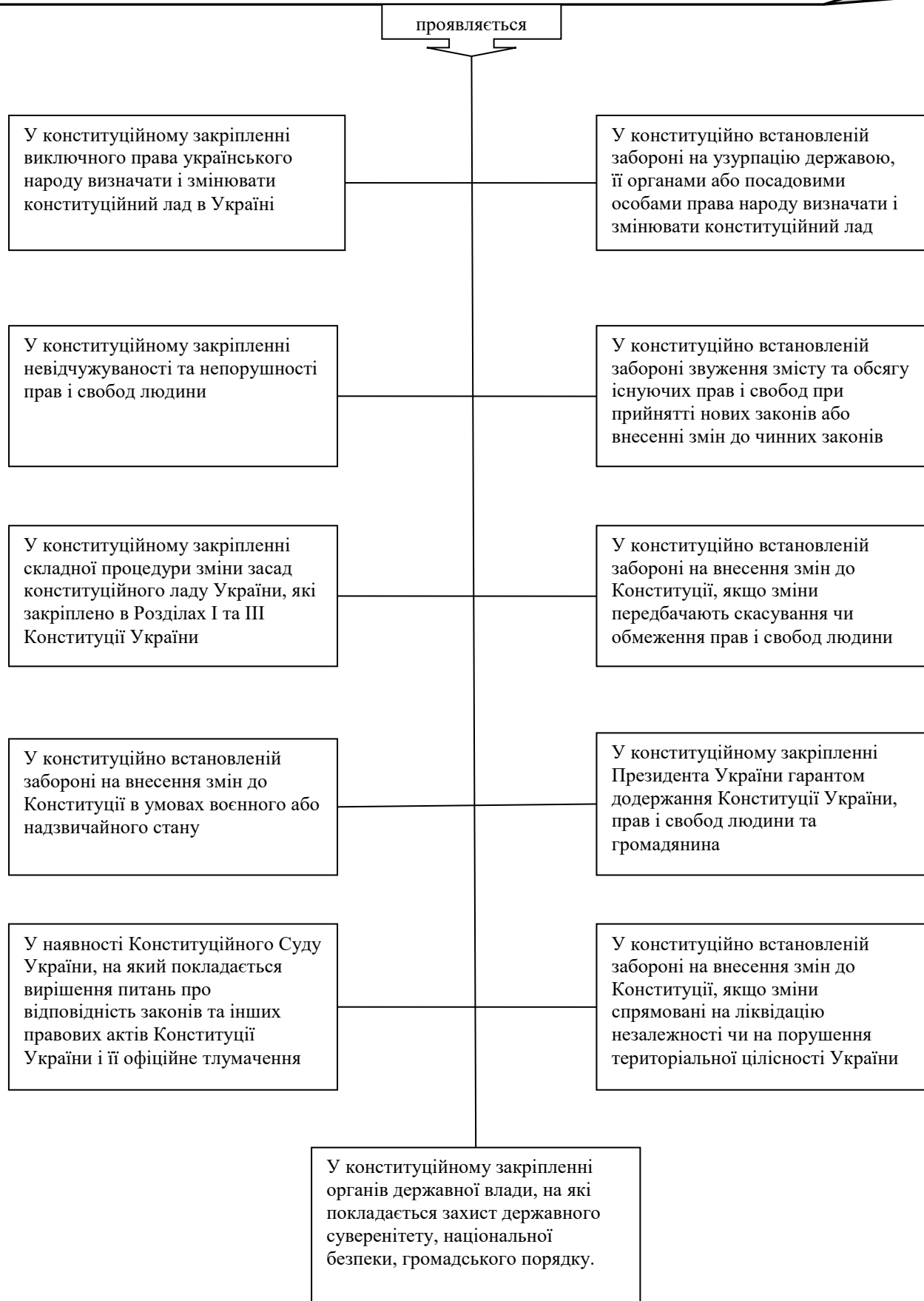
Система гарантій конституційного ладу України – це єдність правових, інституційних та процедурних засобів забезпечення конституційних норм та принципів

Правові гарантії охоплюють дію принципів верховенства права та справедливості, а також механізм реалізації установчої влади.

Інституційні гарантії мають організаційно-правову форму і втілюються у демократичних засадах функціонування суспільства, свободі політичної діяльності та належному функціонуванні публічної влади.

Процесуальні гарантії становлять комплекс процесуальних процедур забезпечення конституційного ладу України.

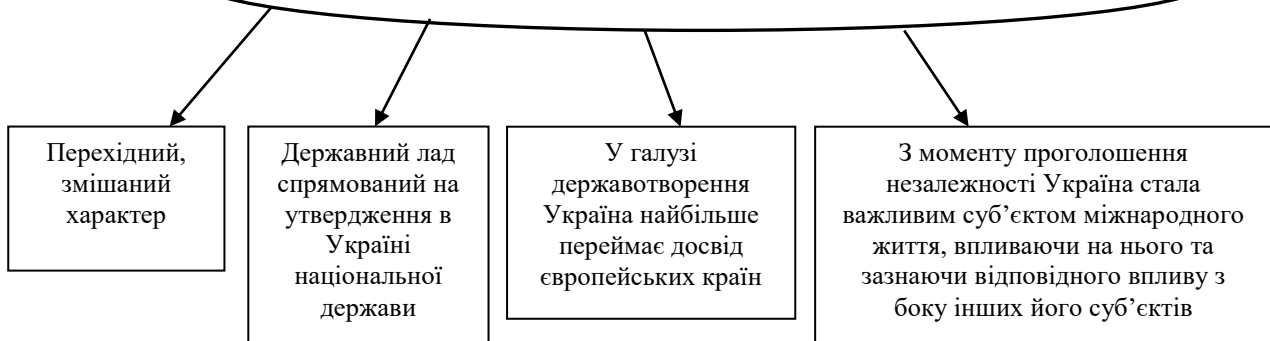
Захист конституційного ладу України та його засад – це сукупність правових і організаційних засобів та заходів, спрямованих на забезпечення непорушності конституційного ладу та його засад

2. Поняття та принципи державного ладу України

Державний лад – це організація (будівництво) і діяльність держави; система основних політико-правових, економічних, соціальних відносин, які закріплюються державно-правовими (конституційно-правовими) нормами.

Особливості сучасного державного ладу України

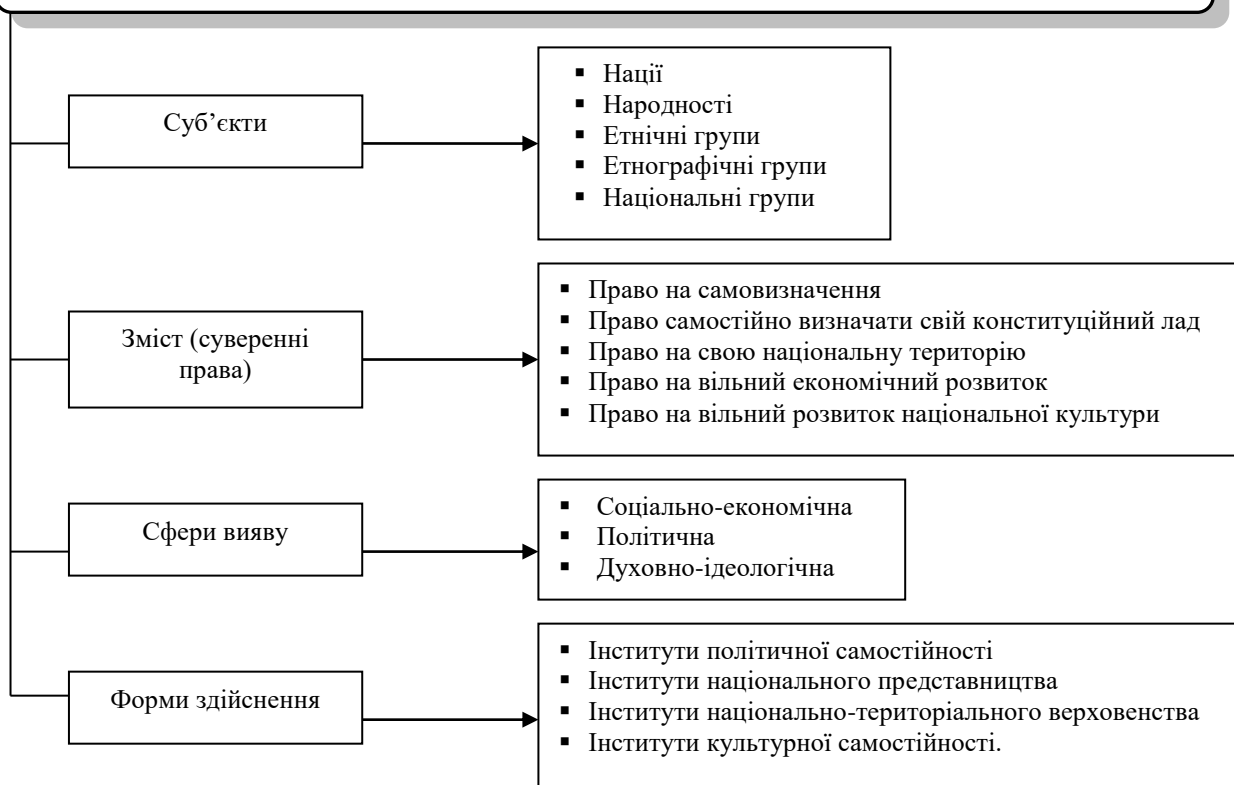

Державний суверенітет – верховенство державної влади всередині країни та її незалежність у зовнішньополітичній сфері.

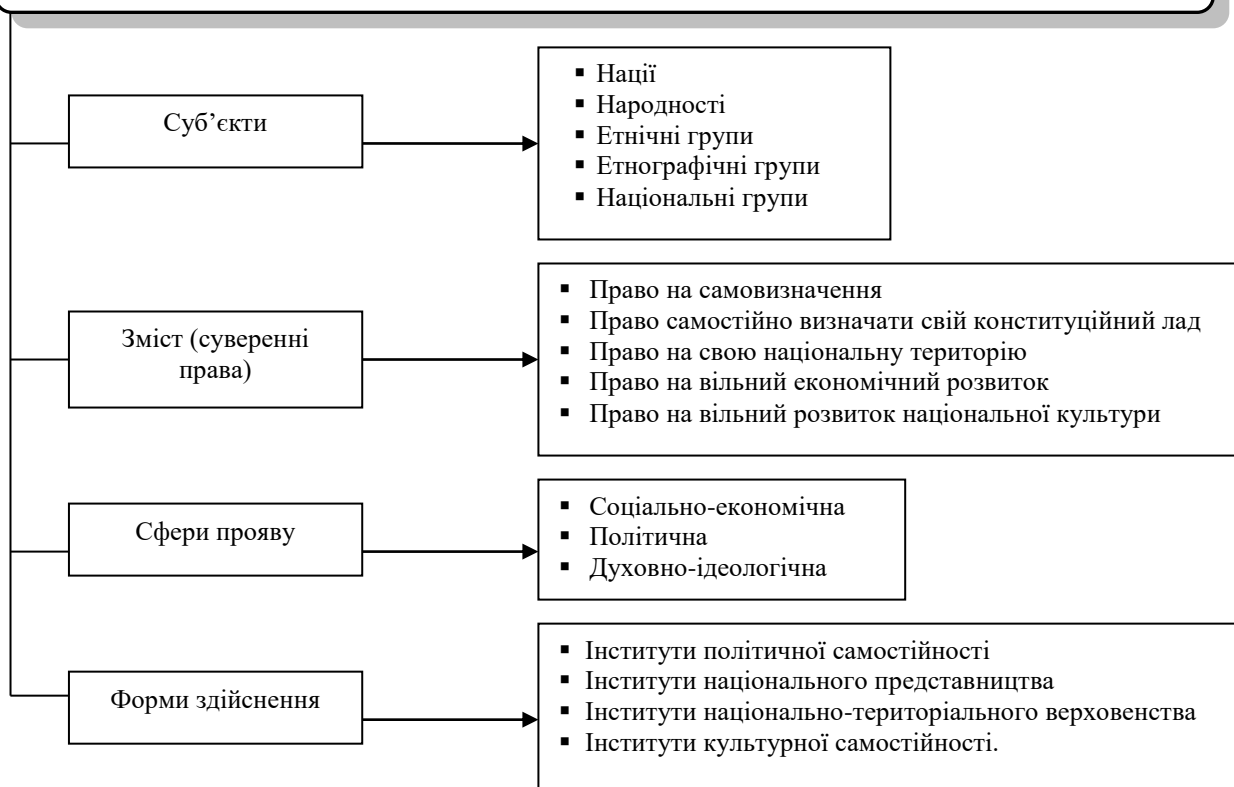
Національний суверенітет – це повновладдя нації, її реальна можливість визначати характер свого національного життя, аж до політичного самовизначення та утворення самостійної держави.

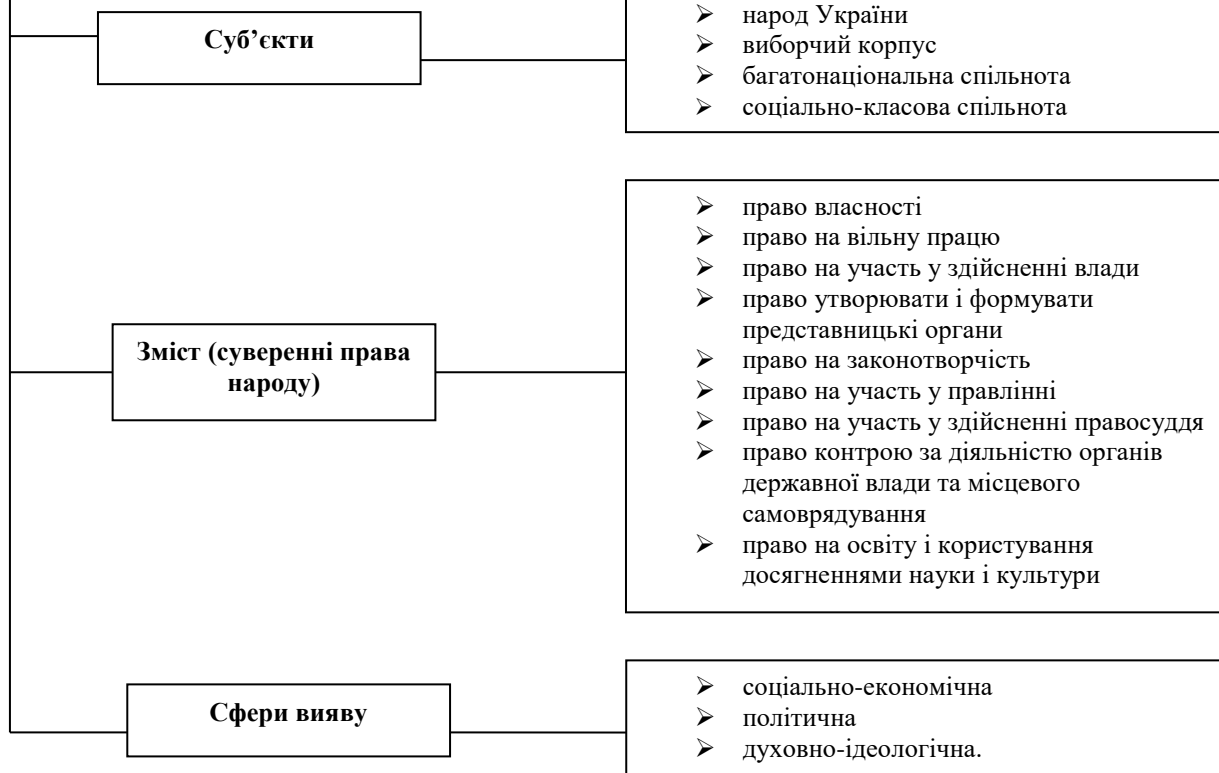
Державний суверенітет – верховенство державної влади всередині країни та її незалежність у зовнішньополітичній сфері.

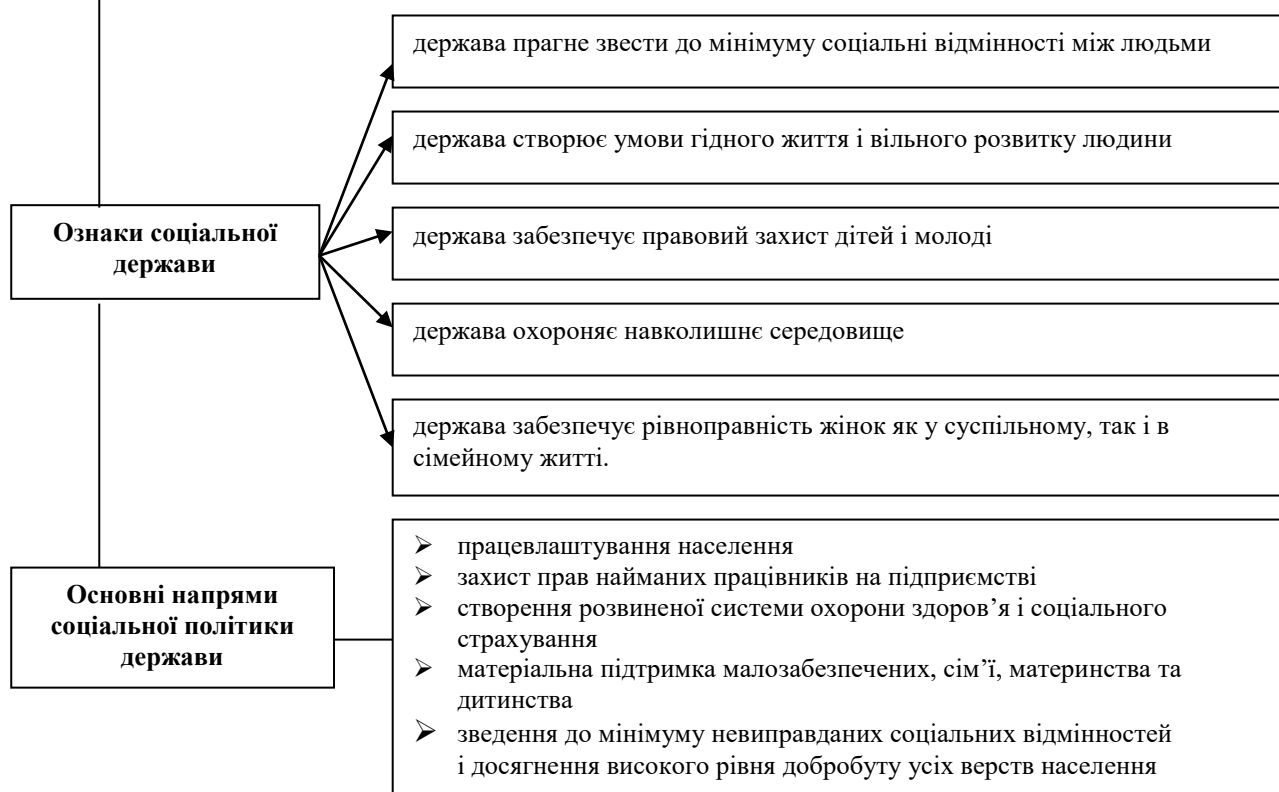
Національний суверенітет – це повновладдя нації, її реальна можливість визначати характер свого національного життя аж до політичного самовизначення та утворення самостійної держави

Народний суверенітет – це верховне невід’ємне право народу бути єдиним носієм влади в державі і суспільстві, його повновладдя та верховенство.

Соціальна держава – держава, яка проводить активну соціальну політику, спрямовану на забезпечення прав і свобод людини, досягнення високого рівня добробуту всіх верств населення.

Правова держава – це така демократична держава, в якій забезпечується панування права, верховенство закону, рівність усіх перед законом і незалежним судом, де визнаються і гарантуються права і свободи людини, а в основу організації влади покладений принцип розподілу влади.

Сутнісні ознаки правової держави

ґрунтується

- на пануванні права
- на верховенстві закону
- на політичному, ідеологічному й економічному плюралізмі
- на принципі розподілу влади

передбачає

- неухильне виконання і дотримання всіма громадянами, посадовими особами, адміністраціями держави й організаціями законів держави
- взаємну правову відповідальність держави і громадян
- визнання, дотримання, захист і гарантування прав людини
- незалежність суду
- пріоритет загально визнаних принципів і норм міжнародного права

забезпечує

- формування і функціонування громадянського суспільства

Форма держави – це спосіб організації вищих органів держави, територіальний устрій державної влади і методи її здійснення.

Полікратична – характеризується поділом влади на законодавчу, виконавчу і судову, які між собою взаємодіють; системою стримувань і противаг; самоуправлінням територіальних колективів; демократичним державним режимом; різними формами участі населення в управлінні державою

Монократична - характеризується єдиновладдям певного органу чи посадової особи. У цій формі не діє система стримувань і противаг, панує тоталітарний чи авторитарний режим (наприклад, Індонезія, Іран, Пакистан, Заїр)

Сегментна - характеризується тим, що державна організація як ціле складається із різнобічних частин (сегментів), але її сполучає однакова природа державної влади, єдність державної політики за принциповими питаннями, єдині основні принципи організації та діяльності (наприклад, Марокко, Йорданія, Філіппіни та ін.)

Елементи, що складають форму держави

форма правління

державний режим

державно-територіальний устрій

Форма правління – це організація влади, яка характеризується її формальним джерелом, структурою і правовим становищем вищих органів державної влади, а також установленим порядком взаємовідносин між ними.

форма правління

Монархія – державна влада зосереджена цілком або частково в руках однієї особи – монарха, передається в спадщину, не залежить від населення (як правило, не затверджується ним)

- абсолютна
- парламентська
- дуалістична

Республіка – державна влада здійснюється представницьким загальнонаціональним органом влади (парламентом), обраним населенням на певний строк

- президентська
- парламентська
- змішана

Форма державно-територіального устрою — це порядок поділу території держави на певні складові частини і співвідношення влади між ними і державою в цілому.

форма державного устрою

Унітарна держава – проста єдина держава, частинами якої є адміністративно-територіальні одиниці, що не мають суверенних прав

Федерація – складова союзна держава, частинами якої є державні утворення, що мають суверенні права

Конфедерація – тимчасовий союз суверенних держав, які об'єдналися для досягнення певних цілей і спільно здійснюють низку напрямків державної діяльності (оборона країни, зовнішня торгівля, митна справа, грошово-кредитна система тощо) при збереженні в інших питаннях повної самостійності.

Форма державного режиму — це порядок здійснення державної влади у певні способи, певними методами і засобами.

демократичний

державний (політичний) режим

антидемократичний

- ліберально-демократичний
- консервативно-демократичний
- радикально-демократичний

- авторитарний
- тоталітарний
- фашистський
- військово-диктаторський

У відповідності з Конституцією за формою правління Україна є **парламентсько-президентською республікою**, за формою територіального устрою – **унітарною державою**, за формою державного режиму – **демократичною**.

3. Поняття, принципи та структура суспільного ладу. Конституційне регулювання суспільних відносин в Україні

Суспільний лад — це система суспільних відносин, що існують щодо організації і діяльності суспільства та регламентовані Конституцією та іншими законами держави.

Суспільний лад постійно знаходиться під впливом держави, яка створюється суспільством для захисту своїх інтересів; держава впливає на суспільний лад своєю політикою

На конституційному рівні в більшості розвинутих держав встановлюються об'єктивні межі регулювання втручання держави у сфери соціально-економічних, політичних, ідеологічних відносин; на конституційному рівні здебільшого йдеться про принципи суспільного ладу

Основні принципи суспільного ладу у відповідності з Конституцією України

- принцип суверенності суспільства, що означає суверенність народу, нації (ст. ст. 2, 5 Конституції України)
- принцип демократизму суспільства, що полягає у належності влади народу і його участі у здійсненні влади (ст.5 Конституції України)
- принцип політичного, економічного та ідеологічного плюралізму (багатоманітності) суспільного життя (ст.15 Конституції України)
- принцип конституційності та законності (ст.19 Конституції України)
- принцип гуманізму, що передбачає визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості й безпеки найвищою соціальною цінністю (ст.3 Конституції України)
- принцип соціальної справедливості, що полягає в конституційному вираженні й захисті інтересів всього суспільства, кожної людини і громадянина та кожної соціальної спільноти (ст.24 Конституції України)
- принцип етнічної багатонаціональності і політичної єдності Українського народу, що має на меті об'єднання зусиль усіх націй, що населяють Україну, для побудови громадянського суспільства і правової держави
- принцип гарантованості суспільного ладу (ст.17 Конституції України).

Структура суспільного ладу складається із чотирьох підсистем відносин

Економічних—відносини власності, виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних та духовних цінностей

Соціальних—система взаємних обов'язків між різними соціальними групами та прошарками населення, яка склалася та розвивається у певному суспільстві з приводу розподілу цінностей, праці, послуг

Політичних—відносини, пов'язані з функціонуванням політичної влади в суспільстві, концентрованим вираженням яких є державна влада

Духовно-культурних—відносини між людиною, суспільством та державою з приводу формування свідомості, функціонування гуманітарних і технічних поглядів та ідей, їх розвитком і поширенням у суспільстві

Вищезгадана класифікація є умовною, адже неможливо провести чітку межу між економічними та соціальними відносинами. крім цього, кожна з підсистем суспільного ладу тісно між собою взаємодіє й така їх взаємодія значною мірою входить в предмет правового регулювання, а основні його принципи регулюються конституційним правом

Конституційне регулювання суспільних відносин

економічна сфера

кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону; власність зобов'язує (ч.2 ст.13 Конституції України)

власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству; держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб'єкти права власності рівні перед законом (ч.3 ст.13 КУ)

кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ч. 1 ст. 41 КУ)

право приватної власності є непорушним і ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток із мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості; конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду; використання власності не може завдавати шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (чч. 4-8 ст. 41 КУ)

кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності (ч. 1 ст. 42 КУ)

земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу; від його імені права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 13 КУ)

Україна є соціальна держава (ст. 1 КУ)

право на працю, рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, заборона примусової праці; кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці (ч. 1-4 ст. 43 КУ)

кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (ч. 4 ст. 43 КУ); достатній життєвий рівень (ст. 48 КУ)

право на соціальний захист, загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ст. 46 КУ)

право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ч. 1 ст. 49 КУ)

соціальна сфера

Духовні відносини – це відносини між людьми, між людиною, суспільством та державою з приводу певних духовних благ.

Конституційне закріплення

- Закріплення права людини на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей та виконуються обов'язки перед суспільством, яке в свою чергу забезпечує вільний і всебічний розвиток особистості (ст. 23 Конституції України)
- Гарантування права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34 Конституції України)
- Закріплення права людини на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (ст. 35 Конституції України)
- Закріплення права на освіту (ст. 53); гарантування свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захисту інтелектуальної власності, авторських прав, моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54 Конституції України)
- Закріплення права людини на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Державне сприяння розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Охорона культурної спадщини (ст. 54 Конституції України)

Світська держава – це держава, в якій не може встановлюватися як державна чи обов'язкова, будь-яка релігія й утверджується свобода совісті і свобода віросповідання

Ознаки світської держави

- немає державної (обов'язкової) релігії
- релігійні об'єднання не фінансуються державою
- релігійні об'єднання відокремлені від держави, держава незалежна від церкви і атеїзму
- всі конфесії рівні перед законом
- релігійні об'єднання не мають права брати участі у формуванні виборчих фондів
- держава не втручається у визначення громадянами ставлення до релігії
- школа вільна від церкви
- релігійні об'єднання не беруть участі у формуванні органів державної влади

Національно-культурні відносини – це забезпечення національної та культурної самобутності української та інших націй.

Конституційне закріплення

Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11 Конституції України)

Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави (ст. 11)

На розвиток вищевказаних конституційних положень в Україні прийнято Декларацію прав національностей від 1.11.92 р. та Закон від 25.06.92 р. «Про національні меншини», які детально закріпили права та свободи громадян України, що належать до національних меншин

Статус мов в Україні – це конституційно-правове закріплення підстав та умов використання тієї чи іншої мови в різних сферах суспільного життя.

Конституційне закріплення

Конституція закріплює, що державною мовою в Україні є українська мова (ст. 10 Конституції України). *Державною мовою* прийнято називати мову, яку визначено конституцією або законом як основну в державі та яка є обов'язковою для використання в законодавстві, офіційному діловодстві, судочинстві тощо

Українська мова є одним із вирішальних чинників національної самобутності українського народу. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України (ст. 10 Конституції України)

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом (ст. 10 Конституції України)

Конституція встановлює, що порядок застосування мов визначається виключно законом України (п. 4 ст. 92 Конституції України)

Закон України від 3.07.2012 р. «Про засади державної мовної політики» встановив, що державна мовна політика України базується на визнанні і всебічному розвитку української мови як державної і гарантуванні вільного розвитку регіональних мов або мов меншин, інших мов, а також права мовного самовизначення і мовних уподобань кожної людини.

28.02.2018 р. Конституційний Суд України прийняв Рішення у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про засади державної мовної політики", яким визнав Закон України від 3.07.2012 р. «Про засади державної мовної політики» таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Громадянське суспільство – це вільне демократичне правове суспільство, орієнтоване на конкретну людину, що наділена свободою творчої і підприємницької діяльності; таке суспільство створює можливість досягнення добробуту і реалізації прав людини і громадянина, органічно створює механізм обмеження і контролю за діяльністю держави.

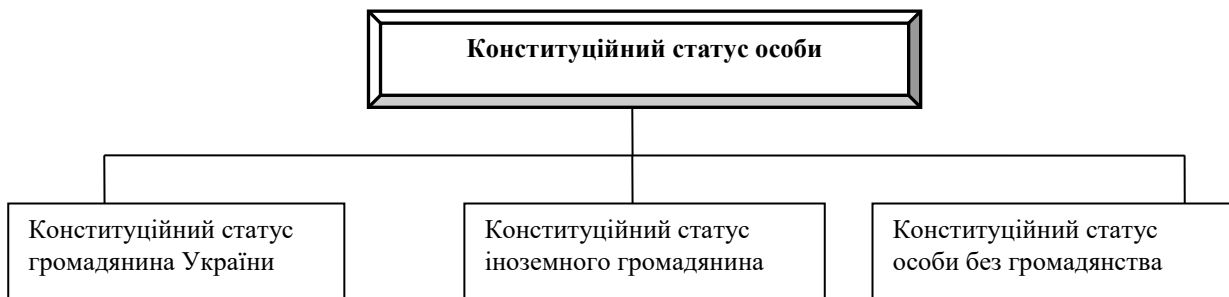
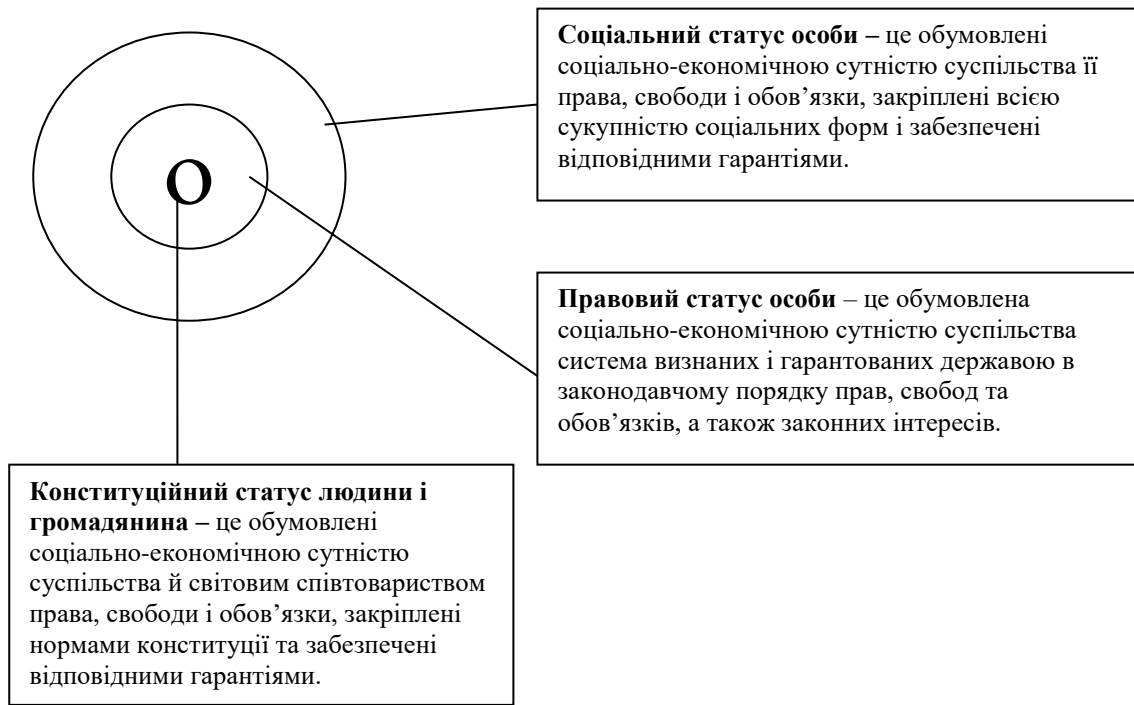
Структура громадянського суспільства

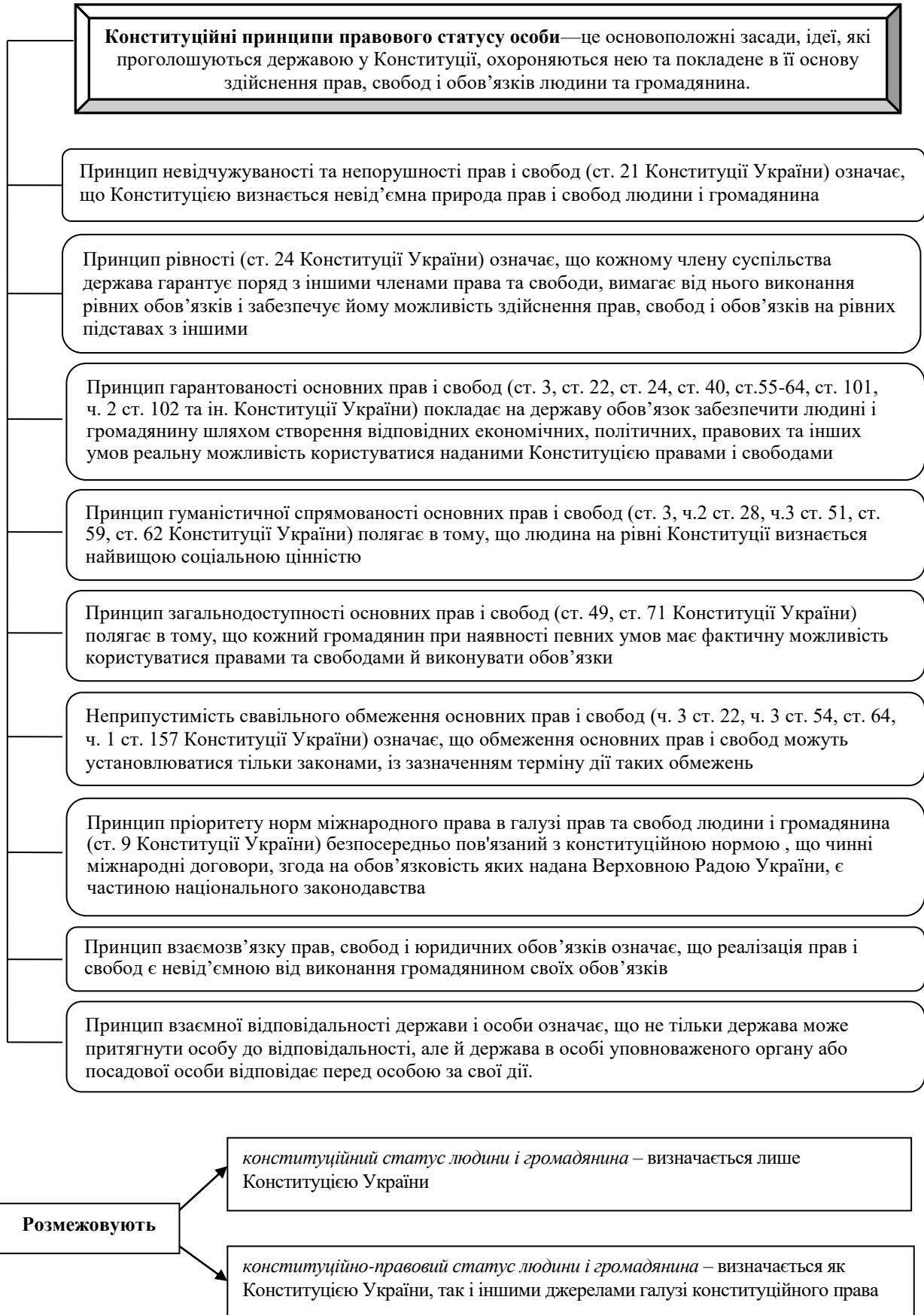

Взаємозв'язок держави і громадянського суспільства виявляється в тому, що держава здійснює свій регулятивний вплив у сфері громадянського суспільства лише в певних межах, які встановлюються для захисту інститутів і механізмів громадянського суспільства. Отже, громадянське суспільство функціонує і як система, що частково (в певних межах) управляється державою, і як саморегульована система. Своєю чергою, конституційна держава також перебуває в певній залежності від саморегульованого громадянського суспільства і його потреб; останнє виступає необхідною передумовою конституційної держави.

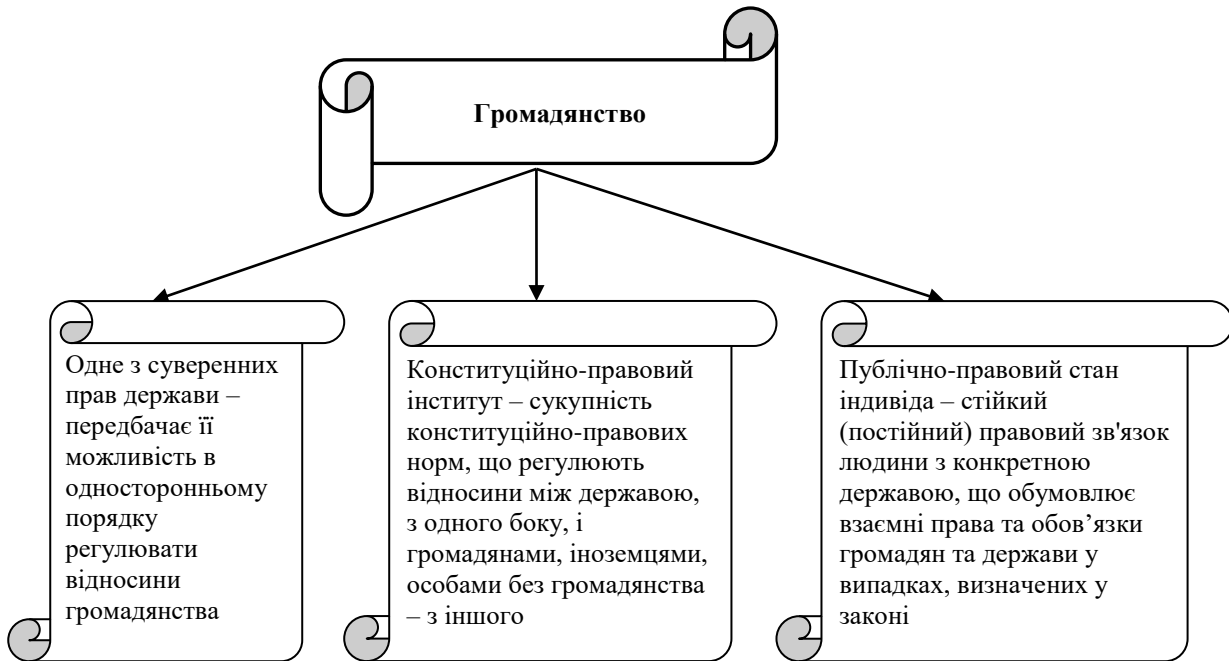
Тема 4. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

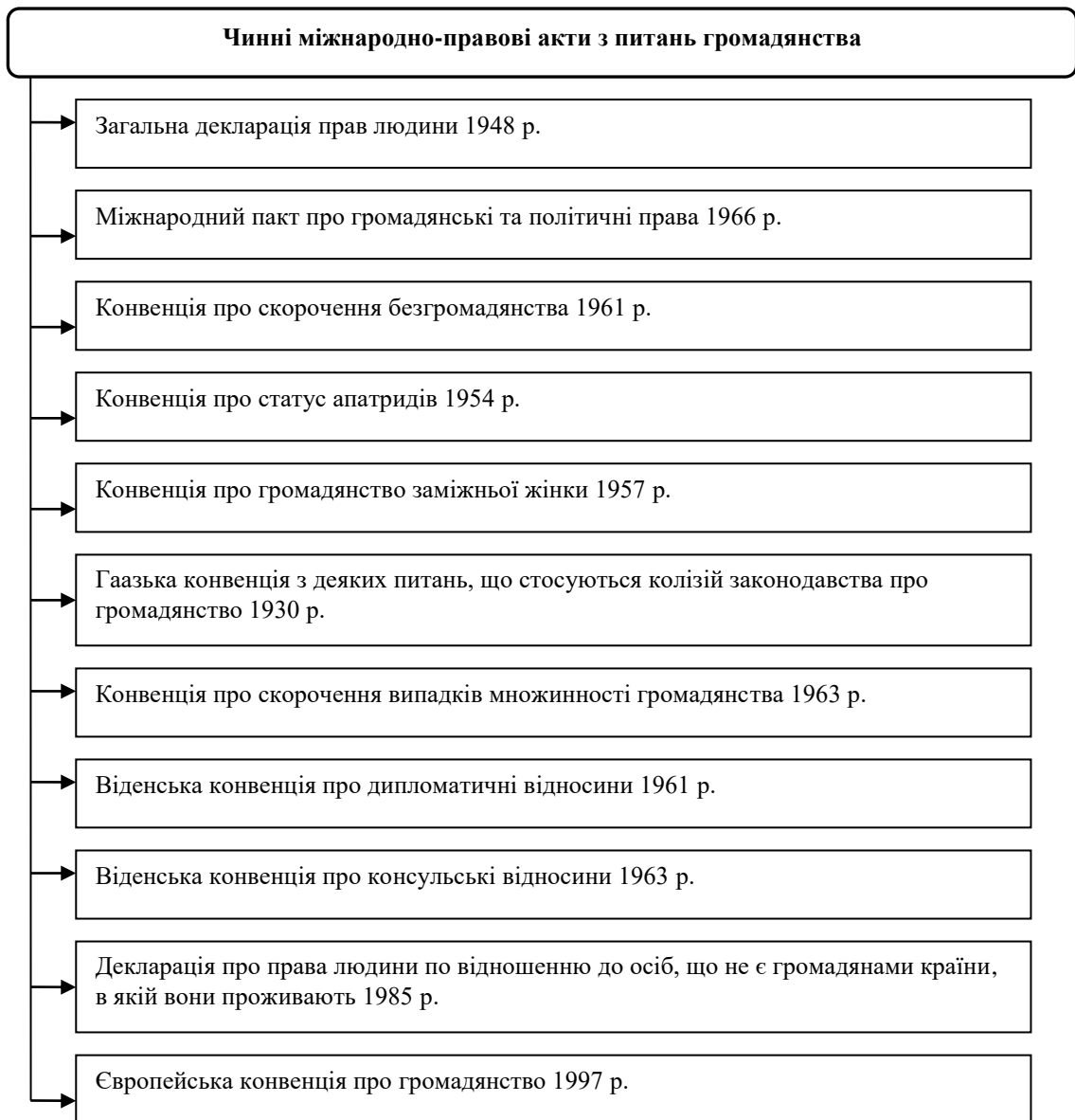
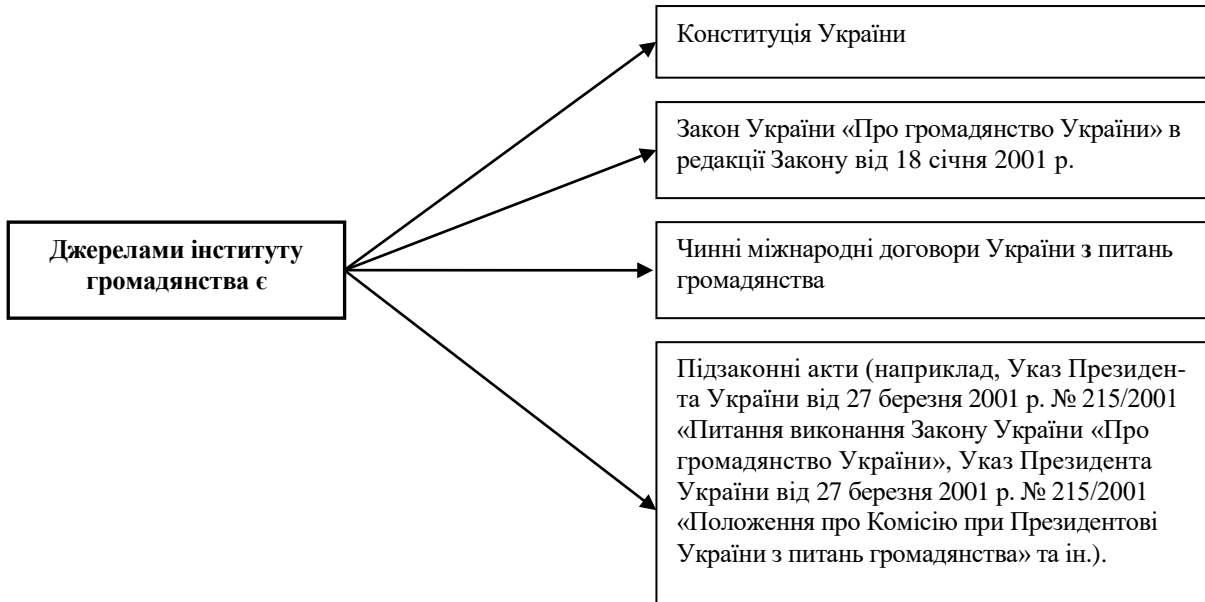
1. Конституційні основи правового статусу особи в Україні

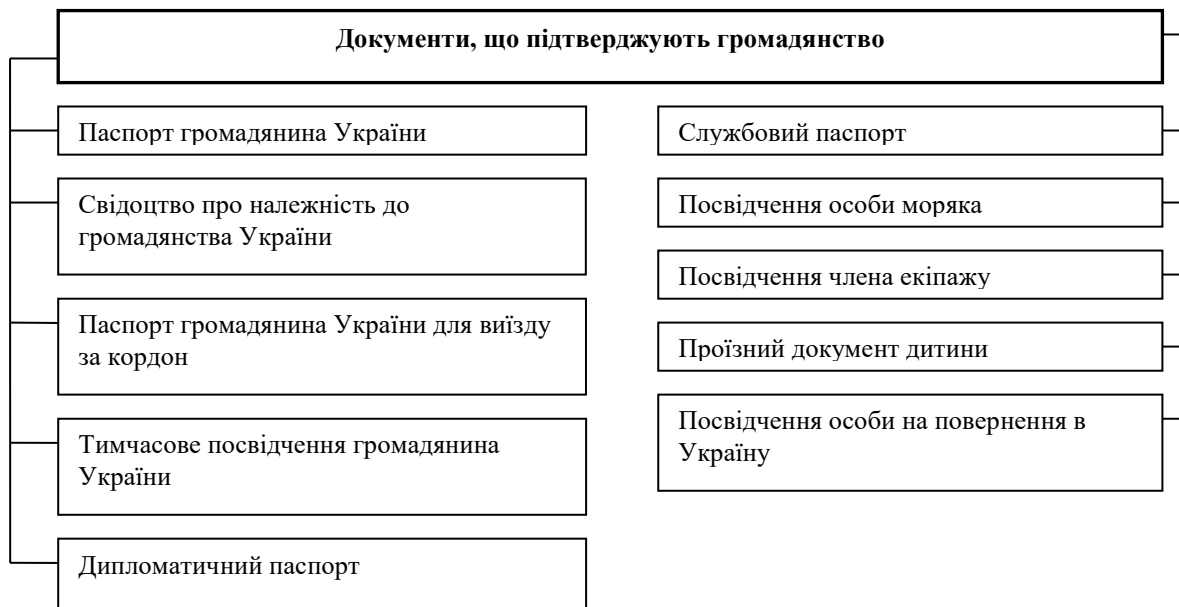

2. Поняття громадянства і належність до громадянства України

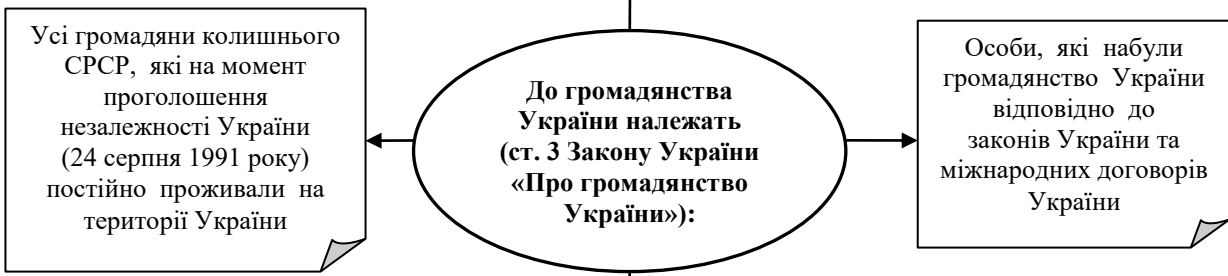

Громадянин України—особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

Особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України "Про громадянство України" (13 листопада 1991 р.) проживали в Україні і не були громадянами інших держав

Особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13 листопада 1991 року і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року органами внутрішніх справ України внесено напис "громадянин України", та діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України.

3. Принципи громадянства України

Принципи громадянства – це ті вихідні положення, керівні ідеї, що знайшли своє закріплення в законодавстві та у відносинах між державою і особою й визначають істотні риси відносин громадянства.

**Спеціальні принципи громадянства України
(ст. 2 Закону України «Про громадянство України»)**

Принцип єдиного громадянства означає, що виключається можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі громадянства АРК.

Принцип запобігання виникненню випадків безгромадянства означає недопустимість втрати громадянином України громадянства внаслідок колізій законодавства України із законодавством інших держав, громадянство яких бажає набути громадянин України.

Принцип неможливості позбавлення громадянина України громадянства України закріплений в Конституції України і відповідає положенням ч. 2 ст. 15 Загальної декларації прав людини: «Ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство».

Принцип визнання права громадянина України на зміну громадянства означає, що громадянин має право вільно, без перешкод змінити своє громадянство в порядку, встановленому законодавством.

Принцип неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства України одним із подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення громадянства України другим із подружжя.

Принцип рівності перед законом громадян України означає, що кожний громадянин України володіє однаковими правами, свободами і обов'язками незалежно від підстав набуття громадянства.

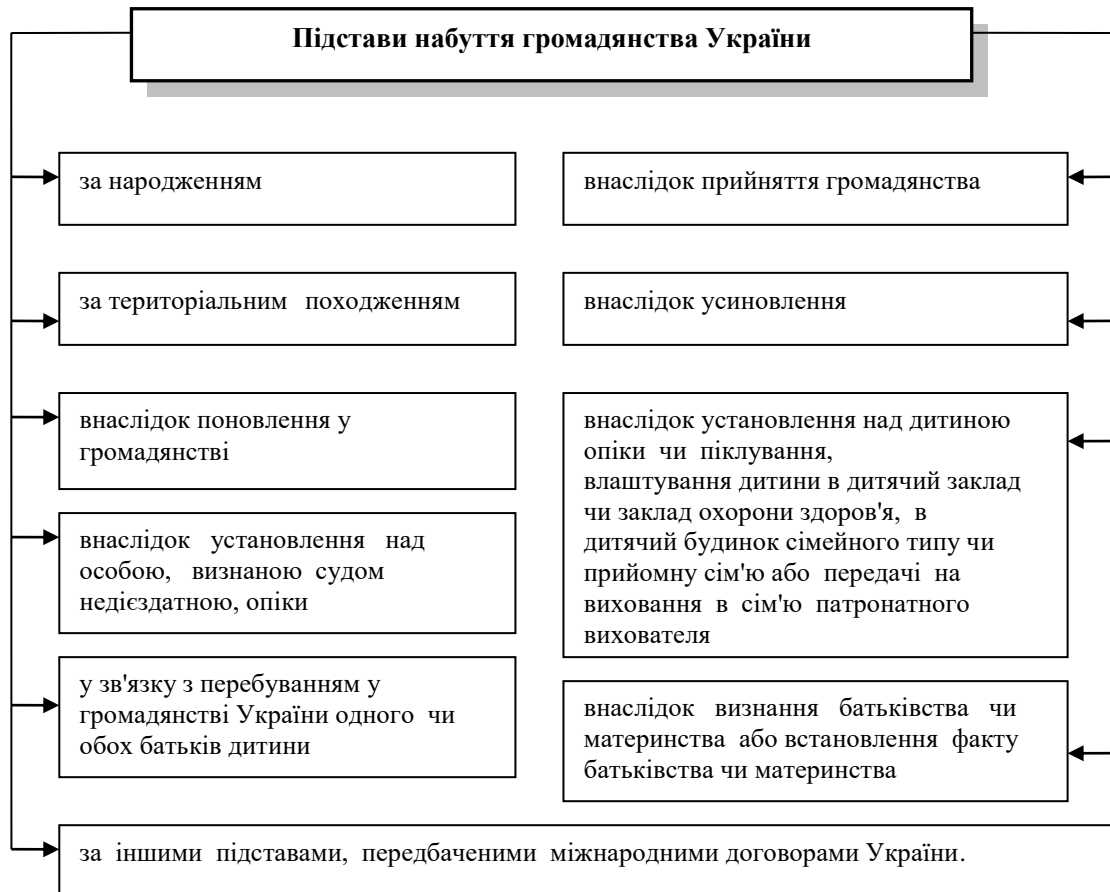
Принцип збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України (принцип екстериторіальності громадянства) означає, що виїзд громадянина за межі території держави і навіть постійне проживання в іншій країні не призводить до втрати ним громадянства України.

Принцип гарантування Україною піклування та захисту своїм громадянам, які перебувають за її межами. Це зобов'язує дипломатичні представництва і консульські установи України, посадових осіб вживати необхідних заходів для забезпечення прав українських громадян, які перебувають за кордоном, користуватися в повному обсязі правами, наданими законодавством країни перебування, міжнародними договорами, учасниками яких є Україна і держави перебування громадянина.

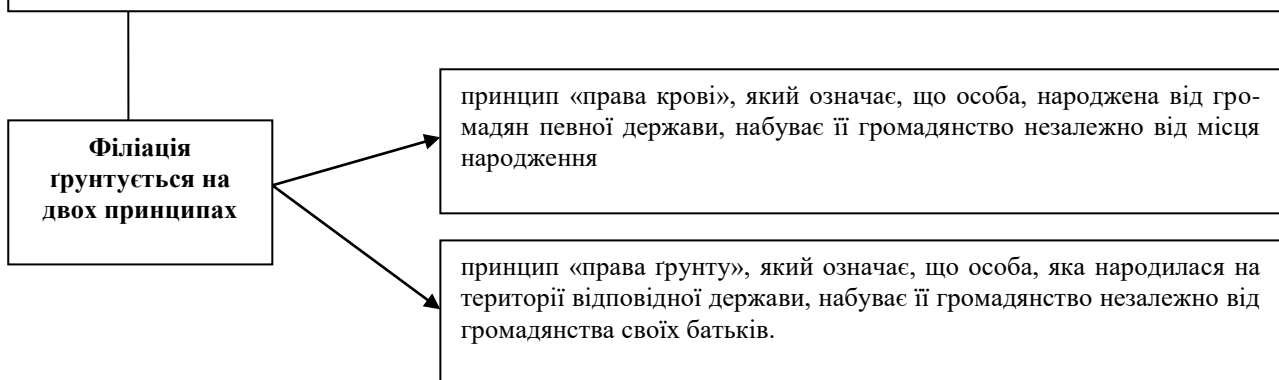
Принцип неможливості вигнання або видачі громадянина України іншій державі

Під **видачею (екстрадицією)** розуміють передачу злочинця державою, на території якої він перебуває, іншій державі з метою притягнення його там до кримінальної відповідальності або для приведення до виконання винесеного там вироку. Питання про видачу громадянина виникає у випадку, коли такий громадянин, учинивши злочин за кордоном, повертається у свою країну.

4. Порядок набуття та припинення громадянства України

Набуття громадянства за народженням (філіація) – це основна і найбільш розповсюджена форма набуття громадянства, що являє собою надання державою свого громадянства індивіду при його народженні незалежно від його волевиявлення та не потребує вчинення будь-яких дій, що свідчать про його бажання бути громадянином даної держави.

Законодавство України про громадянство виходить із поєднання обох принципів набуття **громадянства за народженням**. У ст.7 Закону України «Про громадянство України» встановлено, що громадянином України є:

Особа, батьки або один з батьків якої на момент її народження були громадянами України, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України від осіб без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, є громадянином України.

Особа, яка народилася за межами України від осіб без громадянства, які постійно на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства іншої держави, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України від іноземців, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України від іноземця і особи без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства того з батьків, який є іноземцем, є громадянином України.

Новонароджена дитина, знайдена на території України, обоє з батьків якої невідомі (знайда), є громадянином України.

Особа, яка має право на набуття громадянства України за народженням, є громадянином України з моменту народження.

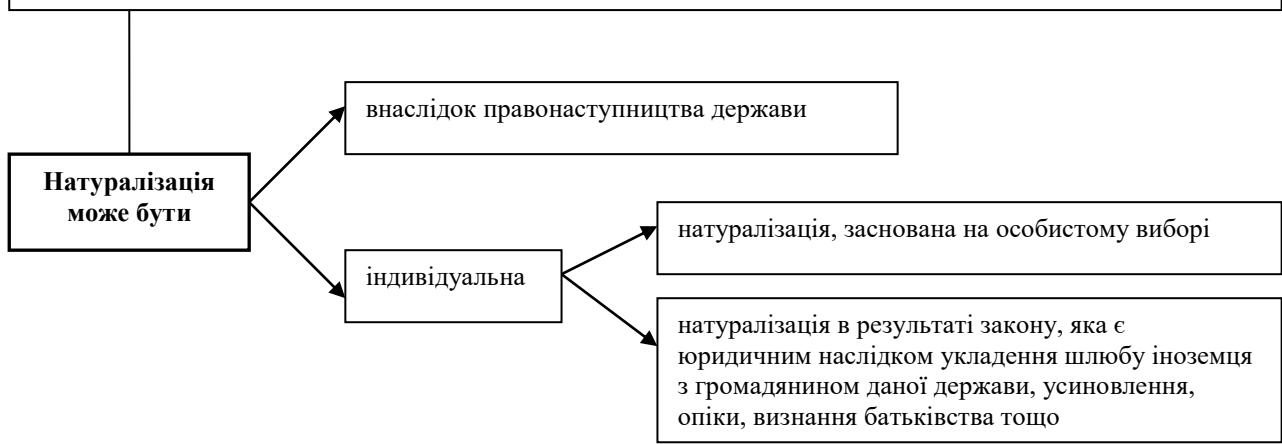
Для набуття особою громадянства України за **територіальним походженням** вона повинна відповідати таким вимогам:

Особа чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні (повнорідні та неповнорідні) брат чи сестра, син чи дочка, онук чи онука народилися або постійно проживали до 24 серпня 1991 року на території, яка стала територією України відповідно до Закону України "Про правонаступництво України", або яка сама чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні (повнорідні та неповнорідні) брат чи сестра народилися або постійно проживали на інших територіях, що входили на момент їх народження або під час їх постійного проживання до складу УНР, ЗУНР, Української Держави, УСРР, Закарпатської України, УРСР.

Бути особою без громадянства або іноземцем, який подав зобов'язання припинити іноземне громадянство.

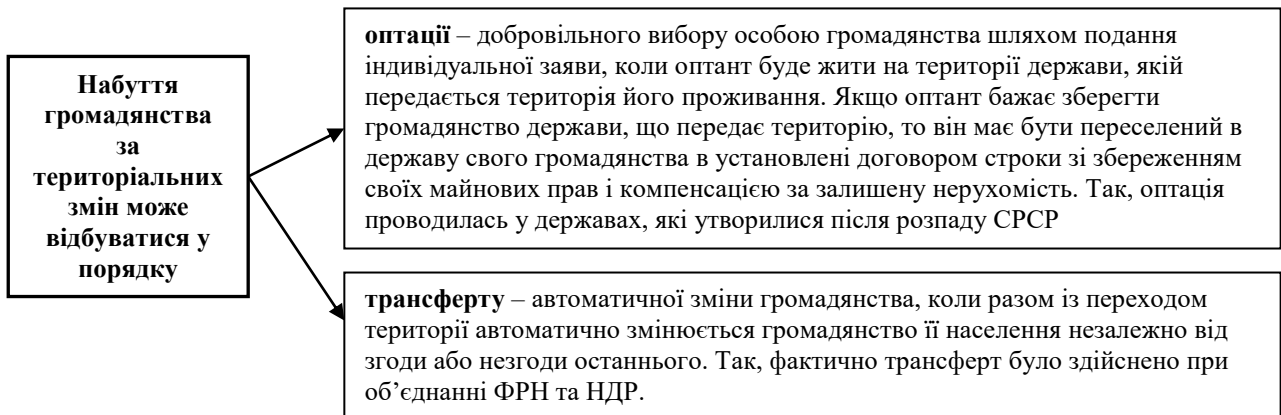
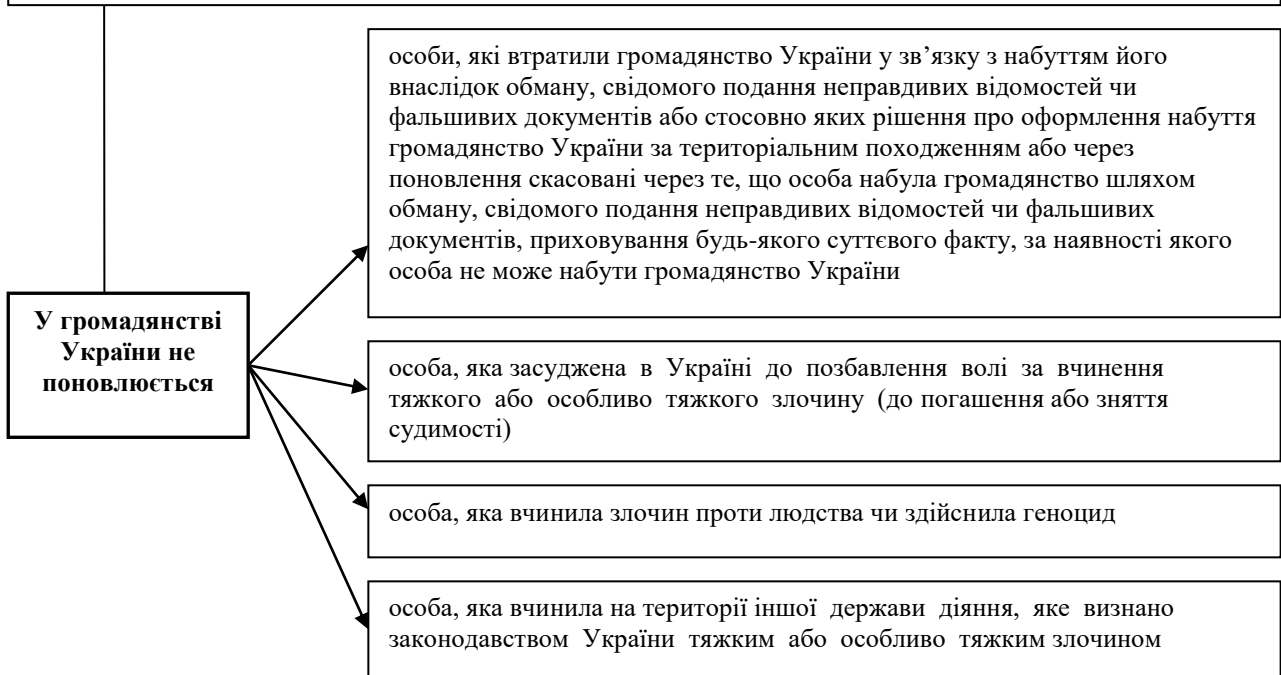
Подати заяву про набуття громадянства України (а якщо це дитина – за заявою одного з батьків або опікуна чи піклувальника).

Набуття громадянства України внаслідок прийняття (натуралізації) – це надання органами державної влади за наявності певних умов громадянства особам, які подали про це клопотання

Прийняття до громадянства України внаслідок **поновлення** у громадянстві застосовується до осіб, які перебували у громадянстві України, але потім, з певних причин, його припинили

Для прийняття до громадянства України особа (за винятком особи, якій надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні; особи, яка перебуває у шлюбі з громадянином України терміном понад 2 роки та постійно проживає в Україні на законних підставах; особи, яка постійно проживає в Україні на законних підставах та перебувала з громадянином України понад 2 роки у шлюбі, що припинився внаслідок його смерті; особи, яка має визначні заслуги перед Україною, та особи, прийняття якої до громадянства України становить державний інтерес для України) **подає такі документи:**

Заяву в двох примірниках про прийняття до громадянства України

Три фотокартки (розміром 35x45 мм)

Один з таких документів:

- 1) Декларацію про відсутність іноземного громадянства – для осіб без громадянства;
- 2) Заяву про зміну громадянства – для іноземців, які перебувають у громадянстві держав, міжнародні договори України з якими передбачають припинення особами громадянства цих держав одночасно з набуттям громадянства України та набуття громадянства України відповідно до законодавства України;
- 3) Документ, що підтверджує факт припинення іноземного громадянства, – для іноземців, які перебувають у громадянстві держав, міжнародні договори України з якими дозволяють особам звертатися для набуття громадянства України за умови, якщо вони доведуть, що не є громадянами цих держав;
- 4) Зобов'язання припинити іноземне громадянство – для інших категорій іноземців. Зобов'язання припинити іноземне громадянство не вимагається від іноземців, які є громадянами держав, законодавство яких передбачає автоматичне припинення особами громадянства цих держав одночасно з набуттям громадянства іншої держави або міжнародні договори України з якими передбачають припинення особами громадянства цих держав одночасно з набуттям громадянства України

Один з таких документів:

- 1) Документ, що підтверджує безперервне проживання особи на законних підставах на території України протягом останніх 5 років, – для особи, яка в'їхала в Україну як іноземець;
- 2) Документ, що підтверджує безперервне проживання особи на законних підставах на території України протягом останніх 3 років, разом з документом, який підтверджує, що особа в'їхала в Україну як особа без громадянства, – для особи, яка в'їхала в Україну як особа без громадянства

Один з таких документів:

- 1) Копію документа, що підтверджує отримання дозволу на постійне проживання в Україні;
- 2) Копію паспорта громадянина колишнього СРСР зразка 1974 р. з відміткою про прописку на території України

Один з таких документів:

- 1) Документ про володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування, який видається в Україні керівником навчального закладу, місцевим органом виконавчої влади України або виконавчим органом місцевого самоврядування;
- 2) Копію атестата чи витяг із залікової відомості диплома – для особи, яка має документ про закінчення навчального закладу з вивченням української мови;
- 3) Документ, що підтверджує інвалідність, – для особи, яка має фізичні вади (німа, сліпа, глуха)

Документ про наявність законних джерел існування

Порядок подання заяв та інших документів з питань громадянства

1. Заяви з питань громадянства оформлюються

- Про прийняття до громадянства України та про вихід з громадянства – на ім'я Президента України
- Про оформлення набуття громадянства України особою, яка проживає на території України, – на ім'я начальника Головного управління МВС України в АРК, м. Києві, Київській обл., управління МВС України в області, м. Севастополі за місцем проживання особи
- Про оформлення набуття громадянства України особою, яка постійно проживає за кордоном, – на ім'я керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України за місцем постійного проживання особи

2. Заяви з питань громадянства складаються

- У письмовій формі, із зазначенням дати її складання та підписується заявником
- Заяву з питань громадянства дитині підписує один з її батьків або інший законний представник дитини
- Особа, яка уклала шлюб до досягнення 18-річного віку, заяву підписує самостійно
- Заяву з питань громадянства недієздатної особи підписує її опікун
- У випадках, коли заявник не може підписати заяву через неписьменність або фізичні вади, заяву на його прохання підписує інша особа

3. Заяви та інші документи з питань громадянства подаються

- Особою, яка проживає в Україні, – до районного, районного у місті, міського управління або відділу МВС України за місцем проживання особи
- Особою, якій надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, – до районного у місті, міського управління або відділу МВС України за місцем реєстрації особи
- Особою, яка постійно проживає за кордоном, – до дипломатичного представництва чи консульської установи України за місцем постійного проживання особи

Вимоги щодо подання заяв та інших документів

Заяву та інші документи заявник подає особисто

- ✓ Особа, яка уклала шлюб до досягнення 18-річного віку, заяву та інші документи подає самостійно
- ✓ Заява дитини віком від 15 до 18 років (про згоду на набуття або вихід з громадянства України) подається у її присутності; у разі хвороби дитини, стихійного лиха тощо така заява може подаватися у відсутності дитини

Заява та інші документи дитини подаються одним з її батьків або іншим законним представником дитини

За наявності поважних причин (хвороба заявника, стихійне лихо тощо) заява та інші документи на прохання заявника можуть подаватися іншою особою або надсилатися поштою.

Вихід з громадянства – це припинення громадянства за ініціативою особи. Громадянин України, який відповідно до чинного законодавства України є таким, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України за його клопотанням.

Якщо один з батьків виїхав разом з дитиною на постійне проживання за кордон і виходить з громадянства України, а другий є іноземцем чи особою без громадянства, дитина може вийти з громадянства України з тим із батьків, який виходить з громадянства України за його клопотанням

Якщо один з батьків виїхав разом з дитиною на постійне проживання за кордон і виходить з громадянства України, а другий залишається громадянином країни, дитина може вийти з громадянства України разом з тим з батьків, який виходить з громадянства України, за його клопотанням

Якщо дитина виїхала разом з батьками на постійне проживання за кордон і батьки виходять з громадянства України, за клопотанням одного з батьків разом з батьками з громадянства України може вийти і дитина

Вихід дітей віком від 14 до 18 років з громадянства України може відбуватися лише за їхньою згодою.

Обмеження виходу з громадянства України

вихід із громадянства України не допускається, якщо особа не набула громадянства іншої держави чи не отримала документ, виданий уповноваженими органами іншої держави, про те, що громадянин України набуде її громадянство, якщо вийде з громадянства України

вихід з громадянства України не допускається, якщо особу, яка клопоче про вихід з громадянства України, в Україні притягнуто як обвинувачену в кримінальній справі або стосовно якої в Україні є обвинувальний вирок суду, що набрав чинності і підлягає виконанню

Поряд з терміном «вихід з громадянства» вживається термін «відмова від громадянства». Відмінність між ними полягає в тому, що вихід з громадянства відбувається за згодою держави, а відмова – це припинення громадянства за ініціативою особи без необхідності надання державою відповідного дозволу.

Під **утратою громадянства** звичайно розуміють автоматичне припинення громадянства за певних умов.

Підставами для втрати громадянства України є:

1) добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття.

Добровільним набуттям громадянства іншої держави вважаються всі випадки, коли громадянин України для набуття громадянства іншої держави повинен був звертатися із заявою чи клопотанням про таке набуття відповідно до порядку, встановленого національним законодавством держави, громадянство якої набуто.

Не вважаються добровільним набуттям іншого громадянства такі випадки:

а) одночасне набуття новонародженої дитини громадянства України та громадянства іншої держави чи держав;

б) набуття дитиною, яка є громадянином України, громадянства своїх усиновителів, унаслідок усиновлення її іноземцями;

в) автоматичне набуття громадянином України іншого громадянства внаслідок одруження з іноземцем;

г) автоматичне набуття громадянином України, який досяг повноліття, іншого громадянства внаслідок застосування законодавства про громадянство іноземної держави, якщо такий громадянин України не отримав документ, що підтверджує наявність у нього громадянства іншої держави.

2) набуття особою громадянства України внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей або фальшивих документів.

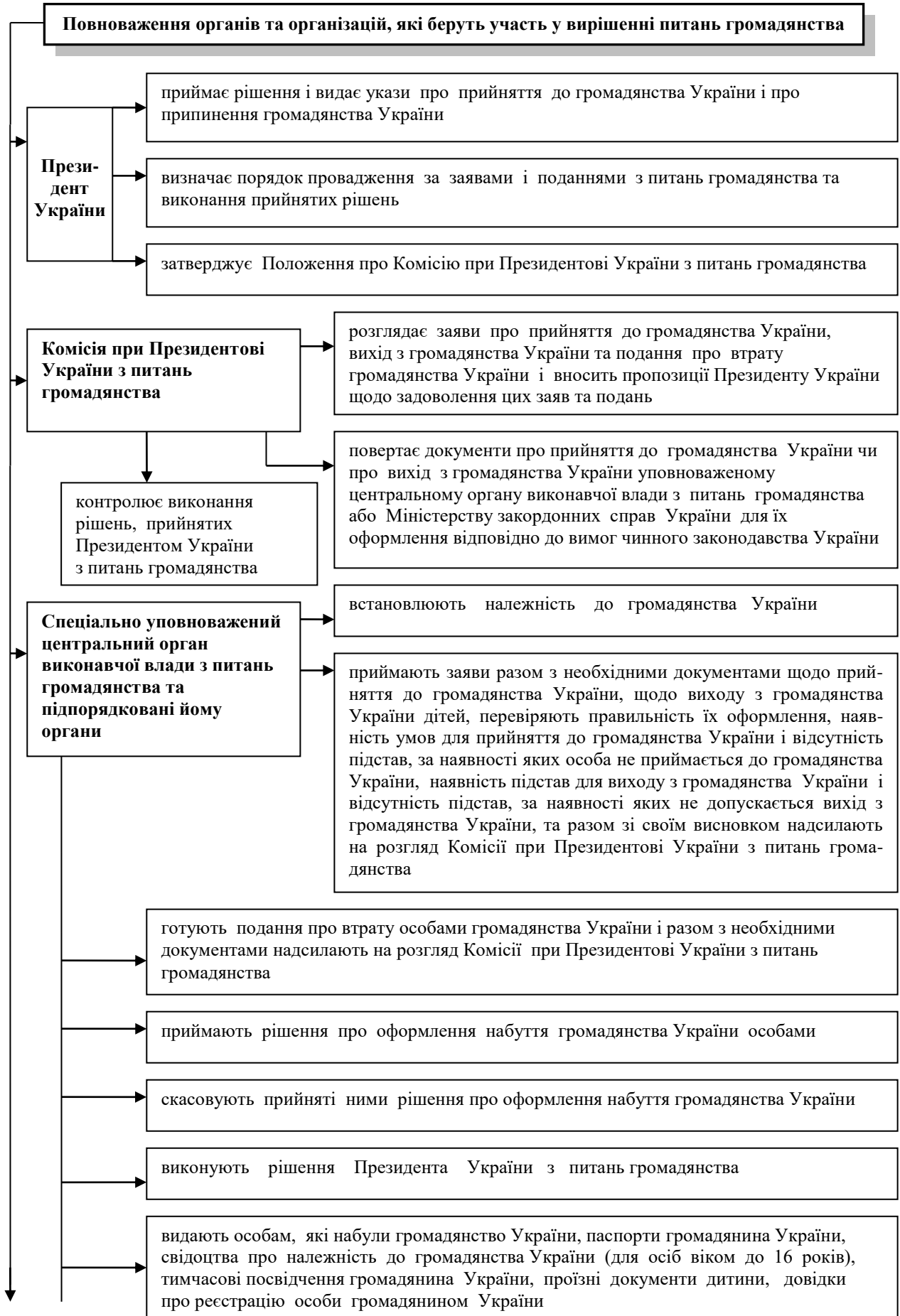
3) добровільний вступ на військову службу іншої держави, яка, відповідно до законодавства цієї держави, не є військовим обов'язком чи альтернативною (невійськовою) службою.

Датою припинення громадянства України є дата видання відповідного указу Президента України.

Громадянин України, який подав заяву про вихід з громадянства України або щодо якого оформляється втрата громадянства, до видання указу Президента України про припинення громадянства України, користується всіма правами і несе всі обов'язки громадянина України.

Рішення про оформлення набуття громадянства України **скасовується**, якщо особа набула громадянство України за територіальним походженням або через поновлення шляхом обману, внаслідок подання свідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів, приховування будь-якого суттєвого факту, за наявності якого особа не може набути громадянство України.

5. Державні органи, які беруть участь у вирішенні питань громадянства

Оскарження рішень з питань громадянства дій та бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб

Рішення з питань громадянства, прийняті спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань громадянства, Міністерством закордонних справ України та їх органами, можуть бути оскаржені у встановленому законом порядку до суду. Таке оскарження має здійснюватися у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України.

Дії та бездіяльність посадових і службових осіб, які порушують порядок та строки розгляду справ про громадянство й виконання рішень з питань громадянства, можуть бути оскаржені у судовому та адміністративному порядку.

Акти Президента України з питань громадянства можуть бути розглянуті Конституційним Судом України на предмет їх відповідності Конституції України (конституційності) відповідно до ст. 50 Конституції України. За результатами розгляду такої справи Конституційний Суд України ухвалює рішення.

6. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців, закордонних українців та іммігрантів в Україні. Право притулку в Україні

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав (ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р.).

Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Засади правового статусу іноземців та осіб без громадянства

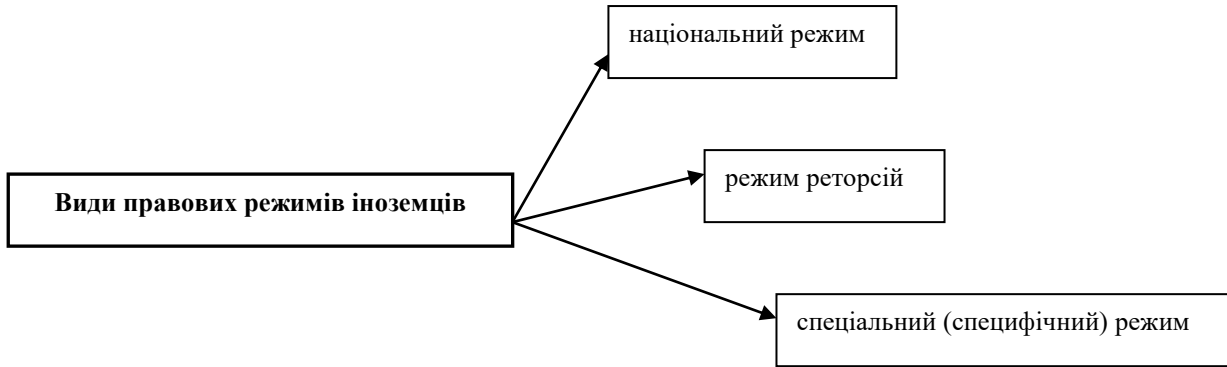
Іноземці та особи без громадянства мають ті ж права і свободи та виконують ті ж обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією, законами України, а також міжнародними договорами України

Іноземці та особи без громадянства є рівними перед законом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, інших обставин

Якщо іноземною державою встановлено обмеження щодо реалізації прав і свобод громадянами України, Кабінет Міністрів України може прийняти рішення про встановлення відповідного порядку реалізації прав і свобод громадянами цієї держави на території України. Це рішення набирає чинності після його опублікування. Воно може бути скасовано, якщо відпадуть підстави, за яких воно було прийнято

Здійснення іноземцями та особами без громадянства своїх прав та свобод не повинно завдавати шкоди національним інтересам України, правам, свободам і законним інтересам її громадян та інших осіб, які проживають в Україні

Іноземці та особи без громадянства зобов'язані поважати й дотримуватися Конституції і законів України, шанувати традиції та звичаї народу України

Національний режим означає надання іноземним громадянам майже того самого обсягу прав, що і громадянам держави. Застереження щодо реалізації іноземцями окремих прав не вважаються дискримінаційними, оскільки спрямовані на забезпечення національної безпеки держави.

Конституція України закріплює *національний правовий режим іноземців в Україні*, що характеризується такими рисами:

він має загальний (не персоніфікований) характер, тобто поширюється на всі категорії іноземців, хоча правовий статус окремих із них може мати певні особливості;

іноземці користуються тими ж правами і виконують ті ж обов'язки, що й громадяни України;

дія національного режиму щодо іноземців має певні межі: вони повністю не прирівнюються у правах та обов'язках до громадян України;

національний правовий режим має безумовний характер – він поширюється на іноземців та осіб без громадянства незалежно від того, мають громадяни України подібні права у відповідних країнах чи ні

До основних прав і свобод іноземців та осіб без громадянства належать:

- Право на інвестиційну та підприємницьку діяльність
- Право на трудову діяльність
- Право на відпочинок
- Право на охорону здоров'я
- Право на соціальний захист
- Право на житло
- Майнові та особисті немайнові права
- Право на освіту
- Право на користування досягненнями культури
- Право на участь в об'єднаннях громадян
- Право на свободу совісті
- Права у шлюбних і сімейних відносинах
- Право на недоторканність особи, житла, невтручання в особисте і сімейне життя, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень, повага їхньої гідності нарівні з громадянами України

Більшість *політичних прав* (не можуть об'єднуватися в політичні партії; не беруть участі в управлінні державними справами; не мають виборчих прав; не можуть брати участі в референдумах; не мають права рівного доступу до державної служби; не можуть створювати профспілки тощо)

Іноземці не користуються в Україні такими правами:

Менший порівняно громадянами України обсяг економічних, соціальних і культурних прав (не мають права користуватися об'єктами права державної та комунальної власності, права безоплатно здобути вищу освіту тощо)

Не поширюється обов'язок відбувати військову службу

Не можуть набувати права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення

В'їзд в Україну іноземцю та особі без громадянства не дозволяється:

- в інтересах забезпечення безпеки України або охорони громадського порядку;
- якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України та інших осіб, які проживають в Україні;
- якщо при порушенні клопотання про в'їзд в Україну він подав про себе завідомо неправдиві відомості або підроблені документи;
- якщо його паспортний документ, віза підроблені, зіпсовані чи не відповідають встановленому зразку або належать іншій особі;
- якщо він у пункті пропуску через державний кордон України порушив правила перетинання державного кордону України, митні правила, санітарні норми чи правила або не виконав законних вимог посадових осіб Державної прикордонної служби України, митних та інших органів, що здійснюють контроль на державному кордоні;
- якщо встановлено факти порушення ним законодавства України під час попереднього перебування в Україні.

Виїзд з України іноземцю та особі без громадянства не дозволяється, якщо:

- він є підозрюваним, обвинуваченим у вчиненні на території України злочину чи підсудним за вчинення злочину на території України у разі, якщо до таких осіб відповідно до закону прийнято рішення щодо заборони виїзду за межі України;
- його засуджено за вчинення злочину – до відбування покарання або звільнення від покарання;
- його виїзд суперечить інтересам забезпечення безпеки України – до припинення обставин, що перешкоджають виїзду.

Реадмісія—це передача з території України або приймання на територію України іноземців та осіб без громадянства на підставах та в порядку, встановлених міжнародними договорами України

До іноземців та осіб без громадянства можуть застосовуватися **специфічні види стягнення**, які не застосовуються до громадян України

скорочення терміну тимчасового перебування в Україні

видворення за межі України

Режим реторсій – можливість встановлення обмежувальних заходів, що застосовуються Україною щодо громадян іншої держави у відповідь на несправедливі, недружні (але правомірні під кутом зору міжнародного права) дії цієї держави стосовно громадян України: якщо іноземною державою встановлено обмеження щодо реалізації прав і свобод громадянами України, Кабінет Міністрів України може прийняти рішення про встановлення відповідного порядку реалізації прав і свобод громадян цієї держави на території України.

Спеціальний (специфічний) режим – передбачає допущення деяких переваг у будь-якій сфері діяльності стосовно іноземних громадян окремих держав; як правило, встановлюється двосторонніми договорами між зацікавленими державами і стосується питань спрощеного перетинання кордону, безвізового порядку в'їзду в країну тощо.

Біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства), і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Правовий статус біженців в Україні визначається

Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 р. та міжнародно-правовими документами, найважливішими з яких є Конвенція ООН про статус біженців 1951 р. та Протокол щодо статусу біженців 1967 р., які були ратифіковані Україною 10 січня 2002 р.

Правовий статус біженців характеризується такими особливостями:

1. Вони не можуть бути вислані або примусово повернуті до країни, з якої вони прибули та де їхньому життю або свободі загрожує небезпека.

2. Україна сприяє збереженню єдності сімей біженців.

3. Біженці мають рівні з громадянами України права на:

- пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України, за винятком обмежень, які встановлюються законом;
 - працю;
 - підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом;
 - охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;
 - відпочинок;
 - освіту;
 - свободу світогляду і віросповідання;
 - направлення індивідуальних чи колективних письмових звернень або особисте звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів;
 - володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
 - оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;
 - звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
 - правову допомогу.
- Особи, яким надано статус біженця в Україні, мають також рівні з громадянами України права у шлюбних і сімейних відносинах.

4. Біженці мають право на одержання грошової допомоги, пенсії та інших видів соціального забезпечення та користування житлом, наданим у місці проживання.

5. На біженців покладаються обов'язки:

- повідомляти протягом десяти робочих днів центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, про зміну прізвища, складу сім'ї, сімейного стану, місця проживання, набуття громадянства України або іншої держави, надання притулку або дозволу на постійне проживання в іншій державі;
- знятися з обліку і стати на облік центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, за новим місцем проживання у разі зміни місця проживання і переїзду до адміністративно-територіальної одиниці України, на яку поширюється повноваження іншого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту;
- проходити щорічну перереєстрацію у строки, встановлені центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, за місцем проживання.

Статус біженця заборонено надавати особі:

- яка вчинила злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людства і людяності, як їх визначено у міжнародному праві;
- яка вчинила злочин неполітичного характеру за межами України до прибуття в Україну з метою бути визнаною біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, якщо таке діяння відповідно до Кримінального кодексу України належить до тяжких або особливо тяжких злочинів;
- яка винна у вчиненні дій, що суперечать меті та принципам Організації Об'єднаних Націй;
- стосовно якої встановлено, що умови, необхідні для надання статусу біженця, відсутні;
- яка до прибуття в Україну була визнана біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
- яка до прибуття в Україну з наміром набути статусу біженця перебувала в третій безпечній країні. Дія цього абзацу не поширюється на дітей, розлучених із сім'ями, а також на осіб, які народилися чи постійно проживали на території України, а також їхніх нащадків (дітей, онуків).

Статус біженця втрачається, якщо особа:

- 1) добровільно знову скористалася захистом країни громадянської належності (підданства);
- 2) набула громадянство України або добровільно набула громадянство, яке мала раніше, або набула громадянство іншої держави і користується її захистом;
- 3) добровільно повернулася до країни, яку вона залишила чи за межами якої перебувала внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань;
- 4) будучи особою без громадянства, може повернутися в країну свого попереднього постійного проживання, оскільки обставини, за яких було надано статус біженця, більше не існують;
- 5) отримала притулок чи дозвіл на постійне проживання в іншій країні;
- 6) не може більше відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, на підставі яких особі було надано статус біженця, більше не існують.

Особа **позбавляється статусу біженця**, якщо вона вдається до діяльності, що становить загрозу національній безпеці, громадському порядку, здоров'ю населення України.

Новелою для вітчизняного конституційного законодавства є **конституційно-правове регулювання правового статусу закордонних українців**. Закон України «Про закордонних українців» прийнятий 4 березня 2004 р.

Закордонний українець – це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України.

Українське етнічне походження – це належність особи або її предків до української нації та визнання нею України батьківщиною свого етнічного походження.

Умовами надання особі статусу закордонного українця є:

- 1) українська самоідентифікація;
- 2) українське етнічне походження або походження з України;
- 3) письмове звернення щодо бажання мати статус закордонного українця;
- 4) досягнення особою 16-річного віку;
- 5) відсутність громадянства України.

Особа, яка бажає набути статусу закордонного українця, подає письмову заяву про надання статусу закордонного українця: на території України – до Міністерства закордонних справ України, а за кордоном – до дипломатичних установ України за формою, встановленою Кабінетом Міністрів України.

Підставою для відмови у наданні статусу закордонного українця особі є:

- 1) дії, вчинені особою, які суперечать інтересам національної безпеки України;
- 2) подання завідомо неправдивих даних або підроблених документів для отримання відповідного статусу;
- 3) порушення інших вимог, передбачених Положенням про надання та оформлення посвідчення закордонного українця.

Дія статусу закордонного українця припиняється:

- 1) у разі подання особою відповідної заяви з дня її реєстрації у Національній комісії;
- 2) у разі набуття закордонним українцем громадянства України;
- 3) якщо цього статусу було набуто внаслідок подання завідомо неправдивих даних або підроблених документів;
- 4) якщо протягом шести місяців з дня зміни імені, прізвища, громадянства або місця проживання особа не повідомила про це Міністерство закордонних справ України або дипломатичну установу України за кордоном;
- 5) якщо особа вчинила такі ж дії, які передбачають відмову у наданні статусу закордонного українця.

Внутрішньо переміщена особа - громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб визначається Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року.

Україна вживає всіх можливих заходів щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні. Підставою для взяття на облік внутрішньо переміщеної особи є проживання на території, де виникли обставини, на момент їх виникнення.

1. Поняття і види основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні

Права людини – це її соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид і спосіб своєї поведінки з метою задоволення різнобічних матеріальних і духовних потреб людини шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами.

Поняття «свобода» в його суб'єктивному значенні тотожне поняттю «суб'єктивне право», і його застосування пояснюється історичними чинниками. Водночас, у юридичній літературі звертається увага на те, що поняття «свобода» більшою мірою пов'язане з характеристикою таких правочинностей особи, які визначають сферу її самостійності, захисту від втручання в її внутрішній світ (свобода думки і слова, свобода світогляду і віросповідання тощо). Своєю чергою, поняття «право» передбачає для реалізації соціальних можливостей особи, які становлять його зміст, здійснення певних дій чи послуг з боку держави або правочинності особи на участь у діяльності певних структур.

Обов'язок – це об'єктивно обумовлена вимога держави до особи діяти чітко визначеним у законі чином або утриматися від здійснення певних дій.

Обов'язок характеризується такими рисами:

1) на відміну від суб'єктивного права, юридичний обов'язок – це категорія необхідної поведінки людини, його реалізація не повинна обумовлюватися бажанням людини;

2) обов'язок – це завжди певне обмеження прав людини. Людина повинна коритися певним правилам, щоб у здійсненні своїх прав і свобод не завдавати шкоди іншим людям.

Існують два основні способи закріплення прав і свобод:

Позитивний – конституція гарантує чи встановлює, що суб'єкт володіє певним правом (має право, «може»).

Негативний – являє собою конституційну заборону для будь-якого суб'єкта порушити або обмежити певне право.

Ознаки основних прав людини:

1) можливості (свободи) людини діяти певним чином або утримуватися від певних дій, спрямованих на задоволення потреб, без яких вона не в змозі нормально існувати і розвиватися;

2) можливості, що обумовлені біосоціальною сутністю людини, належать їй від народження і не потребують «дозволу» з боку кого б там не було, у тому числі держави. Вони не можуть бути «відібрані» за свавіллям влади держави, оскільки не «дані» нею. Це природні невідчужувані права;

3) можливості, які не обмежені територією держави (позатериторіальні) і не залежать від національної належності людини (наднаціональні): вони належать їй вже завдяки тому, що вона є людиною. Вони походять від природи людини і покликані формувати та підтримувати в людині почуття власної гідності, її індивідуальність;

4) можливості, що є залежними (у плані здійснення) від можливостей суспільства – рівня його економічного, політико-соціального, духовно-культурного розвитку. Зрозуміло, що рівень розвитку суспільства не залишається незмінним, так само, як і потреби самої людини;

5) можливості, що мають правовий характер, оскільки внесені до законодавчих актів, які створені в межах держави і на міжнародному рівні. Визнання, дотримання, охорона і захист державами (у результаті угод) основних прав людини, закріплених на міжнародному рівні, є свідченням того, що вони стали не лише об'єктом міжнародного регулювання, але й міжнародними стандартами.

Основні характеристики інституту прав і свобод людини і громадянина в Конституції України

Повна відповідність основних прав і свобод людини загальноприйнятим принципам і нормам міжнародного права

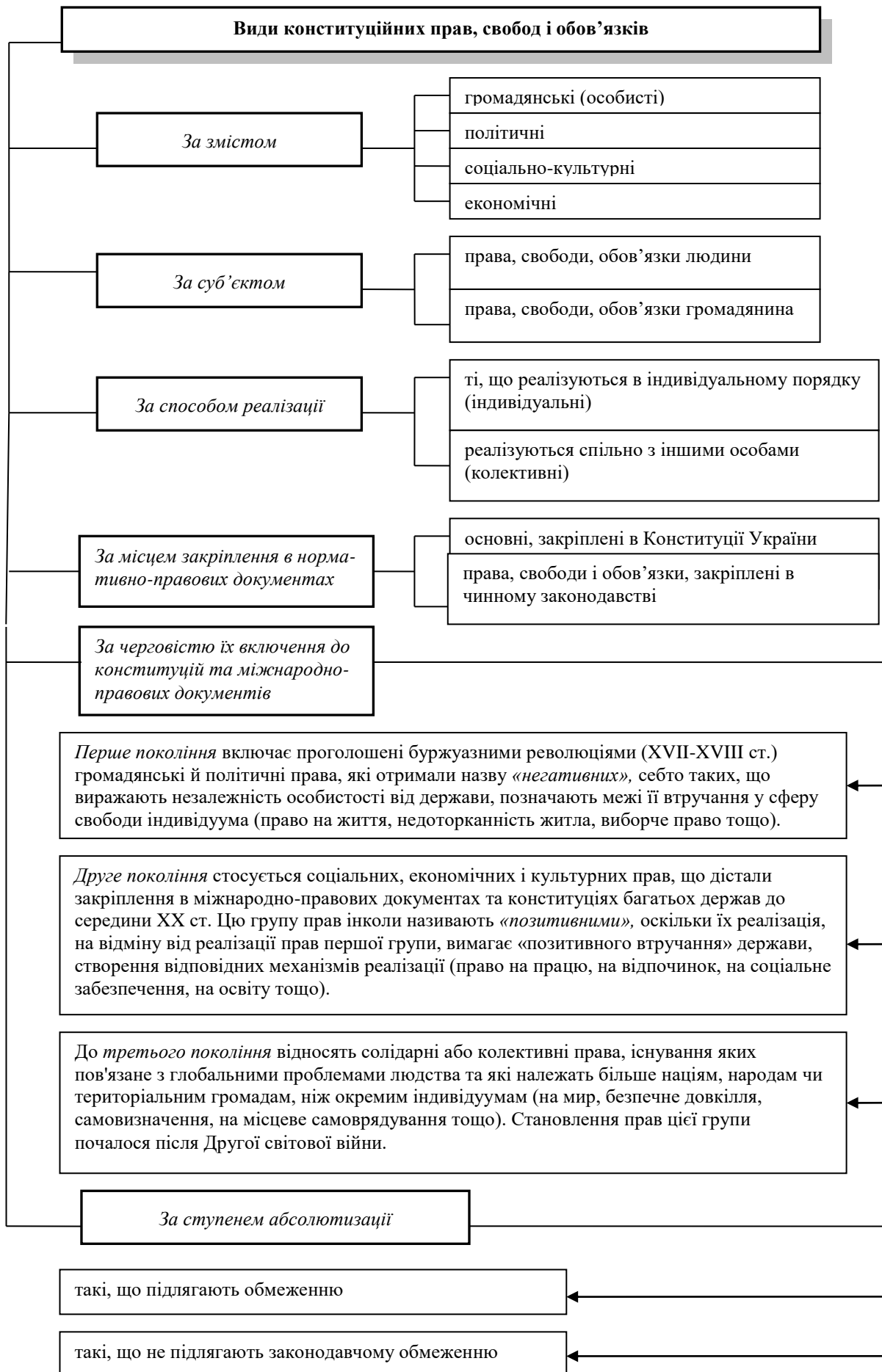
Безпосередньо діючий характер прав та свобод людини, які визначають сутність, зміст і застосування законів

Рівність всіх перед законом, правова і фактична гарантованість прав і свобод кожного

Гарантованість прав і свобод людини і громадянина у відповідності з Конституцією України, суспільними нормами міжнародного права

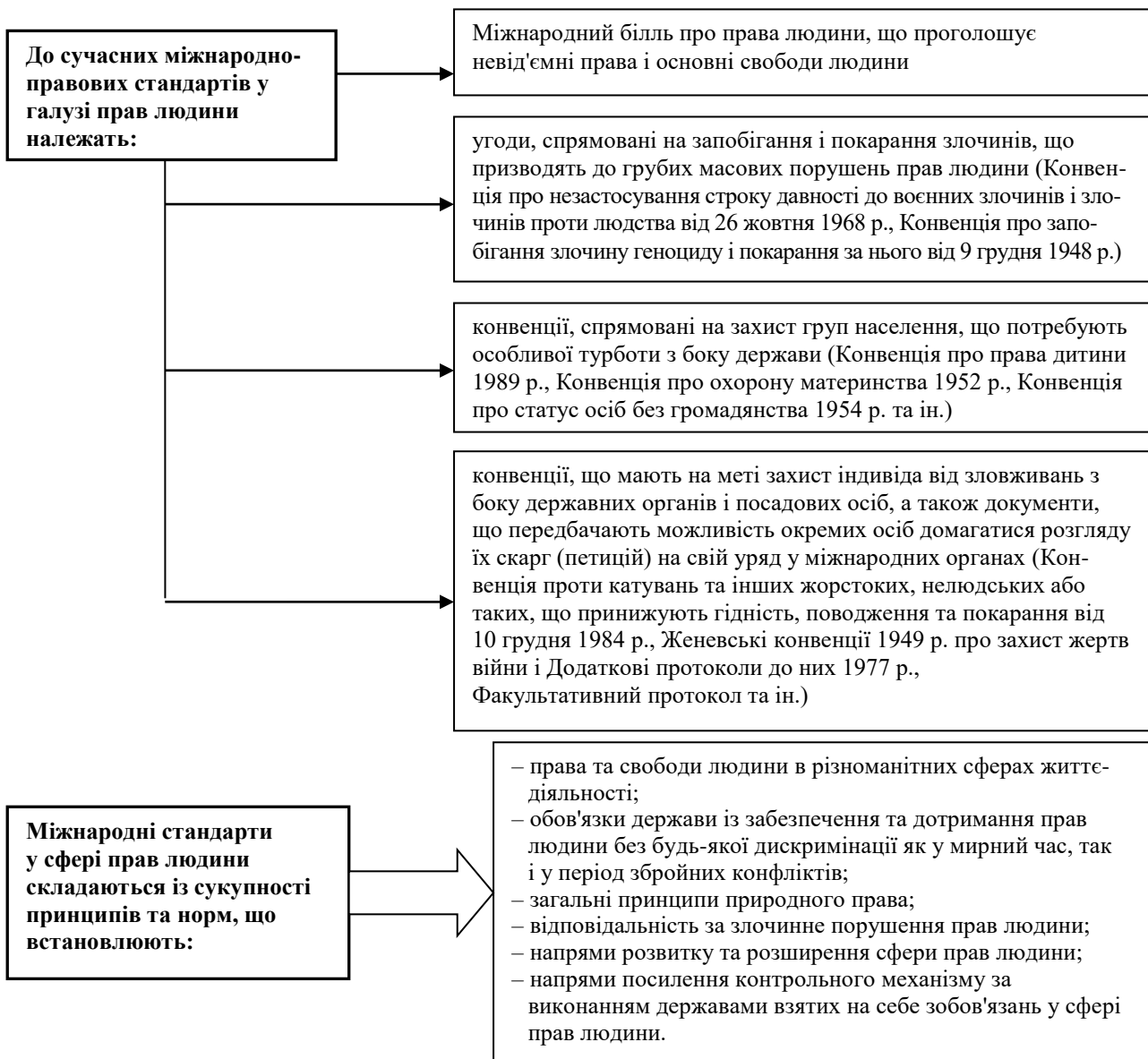
Недопустимість обмеження прав і свобод, за винятком випадків, передбачених міжнародними актами і Конституцією України

Створення і ефективне функціонування інститутів відповідальності посадових осіб за посягання на основні права і свободи людини та громадянина.

2. Міжнародно-правові стандарти прав та свобод людини і громадянина

Міжнародно-правові стандарти у галузі прав людини – це встановлені в договірному порядку правові норми мінімально допустимої поведінки держави з проживаючими на її території індивідами (громадянами, іноземцями, апатридами).

3. Особисті (громадянські) права та свободи людини і громадянина

Особисті права і свободи – це природні права, які людина одержує від народження; вони покликані забезпечити особисту безпеку людини.

Право на життя (ст. 27 Конституції України)

Право на повагу до гідності (ст. 28)

Право на безпеку (ч. 1 ст. 3)

Право на свободу і особисту недоторканність (ст. 29)

Право на невтручання в особисте та сімейне життя, захист своєї честі і доброго імені (ст. 32)

Право на таємницю листування, телефонних розмов, поштових, телеграфних та інших повідомлень (ст. 31)

Право на ознайомлення з документами і матеріалами, що безпосередньо стосуються прав та свободи (ст. 57)

Право на недоторканість житла (ст. 30)

Право на вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України (ч. 3 ст. 10)

Право вільного пересування, вибору місця перебування й проживання (ст. 33)

Право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35)

Право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1 ст. 34)

Право на інформацію (ч. 2 ст. 34)

Право на вільне (за взаємною згодою жінки і чоловіка) укладання шлюбу, охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства (ст. 51)

Право на судовий захист, право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися до міжнародних органів і установ, членом або учасником яких є Україна, право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань (ст. 55)

Право на правову допомогу (ст. 59)

4. Політичні права і свободи громадян України

Політичні права і свободи – це права і свободи, які покликані забезпечити можливу участь громадян в управлінні суспільством і державою.

право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, на участь у професійних спілках (ст. 36 Конституції України)

право на свободу зборів, мітингів, походів і демонстрацій (ст. 39)

право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, право обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування - виборче право (ст. 38)

право петицій, тобто право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40)

право рівного доступу до державної служби, а також служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38)

5. Соціально-культурні права і свободи людини та громадянина

Соціально-культурні права і свободи людини і громадянина – це права і свободи, які направлені забезпечувати соціально-культурні потреби людини.

право на працю, на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, право на захист від незаконного звільнення та на своєчасне одержання винагороди за працю (ст. 43 Конституції України)

право кожного, хто працює, на відпочинок (ст. 45)

право громадян України на соціальний захист (ст. 46)

право на достатній життєвий рівень (ст. 48)

право на освіту, право громадян України безоплатно здобути вищу освіту в державних та комунальних навчальних закладах і право громадян України, які належать до національних меншин, на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови (ст. 53)

право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49)

право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50)

право громадян України на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності та на захист інтелектуальної власності (ст. 54).

6. Економічні права і свободи людини та громадянина

Економічні права і свободи людини та громадянина – це самостійний вид прав та свобод у загальній системі конституційних прав і свобод людини й громадянина, під якими слід розуміти можливості людини та громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися економічними благами, а також набувати й захищати їх у порядку, межах, формах і спосіб, передбачених Конституцією та законами України.

Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ч. 1 ст. 41 Конституції України)

Право на приватну власність (ч. 2 ст. 41)

Право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується (ч. 1 ст. 43)

Використання примусової праці забороняється (ч. 2 ст. 43)

Право на належні безпечні і здорові умови праці (ч. 3 ст. 43)

Право на заробітну плату не нижчу, від визначеної законом (ч. 3 ст. 43)

Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ч. 1 ст. 44)

Право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб (ст. 56)

7. Конституційні обов'язки людини і громадянина

Конституційні обов'язки людини і громадянина – це закріплені в нормах Конституції способи належної поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин

Кожен громадянин зобов'язаний неухильно додержуватися конституції України та законів України (ст. 68 Конституції України)

Не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68)

Захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілість України, шанувати її державні символи (ст. 65)

Не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки (ст. 66)

Сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, установлених законом (ч. 1 ст. 67)

Батьки зобов'язані утримувати дітей до їхнього повноліття (ч. 3 ст. 51)

Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків (ч. 4 ст. 51)

Повна загальна середня освіта є обов'язковою (ч. 1 ст. 53)

Громадяни України відбувають військову службу відповідно до закону (ч. 2 ст. 65).

8. Гарантії конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні

Гарантії конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні – це передбачена Конституцією і законами України система правових норм, організаційних засобів та способів, умов і вимог, за допомогою яких здійснюється охорона й захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Класифікація гарантій

I. За практичним спрямуванням

а) *загальні*, що охоплюють усю сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини, їх захист та поновлення у разі порушення

- *економічні*, які становлять спосіб виробництва, існуючі форми власності, наявність ринкових відносин, економічну свободу громадян, вільний вибір форм та видів трудової діяльності, наявність різноманітних форм підприємницької діяльності тощо;
- *політичні*, до яких належить діяльність держави, представництво політичних інтересів інститутами політичної системи, наявність реально діючих інститутів безпосередньої та представницької демократії, можливість населення звертатися за захистом прав до спеціальних органів держави тощо;
- *організаційні*, що характеризуються як реально діючі повноваження органів держави, посадових осіб та громадських об'єднань із створення необхідних для реалізації прав і свобод умов

спеціальні, які визначаються як система юридичних засобів, що сприяють процесу реалізації, захисту та поновлення прав і свобод суб'єктів права, їх змістом є надання державно-владної загальнообов'язковості як правам особи, так і їх захисту.

- оскарження у суді рішень органів державної влади та посадових осіб;
- право на відшкодування збитків, завданих незаконними рішеннями осіб чи органів, що діють від імені держави;
- право на правову допомогу;
- можливість отримувати інформацію про зміст прав та обов'язків;
- принцип презумпції невинуватості людини;
- можливість обмеження конституційних прав та свобод.

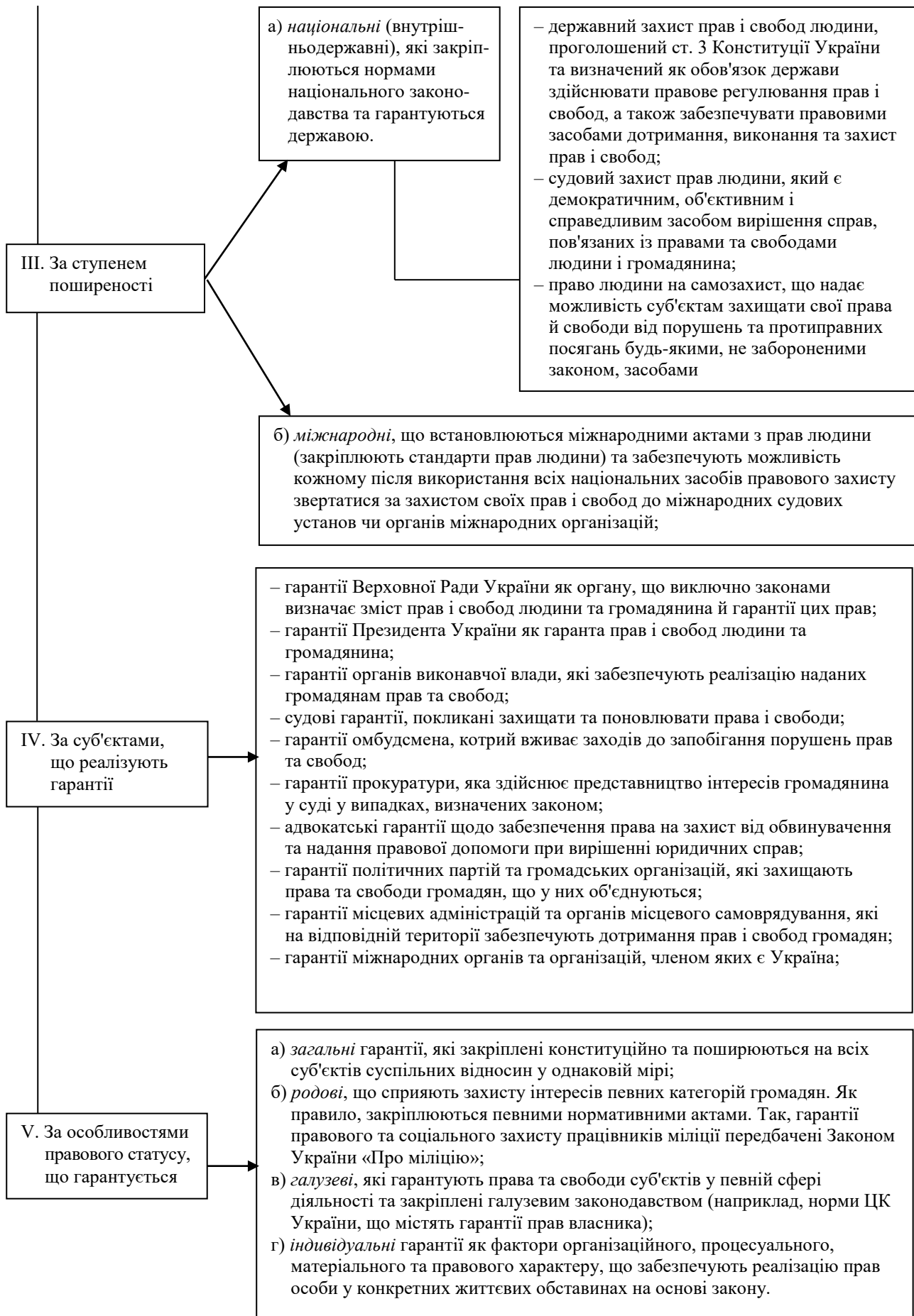
II. За характером

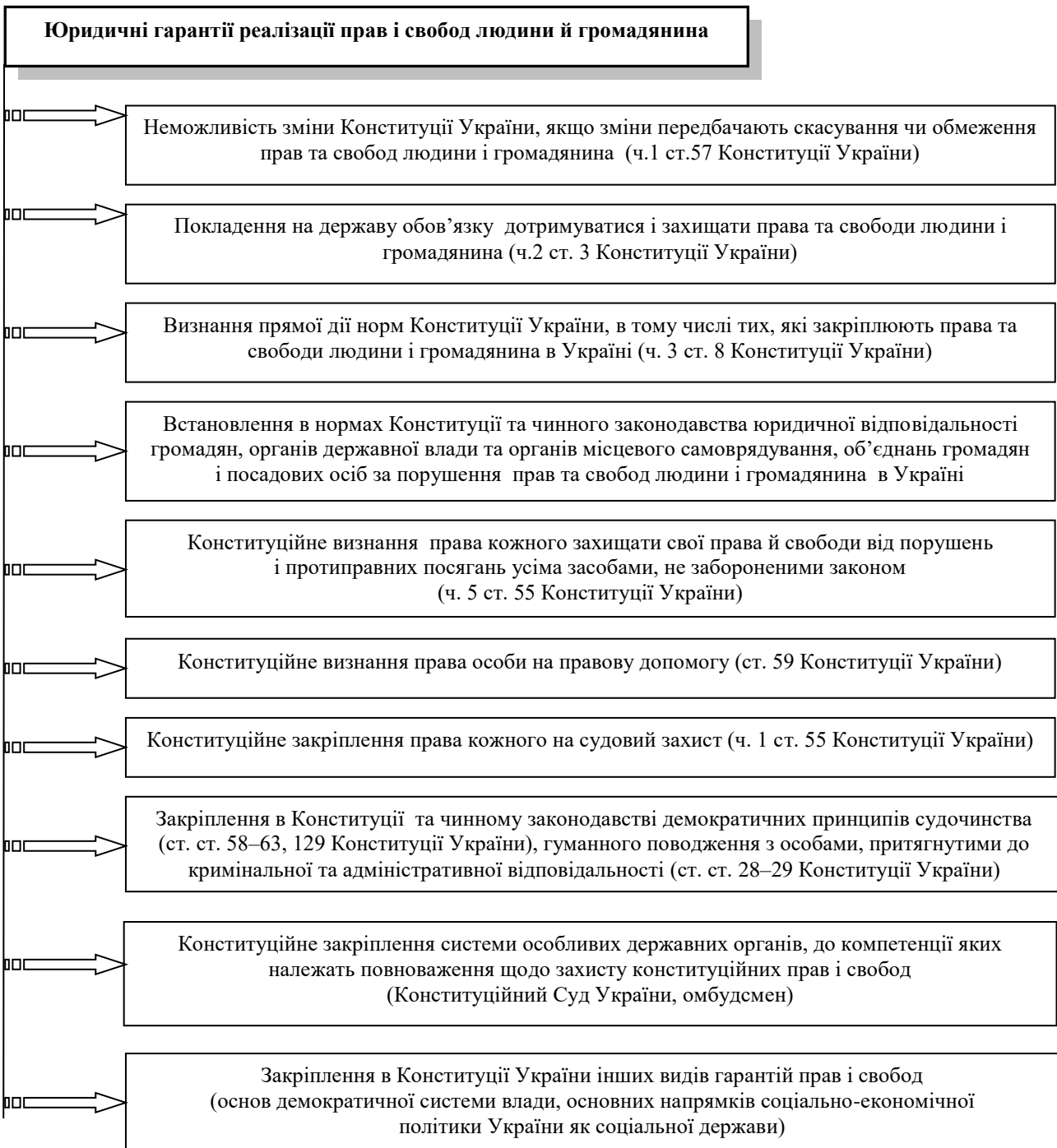
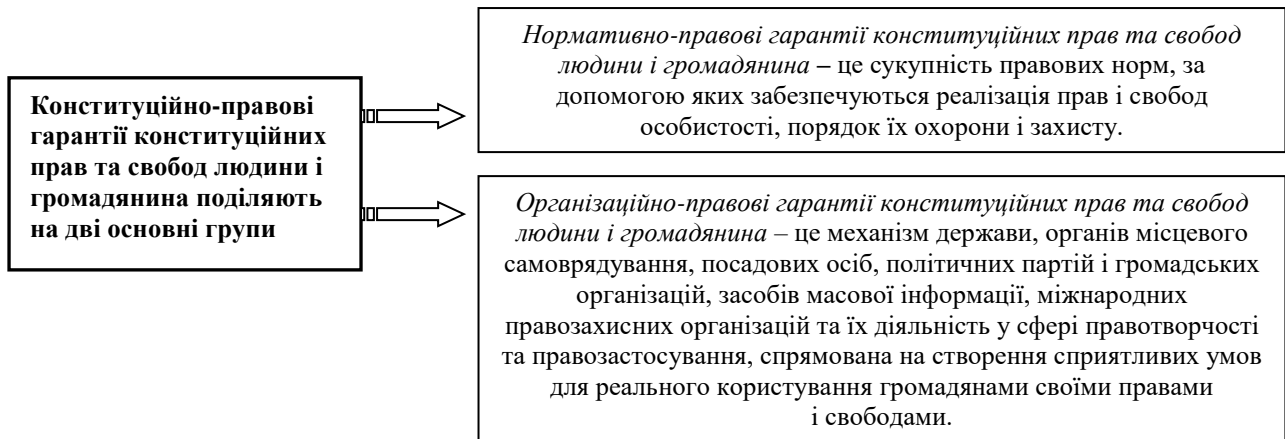
норми та принципи матеріального і процесуального права, що у процесі реалізації забезпечують реальність прав та свобод людини;

судовий захист порушених прав і свобод та можливість їх судового поновлення;

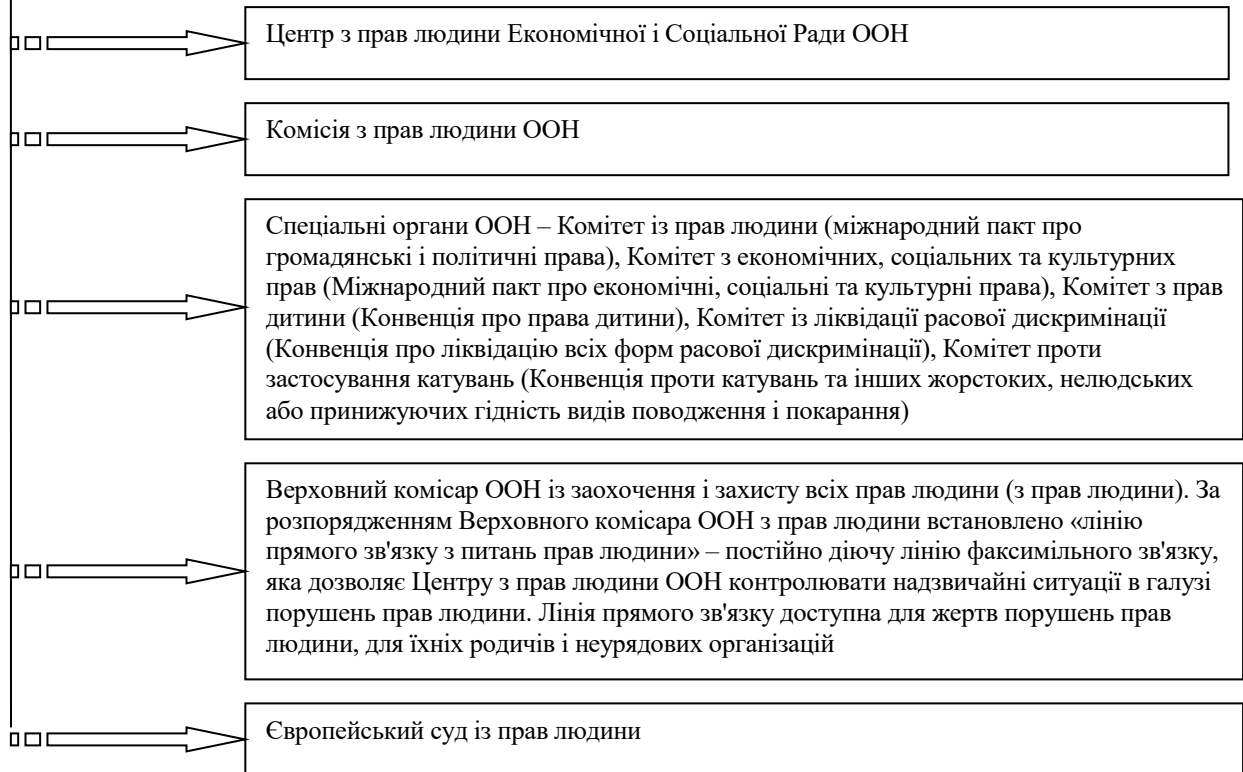
контроль за дотриманням законодавчими, виконавчими та судовими органами положень Конституції про права й свободи людини і громадянина. Важливе значення у сфері парламентського контролю належить Уповноваженому з прав людини;

відповідальність за порушення прав та свобод людини, що поширюється на всіх суб'єктів права без винятку.

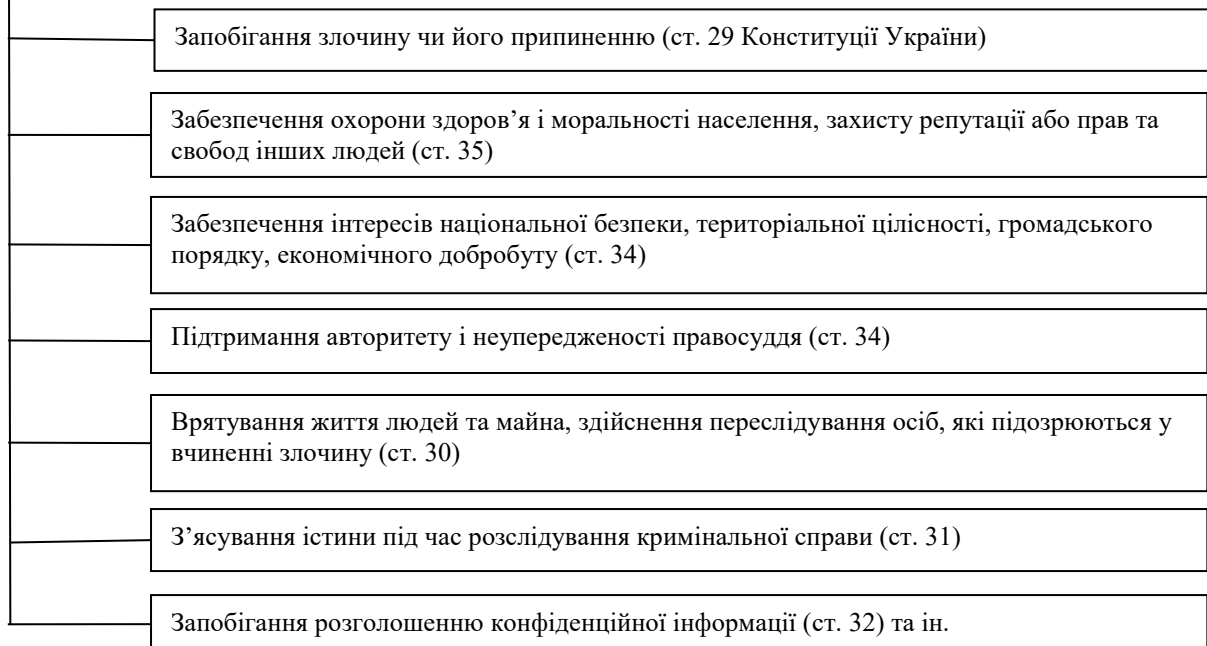

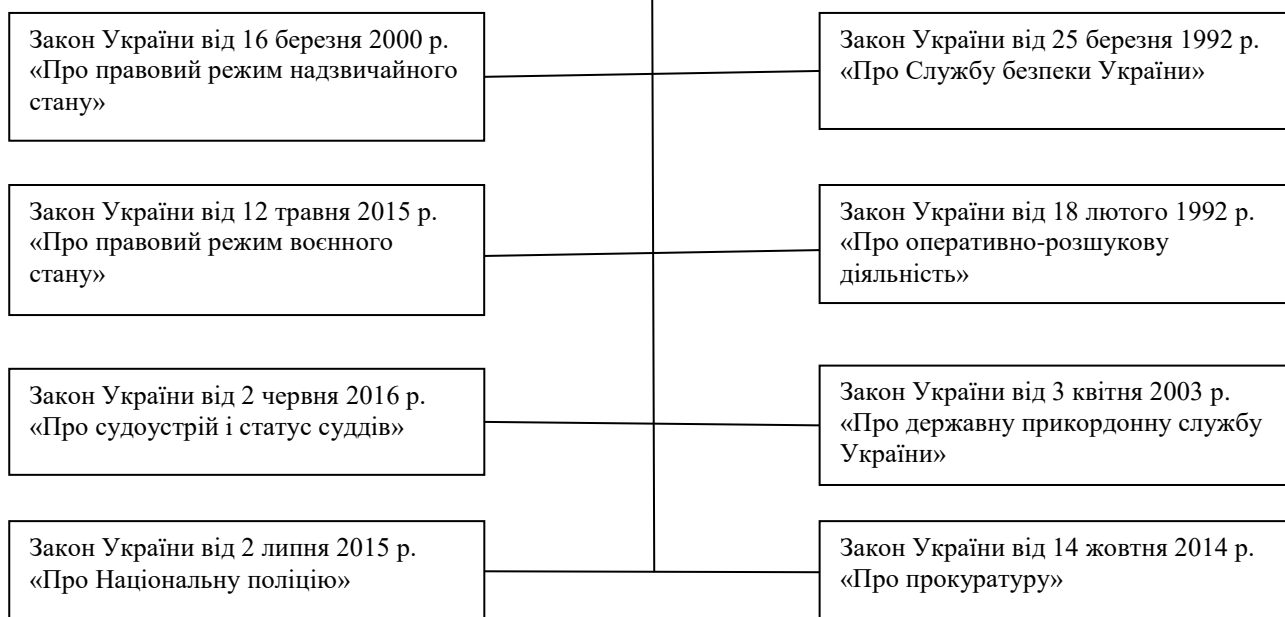
Міжнародно-правові гарантії захисту прав людини

Конституцією України права та свободи можуть обмежуватися з метою

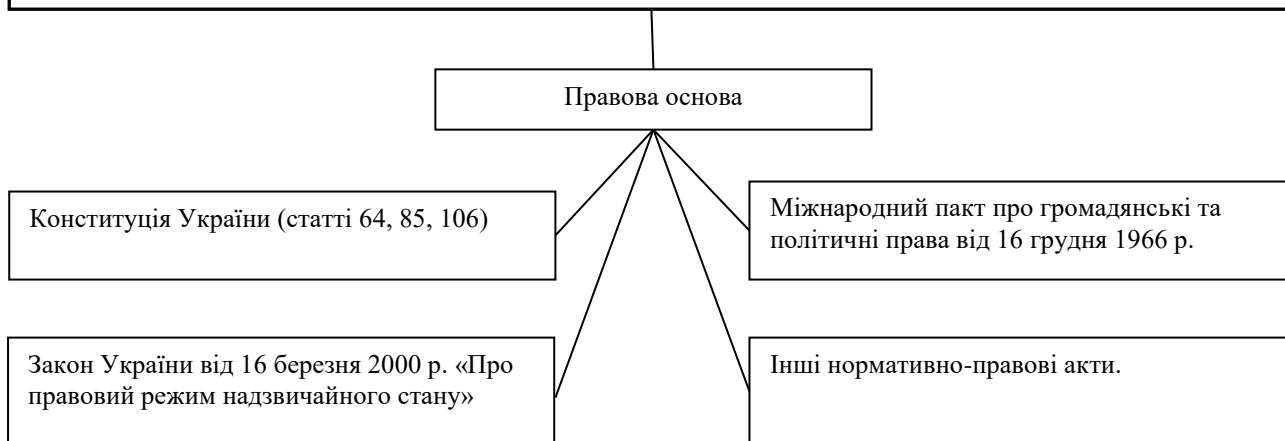

Законодавство України, яким передбачено обмеження прав та свобод людини і громадянина (перелік не є вичерпним)

9. Права людини і громадянина в Україні в умовах надзвичайного стану та їх гарантії

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю й здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Надзвичайний стан може бути введений у разі

Виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю широких верств населення

Здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення

Виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Виникнення масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи

Спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства

Масового переходу державного кордону з території суміжних держав

Необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади.

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях

Вводиться Указом Президента України (на строк не менше як 30 діб і не більше як 60 діб в окремих її місцевостях)

Затверджується Верховною Радою України протягом 2 днів з моменту звернення Президента України

За пропозицією Ради національної безпеки і оборони України

За пропозицією Кабінету Міністрів України (у випадках, передбачених законом)

На території АРК або в окремих її місцевостях введення надзвичайного стану може ініціювати Верховна Рада АРК

Може бути скасований Указом Президента України раніше строку, на який він вводився

З пропозицією про скасування надзвичайного стану до Президента України може звернутися Верховна Рада України

На території АРК або в окремих її місцевостях може бути скасований за ініціативою Верховної Ради АРК

Пропозиції щодо скасування надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, введеного з підстав, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону України про правовий режим надзвичайного стану, надаються Кабінетом Міністрів України.

На період надзвичайного стану можуть запроваджуватися такі основні заходи:

Встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де вводиться надзвичайний стан

Посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства

Обмеження руху транспортних засобів та їх огляд

Заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких устанавлюється судом

Заборона страйків

У разі введення надзвичайного стану, окрім основних, можуть запроваджуватися додаткові заходи у зв'язку з надзвичайними ситуаціями техногенного або природного характеру

Тимчасова чи безповоротна евакуація людей з місць, небезпечних для проживання, з обов'язковим наданням їм стаціонарних або тимчасових житлових приміщень

Встановлення для юридичних осіб квартирної повинності для тимчасового розміщення евакуйованого або тимчасово переселеного населення, аварійно-рятувальних формувань та військових підрозділів, залучених до подолання надзвичайних ситуацій

Тимчасова заборона будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких не пов'язана з ліквідацією надзвичайної ситуації або забезпеченням життєдіяльності населення та аварійно-рятувальних формувань

Установлення карантину і проведення інших обов'язкових санітарних та протиепідемічних заходів

Запровадження особливого порядку розподілу продуктів харчування і предметів першої необхідності

Мобілізація та використання ресурсів підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, для відвернення небезпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій з обов'язковою компенсацією понесених втрат

Зміна режиму роботи підприємств, установ, організацій усіх форм власності, переорієнтація їх на виробництво необхідної в умовах надзвичайного стану продукції, інші зміни виробничої діяльності, необхідні для проведення аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт

Усунення від роботи на період надзвичайного стану, в разі неналежного виконання своїх обов'язків, керівників державних підприємств, установ, організацій, від діяльності яких залежить нормалізація обстановки в районі надзвичайного стану, та покладення тимчасового виконання обов'язків зазначених керівників на інших осіб

У разі введення надзвичайного стану, у зв'язку з масовими порушеннями громадського порядку додатково, окрім основних, можуть запроваджуватися такі заходи

Запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби)

Перевірка документів у громадян, а в необхідних випадках – проведення особистого догляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян

Заборона призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання без відома відповідного військового комісаріату

Обмеження або тимчасова заборона продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, а також алкогольних напоїв та речовин, вироблених на спиртовій основі

Тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів, а у підприємств, установ і організацій – також навчальної військової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин

Заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку

Регулювання роботи цивільних теле- та радіоцентрів, заборона роботи аматорських радіо-передавальних засобів та радіовипромінювальних пристроїв особистого і колективного користування

Особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі

Порушення у порядку, визначеному Конституцією і законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських організацій в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей

Конституційні гарантії прав та свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного стану

Гарантії – умови, прийоми, способи і засоби, які спрямовані на забезпечення людині та громадянину реальності можливості в здійсненні їхніх прав і свобод

Гарантіями виступають

Право на судовий захист (статті 8, 55 Конституції України)

Законодавчо встановлена заборона на

- Зміну Конституції України
- Проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради АРК і органів місцевого самоврядування
- Обмеження прав і повноважень народних депутатів України
- Зміну Конституції АРК
- Зміну виборчих законів
- Проведення всеукраїнських і місцевих референдумів
- Введення будь-яких скорочених або прискорених форм судочинства

Заборона застосування тортур, жорстоке або таке, що принижує людську гідність, поводження або покарання, будь-які обмеження права на життя, на свободу поглядів, совісті, релігії

Надання житлових приміщень особам, які втратили житло, і це пов'язано з дією надзвичайного стану

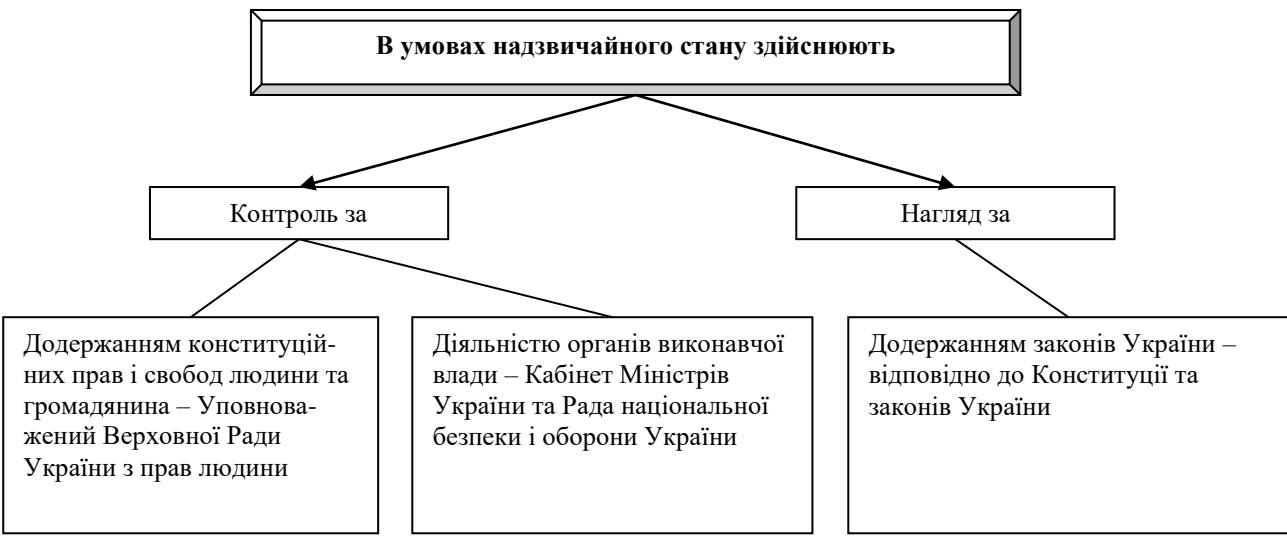
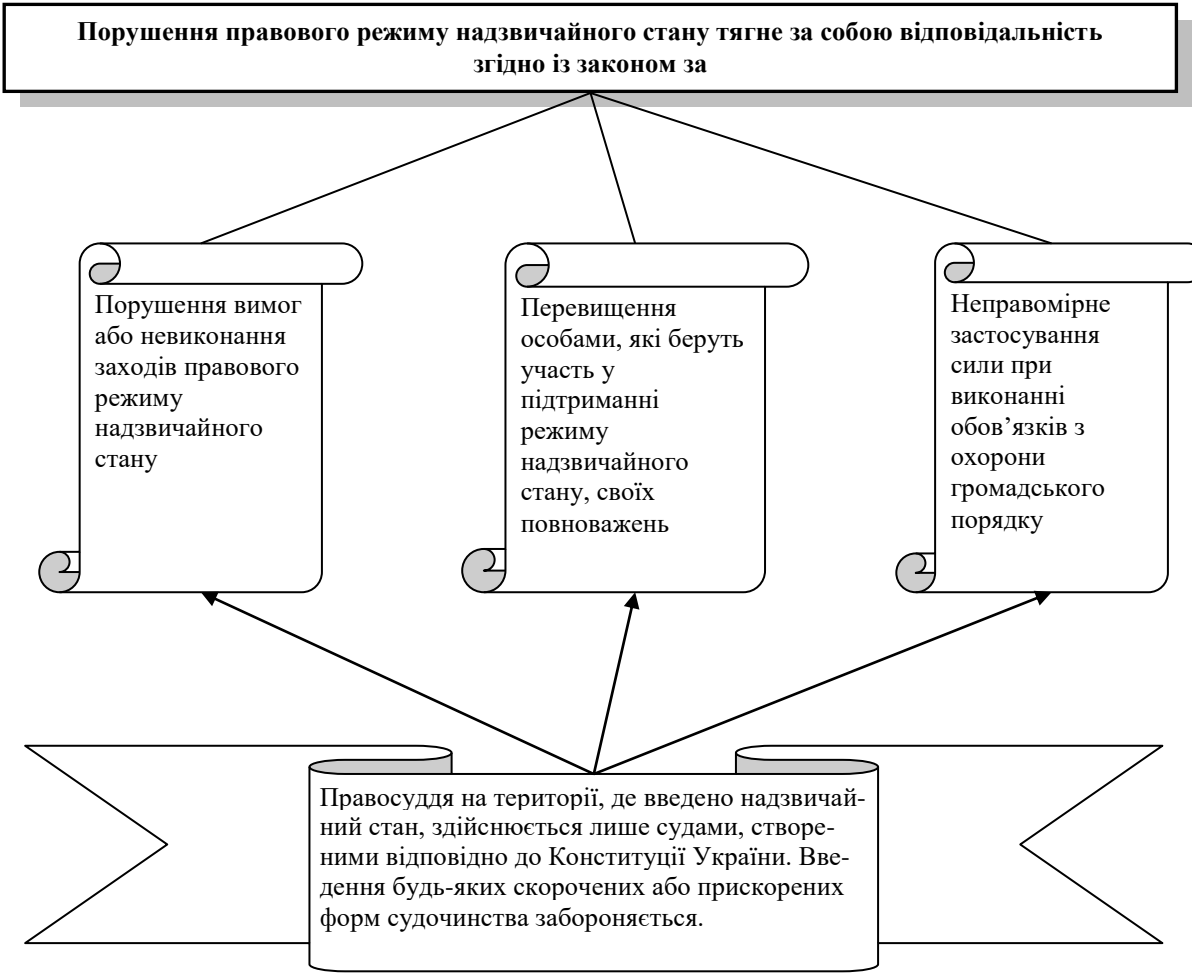
Відшкодування матеріальної шкоди особам, які постраждали від надзвичайних ситуацій, у тому числі під час проведення аварійно-рятувальних робіт (відшкодовується їх повна вартість у встановленому законом порядку)

Юридичним особам, майно і ресурси яких використовувалися для перешкоджання або ліквідації ситуації, яка стала причиною введення надзвичайного стану, відшкодовується їх повна вартість

Заборона обмеження прав і свобод людини і громадянина, які зазначені у ч. 2 ст. 64 Конституції України

Гарантії трудових прав громадян (особам, тимчасово переведеним на роботу, не обумовлену трудовим договором, а також залученим до робіт із ліквідації надзвичайних ситуацій у випадках, передбачених законом, гарантується оплата праці відповідно до чинного законодавства)

Повідомлення Генерального секретаря ООН про введення надзвичайного стану (Україна відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права при введенні надзвичайного стану негайно після його введення повідомляє через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межі цих відхилень і причини прийняття такого рішення. У повідомленні зазначається також термін, на який вводяться відхилення від зобов'язань, передбачених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права. У такому ж порядку Україна повідомляє про зміни межі відхилень від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права або строку дії обмежень прав і свобод).

1. Конституційно-правове регулювання статусу об'єднань громадян

Об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод

Види об'єднань громадян

Політична партія – це зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має на меті сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах

Громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних інтересів.

Громадська організація - це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є

Громадська спілка - це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного

Релігійна організація - це добровільне об'єднання, що утворюється з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру

Молодіжні громадські організації – об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів

Дитячі громадські організації – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства

Благодійна організація – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах

Творча спілка – добровільне об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, яке має фіксоване членство і діє на підставі статуту.

Професійна спілка – добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудової) діяльності (навчання)

Конституція України (статті 15, 36, 37)

Закон України від 23 квітня 1991 р. «Про свободу совісті та релігійні організації»

Закон України від 22 березня 2012 р «Про громадські об'єднання»

Закон України від 5 квітня 2001 р. «Про політичні партії»

Закон України від 1 грудня 1998 р. «Про молодіжні та дитячі громадські організації»

Закон України від 15 вересня 1999 р. «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»

Закон України від 5 липня 2012 р. «Про благодійну діяльність та благодійні організації»

Закон України від 7 жовтня 1997 р. «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»

Правовими засадами створення і діяльності об'єднань громадян в Україні є

Обмеження на створення і діяльність об'єднань громадян

Не підлягають легалізації, а діяльність легалізованих громадських об'єднань забороняється у судовому порядку, коли їх метою є:

- Ліквідація незалежності України
- Зміна конституційного ладу насильницьким шляхом
- Порушення суверенітету і територіальної цілісності держави
- Підризу безпеки держави, незаконне захоплення державної влади
- Пропаганда війни, насильства
- Розпалювання міжетнічної, расової і релігійної ворожнечі
- Незаконне захоплення державної влади
- Створення незаконних воєнізованих формувань
- Посягання на права і свободи людини, здоров'я населення
- Пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки

Обмеження на створення і діяльність організаційних структур осередків політичних партій

Не допускається створення і діяльність структурних осередків політичних партій

- Керівні органи чи структурні осередки яких перебувають за межами України
- В органах виконавчої влади
- В органах судової влади
- У Збройних Силах та Державній прикордонній службі України, Державній спеціальній службі транспорту, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України
- На державних підприємствах, установах і організаціях
- У державних навчальних закладах.

Громадські об'єднання створюються і діють на основі принципів

Добровільності - передбачає право особи на вільну участь або неучасть у громадському об'єднанні, у тому числі в його утворенні, вступі в таке об'єднання або припиненні членства (участі) в ньому

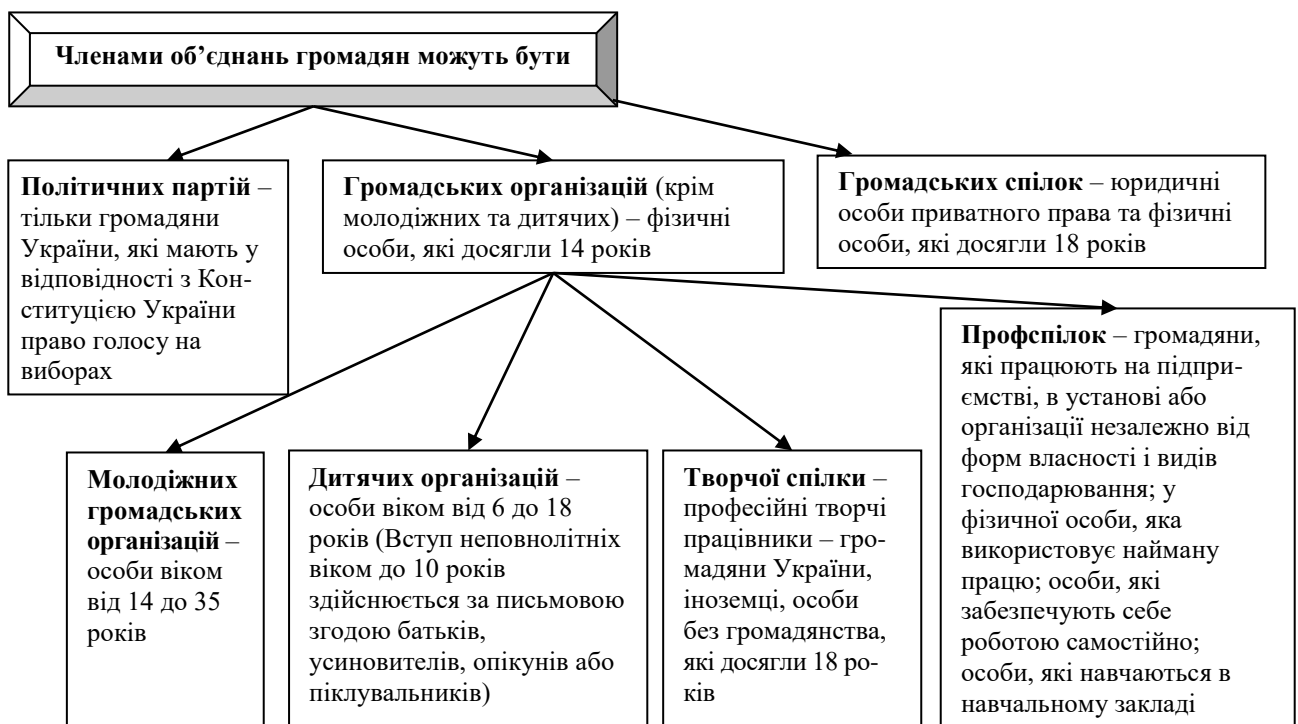
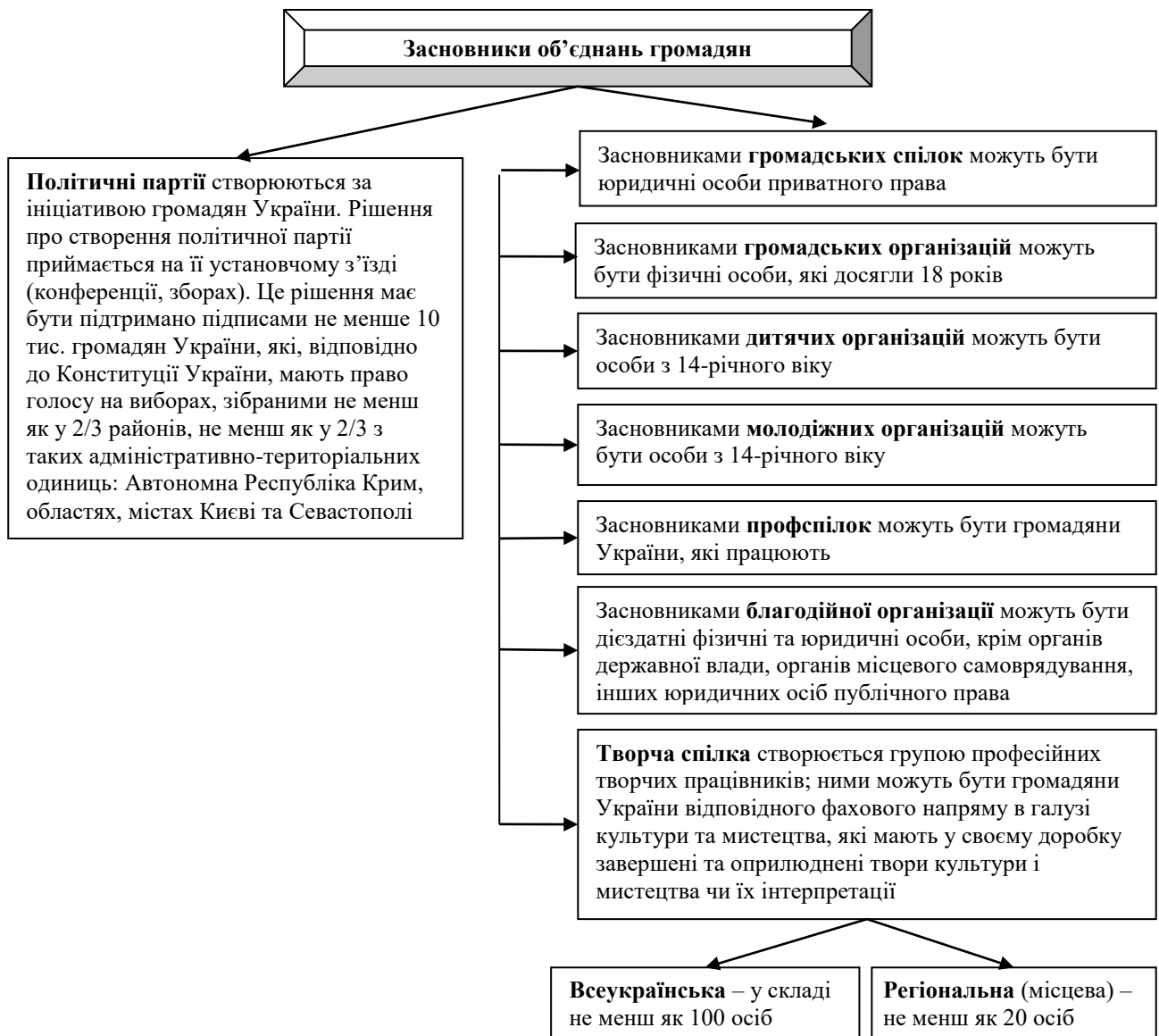
Самоврядності - передбачає право членів (учасників) громадського об'єднання самостійно здійснювати управління діяльністю громадського об'єднання відповідно до його мети (цілей), визначати напрями

Вільного вибору території діяльності - передбачає право громадських об'єднань самостійно визначати територію своєї діяльності, крім випадків, визначених законом.

Рівності перед законом - громадські об'єднання є рівними у своїх правах та обов'язках відповідно до закону з урахуванням організаційно-правової форми, виду та/або статусу такого об'єднання.

Відсутності майнового інтересу їх членів (учасників) - члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи).

Прозорості, відкритості та публічності. Прозорість, відкритість передбачає право всіх членів (учасників) громадського об'єднання мати вільний доступ до інформації про його діяльність, у тому числі про прийняті громадським об'єднанням рішення та здійснені заходи, а також обов'язок громадського об'єднання забезпечувати такий доступ. Публічність означає, що громадські об'єднання інформують громадськість про свої мету (цілі) та діяльність.

Легалізація (офіційне визнання) об'єднань громадян є обов'язковою і здійснюється двома шляхами

Реєстрації (після реєстрації об'єднання громадян набуває статус юридичної особи)

Повідомлення про заснування – письмове повідомлення засновників легалізуючому органу

Міністерством юстиції України

Міжнародні громадські організації

Політичні партії

Всеукраїнські громадські організації

Головним управлінням юстиції Мінюсту в АРК, обласними Київським та Севастопольським, міськими, районними, районними в містах Києві та Севастополі управліннями юстиції, виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад депутатів

Місцевих осередків та місцевих об'єднань громадян

Про легалізацію об'єднання громадян повідомляє у ЗМІ

Реєстрація об'єднань громадян

Для реєстрації об'єднання громадян його засновники подають заяву.

До заяви додаються:

- 1) заповнена реєстраційна картка на проведення державної реєстрації юридичної особи;
 - 2) статут і програма політичної партії;
 - 3) протокол установчого з'їзду (конференції, зборів) політичної партії із зазначенням дати і місця його проведення, кількості учасників, які проголосували за створення політичної партії;
 - 4) підписи громадян України, зібрані відповідно до вимог цього Закону на підтримку рішення про створення політичної партії та засвідчені особами, які збирали підписи;
 - 5) відомості про склад керівних органів політичної партії;
 - 6) платіжний документ, що посвідчує внесення реєстраційного збору;
 - 7) найменування та адреса банківської установи, в якій політична партія відкриватиме рахунки.
- Політичні партії подають на розгляд свої програмні документи, а також підписи громадян України, які зібрані відповідно до Закону та засвідчені особами, які збирали підписи, назву та адресу банківської установи, у якій політична партія буде відкривати рахунки.

Заява про реєстрацію *розглядається* в двомісячний строк з дня надходження документів.

Документи **політичної партії** Мінюст розглядає в 30-денний строк, при необхідності строк може бути продовжений, але не більше, ніж на 15 діб.

Заява про реєстрацію **профспілок** та **творчих спілок** має бути розглянута в місячний термін з дня надходження документів.

У необхідних випадках орган, який здійснює реєстрацію, проводить перевірку відомостей, зазначених у поданих документах. Рішення про реєстрацію або відмову в ній заявнику повідомляється письмово в 10-денний строк.

При розгляді питання про реєстрацію можуть бути присутніми представники об'єднання громадян

Про зміни, що сталися в статутних документах, об'єднання громадян повідомляє в 5-денний строк у реєструючий орган

На підставі рішення легалізуючим органом видається свідоцтво про реєстрацію

Відмова в реєстрації об'єднання громадян може бути оскаржена у судовому порядку

Реорганізації – коли видозмінюється діяльність об'єднання громадян відповідно до його статуту. Реєстрація новоствореного об'єднання здійснюється у порядку, встановленому Законом

Припинення діяльності об'єднання громадян може бути проведено шляхом

Ліквідації (саморозпуску, примусового розпуску) об'єднання громадян, яке здійснюється на підставі статуту або рішення суду

Політичні партії припиняють свою діяльність шляхом

Реорганізації

Рішення про реорганізацію чи саморозпуск приймається з'їздом (конференцією) відповідно до статуту. Одночасно з'їздом приймається рішення про використання майна та коштів політичної партії на статутні чи благодійні рішення

Ліквідації

Заборони діяльності

У разі виявлення протягом 3-х років з дня реєстрації політичної партії недостовірних відомостей у поданих на реєстрацію документів, невисування політичною партією своїх кандидатів на виборах Президента протягом 10 років, орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з позовом про анулювання свідоцтва про державну реєстрацію. Інші підстави для анулювання не допускаються.

Анулювання реєстраційного свідоцтва

Рішення суду про анулювання свідоцтва про державну реєстрацію тягне за собою припинення діяльності політичної партії, розпуск її керівних органів, осередків, припинення членства політичної партії

Права зареєстрованих громадських об'єднань

Виступати учасником цивільно-правових відносин, набувати майнові і немайнові права

Представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) у державних та громадських органах

Брати участь у політичній діяльності, проводити масові заходи (збори, мітинги, демонстрації тощо)

Ідейно, організаційно та матеріально підтримувати інші об'єднання громадян, надавати допомогу в їх створенні; створювати установи та організації

Одержувати від органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань; вносити пропозиції до органів влади і управління

Розповсюджувати інформацію і пропагувати свої ідеї та цілі, засновувати ЗМІ

Брати участь у розробленні проектів рішень з питань гендерної рівності, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; проводити моніторинг із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Брати участь у здійсненні державної регуляторної політики відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»

Політичні партії мають право

Вільно проводити свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України, Законом України «Про політичні партії» та іншими законами України

Брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України

Використовувати державні ЗМІ, а також засновувати власні ЗМІ, як це передбачено відповідними законами України

Ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, надавати допомогу в їх створенні

Підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки з додержанням вимог законів України

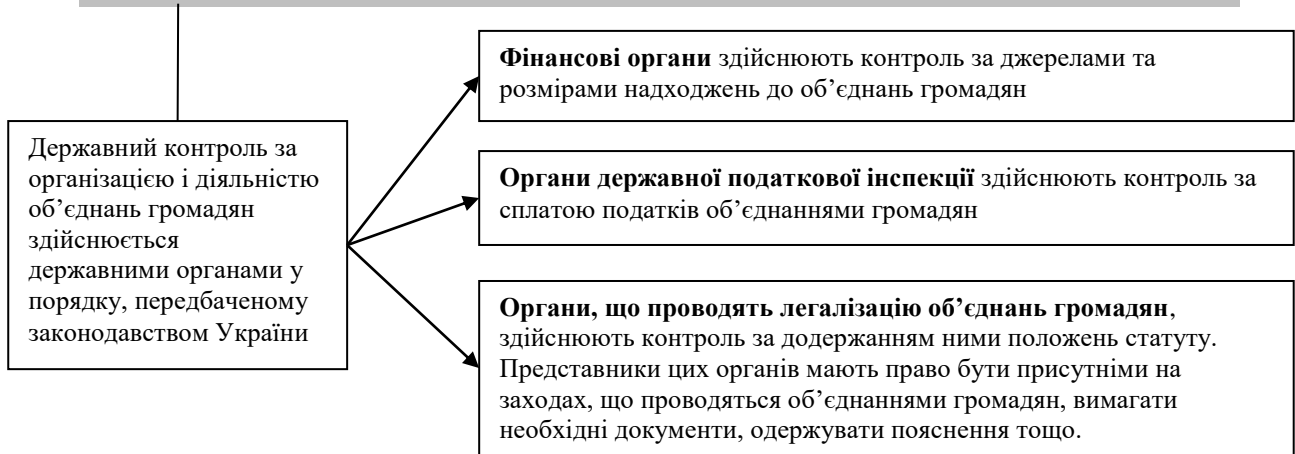
Політичним партіям гарантується свобода опозиційної діяльності, в тому числі

Можливість викладати публічно і відстоювати свою позицію з питань державного і суспільного життя

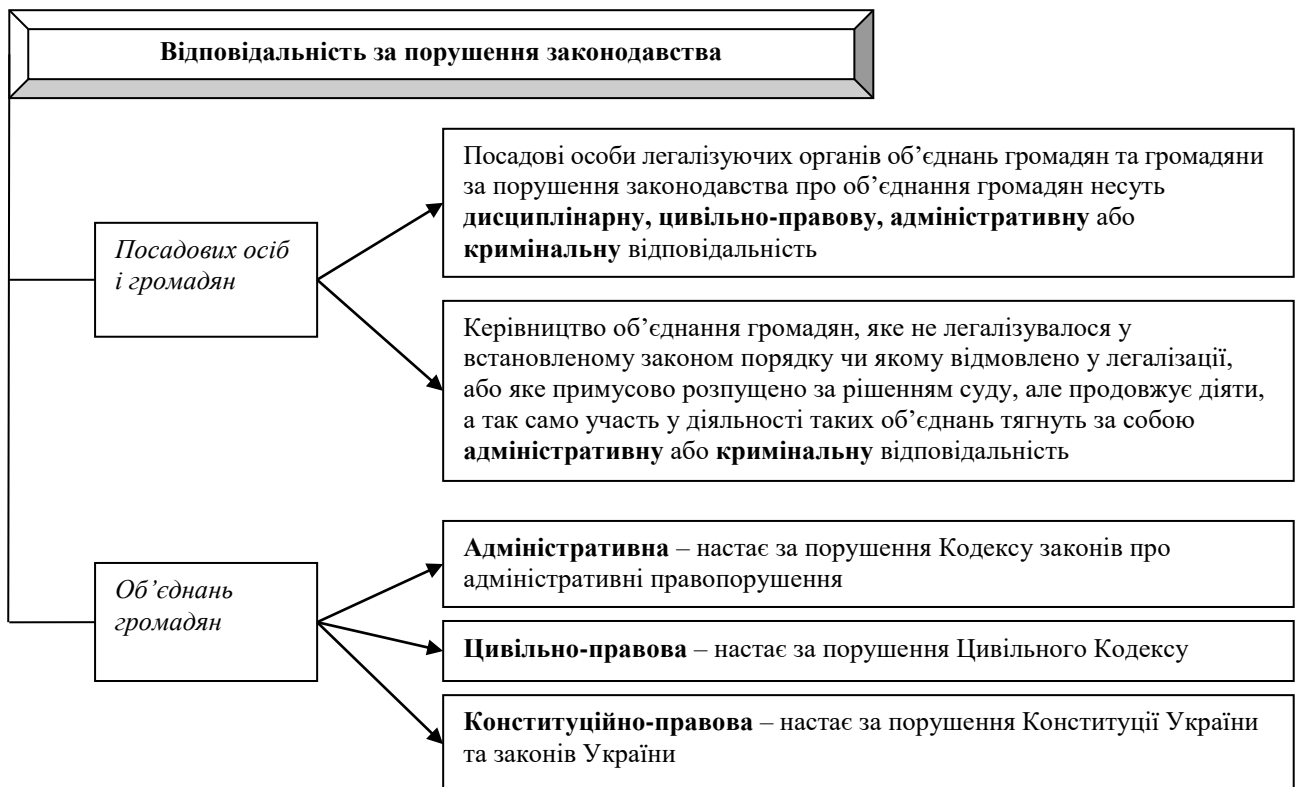
Вносити до органів державної влади України та органів місцевого самоврядування пропозиції, які обов'язкові для розгляду

Брати участь в обговоренні та оприлюднювати і обґрунтовувати критичну оцінку дій і рішень органів влади, використовуючи для цього ЗМІ

Правові основи контролю держави за організацією і функціонуванням об'єднань громадян

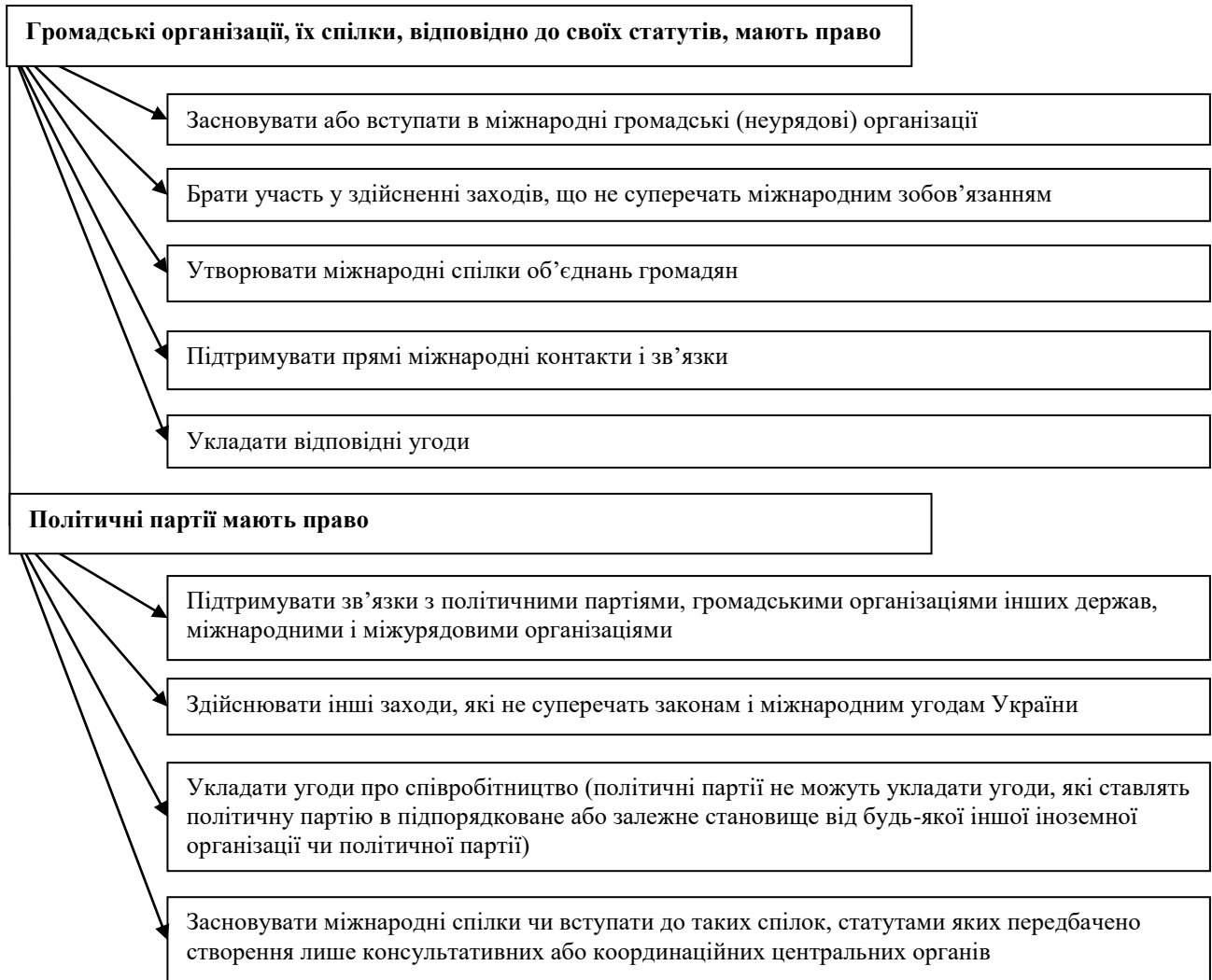

Відповідальність за порушення законодавства

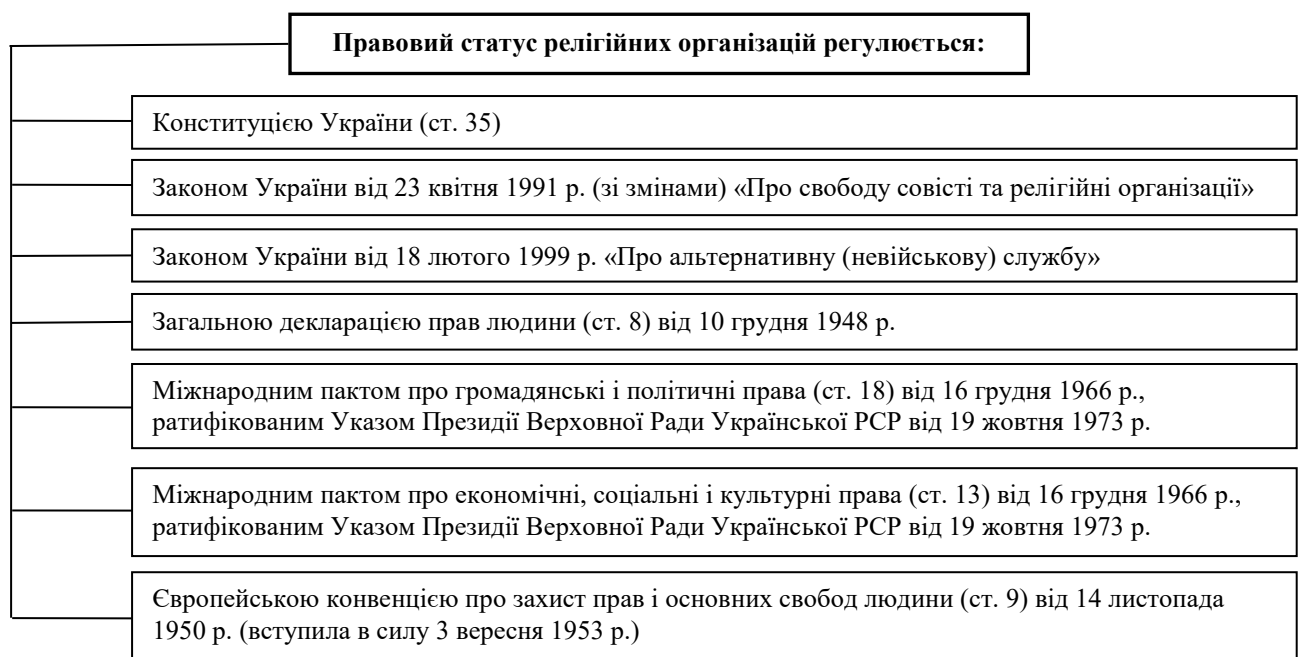

За порушення законодавства до об'єднання громадян можуть бути застосовані такі стягнення

- Попередження** – при вчиненні правопорушення, яке не тягне за собою обов'язкового застосування іншого виду стягнення
- Штраф** – у разі грубого або систематичного вчинення правопорушень накладається штраф у судовому порядку
- Тимчасова заборона (призупинення) окремих видів діяльності** (масових заходів, здійснення видавничої діяльності, проведення банківських операцій)
- Тимчасова заборона (призупинення) діяльності** – з метою припинення незаконної діяльності, на строк до 3-х міс., в окремих випадках до 6 міс.
- Примусовий розпуск (ліквідація)** – за поданням легалізуючого органу або прокурора рішенням суду об'єднання громадян ліквідується

2. Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні

Декларацією про ліквідацію всіх форм нетерпимості й дискримінації на основі релігії та переконань (проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 листопада 1981 р.)

Декларацією про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин (прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 р.)

Указом Президента України «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна» від 4 березня 1992 р.

Іншими нормативно-правовими актами

Право на свободу світогляду і віросповідання – це право кожного на вільний вибір між релігійним і атеїстичним світосприйняттям і можливість проявляти свої переконання в суспільстві

Кожному громадянину гарантується право на свободу світогляду і віросповідання, яке включає

Згідно з Конституцією України (ст. 35)

Свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, вільно входити до релігійних громад чи виходити з них

Свободу безперешкодно відправляти релігійні культи і ритуальні обряди

Свободу вести релігійну діяльність, створювати нові релігійні течії та напрямки

Згідно з Законом України від 23 квітня 1991 р. «Про свободу совісті та релігійні організації» (ст. 3)

Свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої

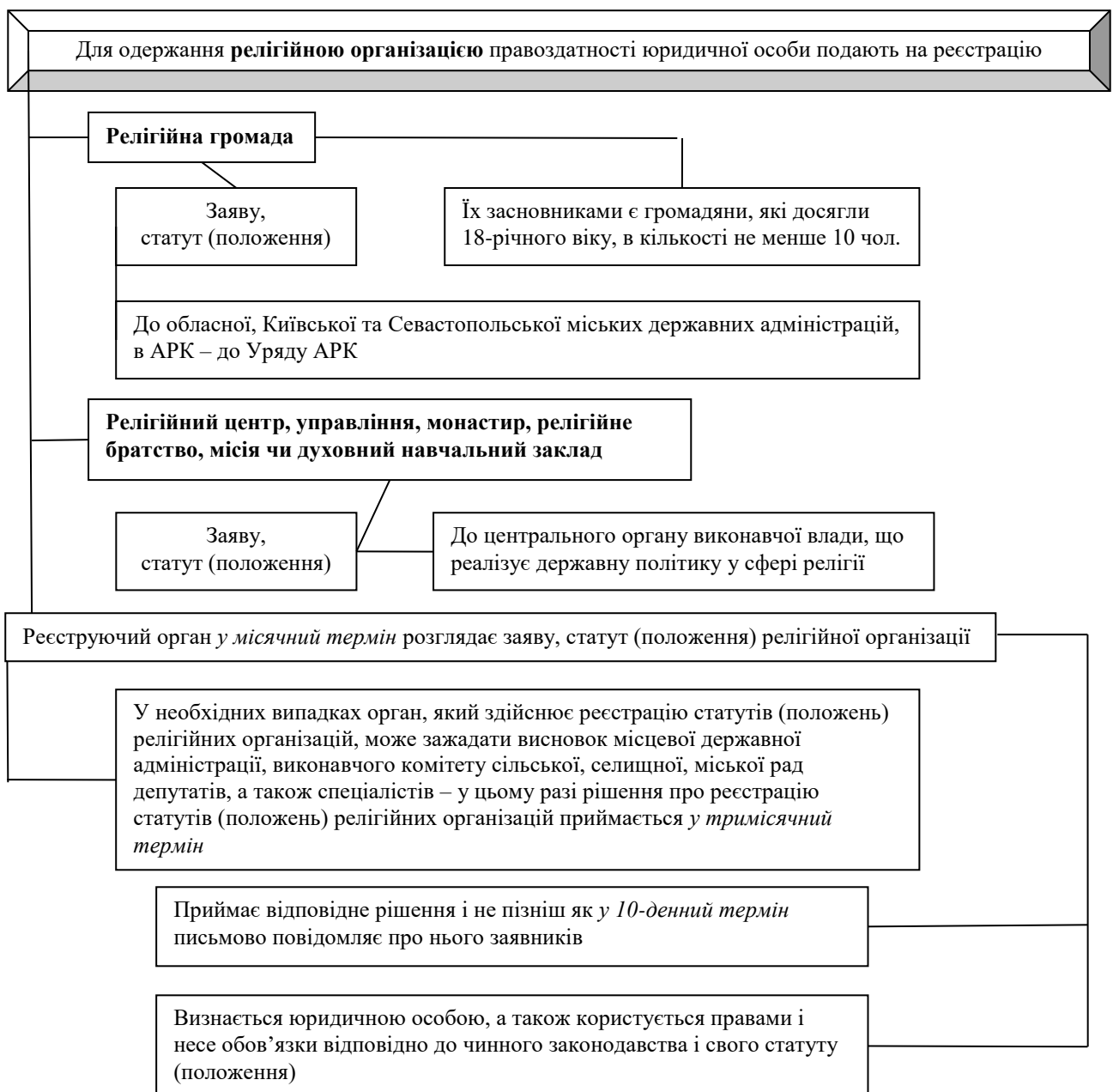
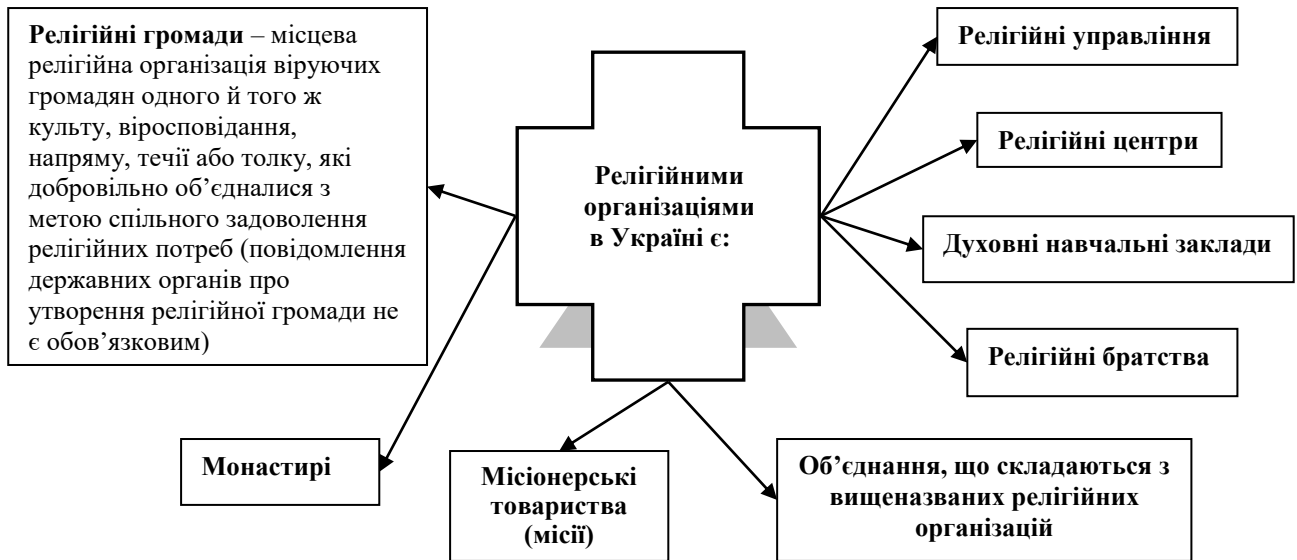
Свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором

Свободу відправляти релігійні культи

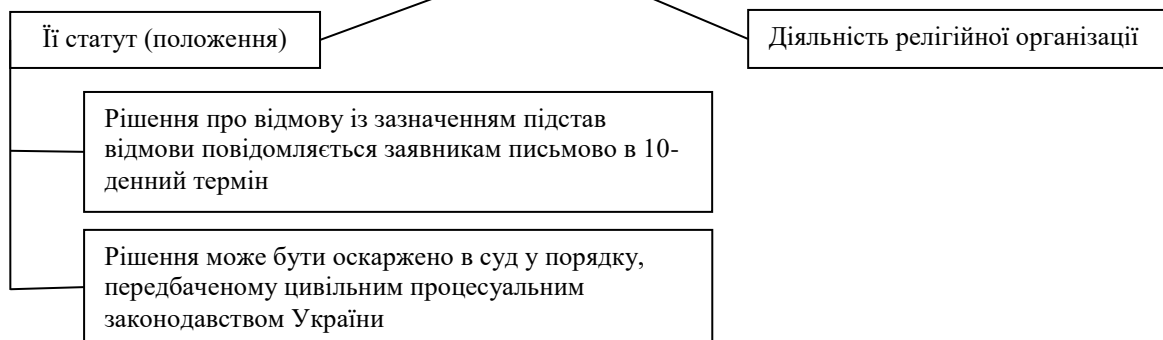
Свободу відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання

Право батьків або осіб, які їх замінюють, за взаємною згодою виховувати дітей відповідно до своїх власних переконань та ставлення до релігії

Релігійні організації в Україні – це об'єднання громадян, що утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної культури, призначають і змінюють персонал згідно зі своїми статутами (положеннями)

У реєстрації статуту (положення) релігійної організації може бути відмовлено, якщо суперечать чинному законодавству

Діяльність релігійної організації може бути припинено в зв'язку з її

У судовому порядку діяльність релігійної організації припиняється лише у випадках

- Вчинення релігійною організацією дій, пов'язаних з порушенням права на свободу совісті, положення про відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави та положень, що стосуються питань користування релігійними організаціями майном, яке є власністю держави, громадських організацій або громади
- Поєднання обрядової чи проповідницької діяльності релігійної організації з посяганням на життя, здоров'я, свободу і гідність особи
- Систематичного порушення релігійною організацією встановленого законодавством порядку проведення публічних релігійних заходів (богослужінь, обрядів, церемоній, походів тощо)
- Спонування громадян до невиконання своїх конституційних обов'язків або дій, які супроводжуються грубими порушеннями громадського порядку чи посяганням на права і майно державних, громадських або релігійних організацій

Права релігійних організацій та громадян, пов'язані зі свободою віросповідання

Релігійні організації мають право

Засновувати й утримувати вільно доступні місця богослужінь або релігійних зібрань, а також місця, шановані в тій чи іншій релігії (місця паломництва)

Безперешкодно проводити богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії в культових будівлях і на прилеглий території, у місцях паломництва, установах релігійних організацій, на кладовищах, у місцях окремих поховань і у крематоріях, квартирах і будинках громадян, а також в установах, організаціях і на підприємствах за ініціативою їх трудових колективів і згодою адміністрації, в лікарнях, шпиталях

В інших випадках проводити публічні богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії щоразу з дозволу відповідної місцевої держадміністрації, виконкому сільської, селищної міськради. При цьому клопотання про видачу вказаного дозволу подається не пізніше як за 10 днів до призначеного строку про ведення богослужіння, обряду, церемонії чи процесії (крім випадків, які не терплять зволікання)

Придбавати, володіти і використовувати релігійну літературу мовою на свій вибір, а також інших предметів і матеріалів релігійного призначення, виготовляти, експортувати, імпортувати і розповсюджувати предмети релігійного призначення, релігійну літературу та інші інформаційні матеріали релігійного змісту. Релігійні організації користуються виключним правом заснування підприємств для випуску богослужбової літератури і виробництва предметів культового призначення

Утворювати товариства, братства, асоціації, інші об'єднання громадян для здійснення добродійництва, вивчення та розповсюдження релігійної літератури й іншої культурно-просвітницької діяльності, які можуть мати свої статuti, що реєструються в порядку, встановленому для громадських об'єднань

Встановлювати і підтримувати міжнародні зв'язки, направляти громадян за кордон для навчання в духовних навчальних закладах та приймати з цією метою іноземних громадян

Приймати на роботу громадян на умовах, визначених трудовим договором, який укладається у письмовій формі

Окремі громадяни мають право

Придбавати, володіти і використовувати релігійну літературу мовою на свій вибір, а також інші предмети й матеріали релігійного призначення

Встановлювати і підтримувати міжнародні прями особисті контакти, включаючи виїзд за кордон для паломництва, участі у зборах та релігійних заходах

Вивозити за кордон релігійну літературу й інші інформаційні матеріали релігійного змісту

Відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави

держава

Не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій

Не фінансує діяльність будь-яких організацій, створених за ознакою ставлення до релігії

Здійснює виключно державну політику щодо релігії і церкви

Захищає права та законні інтереси релігійних організацій

Сприяє встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями

Бере до відома і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо вони не суперечать чинному законодавству

Контролює додержання законодавства України про свободу совісті і релігійні організації

Релігійні організації є рівними перед законом

Не мають права

- Не виконують державних функцій
- Не беруть участі у діяльності політичних партій
- Не надають політичним партіям фінансової підтримки
- Не висувають кандидатів до органів державної влади
- Не ведуть агітації або фінансування виборчих кампаній кандидатів до цих органів

Мають право

- Брати участь у громадському житті
- Використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями ЗМІ
- Зобов'язані додержуватися вимог чинного законодавства і правопорядку

Відокремлення школи від церкви

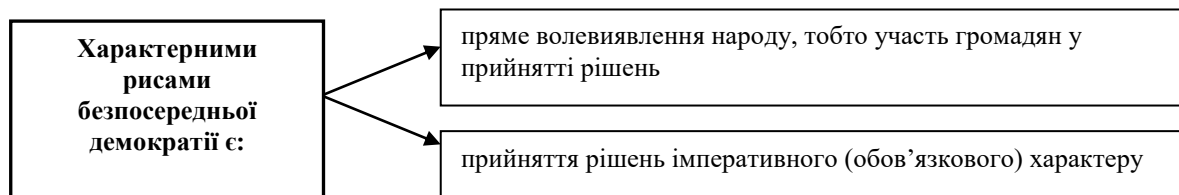
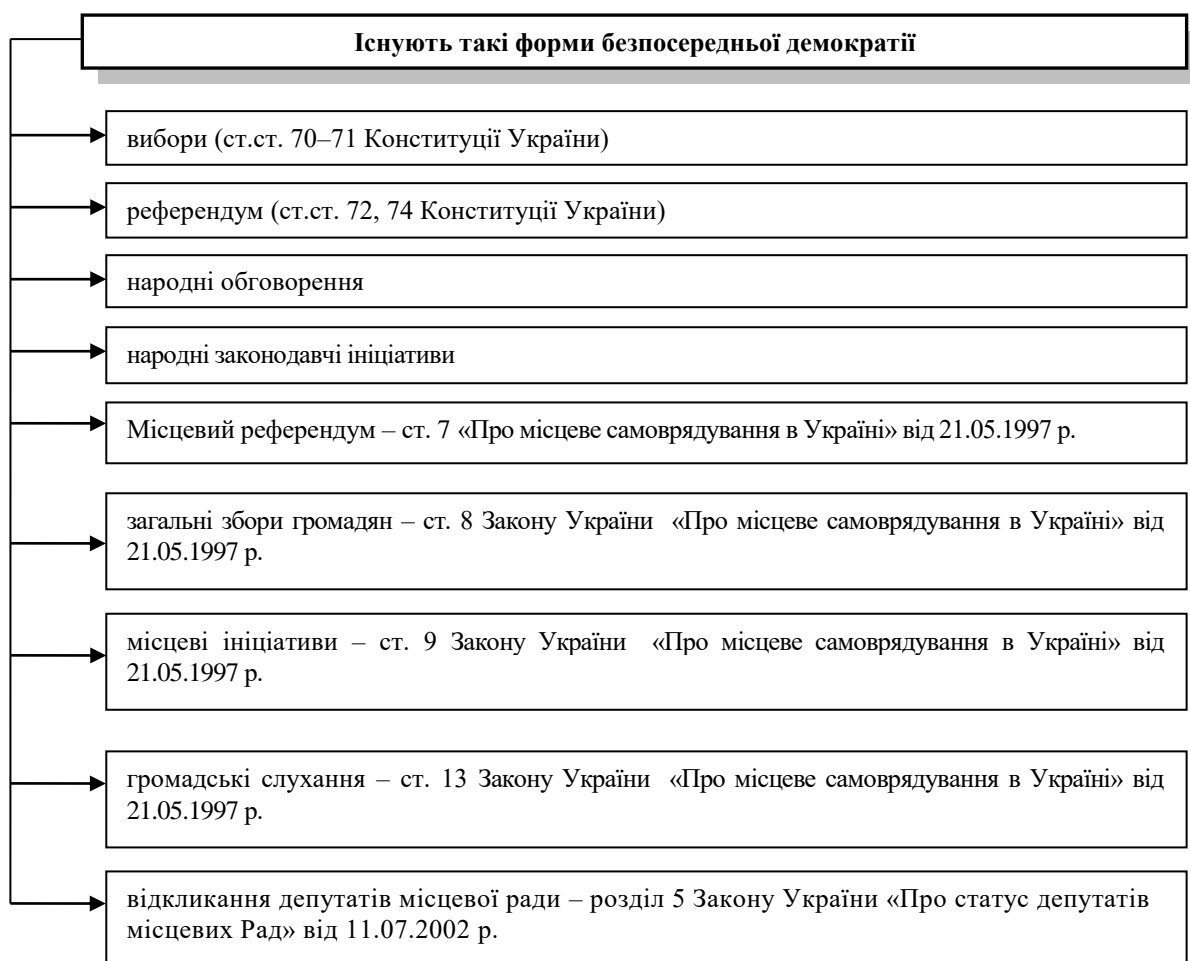
- ✓ Державна система освіти має світський характер
- ✓ Громадяни України можуть навчатися релігійного вивчення та здобувати релігійну освіту індивідуально або разом з іншими, вільно обираючи мову навчання
- ✓ Релігійні організації мають право відповідно до своїх внутрішніх настанов створювати для релігійної освіти дітей і дорослих навчальні заклади й групи, а також проводити навчання в інших формах, використовуючи для цього приміщення, що їм належать або надаються у користування
- ✓ Не допускається обмеження на ведення наукових досліджень, у т.ч. фінансованих державою, пропаганду їх результатів або включення їх до загальноосвітніх програм за ознакою відповідності чи невідповідності положенням будь-якої релігії чи атеїзму
- ✓ Доступ до різних видів і рівнів освіти надається громадянам незалежно від їхнього ставлення до релігії

1. Поняття та форми безпосередньої демократії

Представницька демократія — це здійснення влади обраними представниками народу, котрі функціонують або колегіально як органи, або як посадові особи.

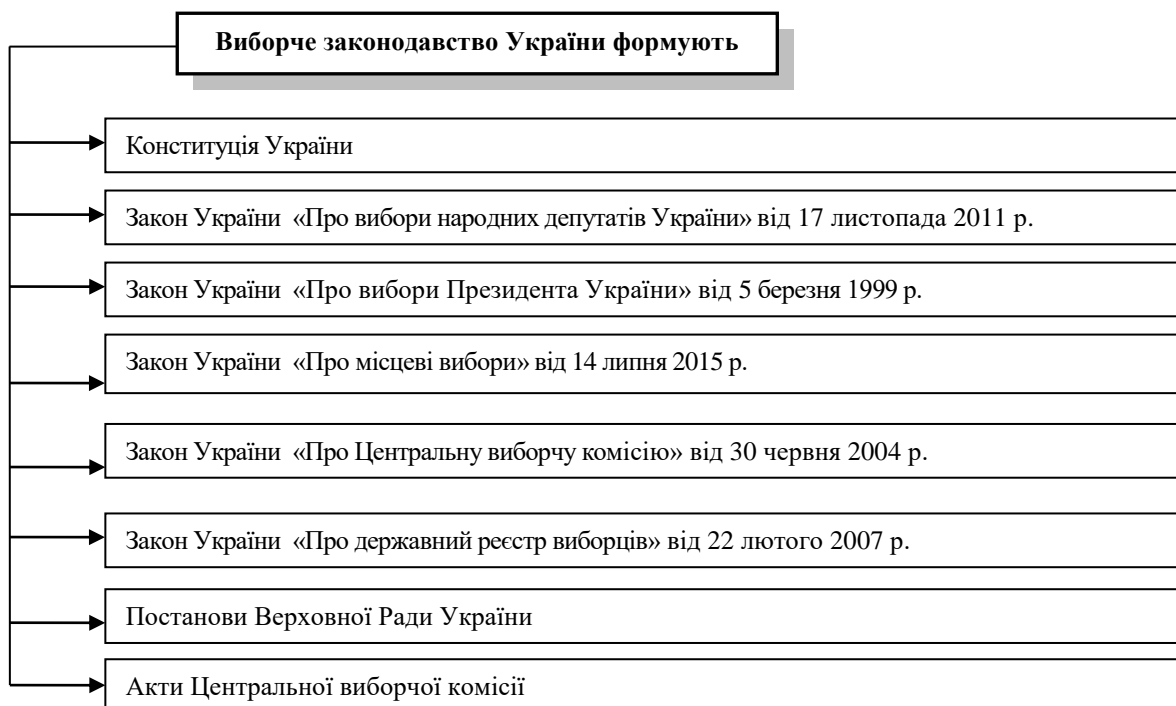
Безпосередня демократія — це здійснення самим народом (виборчим корпусом) чи його певною частиною влади голосуванням або формулюванням та підтриманням позицій (ініціатив), унаслідок яких можуть бути ухвалені відповідні рішення

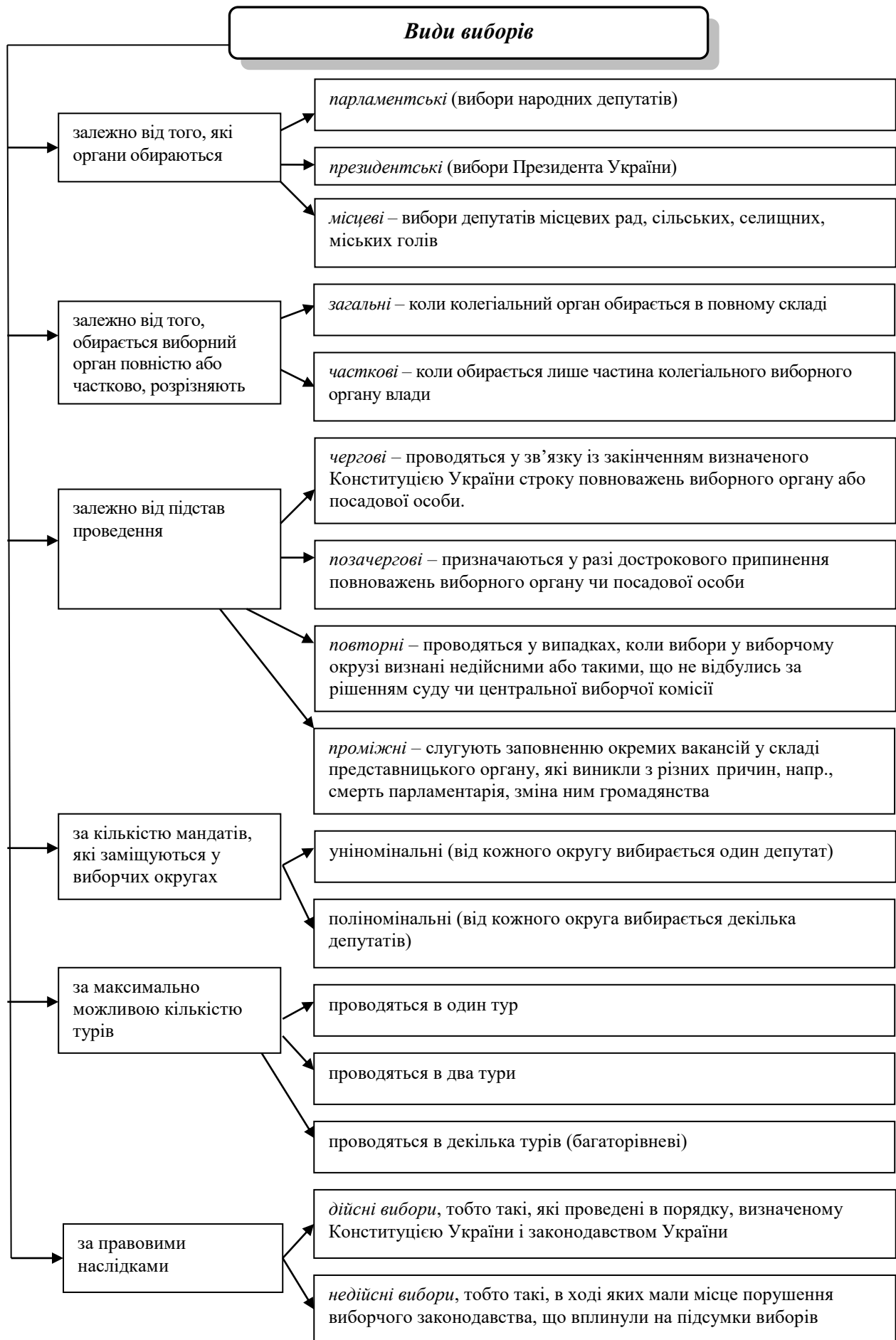
Форми безпосередньої демократії — це способи і засоби безпосереднього здійснення влади народом або його частиною (територіальною громадою, населенням адміністративно-територіальної одиниці), які унеможливають передавання владних повноважень будь-яким органам чи особам.

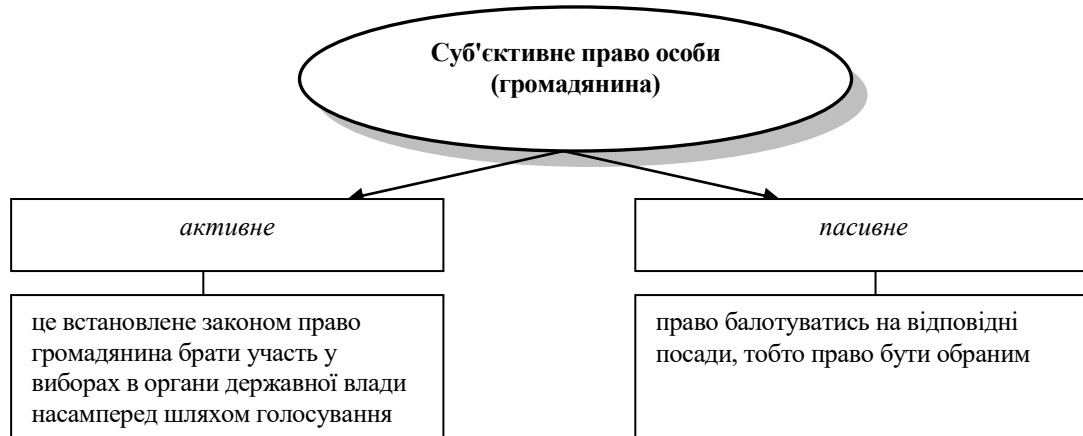
2. Поняття, соціальні функції та види виборів

Вибори в конституційному праві – це спосіб формування органу державної влади, органу місцевого самоврядування або наділення повноваженнями їхньої посадової особи шляхом голосування уповноважених на те осіб і визначення результатів такого голосування встановленою більшістю голосів цих осіб за умови, коли на здобуття кожного мандата, мають право балотуватися два та більше кандидатів.

3. Поняття виборчого права. Принципи виборчого права України

Виборці – це громадяни, які за Конституцією України користуються активним виборчим правом

Виборчий корпус (електорат) – це сукупність виборців у межах України, територіальної громади, адміністративно-територіальної одиниці або виборчого округу.

юридичний – сукупність зареєстрованих виборців (включених до списку виборців)

фактичний – сукупність виборців, які проголосували на виборах

потенційний – сукупність як зареєстрованих, так і через будь-які причини незареєстрованих виборців

Обов'язковий вотум – юридичний обов'язок виборця брати участь у голосуванні. В Україні він не встановлений, але у багатьох зарубіжних країнах за його невиконання передбачені штрафи (Австралія, Бельгія), позбавлення волі (Греція, Туреччина), право обіймати державні посади протягом певного строку (Аргентина).

Відзив – це дострокове припинення мандата з волі тих, хто уповноважений наділяти таким мандатом. Цей інститут є протилежністю інституту виборів.

Принципи виборчого права – це умови його визнання і здійснення, які разом забезпечують реальний характер волевиявлення народу, легітимність виборних органів публічної влади

Принцип вільних виборів

кожний виборець самостійно, без будь-якого зовнішнього впливу вирішує – брати йому участь у виборах чи ні, а якщо брати, то якою мірою

Принцип загального виборчого права

право голосу на всіх виборах мають лише громадяни України

відповідно до положень ст. 24 Конституції України, виборче законодавство України забороняє будь-які привілеї чи обмеження виборчих прав окремих груп громадян залежно від *природних властивостей* громадянина України як людини та від його *громадянських рис*

забороняються обмеження щодо участі громадян у виборчому процесі, які не передбачені Конституцією України та законами

Принцип рівного виборчого права

забезпечення рівних для кожного громадянина прав і можливостей впливати на результат виборів

Пряме виборче право

депутати, інші виборні особи обираються безпосередньо виборцями

Принцип таємного голосування

заборона зовнішнього нагляду і контролю за волевиявленням виборців у будь-якій формі, будь-якими засобами та будь-якими суб'єктами

Виборчі цензи або кваліфікації – це спеціальні умови для отримання права голосу на виборах (активного виборчого права), визначені у ст. 70 Конституції України та у виборчому законодавстві України

віковий ценз – активного виборчого права набувають громадяни України, яким на день виборів виповнилося 18 років

ценз дієздатності – не мають права голосу громадяни, визнані судом недієздатними

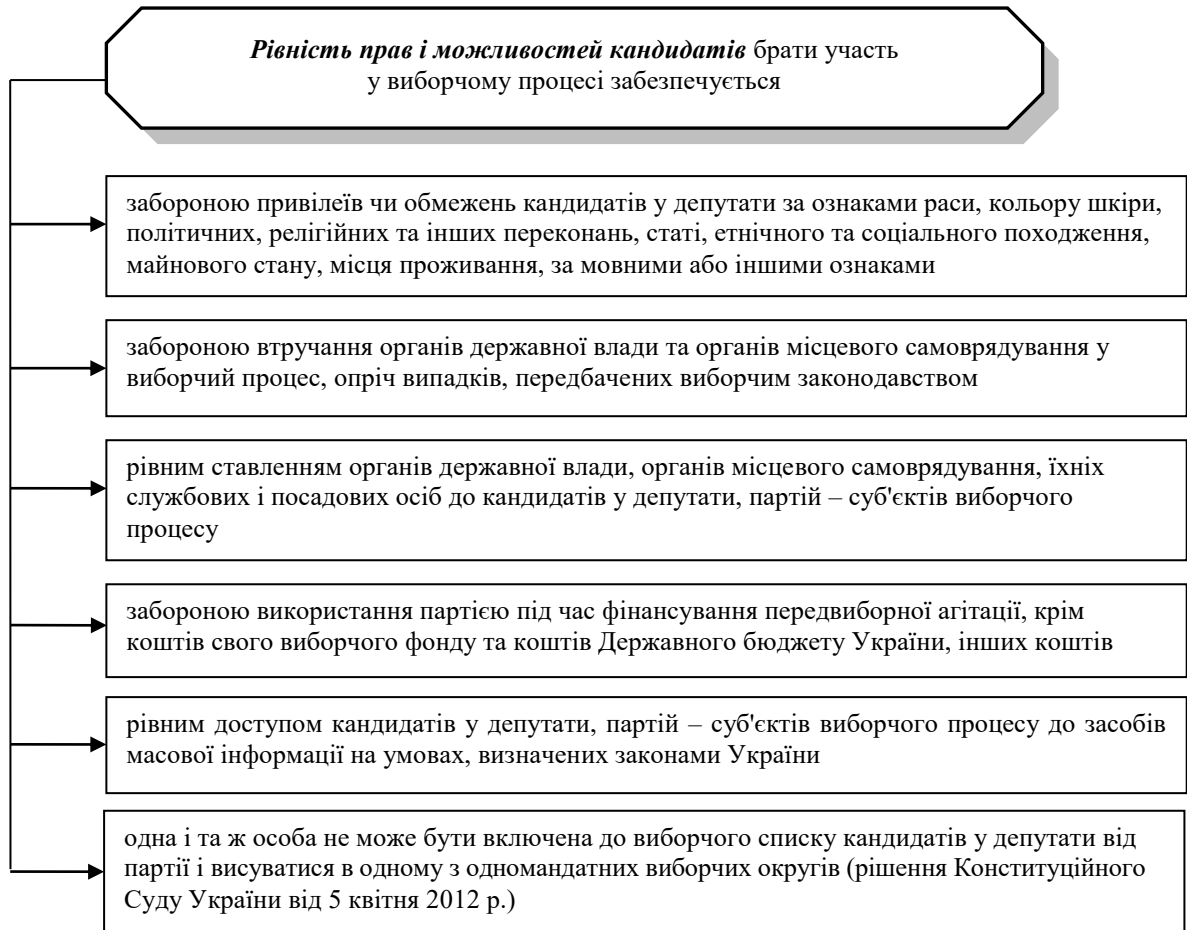
ценз осілості передбачено у проведенні місцевих виборів – депутати сільських, селищних, міських рад і сільські, селищні, міські голови обираються громадянами України, які належать до відповідних територіальних громад

на місцевих виборах встановлено ще два цензи – *проходження строкової військової служби* та *ценз судимості*: не мають права голосу на місцевих виборах військовослужбовці строкової служби та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі)

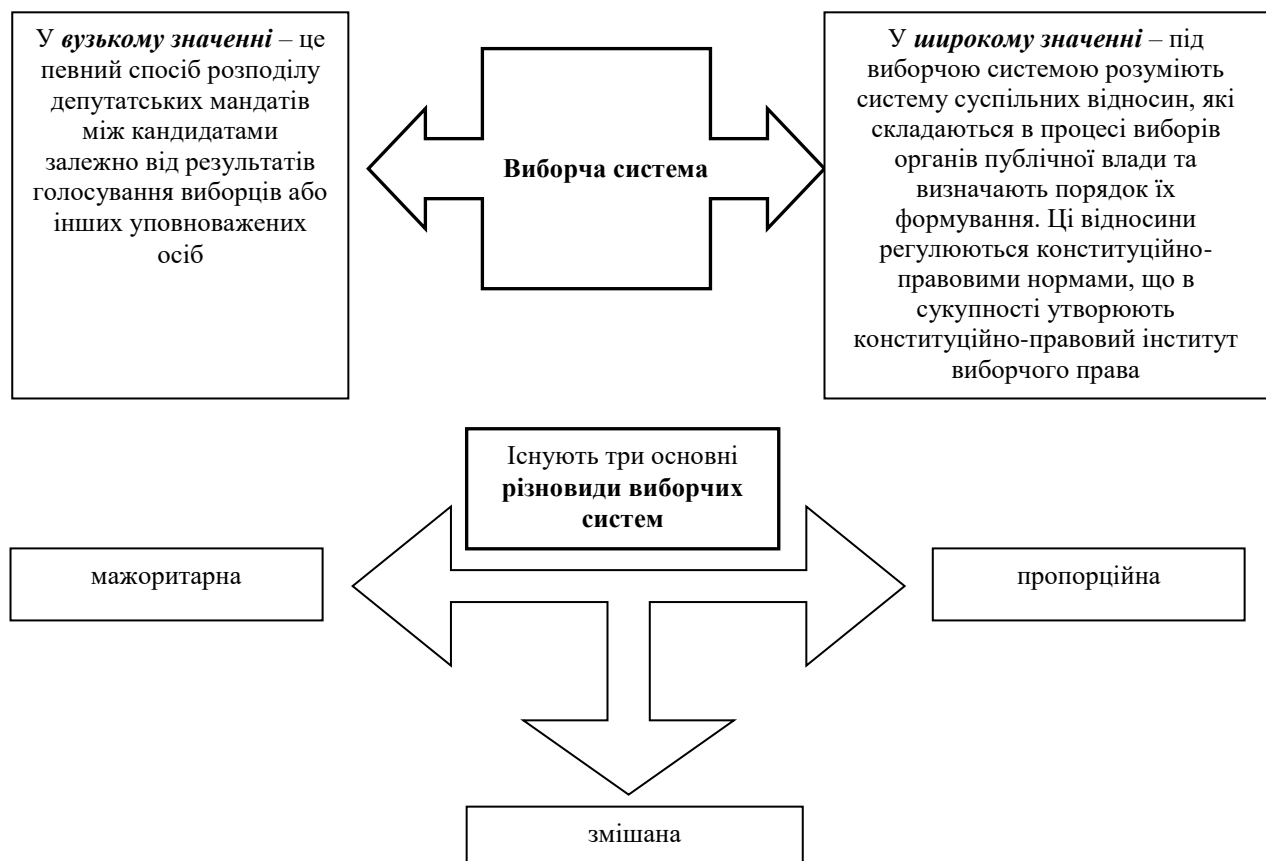

Рівність прав і можливостей виборців забезпечується

- усі виборці повинні мати однакову кількість голосів на виборах (заборона *плюрального вотуму*, тобто надання одним виборцям більшої кількості голосів стосовно до інших залежно від майнового стану чи інших факторів). Зокрема, на виборах Президента України кожний виборець має один голос, який він може використати у день голосування тільки на одній виборчій дільниці (ч. 2 ст. 3 Закону України «Про вибори Президента України»)
- повинна бути забезпечена *єдина норма представництва* – кожний депутат має представляти приблизно однакову кількість виборців. Реалізація цієї вимоги забезпечується утворенням одномандатних виборчих округів (на виборах депутатів сільських, селищних рад) з приблизно рівною кількістю виборців та визначеним виборчим законодавством України порядком установа результату виборів у багатомандатних виборчих округах, який передбачає необхідність обчислення виборчої квоти
- забороняється поділ виборців на розряди (курії) за майною, національною, становою, релігійною, етнічною чи іншою ознакою
- всім виборцям має бути гарантовано рівний захист законом і судом активного і пасивного виборчого права

4. Поняття та види виборчих систем

Мажоритарна система – базується на принципі: обраним вважається кандидат, який отримав установлену більшість голосів виборців на виборчому окрузі, в якому він балотувався, або в цілому по країні (у разі президентських виборів)

Мажоритарна система абсолютної більшості передбачає, що переможцем на виборах стає кандидат, який набирає більше половини (50% плюс один голос) голосів у відповідному окрузі. Подібна система застосовується сьогодні досить рідко, оскільки здебільшого вимагає проведення другого туру голосування, до участі в якому допускаються два кандидати, які набирають найбільшу кількість голосів у першому турі

Мажоритарна система відносної більшості (англійська модель), передбачає, що переможцем визнається кандидат, який набирає більше голосів, ніж будь-який інший претендент

Мажоритарна система кваліфікованої більшості передбачає, що для обрання кандидат має набрати значно більше половини голосів виборців (2/3, 3/4 тощо)

Мажоритарна система

Переваги

- зміцнюючи позиції найбільш сильного політичного руху, створює умови для виникнення стійкої розстановки сил у парламенті, усуваючи дрібні та середні партії, стимулюючи при цьому розвиток двох, трьох партійних систем;
- між депутатами та виборцями встановлюються міцні безпосередні зв'язки

Недоліки

- значна частина виборців (до 50%) не представлена в органах влади;
- у депутатській діяльності часто домінують групові чи регіональні інтереси, а не загальнонаціональні, що послаблює роль парламенту;
- створюються сприятливі умови для маніпуляції волею виборців через розподіл виборчих округів, виходячи із власних інтересів;
- дві партії, що набрали в сукупності приблизно рівну кількість голосів виборців, проводять у парламент неоднакову кількість депутатів

Пропорційна система – передбачає такий порядок визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, що виставили своїх кандидатів до представницького органу, здійснюється відповідно до кількості отриманих ними голосів

Види виборчих списків

Жорсткі

голосування проходить за партію в цілому, а кандидати отримують мандати в тій послідовності, в якій вони представлені в списку

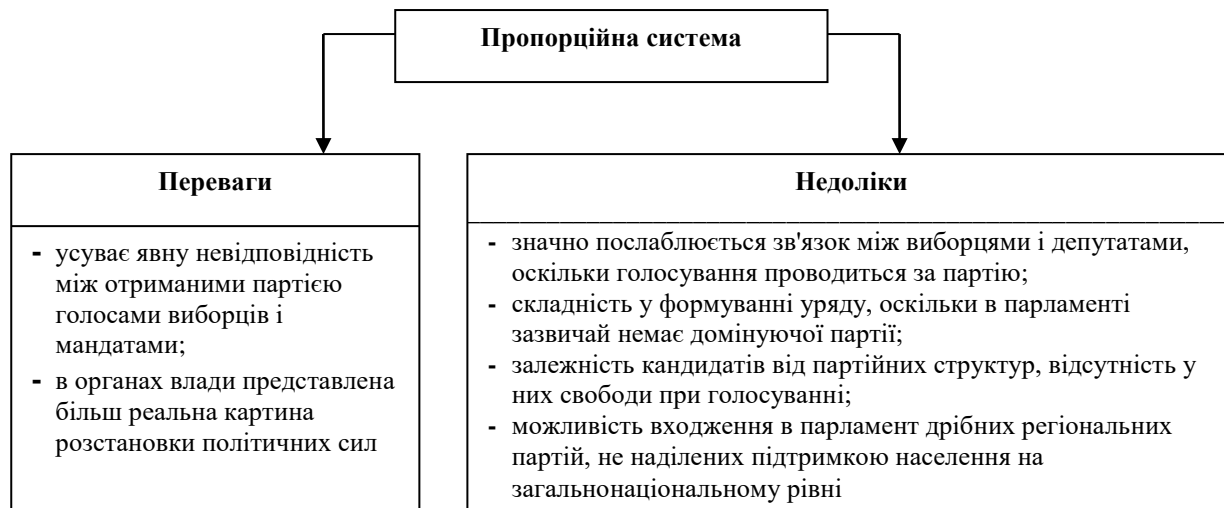
Напівжорсткі

той, хто очолює список отримує мандат обов'язково, а інші розподіляються у відповідності з голосами виборців

Вільні

депутатські місця розподіляються у відповідності до кількості голосів одержаних від виборців

Виборчий метр (квота) — це найменша кількість голосів, необхідних для обрання одного депутата за пропорційними виборчими системами

Змішана виборча система – заснована на поєднанні елементів мажоритарної та пропорційної систем: наприклад, частина депутатів обирається за однією системою, частина – за іншою.

5. Виборчий процес та його етапи

Виборчий процес – урегульована правовими та іншими соціальними нормами діяльність органів, організацій, окремих громадян, їхніх колективів і груп (суб'єктів виборчого процесу) з підготовки й проведення виборів до представницьких та інших виборчих органів державної влади і місцевого самоврядування

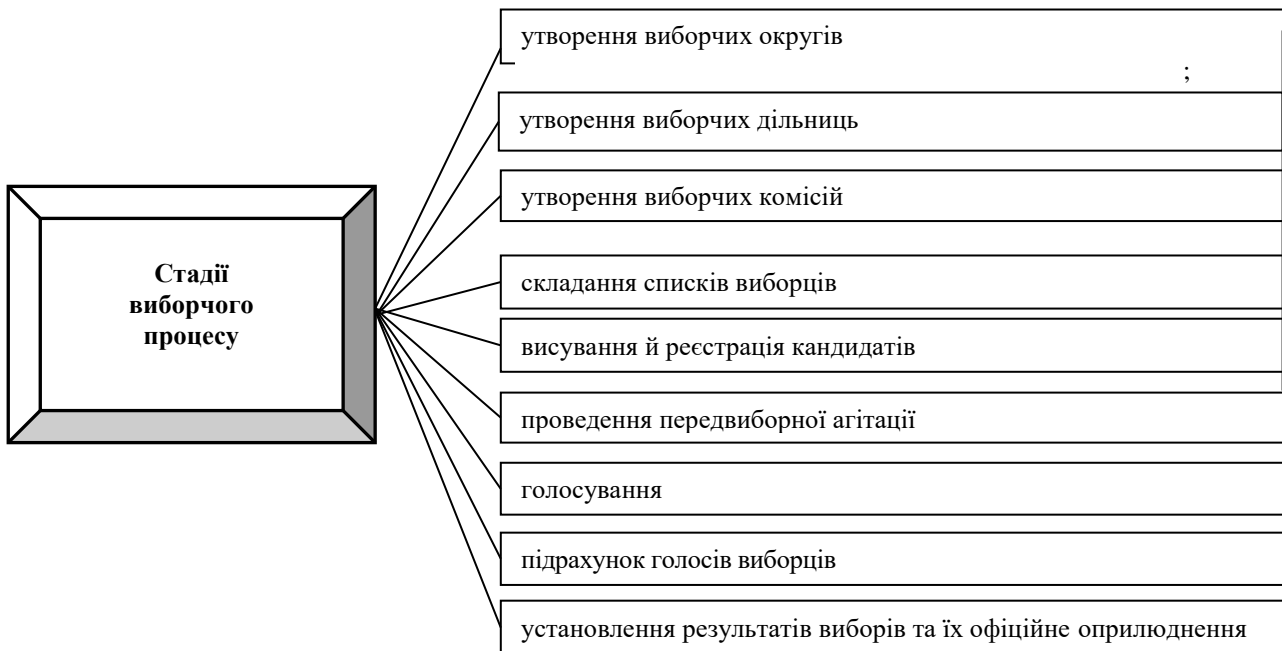
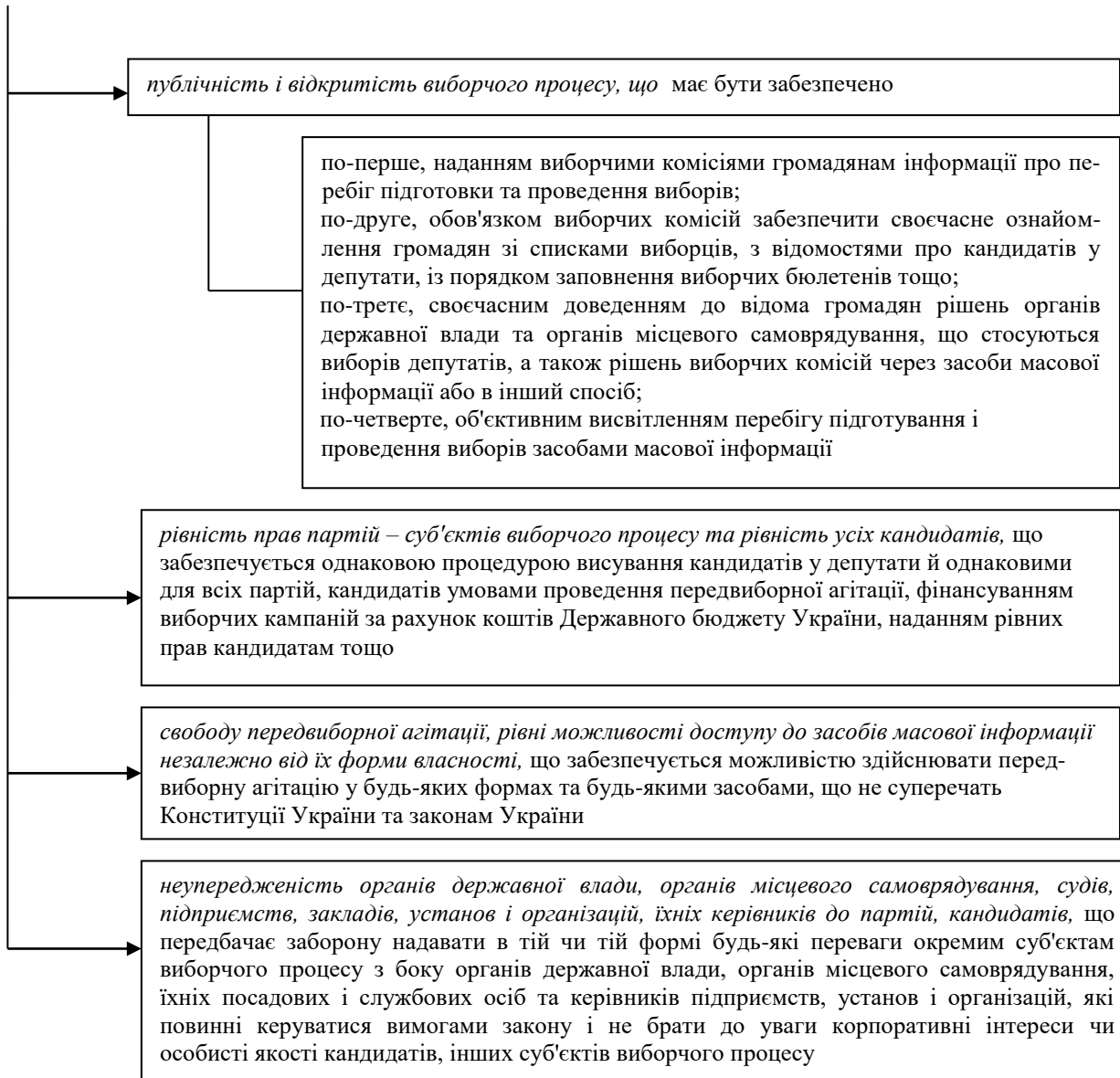
Суб'єктами виборчого процесу визнаються особи, органи та організації, наділені Конституцією й виборчим законодавством України правами та обов'язками стосовно організації і проведення виборів

- виборці;
- зареєстровані кандидати в депутати, кандидати на пост Президента України, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови;
- уповноважені представники, довірені особи, офіційні спостерігачі від партій – суб'єктів виборчого процесу, від кандидатів;
- виборчі комісії – спеціально утворені виборчі органи;
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування;
- партії, їх місцеві організації, які висунули кандидатів

Засадами виборчого процесу слід вважати відправні ідеї, положення, основні принципи діяльності суб'єктів виборчого процесу. До них виборче законодавство України відносить (наприклад, ч. 2 ст. 11 Закону України «Про вибори народних депутатів України»):

законність і заборону незаконного втручання будь-кого у виборчий процес

політичний плюралізм і багатопартійність, що забезпечує конкурентний, альтернативний характер виборів, а це, своєю чергою, є важливою ознакою їх демократичного характеру

Виборчий округ – територіальна або інша виборча одиниця, в межах якої об'єднуються виборці для обрання депутатів

Одномандатні (уніномінальні).
Від одномандатного виборчого округу обирається лише один депутат, і вони утворюються за мажоритарної виборчої системи.

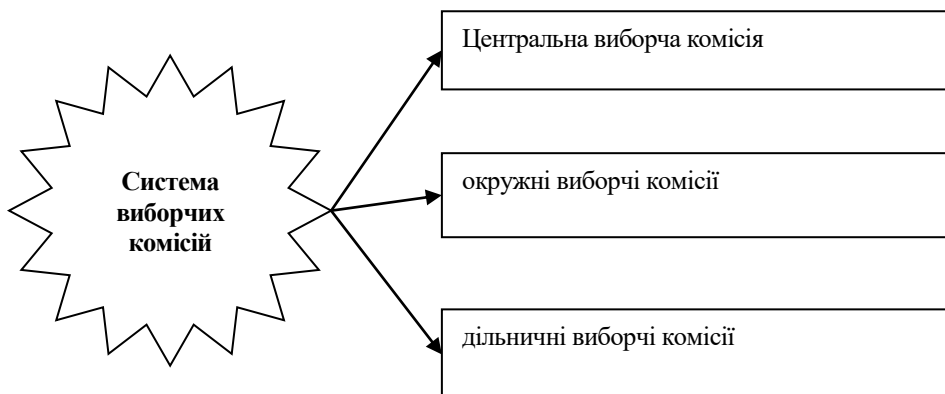
Багатомандатні (поліномінальні або плюриномінальні). Від багатомандатного виборчого округу обираються два та більше депутатів, і ці округи утворюються головно за пропорційної системи.

Виборчі дільниці – це територіальні одиниці, що об'єднують виборців спільним місцем голосування

Звичайні виборчі дільниці утворюються для організації голосування виборців за місцем їхнього проживання

Спеціальні виборчі дільниці утворюються у стаціонарних лікувальних закладах, на судах, які перебувають у день голосування у плаванні під Державним Прапором України, на полярних станціях України, в установах кримінально-виконавчої системи та в інших місцях тимчасового перебування виборців з обмеженими можливостями пересування

Закордонні виборчі дільниці утворюються при дипломатичних та інших офіційних представництвах і консульських установах України за кордоном, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України

Центральна виборча комісія є постійно діючим колегіальним державним органом, який наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, всеукраїнського і місцевих референдумів

<i>регулюється</i>	Законом України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року, Регламентом Центральної виборчої комісії від 26 квітня 2005 року
<i>будує свою діяльність на принципах</i>	верховенства права, законності, незалежності, об'єктивності, компетентності, професійності, колегіальності розгляду і вирішення питань, обґрунтованості прийнятих рішень, відкритості та публічності
<i>склад Комісії</i>	15 членів Комісії; Голова Комісії, заступники Голови Комісії, секретар Комісії, а також не менше п'яти інших членів Комісії повинні мати вищу юридичну освіту
<i>формується</i>	Верховна Рада України призначає на посаду та припиняє повноваження членів Комісії за поданням Президента України, де враховані пропозиції депутатських фракцій і груп, утворених у поточному скликанні Верховної Ради України
<i>строк повноважень</i>	7 років
<i>керівництво ЦВК</i>	Голова Комісії, заступники Голови Комісії, секретар Комісії обираються Комісією на її засіданні таємним голосуванням із числа членів Комісії
<i>рішення комісії</i>	приймаються у формі постанови на засіданні Комісії відкритим голосуванням більшістю голосів від складу Комісії
<i>членом Комісії може бути</i>	громадянин України, який на день призначення досяг двадцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні не менше п'яти останніх років та володіє державною мовою
<i>членом Комісії не може бути</i>	громадянин України, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку, або який визнаний у встановленому порядку недієздатним чи обмежено дієздатним

Повноваження Центральної виборчої Комісії

- 1) забезпечує реалізацію і захист виборчих прав громадян України та права на участь у референдумах;
- 2) забезпечує дотримання передбачених Конституцією та законами України принципів і засад виборчого процесу та процесу референдуму;
- 3) здійснює контроль за додержанням вимог законодавства України про вибори й референдуми;
- 4) забезпечує однакове застосування законодавства України про вибори і референдуми на всій території України;
- 5) здійснює консультативно-методичне забезпечення діяльності виборчих комісій та комісій з референдумів;
- 6) готує пропозиції щодо вдосконалення законів з питань проведення виборів та референдумів;
- 7) звертається в разі необхідності до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції України, законів України або окремих їх положень з питань, що стосуються організації підготовки та проведення виборів і референдумів в Україні;
- 8) є розпорядником Державного реєстру виборців, забезпечує його ведення та функціонування відповідно до закону;
- 9) забезпечує на виборах і референдумах акредитацію офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій відповідно до закону, видає їм посвідчення;
- 10) здійснює заходи щодо підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів;
- 11) публікує інформацію про підготовку та проведення виборів і референдумів в Україні, матеріали про свою діяльність, а також інші матеріали, що стосуються виборчого та референдумного процесів;
- 12) скликає у разі необхідності за власною ініціативою засідання виборчої комісії нижчого рівня;
- 13) вирішує відповідно до цього та інших законів України питання використання засобів масової інформації для проведення передвиборної агітації;
- 14) забезпечує централізоване виготовлення виборчих бюлетенів установленого зразка бланків протоколів виборчих комісій про підрахунок голосів та встановлення результатів голосування, іншої виборчої документації;
- 15) здійснює інші повноваження, передбачені законами України.

Зі світової практики відомі **чотири способи висування кандидатів:**

1. *самовисування;*
2. *висування групами виборців;*
3. *висування політичними партіями або іншими об'єднаннями громадян;*
4. *праймериз* (первинні вибори: висування здійснюється в такому ж порядку, що й самі вибори).

Передвиборна агітація – це незаборонена Конституцією та законами України діяльність громадян, політичних партій, інших об'єднань громадян, колективів підприємств, установ і організацій, засобів масової інформації, спрямована на формування громадської думки і поведінки виборців в інтересах конкретних кандидатів чи політичних партій; здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або проти певного суб'єкта виборчого процесу

закінчується

о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів

Політична реклама – це одна із форм передвиборної агітації, оплачена за рахунок коштів виборчих фондів партій, розміщена за допомогою рекламних засобів, яка спонукає виборців голосувати за або проти певного суб'єкта виборчого процесу

Передвиборна агітація може проводитися у таких формах:

- 1) проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями;
- 2) проведення мітингів, походів, демонстрацій, пікетів;
- 3) проведення публічних дебатів, дискусій, "круглих столів", прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм та політичної діяльності партій – суб'єктів виборчого процесу чи кандидатів у депутати;
- 4) оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- і відеокліпів, інших публікацій та повідомлень;
- 5) розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації;
- 6) розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами;
- 7) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів за підтримки партії – суб'єкта виборчого процесу чи кандидата у депутати, а також оприлюднення інформації про таку підтримку;
- 8) публічні заклики голосувати за чи проти партій – суб'єктів виборчого процесу або публічні оцінки діяльності цих партій чи кандидатів у депутати;
- 9) встановлення агітаційних наметів;
- 10) в інших формах, що не суперечать Конституції України та законам України.

Виборче законодавство України передбачає певні обмеження щодо ведення передвиборної агітації

1. Заборону участі у передвиборній агітації:

- 1) іноземцям, особам, які мають подвійне громадянство, та особам без громадянства;
- 2) органам державної влади, органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам;
- 3) у робочий час посадовим та службовим особам органів державної влади, органів місцевого самоврядування, крім випадків, коли відповідна посадова чи службова особа є кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 4) командирам військових частин та їх заступникам серед своїх підлеглих, крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 5) членам виборчих комісій протягом строку повноважень відповідних виборчих комісій.

2. Обмеження передвиборної агітації у військових частинах (формуваннях) та в установах кримінально-виконавчої системи

3. Заборону поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганди війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення

4. Заборону засобам масової інформації, їхнім посадовим та службовим особам, творчим працівникам під час виборчого процесу у своїх матеріалах і передачах, не обумовлених угодами, агітувати за чи проти партій, висунутих ними кандидатів у депутати, оцінювати їхні передвиборні програми або віддавати їм перевагу у будь-якій формі

- 5. Заборону проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям, закладам, установам, організаціям коштів або безоплатно чи на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей, інших матеріальних цінностей
- 6. Заборону включення до інформаційних теле- і радіопрограм передвиборних агітаційних матеріалів партій або політичної реклами. Політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів та означена як така
- 7. Заборону проведення передвиборної агітації в закордонних засобах масової інформації, що діють на території України чи за її межами, а також у зареєстрованих в Україні засобах масової інформації, в яких частка закордонної власності перевищує 50%
- 8. Заборону засобам масової інформації всіх форм власності, що діють на території України, протягом останніх 15 днів перед днем виборів поширювати інформацію про результати опитувань громадської думки щодо партій – суб'єктів виборчого процесу
- 9. Заборону розміщення друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, політичної реклами та повідомлень про перебіг виборчого процесу на пам'ятках архітектури, а також у місцях, де ці матеріали перешкоджають безпеці дорожнього руху
- 10. Заборону кандидатам у депутати, які обіймають посади, зокрема за сумісництвом, в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях, військових частинах (формуваннях), залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб (у робочий час), службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації
- 10. Заборону виготовляти й розповсюджувати друковані передвиборні агітаційні матеріали, що не містять відомостей про установу, яка здійснила друк, його тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск

Голосування

проводиться в день виборів із 8-ї до 20-ї години без перерви. На закордонних виборчих дільницях голосування проводиться за місцевим часом країни, де утворено ці дільниці

відбувається у спеціально обладнаних приміщеннях, в яких у достатній кількості обладнуються кабінки (кімнати) для таємного голосування та визначаються місця видання виборчих бюлетенів.

Виборчий бюлетень – виборчий документ установленої форми для таємного голосування

Гарантії недопущення зловживань із виборчими бюлетенями:

виборчі бюлетені мають зберігатись у приміщенні дільничної виборчої комісії в сейфі, який опечатується стрічкою з проставленням на ній підписів усіх присутніх на засіданні виборчої комісії й печатки виборчої комісії та постійно (до дня голосування) перебуває під охороною працівника органів внутрішніх справ України

виборцеві під час проведення голосування на виборчій дільниці членом дільничної виборчої комісії видається лише один виборчий бюлетень на підставі списку виборців на відповідній виборчій дільниці та за умови пред'явлення виборцем відповідного документа

виборчі бюлетені заповнюються виборцем особисто в кабіні (кімнаті) для таємного голосування

виборцеві забороняється передавати свій виборчий бюлетень іншим особам або виносити виборчий бюлетень за межі приміщення для голосування

голосування виборців за межами приміщення для голосування організують не менш як три члени дільничної виборчої комісії, визначені виборчою комісією

підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці здійснюється відкрито і гласно членами дільничної виборчої комісії у чітко визначеному виборчим законодавством України порядку на її засіданні, яке проводиться в тій же приміщенні, де відбувалося голосування

пакети з протоколами дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, виборчими бюлетенями, контрольними талонами і предметами, списками виборців, а також, за наявності, окремими думками членів виборчої комісії, викладеними в письмовій формі, актами, заявами, скаргами та рішеннями, прийнятими виборчою комісією, невідкладно після закінчення засідання виборчої комісії доставляються до територіальної виборчої комісії

Недійсними вважаються виборчі бюлетені:

- 1) на яких відсутній відтиск печатки конкретної дільничної виборчої комісії;
- 2) якщо зазначені на виборчому бюлетені номери виборчого округу або виборчої дільниці не відповідають номерам територіального округу чи виборчої дільниці, на якій проводиться підрахунок голосів;
- 3) на яких не зазначено прізвище або відсутній підпис члена дільничної виборчої комісії, який його видав, або міститься підпис особи, яка не є членом виборчої комісії цієї виборчої дільниці;
- 4) виборчий бюлетень, до якого внесені зміни без рішення Центральної виборчої комісії або невідповідно до такого рішення;
- 5) якщо у виборчому бюлетені зроблено більш як одну позначку напроти назв партій чи прізвищ кандидатів;
- 6) якщо не поставлено жодної позначки;
- 7) якщо не відірвано контрольний талон виборчого бюлетеня;
- 8) якщо неможливо з інших причин установити зміст волевиявлення виборця.

Центральна виборча комісія на своєму засіданні протягом 10 днів, але не пізніше, ніж на третій день з дня отримання всіх протоколів окружних виборчих комісій, установлює результати голосування

6. Поняття, соціальне призначення та види референдумів. Порядок проведення референдумів

Референдум – це спосіб прийняття громадянами України шляхом голосування законів України, інших рішень з важливих питань загальнодержавного і місцевого значення

Соціальні функції референдумів

є одним з основних інструментів реалізації права народного суверенітету і легітимізації владних рішень

є однією з основних форм реалізації права національного суверенітету

є одним із способів формування громадської думки

у демократичному суспільстві референдум може бути використаний народом як протипага рішенням органів державної влади та місцевого самоврядування, що не задовольняють інтереси громадян

Види референдумів

Критерій класифікації	Види референдумів, що виділяються за цим критерієм
Юридична сила рішення, прийнятого референдумом	1) консультативний – проводиться з метою виявлення позиції виборців із питання, вирішення якого залишається за органом державної влади або органом місцевого самоврядування; 2) імперативний – його рішення мають вищий, обов'язковий, конкретний і остаточний характер
Територія проведення референдуму	1) загальнодержавний – проводиться на всій території держави; 2) місцевий – проводиться на території суб'єкта федерації, автономного утворення або адміністративно-територіальної одиниці
Спосіб проведення референдуму	1) обов'язковий – проводиться з питання, яке згідно із законом може бути вирішене тільки референдумом; 2) факультативний – проводиться з питання, яке згідно із законом може бути вирішене як референдумом, так і в інший спосіб
Предмет (формула) референдуму	1) конституційний – на ньому вирішуються питання прийняття, затвердження або зміни конституції; 2) законодавчий – на ньому вирішуються питання, пов'язані з прийняттям, затвердженням, зміною чи скасуванням законів; 3) ратифікаційний – на ньому вирішуються питання про зміну території України; 4) загальний - на ньому вирішуються будь-які питання за винятком тих, щодо яких референдум не допускається згідно з Конституцією України
Час проведення референдуму	1) допарламентський – проводиться до прийняття закону парламентом з метою з'ясувати думку виборців із цього питання; 2) післяпарламентський – проводиться після прийняття закону парламентом із метою його затвердження; 3) позапарламентський – закон приймається на референдумі в обхід парламенту
Ініціатор проведення референдуму	1) з ініціативи органу державної влади або органу місцевого самоврядування ; 2) петиційний – референдум, який проводиться на вимогу громадян
Характер рішення, прийнятого шляхом референдуму	1) затверджуючий (ратифікаційний) – референдумом виборці затверджують рішення парламенту (органу місцевого самоврядування); 2) скасовуючий – виборцям пропонується скасувати акт парламенту (органу місцевого самоврядування), який уже набув чинності.

Правова регламентація питань організації та проведення референдумів в Україні здійснюється

- Конституцією України (статті 72-74)
- Окремі питання організації місцевих референдумів регламентуються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. (ст. 7).
- Питання проведення всеукраїнського референдуму законодавчо в Україні не врегульовано у зв'язку із визнанням неконституційним 26 квітня 2018 р. Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 6

Предметом референдуму (формулою референдуму) є питання, що виносяться на референдум, або сукупність запропонованих варіантів кількох питань

Предметом всеукраїнського референдуму може бути:

- затвердження Конституції України, її окремих положень та внесення до Конституції України змін і доповнень;
- прийняття, зміна або скасування законів України або їх окремих положень;
- прийняття рішень, які визначають основний зміст Конституції України, законів України та інших правових актів

На всеукраїнський референдум не виносяться

- питання, віднесені законодавством України до відання органів суду і прокуратури;
- питання амністії та помилування;
- питання про вжиття державними органами України надзвичайних і невідкладних заходів щодо охорони громадського порядку, захисту здоров'я та безпеки громадян;
- питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України
- тексти нової редакції Конституції України та законопроектів, що скасовують чи обмежують зміст та обсяг існуючих прав і свобод людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України

Предметом республіканського (Республіки Крим) референдуму може бути

прийняття, зміна або скасування рішень з питань, віднесених законодавством України до відання Республіки Крим

Предметом місцевого референдуму може бути

- прийняття, зміна або скасування рішень з питань, віднесених законодавством України до відання місцевого самоврядування відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- прийняття рішень, які визначають зміст постанов місцевих Рад народних депутатів та їх виконавчих і розпорядчих органів

Виключно місцевими референдумами у відповідних адміністративно-територіальних одиницях вирішуються

- питання про найменування або перейменування сіл, селищ, міст, районів, областей;
- питання про об'єднання в одну однойменних адміністративно-територіальних одиниць, які мають спільний адміністративний центр;
- питання про зміну базового рівня місцевого самоврядування у сільських районах;
- питання про реорганізацію або ліквідацію комунальних дошкільних навчальних закладів, а також дошкільних навчальних закладів, створених колишніми сільськогосподарськими колективними та державними господарствами

На місцеві референдуми не виносяться

- питання про скасування законних рішень вищестоящих органів державної влади і самоврядування;
- питання, віднесені до відання органів суду та прокуратури;
- питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції відповідної місцевої Ради народних депутатів та її виконавчих і розпорядчих органів.

Референдний процес (іноді його називають референдарним процесом, референдумним процесом) складається з відносно самостійних процедур, що здійснюються у певній послідовності:

→ призначення референдуму

→ підготовка і проведення референдуму

→ голосування і визначення підсумків референдуму

→ опублікування і введення у дію законів та інших рішень, прийнятих референдумом

Всі стадії референдного процесу підпорядковані таким принципам

- загального права голосу
- рівності
- законності
- прямого волевиявлення
- вільної участі у всеукраїнському референдумі
- таємності голосування
- особистої участі у голосуванні
- однократності голосування

Призначення референдумів

→ Всеукраїнський референдум **призначається** Верховною Радою України з питань про зміну території України (ст. 73 Конституції України)

→ Президент України **призначає** всеукраїнський референдум

про внесення змін до таких розділів Конституції: «Загальні засади», «Вибори. Референдум», «Внесення змін до Конституції України» (ст. 156 Конституції України) – за ініціативою Верховної Ради України

проголошує: за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по 100 000 підписів у кожній області

Новий всеукраїнський референдум з інших питань, що раніше виносилися на референдум, окрім внесення змін до розділів I, III і XIII Конституції України з одного й того самого питання, може бути проведено не раніше ніж через рік з дня оголошення результатів проведеного референдуму.

→ місцеві референдуми призначаються відповідними місцевими Радами народних депутатів

Місцева Рада народних депутатів також призначає місцевий референдум на вимогу депутатів, що становлять не менш як половину від загального складу Ради народних депутатів, або на вимогу, підписану однією десятою частиною громадян України, які постійно проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і мають право брати участь у референдумі

Для підготовки і проведення всеукраїнського референдуму в Україні утворюються комісії:

- Центральна комісія з всеукраїнського референдуму;
- комісія Республіки Крим із всеукраїнського референдуму;
- обласні, районні, міські, районні у містах, селищні, сільські комісії з референдуму;
- дільничні комісії з референдуму

Для підготовки і проведення місцевого референдуму в межах адміністративно-територіальних одиниць, де він проводиться, утворюються комісії:

- обласні, районні, міські, районні у містах, селищні, сільські комісії з референдуму;
- дільничні комісії з референдуму

Під час референдуму голосування проводиться в день референдуму з 7 до 20 години. Про час і місце голосування дільнична комісія з референдуму сповіщає громадян не пізніше як за 10 днів до референдуму

Закони, інші рішення, прийняті референдумом, обнародуються у встановленому законодавством України порядку опублікування правових актів Верховної Ради України та місцевих Рад народних депутатів і вводяться в дію з моменту їх опублікування, якщо у самому законі, рішенні не визначено інший строк.

Датою прийняття закону, рішення вважається день проведення референдуму

Результати народного волевиявлення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою є остаточними та не потребують затвердження або схвалення будь-якими органами державної влади і є обов'язковими для виконання громадянами України, органами державної влади України, яких воно стосується та до повноважень яких віднесено.

Закон України, схвалений (скасований) на всеукраїнському референдумі, набирає чинності (втрачає чинність) з дня оголошення Центральною виборчою комісією результатів всеукраїнського референдуму, окрім випадків, коли дата набрання чинності таким Законом прямо передбачена положенням цього Закону.

Закони, інші рішення, прийняті всеукраїнським референдумом, мають вищу юридичну силу стосовно законодавчих актів Верховної Ради України, Верховної Ради Республіки Крим, нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, вищих виконавчих і розпорядчих органів державної влади Республіки Крим, підзаконних актів міністерств і відомств України та Республіки Крим, рішень місцевих Рад народних депутатів. Рішення, прийняті місцевим референдумом, мають вищу юридичну силу стосовно рішень Рад народних депутатів, на території яких він проводиться.

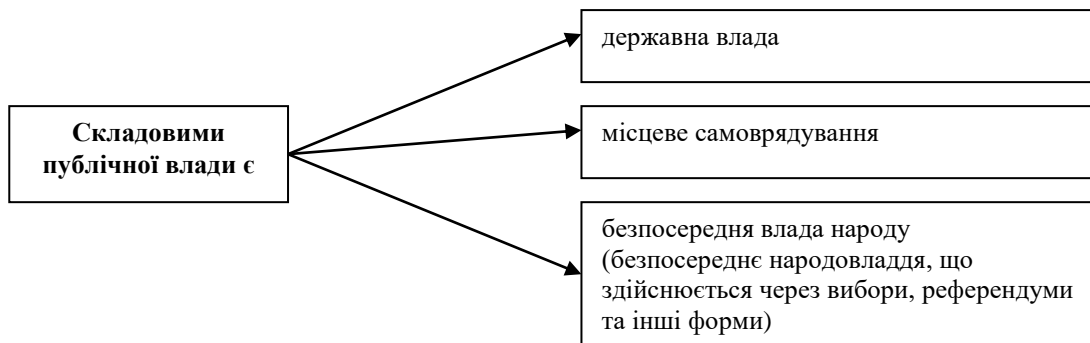
Відмінність референдуму від виборів:

якщо при виборах таким об'єктом є кандидат або список кандидатів, то об'єктом референдуму може стати конституція, закон, законопроект, будь-яке питання зовнішньої чи внутрішньої політики

Метою виборів є обрання народних представників, що по суті являє собою делегування їм певної частини належних народу або територіальній громаді владних повноважень, у той час, як мета референдуму – прийняття рішення по суті винесеного на нього питання, тобто воля народу знаходить свій вираз у формі референдуму більш чітко та конкретно і не передбачає подальшого делегування владних повноважень.

1. Державна влада як інститут конституційного права

Влада – суспільне відношення, що характеризується здатністю та можливістю одних людей або владних груп досягати здійснення своєї волі іншими людьми або групами

Державна влада – це вид публічної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території

Механізм держави – це система органів, організацій та інших інститутів держави, які становлять її організаційну основу

організаційно-політична основа, тобто її політичний механізм – органи державної влади, територія держави, Збройні сили та інші державні військові формування, державні символи, столиця держави

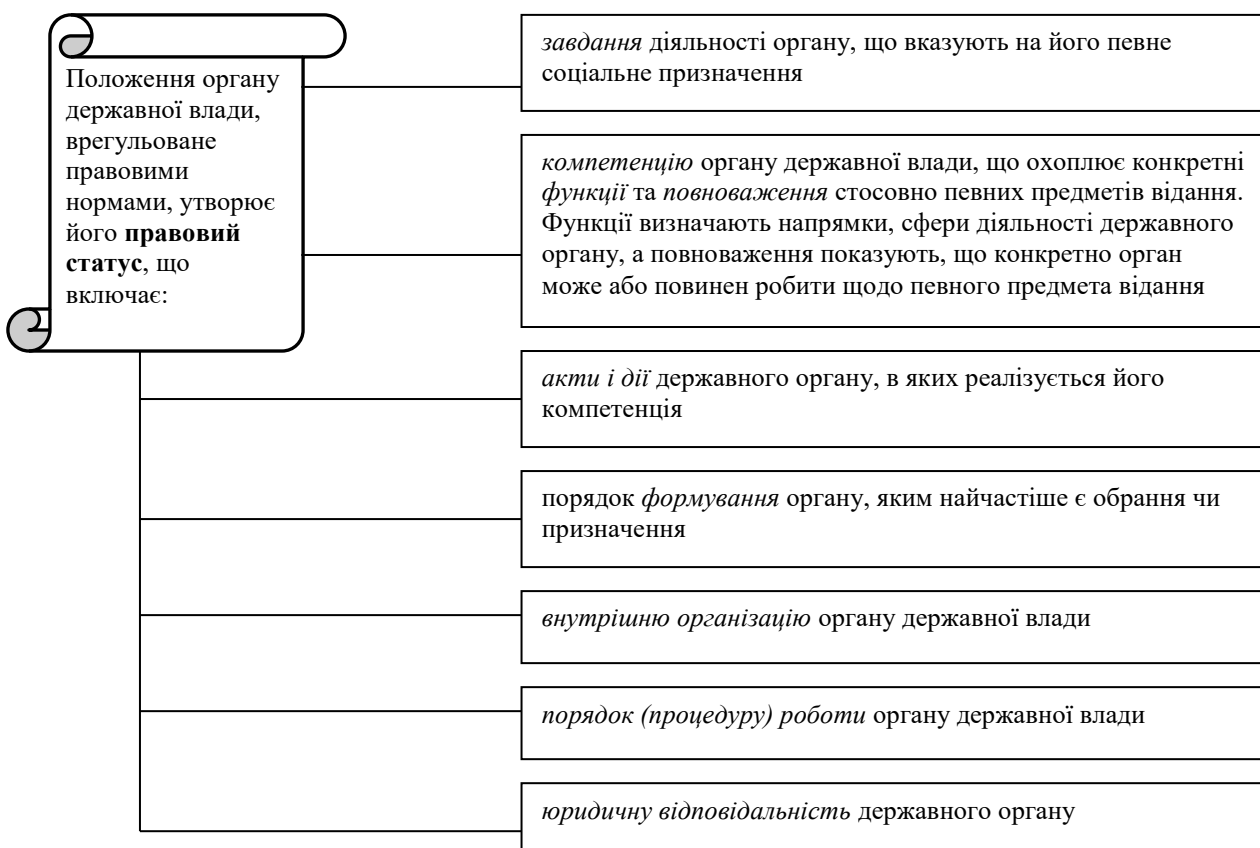
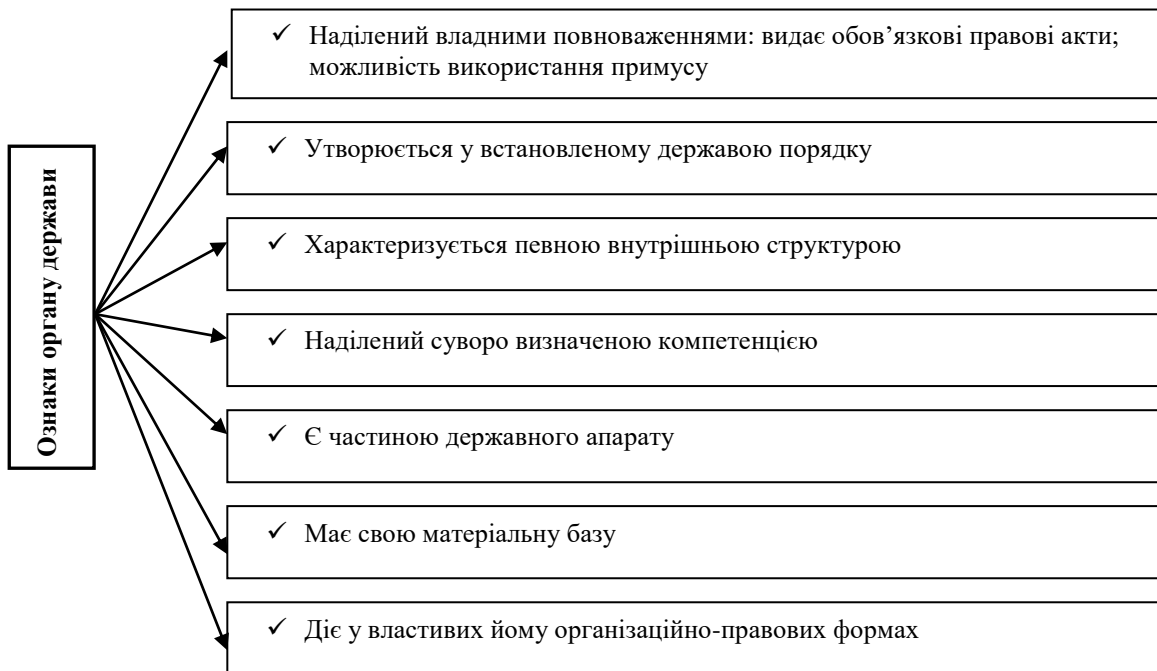
організаційно-економічна основа, тобто її економічний механізм – бюджетна, грошова і банківська системи, державна власність та інші організаційно-економічні важелі діяльності держави

соціальна (організаційно-соціальна) основа, тобто її соціальний механізм – громадянство та державні соціальні системи: охорони здоров'я, соціального захисту тощо

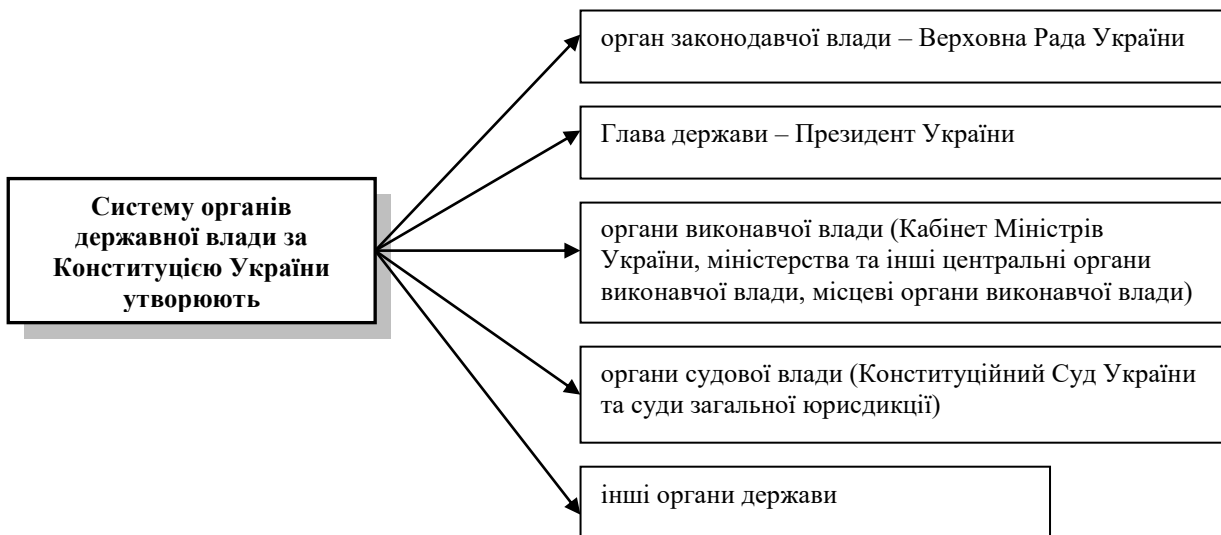
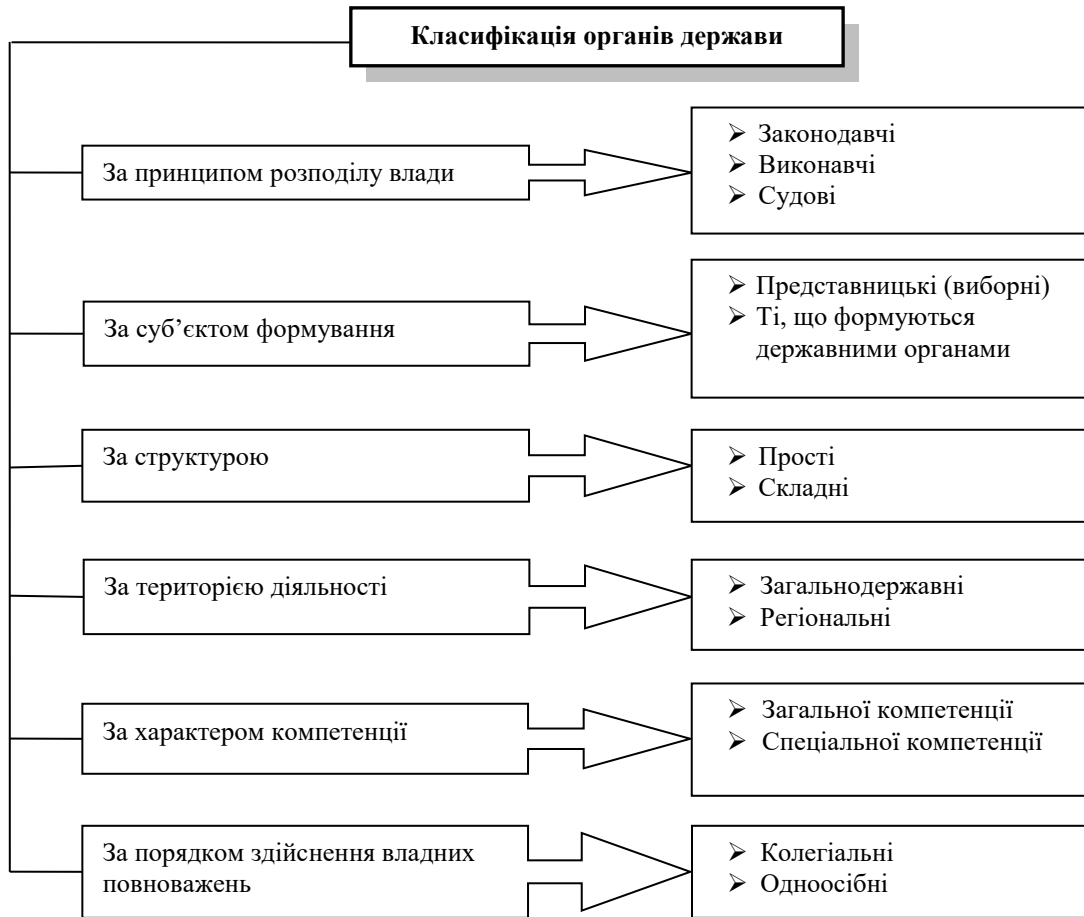
організаційно-культурна (духовна) основа, тобто її культурний (духовний) механізм – державна мова, державні системи освіти, виховання, науки, культури тощо

Державний апарат – це система взаємопов'язаних загальними принципами і єдністю цілей органів, наділених державно-владними повноваженнями для виконання завдань та функцій держави

Державний орган – це посадова особа або колектив громадян, наділених державно-владними повноваженнями, уповноважених державою на здійснення її завдань і функцій та які діють у встановленому державою порядку

2. Система органів державної влади

Органи законодавчої влади – це представницькі законодавчі органи – народні (національні) представництва або *легіслатури*, які утворюються шляхом вільних і загальних виборів. Вони виражають волю всього народу, і їхньою основною функцією згідно з принципом поділу влади є законотворчість

Згідно зі ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України

народ України може безпосередньо здійснювати законодавчу владу на всеукраїнському референдумі

Органи виконавчої влади відповідно до принципу поділу влади утворюються для здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності з керівництва господарською, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами життя суспільства

вищий орган – Кабінет Міністрів України, спрямовує і координує роботу інших органів виконавчої влади

центральні – міністерства, центральні органи виконавчої влади (служби, інспекції, агенства) і центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом

місцеві – місцеві державні адміністрації, територіальні органи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади

Органи судової влади – суди відповідно до принципу поділу влади здійснюють судову владу шляхом конституційного, цивільного, кримінального та адміністративного судочинства

Конституція України до системи судових органів відносить суди загальної юрисдикції (ст. 125 Конституції України) та Конституційний Суд України (ст. 147 Конституції України)

Специфічні риси органів судової влади

провадять особливу юрисдикційну діяльність – правосуддя. Ця діяльність має правоохоронний характер, вона спрямована на охорону від будь-яких зазіхань на закріплені Конституцією України засади конституційного ладу, права і свободи людини й громадянина, права інститутів громадянського суспільства

суди – це завжди колегіальні органи

свою діяльність суди провадять в особливих процесуальних формах із дотриманням специфічних принципів – гласності в розгляді справ, змагальності й рівноправ'я сторін тощо

Глава держави – особа, яка формально займає найвищу сходинку в державній ієрархії та здійснює верховне представництво держави у внутрішньо- та зовнішньополітичних відносинах

Конституція України не відносить Президента України до жодної з гілок влади, але наділяє його специфічним статусом, зокрема:

- бере участь у формуванні інших гілок влади
- взаємодіє з іншими гілками влади
- інші гілки влади наділені контрольними повноваженнями щодо Президента України, що й забезпечує необхідний баланс влади

Особливу групу органів державної влади, які також безпосередньо не входять до законодавчої, виконавчої чи судової гілок влади, становлять **органи прокуратури**.

Згідно зі ст. 131(1) Конституції України, в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

- підтримання публічного обвинувачення в суді;
- організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Президент України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

3. Принципи організації та діяльності органів державної влади

Принципи організації та діяльності органів державної влади – це основоположні вихідні положення, на яких базуються побудова й функціонування органів державної влади

універсальні – притаманні всім видам органів державної влади, державному апарату України в цілому

спеціальні – такі, що визначають побудову й функціонування лише окремих видів органів державної влади і пов'язані зі специфікою здійснення відповідних видів державної діяльності

Принцип суверенності та єдності системи органів державної влади – полягає в тому, що система органів державної влади (державний апарат у цілому) від імені й за дорученням народу України виступає носієм державної влади, а діяльність органів державної влади базується на засадах верховенства, повноти й неподільності державної влади в середині країни та незалежності від будь-якої іноземної влади і рівноправності в зовнішніх зносинах. Цей принцип впливає з положень статей 1, 5 Конституції України.

Принцип поділу влади – стосовно організації та діяльності органів державної влади впливає з положень ст. 6 Конституції України і виявляється в тому, що, по-перше, органи законодавчої та виконавчої влади формуються відносно незалежним один від одного шляхом (Верховна Рада України обирається виборцями, а персональний склад органів виконавчої влади визначається Президентом України або відповідними посадовими особами органів виконавчої влади); по-друге, сфери компетенції органів, що їх здійснюють різні гілки влади, чітко розмежовані Конституцією України; по-третє, різні види органів державної влади наділені Конституцією України взаємними контрольними повноваженнями, які в сукупності становлять систему «стримувань і противаг».

Принцип законності – впливає із загальнішого конституційного принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України) і полягає в тому, що органи державної влади організуються і діють лише на підставі та в спосіб, що передбачені Конституцією і законами України (ст. 19 Конституції України).

Принцип участі громадян у формуванні й діяльності органів державної влади – отримав досить широку конкретизацію в Конституції України. Так, у ч. 1 ст. 38 йдеться про право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади, а в ч. 2 ст. 38 – про те, що громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби. Важливою формою участі громадян у діяльності органів державної влади є індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади, їх посадових і службових осіб, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40), а також реалізація їхніх конституційного права оскаржувати в суді рішення, діяльність чи бездіяльність органів державної влади, їхніх посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55).

Принцип позапартійності – закріплюється в ч. 3 ст. 37 і полягає в забороні створення й діяльності організаційних структур політичних партій в органах державної влади (за винятком Верховної Ради України, де утворюються партійні фракції), а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Інші універсальні принципи, а саме: *соціальної справедливості; гуманізму і милосердя; поєднання переконання й примусу; привселюдності, відкритості і врахування громадської думки; виборності; професіоналізму; юридичної відповідальності* тощо.

Тема 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ
СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

1. Поняття парламенту та парламентаризму

Парламент – це виборний колегіальний орган держави, тобто це вищий орган народного представництва, який виражає суверенну волю народу, покликаний регулювати важливі суспільні відносини головним чином шляхом прийняття законів, здійснює контроль за діяльністю органів виконавчої влади і вищих посадових осіб

Парламентаризм – у широкому значенні – це система державної влади, за якої вельми суттєва роль належить народному представництву (парламенту), у вузькому – це система владних відносин, за якою чітко розподілено функції законодавчих і виконавчих органів, коли провідну роль відіграє парламент як постійно діючий представницький, законодавчий і контролюючий орган влади

В історії розвитку парламенту і парламентаризму виділяють такі етапи:

I – становлення інституту парламентаризму (14–19 ст.ст.) (утворення парламенту як органу держави, вироблення способів його формування)

II – золотий час парламентаризму, розквіт парламентів і парламентаризму (кінець 18 – початок 20 ст.ст.) (парламенти обиралися на основі цензового виборчого права, виражали інтереси одного класу)

III – можна умовно назвати кризою парламентаризму (початок 20 ст.) (парламент перестав бути «компанією однодумців» та таким швидким у прийнятті рішень, оскільки інші соціальні прошарки суспільства вимагали участі в політичному житті, виникли партії, які представляли їх інтереси, виникли протиріччя у поглядах на парламент та парламентаризм, стали говорити, що він повинен уступити своє керівне місце органам виконавчої влади; але в країнах, в яких повноваження гілок влади чітко розмежовані не прослідковується падіння авторитету парламенту. Наприклад, у США конгрес не є суто законодавчим органом, а центр, в якому зосереджені різні політичні сили, що приходять до консенсусу)

IV – в останні десятиліття парламенти переживають період відродження

За структурою парламенти поділяють

однопалатні (монокамерні)

двопалатні (бікамерні). Переважна більшість парламентів великих і середніх демократичних країн мають бікамерну структуру (наприклад, Велика Британія, Іспанія, Італія, Німеччина, Польща, Франція)

Вибір тієї чи іншої структури парламенту обумовлений формою державного устрою (федерації найчастіше мають бікамерні парламенти: одна з палат представляє інтереси суб'єктів федерації), історичними традиціями, вимогами законодавчого процесу тощо.

Бікамерні парламенти поділяють на

Егалітарні – парламенти, обидві палати яких мають однакові повноваження в законодавчій галузі, а уряд підзвітний перед кожною з них (наприклад, парламенти Бельгії чи Італії)

Більш поширеними є *нерівноправні* парламенти, палати яких не мають однакових повноважень, діяльність уряду визначається більшою мірою нижньою палатою, а верхня палата характеризується менш представницьким характером, що обумовлено особливостями порядку її формування (наприклад, парламенти Великої Британії, Іспанії, Франції)

Відповідно до положень ч. 1 ст. 76 Конституції України, Верховна Рада України має *монокамерну структуру*, тобто становить собою одну палату

Однопалатний парламент

Позитив

- ✓ зазвичай обирається безпосередньо населенням;
- ✓ депутати мають рівний статус;
- ✓ зазвичай мають широкі повноваження;
- ✓ спрощений законодавчий процес

Негатив

- ✓ недостатність представництва територіальних одиниць;
- ✓ можливість узурпації влади партією, яка має переважну більшість;
- ✓ можливість узяття повноважень іншими органами держави тощо.

Двопалатний парламент

Позитив

- ✓ представництво усіх регіонів;
- ✓ існування противаги, зменшення партійного впливу;
- ✓ бікамерна структура сприяє підвищенню якості законодавчої роботи, здійсненню парламентського контролю та втіленню державної політики в національному та місцевому вимірах
- ✓ безперервність діяльності й ін.

Негатив

- ✓ складний законодавчий процес;
- ✓ збільшені фінансові затрати на утримання парламенту;
- ✓ верхня палата може гальмувати діяльність нижньої

В залежності від форми правління в тій чи іншій державі можна виділити такі типи парламентів:

Парламенти в країнах, де в основу організації державної влади покладено модель «гнучкого» поділу влади (парламенти *типу арени*). Парламент такого типу відіграє вирішальну роль у формуванні уряду, який несе перед ним політичну відповідальність, а в разі неспроможності сформувати уряд його повноваження можуть бути достроково припинені. При цьому діяльність парламентів типу арени значною мірою зводиться до обговорення ідей та напрямків політики, що формується урядом. Подібні парламенти функціонують у країнах з парламентськими формами правління (напр., Велика Британія, Італія, Молдова).

Парламенти в країнах, де організація державної влади будується відповідно до моделі «жорсткого» поділу влади (перетворювальні (трансформувальні) законодавчі органи або парламенти *типу конгресу*). Такі парламенти існують у країнах із президентською (дуалістичною) формою правління, яка характеризується відсутністю інститутів парламентської відповідальності виконавчої влади та розпуску парламенту. При цьому головним завданням подібних парламентів є законодавча діяльність, визначення основних напрямків політики держави, тобто безпосереднє перетворення ідей в закони – звідси й їх назва: перетворювальні. Виконавча влада за таких умов може ініціювати певний політичний курс, але він повинен бути підтриманий у парламенті.

Парламенти в країнах, де існує змішана форма правління, тобто в основу організації державної влади покладено елементи як моделі «гнучкого», так і моделі «жорсткого» поділу влади – *парламенти змішаного типу*.

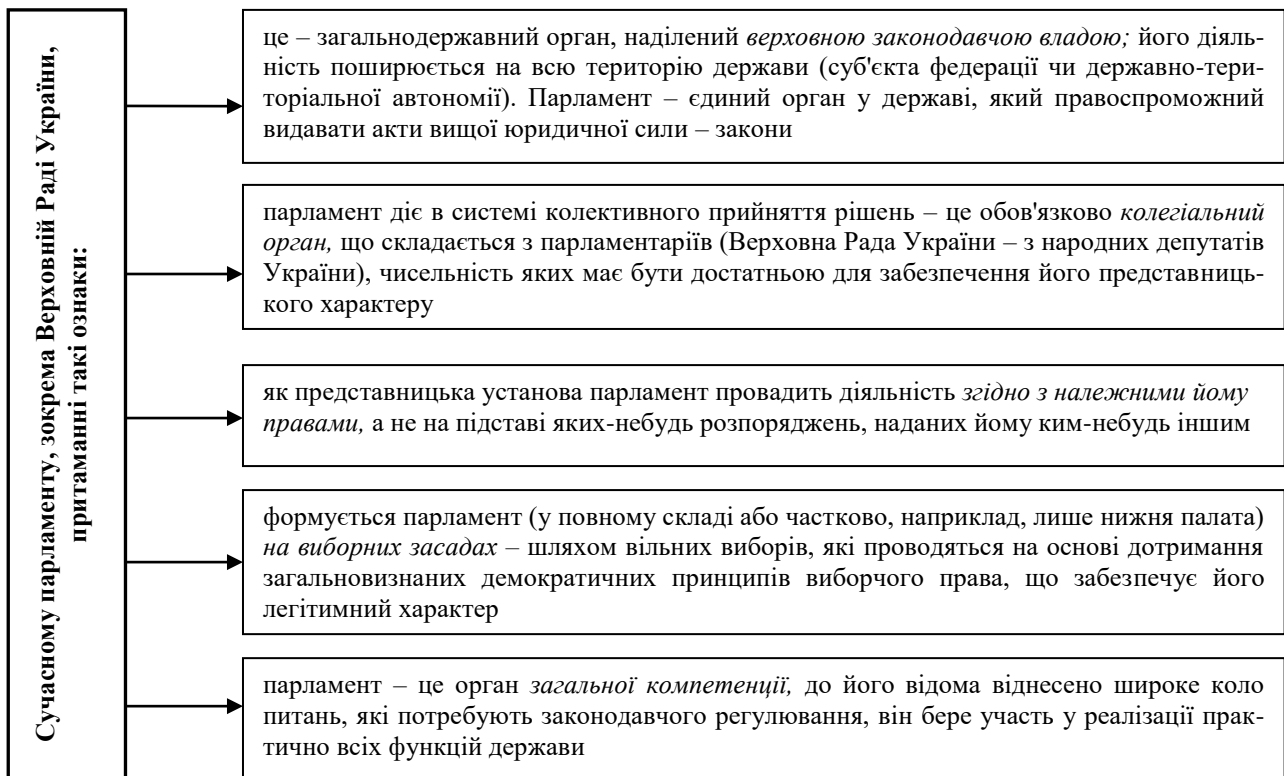
За характером закріпленої в конституціях законодавчої компетенції парламенти поділяють на

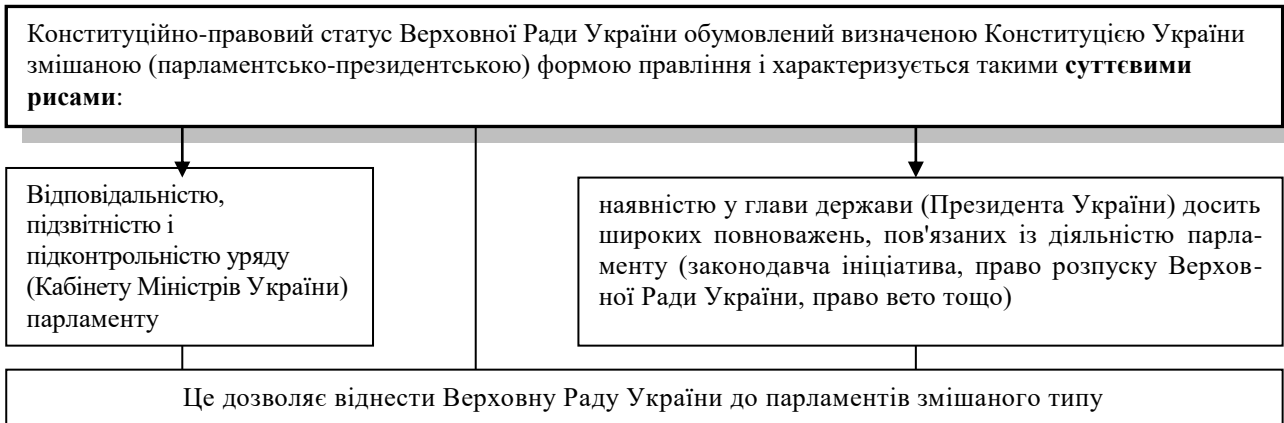
Парламенти з абсолютно необмеженою законодавчою компетенцією. Ці парламенти юридично мають право приймати закони з будь-яких питань (Італія, Греція, Японія). Ні в конституціях, ні в інших актах не дається перелік питань, які мають розглядатися парламентами і вирішуватися у законах, що ними приймаються.

Парламенти з абсолютно обмеженою законодавчою компетенцією. Переважно це парламенти федеративних держав, чії конституції чітко розмежовують права федерації та її суб'єктів (США).

Парламенти з відносно обмеженою законодавчою компетенцією. До них належать парламенти деяких федерацій (ФРН, Індія, Малайзія), де є спільна законодавча компетенція федерації та її суб'єктів. в унітарних державах, в яких сформовані автономні утворення, у законах установлюється перелік питань, що входять до компетенції цих автономних утворень (Данія, Іспанія).

2. Конституційно-правовий статус парламенту України – Верховної Ради України

3. Структура Верховної Ради України

Діяльність Верховної Ради України регулюється Розділом 6 Конституції України та Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI

За чинною Конституцією Верховна Рада України є однопалатним парламентом, який складається з **450** народних депутатів

Очолює Верховну Раду України Голова, який обирається на строк повноважень парламенту з числа народних депутатів таємним голосуванням

1. Кандидатури на посаду Голови Верховної Ради України пропонуються на пленарному засіданні Верховної Ради депутатськими фракціями, народними депутатами.
2. Обговорення запропонованих кандидатур у депутатських фракціях.
3. Кандидати на посаду Голови Верховної Ради України виступають на пленарному засіданні з доповідями щодо програм своєї майбутньої діяльності – до 20 хвилин.
4. Обговорення кандидатур (не менше як 1 годину, при цьому народні депутати мають право ставити запитання кандидатам на посаду Голови Верховної Ради України, висловлювати думку щодо їх програм, політичних, ділових та особистих якостей, агітувати за або проти кожного з них).
5. Рішення щодо кандидатур на посаду Голови Верховної Ради України приймається таємним голосуванням шляхом подачі бюлетенів.
6. Обраним Головою Верховної Ради України вважається кандидат на посаду, який отримав більшість голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, якщо бюлетені для таємного голосування одержали не менше двох третин народних депутатів від їх фактичної чисельності.
7. Про обрання Голови Верховної Ради України оформляється відповідна постанова Верховної Ради.

Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України обираються в такому ж порядку як і Голова Верховної Ради України

**Голова Верховної
Ради України**

- 1) веде засідання Верховної Ради України;
- 2) організовує роботу Верховної Ради України, координує діяльність її органів;
- 3) підписує акти, прийняті Верховною Радою України;
- 4) представляє Верховну Раду України у зносинах з іншими органами державної влади України та органами влади інших держав;
- 5) організовує роботу апарату Верховної Ради України та здійснює ін. повноваження.

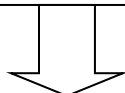
**Перший заступник
і заступник Голови
Верховної Ради
України**

- 1) виконують окремі повноваження Голови Верховної Ради України за розподілом обов'язків, які визначає Голова Верховної Ради України;
- 2) визначають за дорученням Голови Верховної Ради України головний комітет з опрацювання внесених до Верховної Ради проектів актів відповідно до предметів відання комітетів;
- 3) вживають заходів для організації скоординованої спільної роботи комітетів, тимчасових спеціальних комісій і тимчасових слідчих комісій;
- 4) виконують інші повноваження.

Органами Верховної Ради України є депутатські групи, фракції, Погоджувальна рада фракцій (груп), міжфракційні депутатські об'єднання, комітети Верховної Ради України, Рада голів комітетів, тимчасові спеціальні та слідчі комісії, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Комітети зі свого складу можуть створювати підкомісії й робочі групи.

Верховна Рада України затверджує перелік **комітетів** Верховної Ради України, обирає голів цих комітетів.

Комітети Верховної Ради України здійснюють законопроектну роботу, готують і попередньо розглядають питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України. Голови комітетів, перші заступники, заступники голів комітетів, секретарі, персональний склад членів комітетів обираються Верховною Радою більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу (на пленарному засіданні відкритим поіменним голосуванням). Народний депутат може бути членом лише одного комітету.

- Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин
- Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією
- Комітет з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики
- Комітет з питань бюджету
- Комітет з питань державного будівництва та місцевого самоврядування
- Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи
- Комітет з питань економічної політики
- Комітет з питань європейської інтеграції
- Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності
- Комітет у закордонних справах
- Комітет з питань культури і духовності
- Комітет з питань науки і освіти
- Комітет з питань національної безпеки і оборони
- Комітет з питань охорони здоров'я
- Комітет з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки
- Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів
- Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин
- Комітет з питань правової політики
- Комітет з питань правосуддя
- Комітет з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва
- Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України
- Комітет з питань свободи слова та інформації
- Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму
- Комітет з питань соціальної політики та праці
- Комітет з питань транспорту і зв'язку
- Комітет з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики
- Спеціальна контрольна комісія Верховної Ради України з питань приватизації

Верховна Рада України у межах своїх повноважень може створювати **тимчасові спеціальні комісії** для підготовки і попереднього розгляду питань, а також для підготовки й доопрацювання проектів законів та інших актів Верховної Ради на правах головного комітету, якщо предмет правового регулювання таких проектів не належить до предметів відання комітетів, утворених Верховною Радою. У складі тимчасової спеціальної комісії може бути представлено не менш як по одному народному депутату від кожної депутатської фракції. Тимчасова спеціальна комісія утворюється на визначений Верховною Радою термін, але не довше ніж на 1 рік.

Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, створює **тимчасові слідчі комісії**, якщо за це проголосувала не менш як 1/3 від конституційного складу Верховної Ради України.

Висновки і пропозиції тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду.

Депутатські фракції формуються із числа народних депутатів, обраних за виборчими списками політичних партій та народних депутатів, які були висунуті політичною партією в одномандатних округах. При формуванні депутатської фракції до її складу також за умови додержання засад діяльності такої фракції можуть увійти народні депутати, обрані в одномандатних округах, які реєструвалися кандидатами у народні депутати шляхом самовисування, або народні депутати, які були висунуті політичною партією, що за результатами виборів не взяла участь у розподілі депутатських мандатів.

Депутатські фракції формуються на першій сесії Верховної Ради нового скликання до розгляду питань про обрання Голови Верховної Ради України, створення органів Верховної Ради.

Народний депутат може входити до складу лише однієї депутатської фракції політичної партії.

Голова Верховної Ради України, Перший заступник та заступник Голови Верховної Ради України не входять до складу депутатської фракції. Народний депутат, якого виключено чи який вийшов зі складу депутатської фракції, є позафракційним.

Позафракційні народні депутати можуть об'єднуватися у **депутатську групу** народних депутатів. Кількість осіб у депутатській групі не може бути меншою, ніж кількість осіб у найменшій фракції, що сформована протягом першої сесії. Зареєстрована депутатська група має права депутатської фракції.

Народні депутати можуть добровільно об'єднуватися у **міжфракційні депутатські об'єднання** без реєстрації, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного, організаційного забезпечення їх діяльності Апаратом Верховної Ради України. Міжфракційне депутатське об'єднання не має прав депутатської фракції (депутатської групи). Про створення міжфракційного депутатського об'єднання оголошує головуючий на пленарному засіданні за письмовим повідомленням керівника такого об'єднання.

Погоджувальна рада створюється як консультативно-дорадчий орган для попередньої підготовки і розгляду організаційних питань роботи Верховної Ради.

До складу Погоджувальної ради входять Голова Верховної Ради України, Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України, голови депутатських фракцій (голови депутатських груп) з правом ухвального голосу та голови комітетів з правом дорадчого голосу. У разі відсутності голови депутатської фракції (голови депутатської групи) чи голови комітету за їх дорученням у засіданні Погоджувальної ради бере участь відповідно заступник голови депутатської фракції (заступник голови депутатської групи), перший заступник (заступник) голови комітету з правом відповідно ухвального чи дорадчого голосу.

4. Організація роботи Верховної Ради України

Верховна Рада проводить свою роботу сесійно.

Сесія Верховної Ради України – термін, протягом якого Верховна Рада проводить пленарні засідання та приймає рішення з питань, віднесених до її відання Конституцією України. В перерві між пленарними засіданнями проводяться засідання комітетів та інших органів Верховної Ради.

Сесії Верховної Ради складаються із засідань Верховної Ради, засідань комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій, що проводяться у період між пленарними засіданнями, роботи народних депутатів у депутатських фракціях та з виборцями.

Верховна Рада України збирається на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів. Перше засідання Верховної Ради України відкриває найстарший за віком народний депутат України.

Сесії

Чергові сесії Верховної Ради, крім першої сесії, починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року, а завершуються відповідно не пізніше як за 45 та 10 днів до початку наступної сесії. Верховна Рада може прийняти постанову про зміну строків завершення сесії. Інформація про дату і час початку чергової сесії Верховної Ради, а також про місце і час реєстрації народних депутатів Апаратом Верховної Ради не пізніше як за три дні до початку роботи чергової сесії Верховної Ради доводиться до відома кожного народного депутата та публікується в газеті "Голос України".

Позачергові сесії Верховної Ради України, із зазначенням порядку денного, скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України або на вимогу Президента України не пізніше як у семиденний строк після дня надходження вимоги про її скликання.

У разі введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні Верховна Рада збирається на **позачергову** сесію не пізніше як у дводенний строк без скликання і працює до скасування воєнного чи надзвичайного стану. У разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану.

Засідання Верховної Ради України проводяться **відкрито**. **Закрите** засідання проводиться за рішенням більшості від конституційного складу Верховної Ради України.

Порядок денний чергової сесії Верховної Ради України має два розділи

1 – питання, які повністю підготовлені для внесення до розкладу пленарних засідань Верховної Ради України

2 – питання, підготування і доопрацювання яких Верховна Рада України доручає здійснити комітетам Верховної Ради України та відповідним органам

Обговорення питань порядку денного на засіданні Верховної Ради України включає:

доповідь, запитання доповідачеві та відповіді на них;

співдоповіді (в разі необхідності), запитання співдоповідачам і відповіді на них;

виступи депутатів з оголошенням та обґрунтуванням окремої думки, якщо вона є додатком до висновків чи пропозицій комітетів, з приводу яких виступали доповідач і співдоповідачі, за умови, що окрему думку не було поширено серед депутатів разом з висновком відповідного комітету;

виступ ініціатора внесення пропозиції;

внесення, обговорення і прийняття рішення щодо преюдиціальних і відкладальних питань та питань про неприйнятність, якщо такі є;

виступи по одному представнику від комітетів Верховної Ради України або тимчасових спеціальних комісій, якщо їхні висновки щодо обговорюваного питання чи пропозиції не було розповсюджено серед депутатів згідно з поданням комітету чи комісії;

виступи представників від кожної зареєстрованої депутатської групи і фракції;

виступи депутатів;

оголошення головуючим на засіданні про припинення обговорення та повідомлення про тих, що виступили і записалися на виступ;

внесення депутатами пропозицій, які не були виголошені під час обговорення (крім тих, що вносяться у спеціально встановленому порядку);

підсумкове слово співдоповідачів і доповідача;

уточнення й оголошення головуючим на засіданні пропозицій, які надійшли щодо обговорюваного питання і ставитимуться на голосування;

виступ із мотивів голосування депутата – ініціатора внесення пропозиції, що розглядається, якщо він не використав права на виступ перед оголошенням припинення обговорення, або депутата від депутатської групи (фракції) – ініціатора внесення обговорюваного питання;

виступи з мотивів голосування по одному представнику від кожної зареєстрованої депутатської групи (фракції);

виступи з мотивів голосування по одному депутату від кожної зареєстрованої депутатської групи (фракції), якщо вони мають протилежні погляди щодо виголошеної на засіданні Верховної Ради думки депутатської групи (фракції);

виступи депутатів із мотивів голосування.

Рішення Верховної Ради України приймаються шляхом голосування виключно на її пленарних засіданнях після обговорення питань більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, крім випадків, передбачених Конституцією України
Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто.

Припинення повноважень Верховної Ради України

Повноваження Верховної Ради України припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Президент України може достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Повноваження Верховної Ради України, що обрана на позачергових виборах, проведених після дострокового припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України попереднього скликання, не можуть бути припинені протягом одного року з дня її обрання.

Повноваження Верховної Ради України не можуть бути достроково припинені в останні шість місяців строку повноважень Президента України.

5. Функції та повноваження Верховної Ради України

За характером функцій, здійснюваних парламентами, їх поділяють на

1. *активні парламенти* (конгрес США)
вони приймають закони, беруть участь у формуванні уряду та його відставці, наділені правами об'являти імпічмент

2. *реактивні парламенти* (Великобританія, Австралія, Канада)
на парламенти впливає виконавча влада, але і парламенти впливають на уряд, тобто між цими двома гілками влади існує взаємозв'язок

3. *маргінальні парламенти*
парламенти, які контролюються верховною виконавчою владою до такого степеню, що їх вплив на політику є дуже незначним

4. *мінімальні парламенти*
парламенти як такі мають лише назву, а ніякого впливу на формування політики держави вони не мають, утворюються з метою надання видимості легітимності існуючому режиму (наприклад, парламенти «радянського» типу)

За такою класифікацією Верховну Раду України на основі аналізу її конституційно-правового статусу можна віднести до *активних парламентів*

Законодавчу компетенцію становлять такі повноваження Верховної Ради України:

- а) внесення змін до Конституції України, крім розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України»;
- б) призначення всеукраїнського референдуму з питань про зміну території України; прийняття законів; затвердження Державного бюджету України та внесення до нього змін;
- в) визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики;
- г) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- д) надання в установленій законом термін згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсації міжнародних договорів України.

Установчу компетенцію Верховної Ради України становлять її повноваження з формування органів державної влади і державних установ, призначення, затвердження чи обрання посадових осіб тощо. До них, зокрема, можна віднести:

- а) повноваження щодо призначення виборів органів публічної влади (призначення виборів Президента України, позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, чергових і позачергових виборів до органів місцевого самоврядування);
- б) повноваження щодо призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України;
- в) призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати
- г) призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- д) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України;
- е) призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України;
- є) призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- ж) призначення на посади та звільнення з посад членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України;
- з) надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора.

Контрольну компетенцію становлять повноваження Верховної Ради України, що забезпечують реалізацію контрольної функції парламенту. можна виділити контрольні повноваження стосовно до:

- а) Президента України – заслуховування щорічних і позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України; усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту), встановленої ст. 111 Конституції України; прийняття рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриманого не менш як однією третьою від конституційного складу Верховної Ради України;
- б) Кабінету Міністрів України – розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України; здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до Конституції України; розгляд за пропозицією не менш як однієї третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняття резолюції недовіри Кабінетові Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України (наслідком прийняття такої резолюції є відставка Кабінету Міністрів України);
- в) Верховної Ради Автономної Республіки Крим – дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України.

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини й громадянина здійснює згідно зі ст. 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

У фінансовій сфері Верховна Рада України здійснює такі контрольні повноваження: контролює виконання Державного бюджету України, приймає рішення щодо звіту про його виконання; затверджує рішення про надання Україною позик і економічної допомоги іншим державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від інших держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України; здійснює контроль за їх використанням. Відповідно до ст. 98 Конституції України контроль за надходженням коштів Державного бюджету України та їх використанням від імені Верховної Ради України здійснює Рахункова палата.

Повноваження у сфері зовнішньої політики, оборони та безпеки передбачають права Верховної Ради України: оголошувати за поданням Президента України стан війни і укладати мир; схвалювати рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України; затверджувати загальну структуру, чисельність, визначати функції Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України; ухвалювати рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України; затверджувати протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях; про загальну або часткову мобілізацію; про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації

Інші повноваження, що їх згідно з Конституцією України віднесено до її відання, зокрема: утворення і ліквідацію районів, встановлення і зміну меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування й перейменування населених пунктів і районів; затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації; визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності; заснування державних нагород, установа військових звань, дипломатичних рангів та інших спеціальних звань тощо; *повноваження із самоорганізації роботи Верховної Ради України*, а саме: обрання Голови Верховної Ради України, першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України й відкликання їх; затвердження переліку комітетів Верховної Ради України та обрання голів цих комітетів; створення тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій; призначення на посаду та звільнення з посади керівника апарату Верховної Ради України; затвердження кошторису Верховної Ради України і структури її апарату

6. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради з прав людини

Правовою основою діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини є Конституція України (ст. 55, 101), Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. та Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (затверджено Наказом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини від 26 липня 2012 р.)

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Конституція України, ст. 55)

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини й громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Конституція України, ст. 101)

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є

- 1) захист прав і свобод людини й громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України
- 2) додержання та повага до прав і свобод людини й громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р.
- 3) запобігання порушенням прав і свобод людини й громадянина або сприяння їх поновленню
- 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини й громадянина у відповідність із Конституцією України, міжнародними стандартами у цій
- 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав та свобод людини і громадянина
- 6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод
- 7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу

Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях

Призначення Уповноваженого

Уповноважений призначається на посаду і звільняється з посади Верховною Радою України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів

Уповноваженим може бути призначено громадянина України, який на день обрання досяг 40 років, володіє державною мовою, має високі моральні якості, досвід правозахисної діяльності та протягом останніх п'яти років проживає в Україні

Не може бути призначено Уповноваженим особу, яка має судимість за вчинення злочину, якщо ця судимість не погашена та не знята в установленому законом порядку

Уповноважений призначається строком на 5 років, який починається з дня складення ним присяги на сесії Верховної Ради України

Порядок висунування кандидатури на посаду Уповноваженого

Пропозиції щодо кандидатур (и) на посаду Уповноваженого вносять Голова Верховної Ради України або не менше однієї четвертої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Відповідний комітет Верховної Ради України подає Верховній Раді України свої висновки щодо кожної кандидатури на посаду Уповноваженого, відповідності її вимогам, передбаченим цим Законом, та про відсутність причин, які б перешкождали зайняттю нею цієї посади

Голосування проводиться під час пленарних засідань Верховної Ради України бюлетенями для таємного голосування

Призначеним вважається той кандидат, за якого проголосувала більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, про що приймається постанова

Якщо на посаду Уповноваженого було висунуто більше ніж два кандидати і жодного з них не було призначено, Верховна Рада України проводить повторне голосування по двох кандидатах, які отримали найбільшу кількість голосів

При вступі на посаду Уповноважений на пленарному засіданні Верховної Ради України складає присягу такого змісту: "Я, (ім'я та прізвище), заступаючи на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, урочисто присягаю чесно та сумлінно захищати права і свободи людини і громадянина, добросовісно виконувати свої обов'язки, додержуватися Конституції України і законів України та керуватися справедливістю і власною совістю. Зобов'язуюся діяти незалежно, неупереджено, в інтересах людини і громадянина".

Повноваження Уповноваженого починаються з моменту складення присяги

Уповноважений не може мати представницького мандата, обіймати будь-які інші посади в органах державної влади, виконувати іншу оплачувану чи неоплачувану роботу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, крім викладацької, наукової або іншої творчої діяльності

Він не може бути членом будь-якої політичної партії

Повноваження Уповноваженого припиняються у разі:

- 1) відмови його від подальшого виконання обов'язків шляхом подання заяви про складення своїх повноважень
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього
- 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання особи, яка обіймає посаду Уповноваженого, безвісно відсутньою або про оголошення її померлою
- 4) складення присяги новообраним Уповноваженим
- 5) смерті особи, яка обіймає посаду Уповноваженого.

Верховна Рада України приймає рішення про звільнення з посади Уповноваженого до закінчення строку, на який його було обрано, у разі:

- 1) порушення присяги
- 2) порушення вимог щодо несумісності діяльності
- 3) припинення громадянства України
- 4) неспроможності протягом більше чотирьох місяців підряд виконувати обов'язки через незадовільний стан здоров'я чи втрату працездатності

Висновок щодо наявності підстави для звільнення з посади Уповноваженого повинна дати тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України.

Уповноважений вважається звільненим з посади, якщо за це проголосувала більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Права Уповноваженого

1) невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, головами Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, Генеральним прокурором, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами

2) бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, колегії прокуратури України та інших колегіальних органів

3) звертатися до Конституційного Суду України з поданням:
– про відповідність Конституції України законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини й громадянина;
– про офіційне тлумачення Конституції України

4) безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях

5) на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах. Доступ до інформації з обмеженим доступом здійснюється в порядку, визначеному законодавчими актами України

6) вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних та підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків

7) запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі

8) відвідувати у будь-який час місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи відбування засудженими покарань та установи примусового лікування і перевиховання, психіатричні лікарні, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їхнього тримання

9) бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим

10) звертатися до суду про захист прав і свобод осіб, які через фізичний стан, недозрілість, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права і свободи; брати участь у судовому розгляді справ, провадження в яких відкрито за його позовами (заявами, клопотаннями (поданнями)); вступати у справи, провадження в яких відкрито за позовами (заявами, клопотаннями (поданнями)) інших осіб, на будь-якій стадії їх судового розгляду; ініціювати незалежно від його участі у судовому провадженні перегляд судових рішень.

	11) направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів
	12) перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, здійснюють виконання судових рішень, вносити в установленому порядку пропозиції щодо поліпшення діяльності таких органів у цій сфері
	13) вносити в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина
	14) здійснювати контроль за забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
	13) здійснювати інші повноваження, визначені законом.

Обов'язки Уповноваженого

	Уповноважений зобов'язаний додержуватися Конституції України і законів України, інших правових актів, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати виконання покладених на нього функцій та повною мірою використовувати надані йому права
	Уповноважений зобов'язаний зберігати конфіденційну інформацію. Це зобов'язання діє і після припинення його повноважень. У разі розголошення таких відомостей Уповноважений несе відповідальність у встановленому законодавством порядку
	Уповноважений не має права розголошувати отримані відомості про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди.
	Уповноважений здійснює парламентський контроль за дотриманням права на доступ до публічної інформації
	Секретаріат Уповноваженого з прав людини за дорученням Уповноваженого забезпечує оприлюднення та надання інформації за запитами, адресованими Уповноваженому з прав людини, відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації".

Актами реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції України, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини і громадянина є

Конституційне подання Уповноваженого – акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України

Подання Уповноваженого – акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина

Гарантії забезпечення діяльності Уповноваженого

Загальні гарантії діяльності Уповноваженого

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Уповноваженого забороняється

Уповноважений не зобов'язаний давати пояснення по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні

Уповноважений користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності або підданий заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснено Уповноваженому лише Генеральним прокурором. За порушення законодавства щодо гарантій діяльності Уповноваженого, його представників та працівників секретаріату винні особи притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством

Після закінчення строку повноважень, на який особу було обрано на посаду Уповноваженого, їй надається робота (посада), на якій вона працювала до призначення і яка зберігається за нею на час виконання нею обов'язків Уповноваженого, а в разі неможливості надання цієї роботи (посади) – інша рівноцінна робота (посада) на тому ж або, за її згодою, іншому підприємстві, в установі, організації. Уповноважений і його представники, які працюють на постійній основі, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню

Життя та здоров'я Уповноваженого і його представників, які працюють на постійній основі, підлягають обов'язковому державному страхуванню на випадок смерті, травми, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання ними службових обов'язків. Порядок та умови страхування встановлюються Кабінетом Міністрів України

Гарантії захисту прав людини і громадянина при зверненні до Уповноваженого

Кожен може без обмежень і перешкод звернутися до Уповноваженого у порядку, передбаченому чинним законодавством

При зверненні до Уповноваженого не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками

Особа, позбавлена волі, може звернутись із письмовим зверненням до Уповноваженого або його представників. У цьому разі до неї не застосовуються обмеження щодо листування. Звернення такої особи протягом двадцяти чотирьох годин направляються Уповноваженому

Кореспонденція Уповноваженому та його представникам від осіб, які затримані, перебувають під арештом, під вартою, в місцях позбавлення волі та місцях примусового тримання чи лікування, а також інших громадян України, іноземців та осіб без громадянства незалежно від місця їх перебування не підлягає ніяким видам цензури та перевірок.

Особи, які вчинили дії, заборонені цією статтею, притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Обов'язок співпраці з Уповноваженим

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і подавати йому необхідну допомогу, зокрема:

- 1) забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі на засадах, зазначених нормативними актами про охорону державної та службової таємниць;
- 2) надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень;
- 3) розглядати пропозиції Уповноваженого щодо поліпшення їх діяльності у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина та у місячний строк з дня одержання пропозицій надавати вмотивовану письмову відповідь на них

Відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність Уповноваженого з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

7. Рахункова палата України

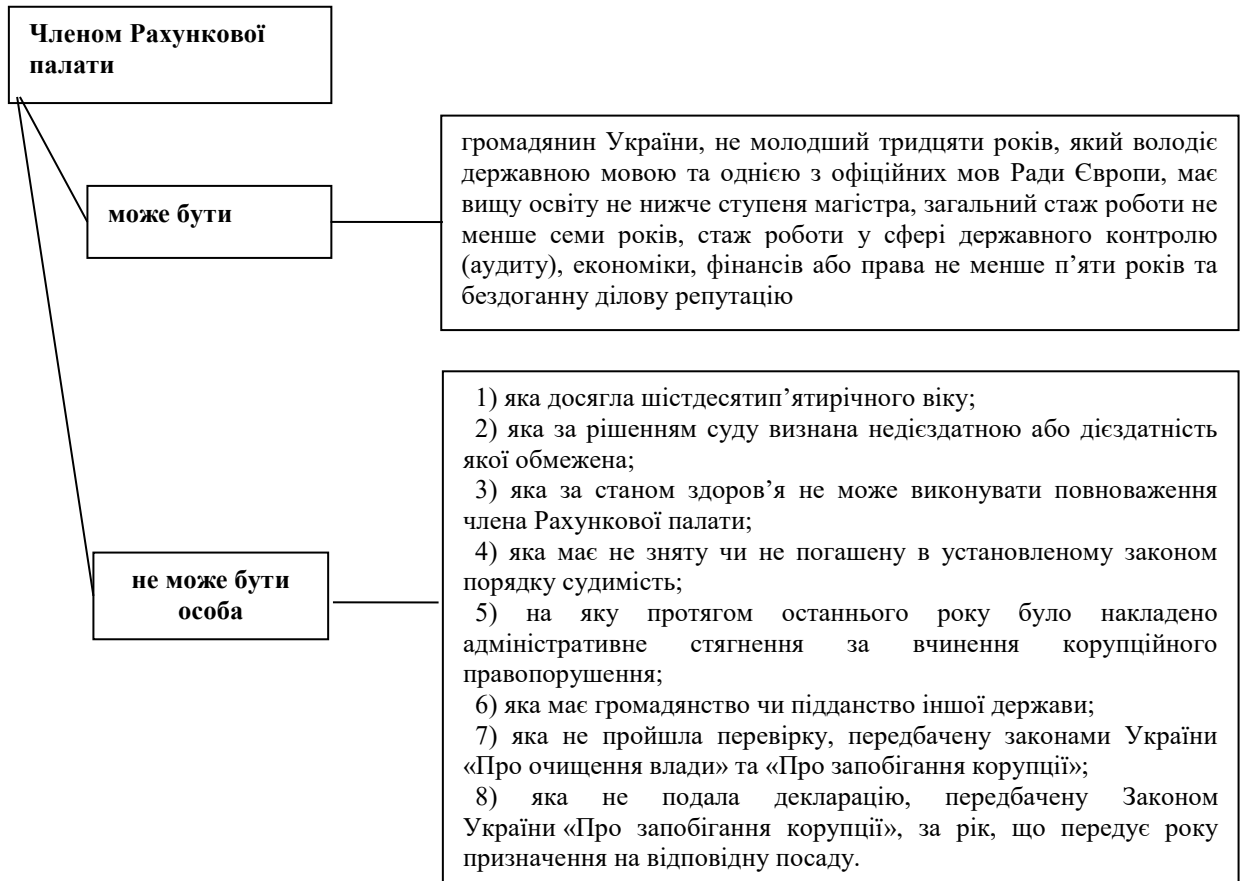
Рахункова палата

є державним колегіальним органом, що від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням і є підзвітною Верховній Раді України

правовою основою її діяльності є Конституція України (ст. 98) та Закон України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 року

Принципи діяльності Рахункової палати

- законності
- незалежності
- об'єктивності
- безсторонності
- гласності
- неупередженості

Призначення на посади членів та Голови Рахункової палати

Члени Рахункової палати призначаються на посади та звільняються з посад Верховною Радою України. Призначення членів Рахункової палати на посади здійснюється на підставі конкурсу.

Голова Рахункової палати призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради України.

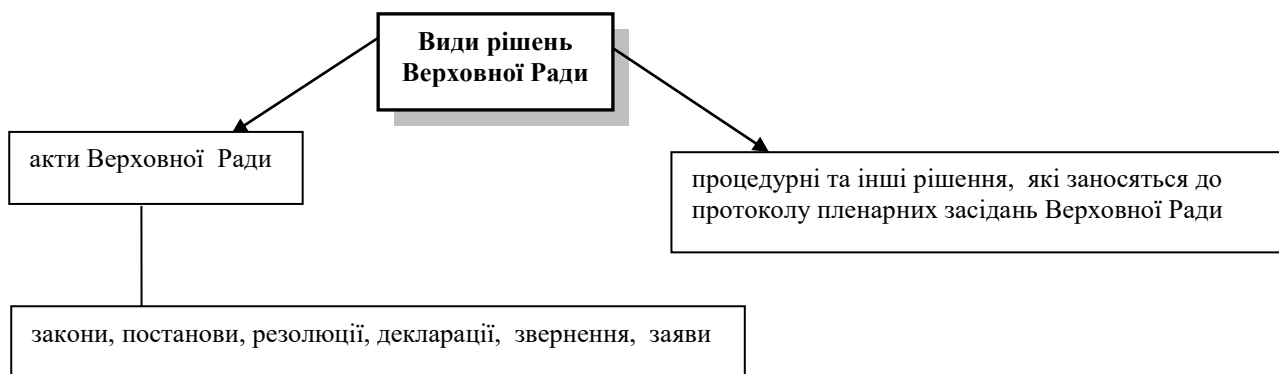
Голова Верховної Ради України вносить на розгляд Верховної Ради України подання про призначення на посаду Голови Рахункової палати одного із членів Рахункової палати.

Заступник Голови Рахункової палати обирається на засіданні Рахункової палати шляхом відкритого голосування за поданням Голови Рахункової палати зі складу членів Рахункової палати. Заступник Голови Рахункової палати вважається обраним, якщо його кандидатуру підтримало не менше двох третин від її складу

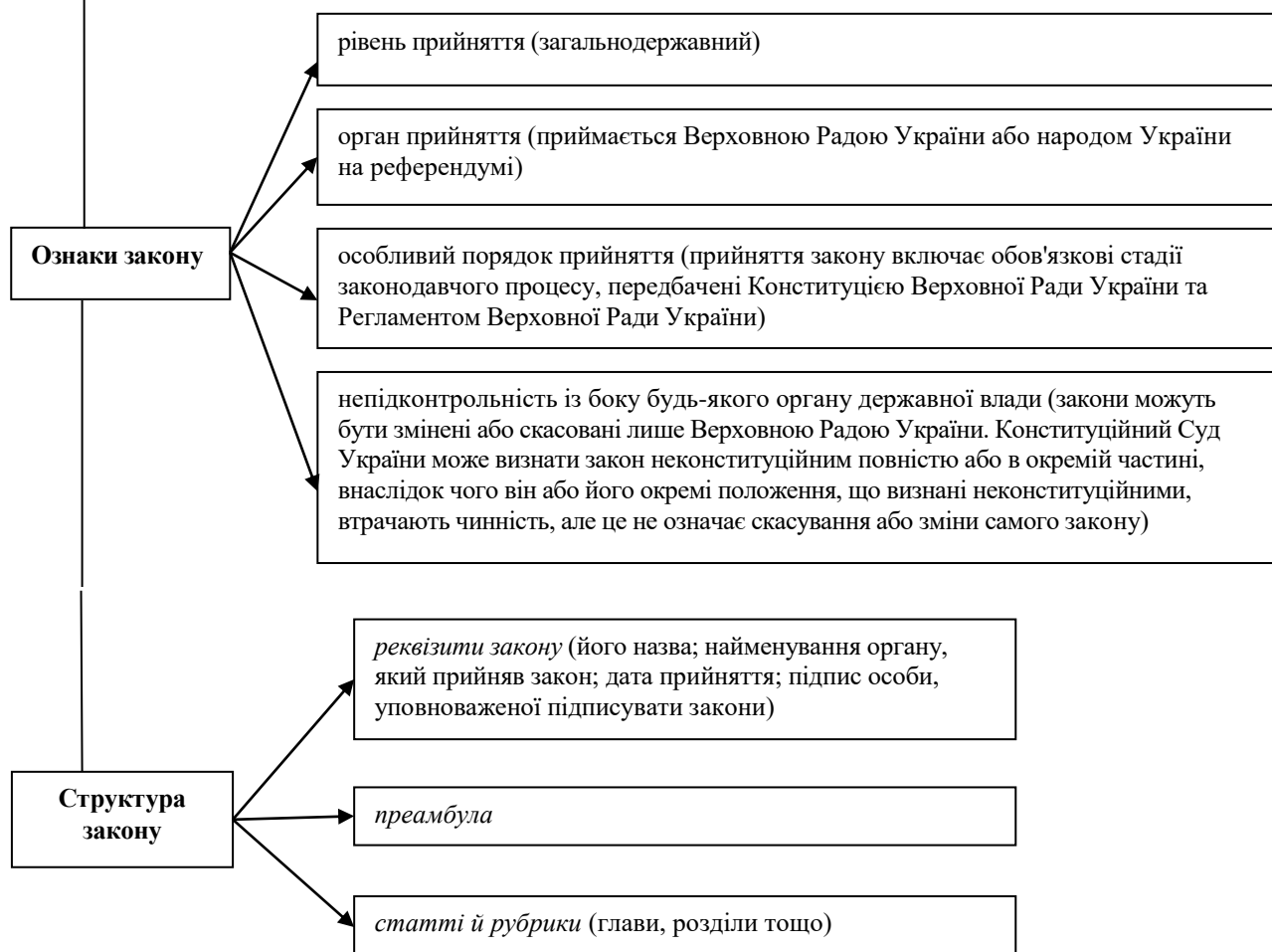
Строк повноважень Голови та членів Рахункової палати становить шість років. Одна і та сама особа не може обіймати таку посаду понад два строки.

- 1) здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо:
 - надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень;
 - проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності органів, безпосередньо визначених Конституцією; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету;
 - управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти;
 - надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету;
 - операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу;
 - використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків;
 - здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;
 - виконання державних цільових програм, інвестиційних проєктів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету;
 - управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;
 - стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету;
 - інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням;
 - виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України;
- 2) проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проєкту закону про Державний бюджет України та готує відповідні висновки;
- 3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;
- 4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства;
- 5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету;
- 6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету;
- 7) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, щорічного звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель, протягом трьох місяців з дня його оприлюднення;
- 8) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;
- 9) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати;
- 10) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій);
- 11) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень;
- 12) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи;
- 12) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити;
- 13) здійснює методичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю;
- 14) забезпечує проведення для посадових осіб апарату Рахункової палати навчання та підвищення кваліфікації;
- 15) здійснює інші повноваження, визначені законом

8. Акти Верховної Ради України. Законодавчий процес

Закон – це, зазвичай, нормативно-правовий акт, що приймається органом законодавчої влади (Верховною Радою України) чи безпосередньо народом України (на всеукраїнському референдумі) з дотриманням вимог законодавчої процедури, який має вищу (стосовно до всіх інших нормативно-правових актів) юридичну силу та регулює найважливіші суспільні відносини переважно загального характеру

Класифікація законів

№ п/п	Критерій класифікації	Види законів
1.	Характер норм, що містяться в законах, і процедура їх прийняття	<ol style="list-style-type: none"> 1) Основний закон (Конституція) – має найвищу юридичну силу; 2) конституційні закони (акти конституційного змісту, які формально не входять до структури єдиної конституції), – в деяких, країнах мають проміжну (між конституцією та звичайними законами) юридичну силу; 3) органічні (додаткові) закони (закони, що приймаються на виконання бланкетних норм Основного закону і визначають статус органів державної влади, процедуру народного голосування), – в деяких країнах мають підвищену юридичну силу; 4) звичайні закони (акти чинного законодавства) – закони, які видаються в порядку звичайної процедури
2.	Суб'єкт прийняття	<ol style="list-style-type: none"> 1) референдарні закони (закони, прийняті референдумом); 2) закони, прийняті парламентом
3.	Форма закону	<ol style="list-style-type: none"> 1) кодекси (закони, які містять упорядковану систему норм, що регулюють певну, стійку систему суспільних відносин); 2) інші закони
4.	Галузева ознака	<ol style="list-style-type: none"> 1) галузеві закони (містять норми однієї галузі права); 2) комплексні закони (містять норми кількох галузей права)
5.	Механізм правового регулювання	<ol style="list-style-type: none"> 1) закони прямої дії (закони, в текстах яких міститься посилання на механізм власної реалізації); 2) закони непрямої дії (закони, які для власної реалізації потребують прийняття додаткових актів);
6.	Предмет правового регулювання	<ol style="list-style-type: none"> 1) публічні закони (закони, які доповнюють або змінюють національне законодавство); 2) приватні закони (закони, які визначають правовий статус окремих осіб або організацій); 3) гібридні закони (публічні закони, які певним чином зачіпають приватні інтереси).

Постанова – ненормативний акт, за допомогою якого Верховна Рада України оформлює свої дії щодо самоорганізації (обрання керівних посадових осіб Верховної Ради, утворення комітетів та обрання їхніх голів), обрання, призначення, затвердження відповідних посадових осіб тощо.

Заяви та звернення – акти ненормативного характеру, які містять заклики до парламентів, інших вищих органів інших країн здійснити певні дії (або утриматися від здійснення певних дій) з метою підтримання миру, подальшого розвитку дво- та багатосторонніх відносин, усунення джерел ускладнення міжнародного становища в цілому чи двосторонніх відносин.

Декларація – акт, який у загальній, принциповій формі передає основні властивості конституційно-правового регулювання, виражає наміри та зобов'язання учасників правових відносин. Декларації, прийняті Верховною Радою (зокрема Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 р.), мають нормативний характер, але безпосереднє їх застосування, через загальний характер норм декларацій, ускладнено.

Законодавчий процес – чітко врегульована Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України діяльність, яка полягає у творенні законів.

види законодавчого процесу

конституційний процес, що визначає порядок внесення змін до Конституції України (статті 154-159 Конституції України)

звичайний законодавчий процес, що визначає порядок прийняття, зміни, скасування законів або призупинення їх дії.

Стадії законодавчого процесу

підготовка законопроекту (законодавчої пропозиції) та внесення його до Верховної Ради України – законодавча ініціатива

попередній розгляд законопроекту в комітетах Верховної Ради України

обговорення законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України з його наступним прийняттям або відхиленням (повністю чи частково)

підписання (санкціонування) та оприлюднення закону.

Право законодавчої ініціативи здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради

Проектів законів, постанов

Законопроекти – це проекти законів, постанов Верховної Ради, які містять положення нормативного характеру

Проектів інших актів Верховної Ради

Проекти актів – це проекти постанов, резолюцій, декларацій, звернень, заяв, що впливають з установчих, організаційних, контрольних та інших функцій Верховної Ради

Пропозицій до законопроектів

Пропозиції – це внесення змін до тексту законопроекту (статей, їх частин, пунктів, речень), зміни порядку розміщення, об'єднання розділів, глав, статей, їх частин і пунктів, а також виділення тих чи інших положень в окремі розділи, глави, статті

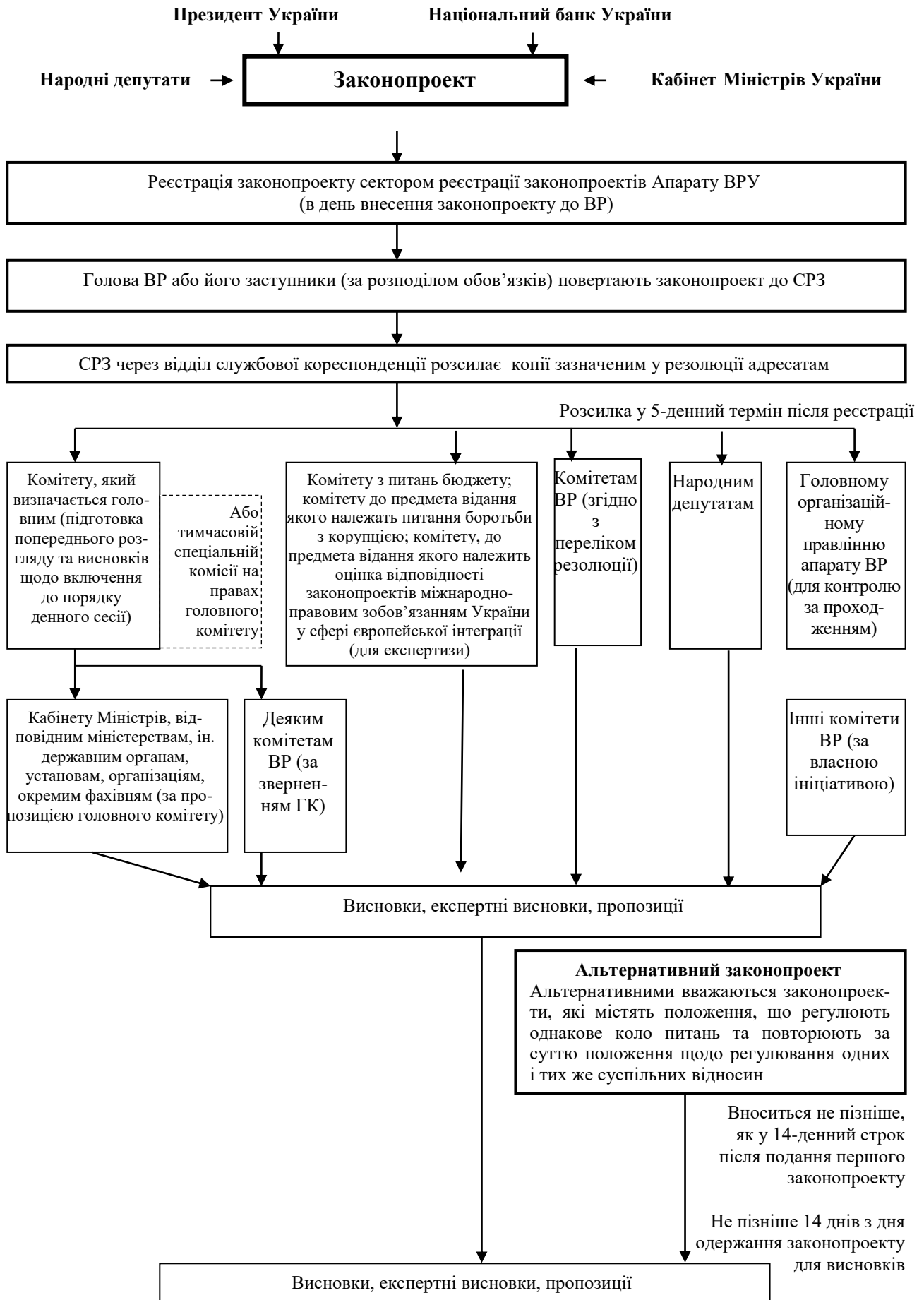
Поправок до законопроектів

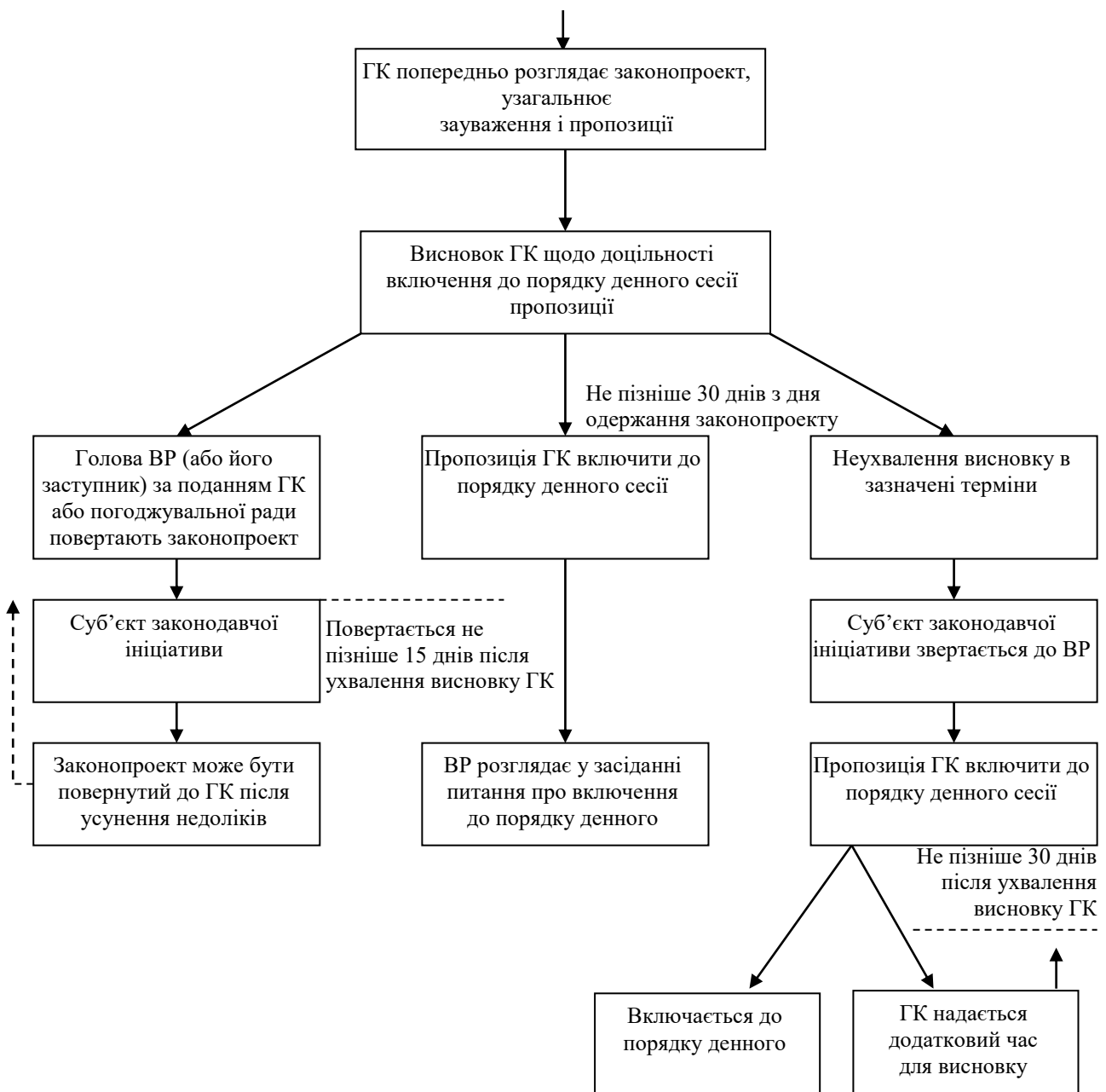
Поправка – це внесення виправлень, уточнень, усунення помилок, суперечностей у тексті законопроекту

До законопроекту додається **пояснювальна записка**, яка має містити:

- 1) обґрунтування необхідності прийняття законопроекту, цілей, завдань і основних його положень та місця в системі законодавства;
- 2) обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування закону після його прийняття;
- 3) фінансово-економічне обґрунтування законопроекту й інші відомості, необхідні для розгляду законопроекту.

Реєстрація та внесення законопроекту на розгляд Верховної Ради

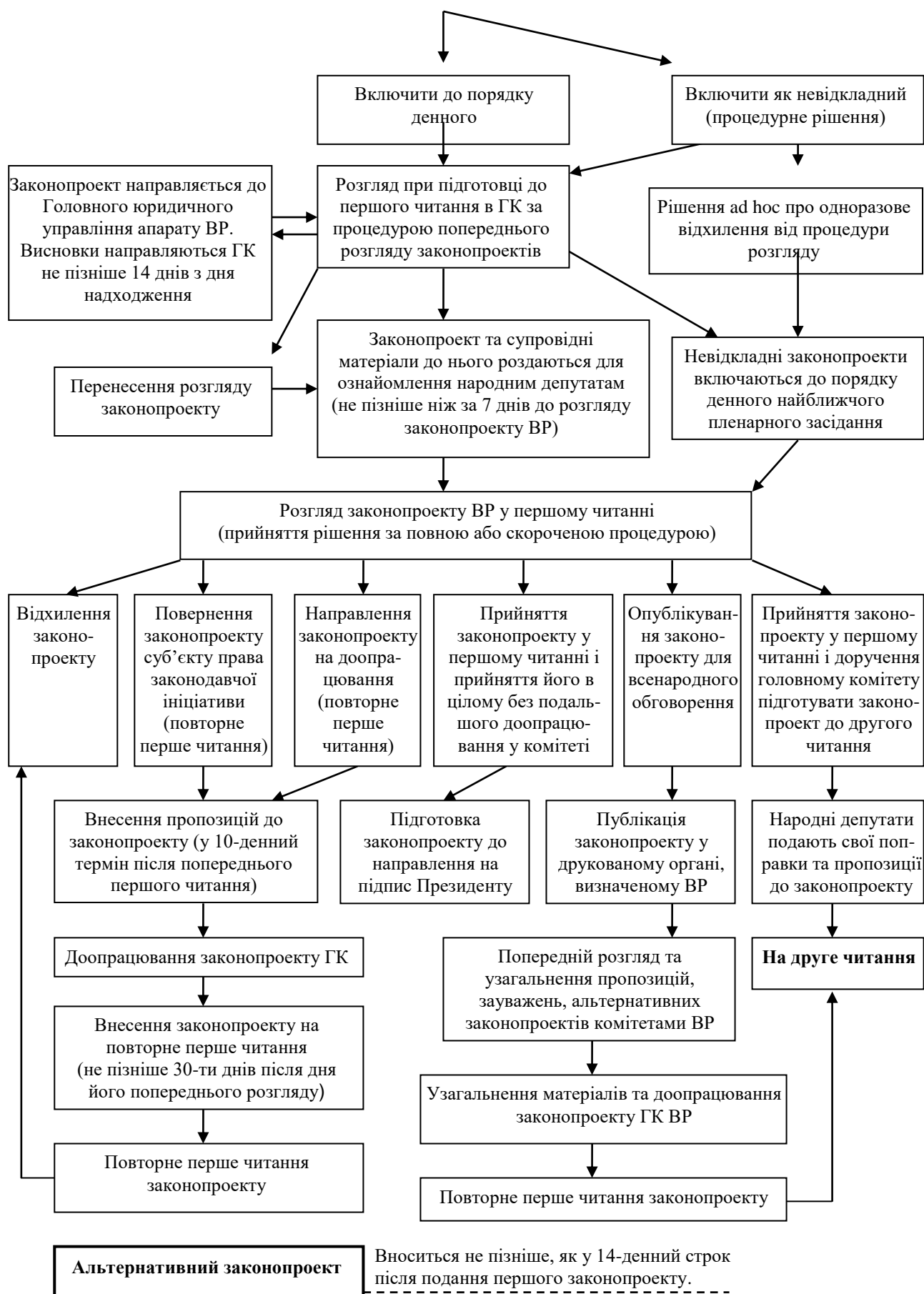

Скорочення: ГК – головний комітет

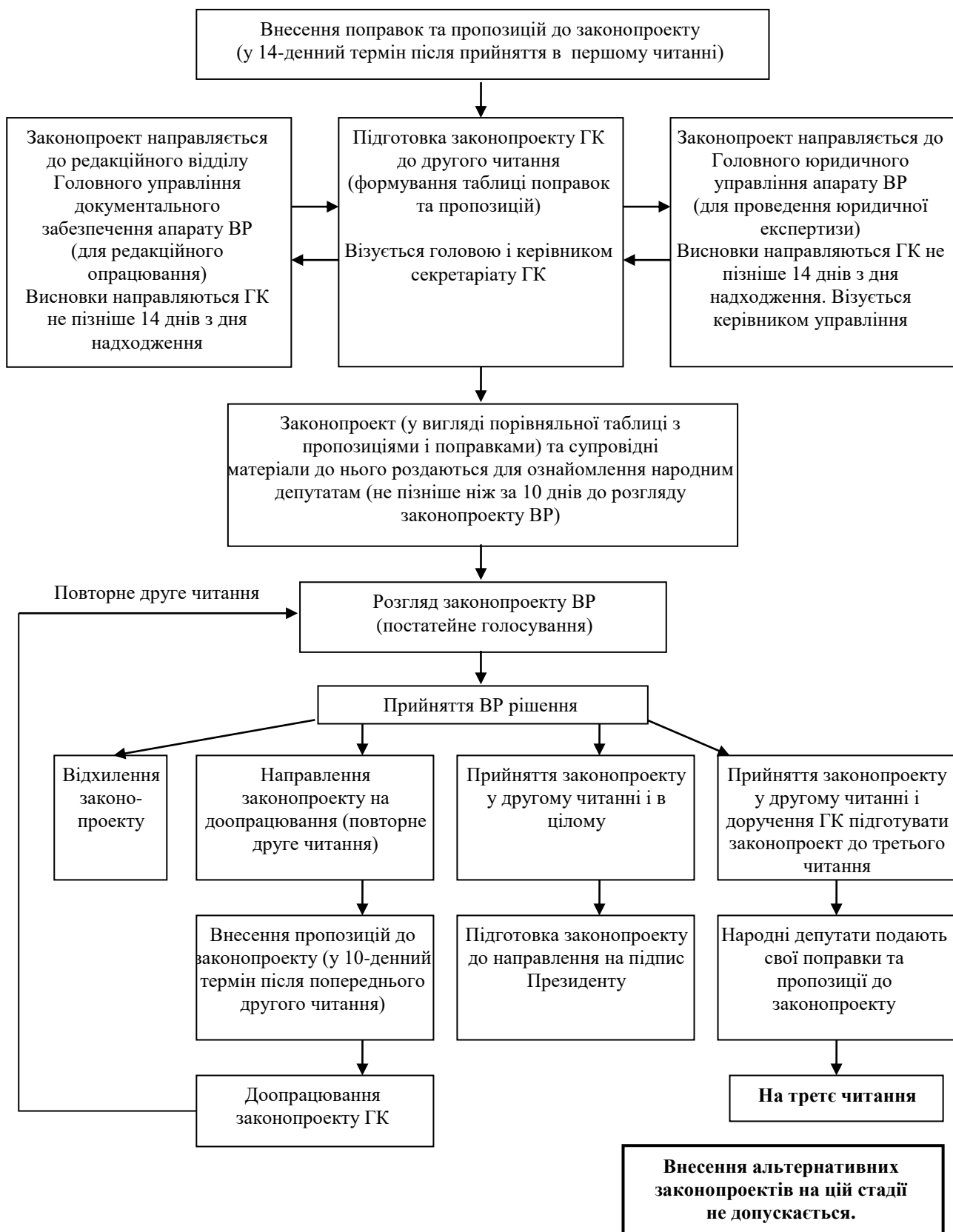
БК – Комітет з питань бюджету

СРЗ – сектор реєстрації законопроектів

Перше читання законопроекту – обговорення основних принципів, положень, критеріїв, структури законопроекту та прийняття його за основу

Друге читання законопроекту – постатейне обговорення і прийняття у другому читанні

Третє читання законопроекту – прийняття законопроекту, який потребує доопрацювання та узгодження, в цілому

Внесення поправок до законопроекту
(у 5-денний термін після попереднього читання)

Законопроект направляється до редакційного відділу Головного управління документального забезпечення апарату ВР (для редакційного опрацювання)
Висновки направляються ГК не пізніше 14 днів з дня надходження з візою керівника

Підготовка законопроекту до третього читання ГК (формування таблиці поправок та пропозицій)
Візується головою і керівником секретаріату ГК

Законопроект направляється до Головного юридичного управління апарату ВР (для проведення юридичної експертизи)
Висновки направляються ГК не пізніше 14 днів з дня надходження з візою керівника

Законопроект (у вигляді порівняльної таблиці) та супровідні матеріали до нього роздаються для ознайомлення народним депутатам (не пізніше ніж за 5 днів до розгляду законопроекту ВР)

Розгляд законопроекту ВР у третьому читанні

Перенесення голосування щодо законопроекту в цілому у зв'язку з прийняттям рішення про перенесення розгляду законопроекту або до подання Кабінетом Міністрів проектів актів, прийняття яких передбачено в законопроекті

Верховна Рада
приймає рішення

Відхилення
законопроекту

Прийняття Закону
в цілому

Схвалення тексту
законопроекту в цілому
і винесення його на
всеукраїнський референдум.

**Внесення альтернативних
законопроектів на цій стадії
не допускається**

Оформлення ГК у 10-денний термін з візами голови та керівника секретаріату ГК, керівника Головного юридичного управління та редакційного відділу апарату ВР

Проведення референдуму,
визначення його наслідків,
відповідно до Конституції
та Закону про референдум

У разі виявлення порушень законодавчої процедури або не ідентичності поданого на підпис тексту закону прийнятому законопроекту народний депутат у дводенний термін звертається до Голови ВР

Голова ВР не раніше двох і не пізніше п'яти днів з дня подання приймає рішення

Верховна Рада розглядає законопроект невідкладно у разі виявлення редакційних неточностей або явних неузгодженостей

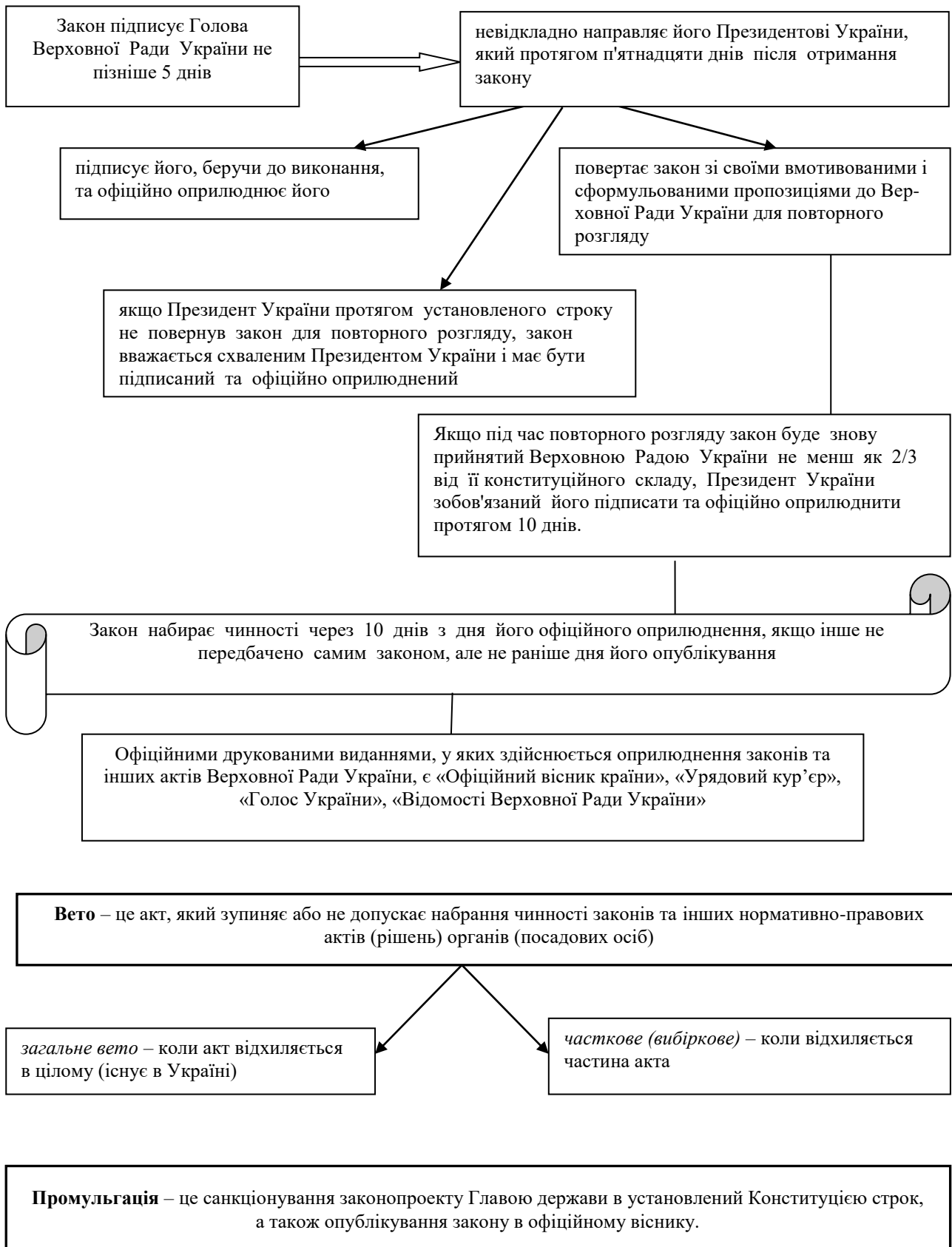
У разі відхилення всіх пропозицій

У разі прийняття хоча б однієї пропозиції

Голова ВР підписує закон і невідкладно направляє Президенту

ГК за участю юридичного управління та редакційного відділу у 3-денний термін готують текст закону на підпис.

Підписання та набрання чинності закону

Винятково законами України визначаються:

- 1) права і свободи людини й громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;
- 2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства;
- 3) права корінних народів і національних меншин;
- 4) порядок застосування мов;
- 5) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;
- 6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці й зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;
- 7) правовий режим власності;
- 8) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання;
- 9) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;
- 10) засади регулювання демографічних та міграційних процесів;
- 11) засади утворення й діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, ЗМІ;
- 12) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики;
- 13) територіальний устрій України;
- 14) судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи; організація і діяльність прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; порядок виконання судових рішень; засади організації та діяльності адвокатури;
- 15) засади місцевого самоврядування;
- 16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;
- 17) основи нац. безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;
- 18) правовий режим державного кордону;
- 19) правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації;
- 20) організація й порядок проведення виборів і референдумів;
- 21) організація й порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України;
- 22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Виключно законами України встановлюються:

1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки й збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення й погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;

2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

3) одиниці ваги, міри і часу; порядок установа державних стандартів;

4) порядок використання й захисту державних символів;

5) державні нагороди;

6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;

7) державні свята;

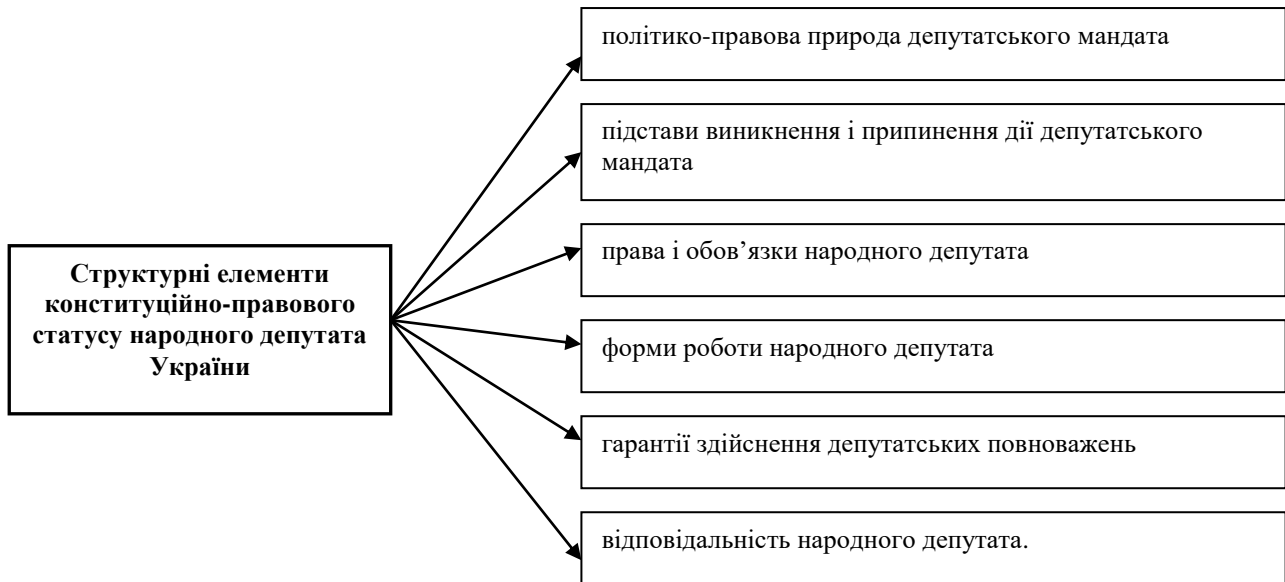
8) порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального.

Законом України оголошується амністія.

9. Конституційно-правовий статус народного депутата України

Народний депутат України – це загальнонаціональний політичний діяч, що є одноособовим повноважним представником народу та членом парламенту – посадовою особою органу законодавчої влади, котрий наділений установленими Конституцією і законами України повноваженнями зі здійснення функцій Верховної Ради України та виступає одним із гарантів конституційного ладу держави.

Правовий статус народного депутата України визначається положеннями Конституції України (статті 78-81), Законом України «Про статус народного депутата України» в редакції Закону, від 22 березня 2001 р, Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р.

Вибори народних депутатів України

Народні депутати України обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування терміном на 5 років

Право висування кандидатів у депутати належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується ними через партії або шляхом самовисування. Кандидатів у депутати може висувати партія, яка зареєстрована в установленому законом порядку не пізніше ніж за триста шістьдесят п'ять днів до дня виборів

Вибори депутатів здійснюються на засадах змішаної виборчої системи: 1) 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій; у розподілі мандатів депутатів беруть участь партії, виборчі списки яких за підсумками голосування набрали не менше 5% голосів виборців, які взяли участь у голосуванні; 2) 225 депутатів обираються за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах.

Народним депутатом може бути тільки громадянин України, який

- на день виборів досяг 21 року
- має право голосу
- проживає в Україні протягом останніх 5 років.

Не може бути обраний до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку. Верховна Рада України є повноважною у випадку обрання не менш як 2/3 від її конституційного складу

Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України
Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період 60 днів з дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Порядок виборів

1. Вибори проводяться у 225 одномандатних округах, що утворюються Центральною виборчою комісією та існують на постійній основі.
2. Окружна виборча комісія утворюється Центральною виборчою комісією не пізніше як за 62 дні до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше 12 і не більше 18 осіб.
3. Дільнична виборча комісія утворюється відповідною окружною виборчою комісією не пізніше як за 31 день до дня виборів. Дільнична виборча комісія утворюється у складі: 1) для малих дільниць – 10–18 осіб; 2) для середніх дільниць – 14–20 осіб; 3) для великих дільниць – 18–24 особи.
4. Висування кандидатів у депутати розпочинається за 90 днів і закінчується за 79 днів до дня виборів. Право висування кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі реалізується виборцями через партії. Право висування кандидатів у депутати у одномандатних округах реалізується виборцями через партії або шляхом самовисування. Кількість кандидатів у депутати, які висуваються партією у загальнодержавному окрузі, не може перевищувати 225 осіб, а також по одному кандидату у депутати в кожному одномандатному окрузі. Партія може висунути кандидатом у депутати особу, яка є членом цієї партії або позапартійну особу. Висування кандидатів у депутати партією здійснюється на її з'їзді (зборах, конференції). Висування кандидатів у депутати здійснюється у вигляді виборчого списку кандидатів у депутати від партії за формою, затвердженою Центральною виборчою комісією. Черговість кандидатів у списку визначається на з'їзді (зборах, конференції). Особа може бути включена до виборчого списку лише однієї партії.
5. Партія, яка висунула виборчий список кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі вносить грошову заставу в розмірі одна тисяча мінімальних розмірів заробітної плати на спеціальний рахунок Центральної виборчої комісії. Грошова застава повертається партіям, які взяли участь у розподілі депутатських мандатів. Грошова застава, внесена партією, яка не взяла участі у розподілі депутатських мандатів перераховується до Державного бюджету України. Партія, яка висунула кандидата в депутати в одномандатному окрузі, кандидат у депутати, який балотується в одномандатному окрузі в порядку самовисування, вносить грошову заставу в розмірі десяти мінімальних розмірів заробітної плати. Грошова застава повертається у разі, якщо за підсумками виборів кандидат визнаний обраним в одномандатному окрузі.
6. Партія, кандидати у депутати мають право розпочати свою передвиборчу агітацію з моменту прийняття Центральною виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчого списку партії. Передвиборча агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів. Передвиборча агітація напередодні дня виборів та в день виборів забороняється.
7. Центральна виборча комісія забезпечує виготовлення не пізніше як за 7 днів до дня виборів виборчих бюлетенів. Окружна виборча комісія не раніше як за 3 дні до дня виборів, але не пізніше як за 24 годин до дня виборів на своєму засіданні передає виборчі бюлетені дільничним виборчим комісіям округу. Виборчі бюлетені приймають не менш як 3 члени кожної дільничної виборчої комісії.
8. Голосування проводиться в день виборів з 8 до 20 години без перерви.
9. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

10. Центральна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів окружних виборчих комісій не пізніше як на 15 день з дня голосування встановлює результати виборів депутатів.

11. Центральна виборча комісія не пізніше як на 5 день з дня встановлення результатів виборів офіційно оприлюднює результати виборів депутатів у газетах "Голос України" та "Урядовий кур'єр".

Фінансування виборів депутатів

Витрати на підготовку і проведення виборів депутатів здійснюються винятково за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення виборів депутатів, та коштів виборчих фондів партій, кандидатів у депутати від яких зареєстровано Центральною виборчою комісією, кандидатів у депутати в одномандатних округах.

Перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України таку **присягу**

"Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу.

Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників".

Присягу зачитує найстарший за віком народний депутат України перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради України, після чого депутати скріплюють присягу своїми підписами під її текстом. Відмова скласти присягу має наслідком втрату депутатського мандата.

Повноваження народних депутатів України починаються з моменту складення присяги.

Принципи статусу народного депутата України

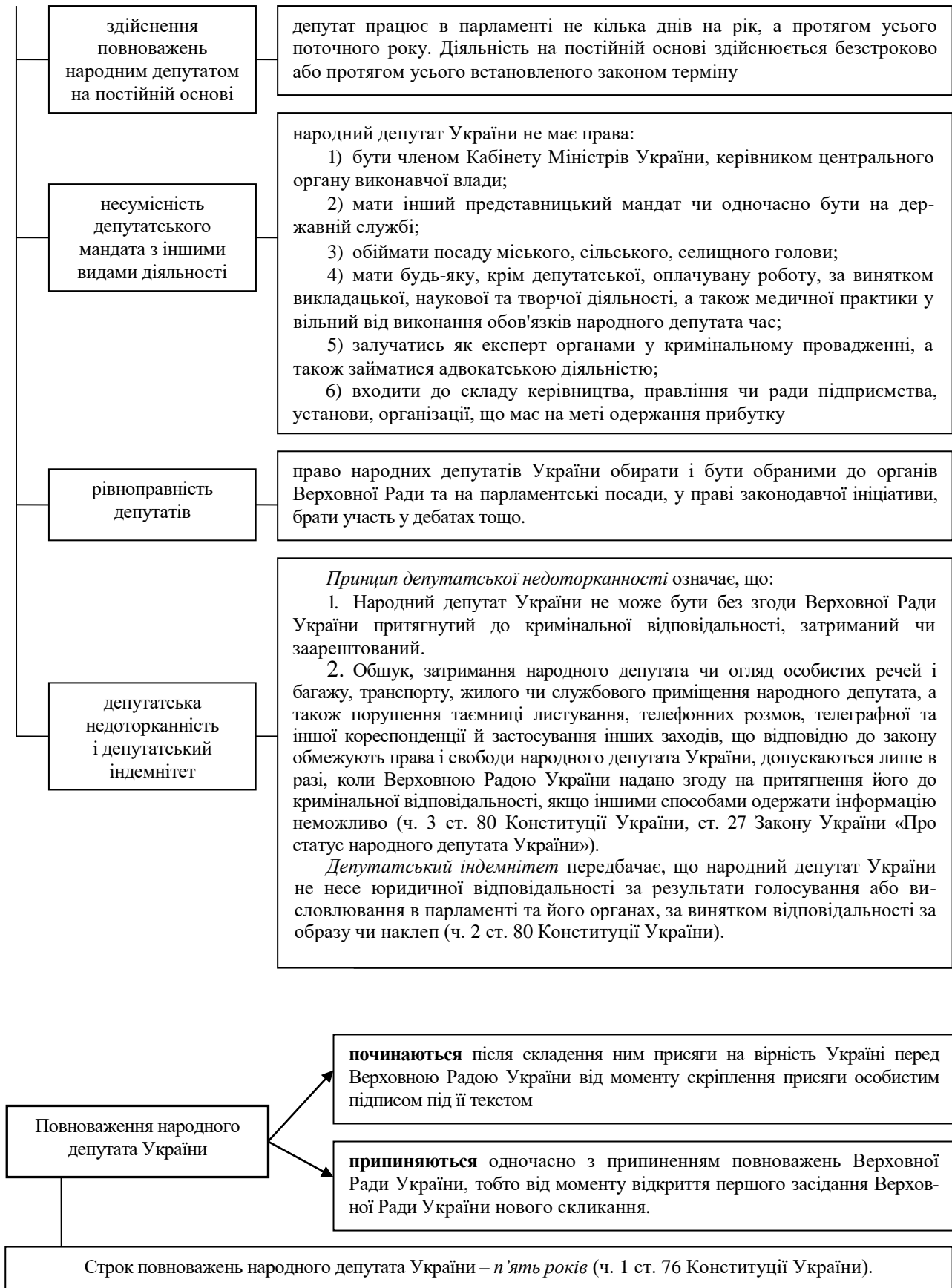
вільний депутатський мандат

парламентарій є представником усього народу (нації), ніхто не може відкликати його або давати обов'язкові накази. До основних положень вільного депутатського мандата, зокрема, належать:

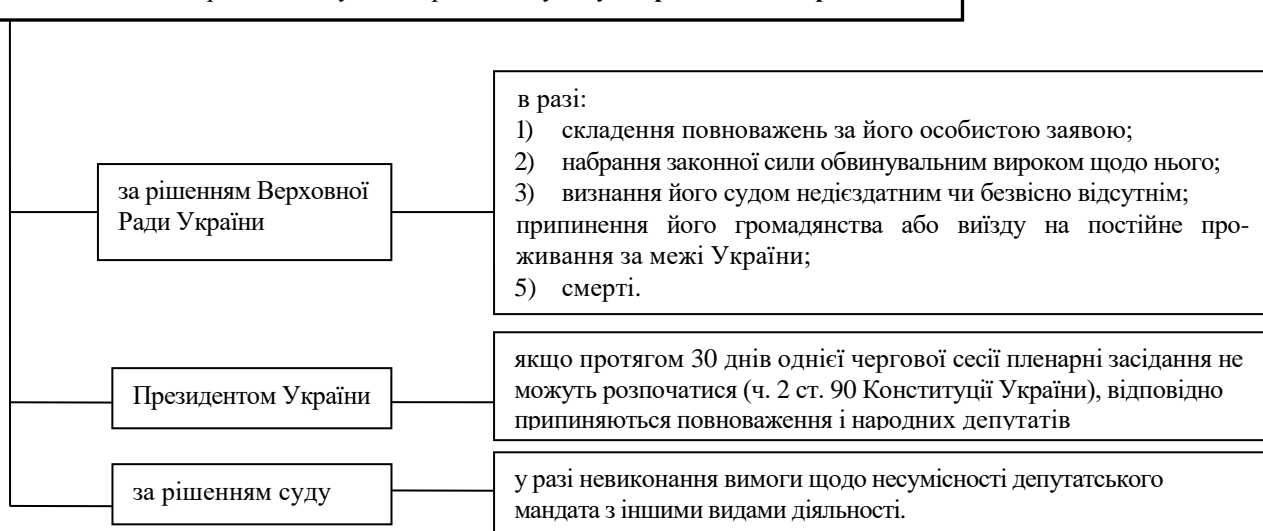
1) мандат є загальним (тобто хоча депутати і можуть обиратися по виборчих округах, вони представляють усю націю);

2) мандат – не імперативний, а *факультативний* (його здійснення вільне від примусу, депутат не зобов'язаний робити щось конкретне, зокрема брати участь у парламентських засіданнях, не зобов'язаний враховувати думку своїх виборців);

3) мандат *не підлягає відкликанню*; мандат за його здійснення *не потребує схвалення дій мандатарія* (презумпція відповідності волі депутатів волі народу не підлягає запереченню).

Повноваження народного депутата України можуть бути припинені достроково

Форми діяльності народного депутата – це спосіб досягнення певних цілей народним депутатом України за допомогою наданих йому повноважень, що здійснюються у сфері реалізації функцій Верховної Ради України та мають певний, визначений нормативно, зовнішній прояв

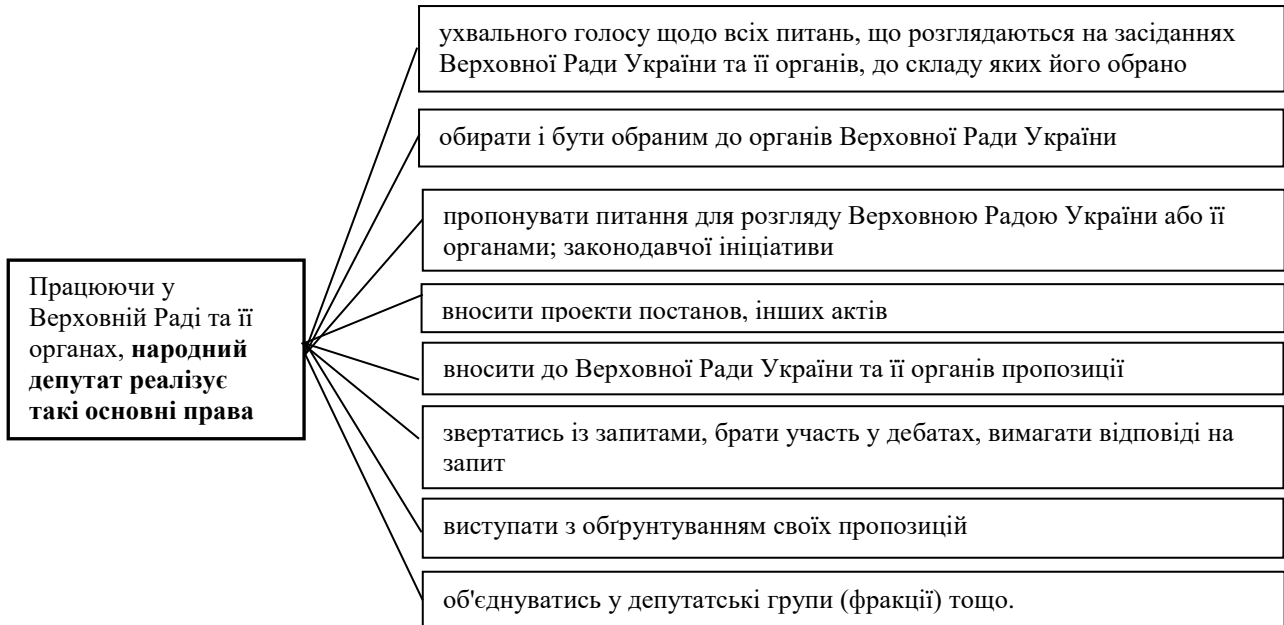
бере участь у засіданнях Верховної Ради України
бере участь у роботі депутатських фракцій (груп)
бере участь у роботі комітетів, тимчасових спеціальних комісій, тимчасових слідчих комісій, утворених Верховною Радою України
виконує доручення Верховної Ради України та її органів
бере участь у роботі над законопроектами, іншими актами Верховної Ради України
бере участь у парламентських слуханнях
звертається з депутатським запитом або депутатським зверненням до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади і органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності.

Депутатський запит – це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади і органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

Особи чи органи, до яких звернено депутатський запит, зобов'язані в 15-денний строк з дня його одержання чи в інший, установлений Верховною Радою України строк повідомити про результати розгляду даного запиту.

Депутатське звернення – це викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти пропозицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Орган чи посадова особа, яким адресоване депутатське звернення, зобов'язані протягом 10-ти днів з моменту його одержання розглянути і дати письмову відповідь.

Обов'язки народного депутата

- бути присутнім та брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано, виконувати їх доручення
- додержуватись Регламенту Верховної Ради України
- брати участь у контролі за виконанням законів та інших актів Верховної Ради України, рішень її органів
- інформувати Верховну Раду України та її відповідні органи про виконання їх доручень

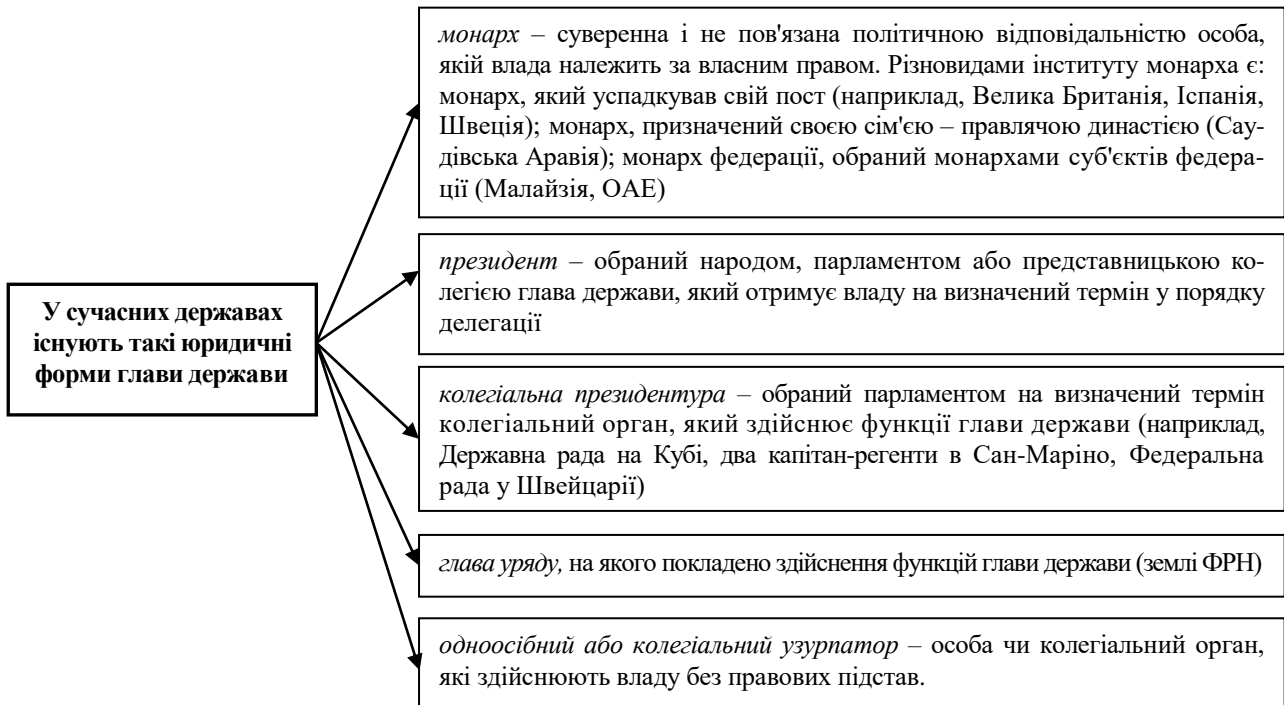
Гарантії діяльності народного депутата України

- непорушність повноважень народного депутата України
- депутатська недоторканність
- забезпечення народному депутатові України умов для виконання депутатських повноважень (народний депутат може мати до 31 помічника-консультанта)
- звільнення народного депутата України від призову на військову службу або збори
- державне страхування народного депутата України
- забезпечення народному депутатові України умов для підвищення професійного рівня
- фінансове, медичне і соціально-побутове забезпечення народного депутата України, відшкодування витрат, пов'язаних із депутатською діяльністю
- забезпечення народного депутата України житловим приміщенням тощо.

ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

1. Загальна характеристика інституту президента

Глава держави – особа, яка формально займає найвищу сходинку в державній ієрархії та здійснює верховне представництво держави у внутрішньо- та зовнішньополітичних відносинах

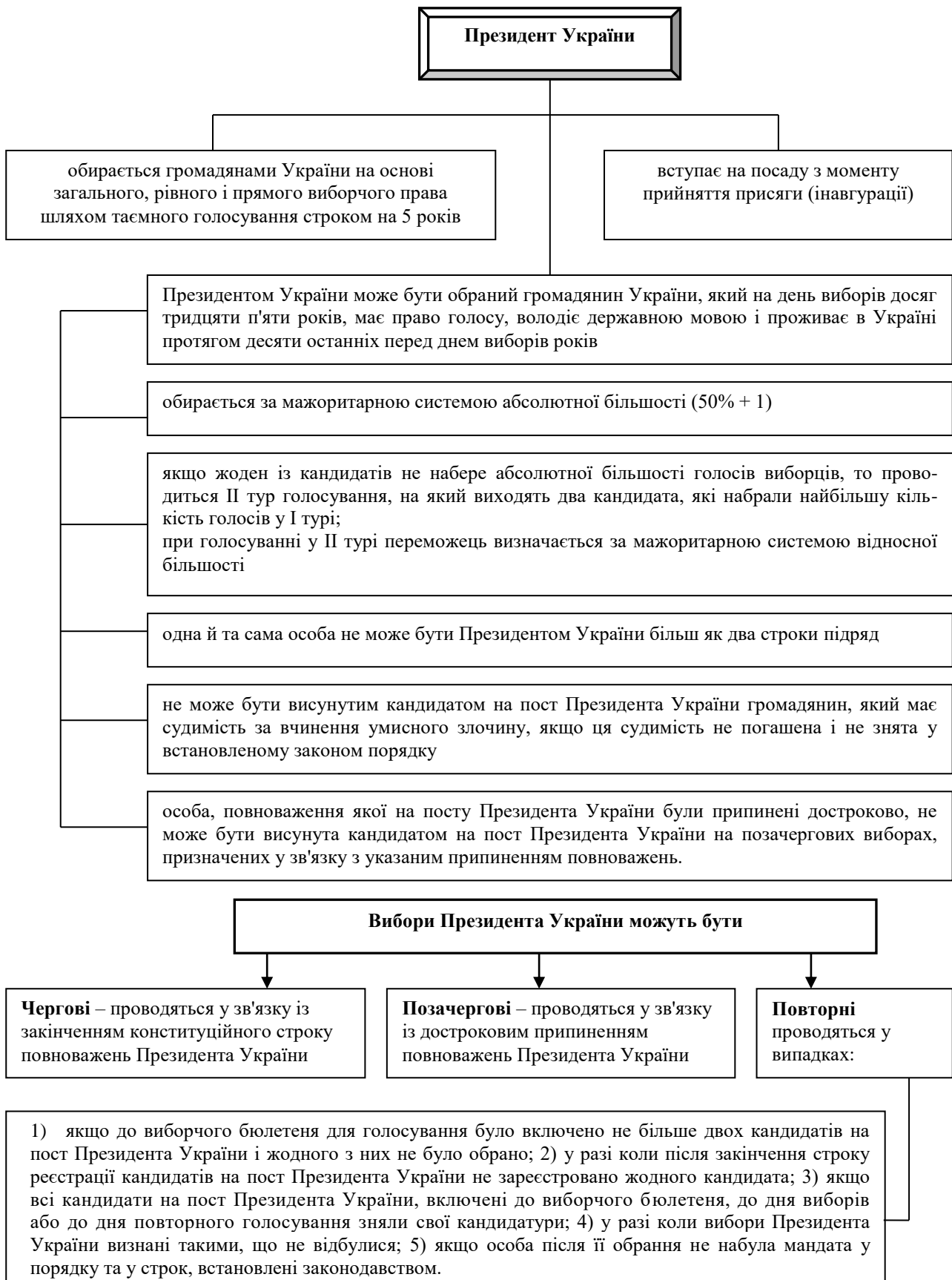
Юридичною формою глави держави в Україні згідно зі ст. 102 Конституції України є *Президент України*

Конституція України передбачає систему **гарантій**, мета яких – виключити можливість узурпації всієї повноти влади Президентом України, перетворення його в авторитарного правителя. До них можна віднести

обмеження терміну повноважень Президента України п'ятирічним строком (ч. 1 ст. 103)	
його обрання на загальних прямих виборах (ч. 1 ст. 103)	
заборона мати Президентіві України інший представницький мандат, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян (ч. 4 ст. 103)	
заборона займати пост Президента України однією й тією ж самою особою більше ніж два строки підряд (ч. 3 ст. 103)	
можливість усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину (ст. 111)	
можливість визнання Конституційним Судом України актів Президента неконституційними, через що вони втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.	

2. Порядок обрання Президента України

Правовою основою проведення виборів Президента України є Конституція України (Розділ 5) та Закон України «Про вибори Президента України» від 18 березня 2004 року

Право голосу на виборах Президента України мають громадяни України, яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Право висунання кандидата на пост Президента України належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується ними через політичні партії та їх виборчі блоки, а також самовисуванням. Партія (блок) може висунути лише одного кандидата на пост Президента України.

Вибори Президента України призначаються Верховною Радою України. Про призначення виборів Президента України Верховна Рада України приймає постанову.

Верховна Рада України призначає **чергові вибори** Президента України не пізніше як за сто днів до дня виборів. Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України

Позачергові вибори Президента України відбуваються в останню неділю дев'яностоденного строку з дня їх призначення Верховною Радою України.

Повторні вибори Президента України відбуваються в останню неділю дев'яностоденного строку з дня прийняття постанови Верховної Ради України про призначення повторних виборів.

Вибори Президента України проводяться по єдиному загальнодержавному одномандатному виборчому округу, який включає в себе **всю територію України**.

Для підготовки, організації і проведення виборів Президента України використовуються одномандатні виборчі округи, що були утворені відповідно до Закону України "Про вибори народних депутатів України" і діють на постійній основі

Для проведення голосування та підрахунку голосів по виборах Президента України територія сіл, селищ, міст, районів у містах, що входять до складу територіального виборчого округу, поділяється **на виборчі дільниці**.

Виборчі дільниці поділяються на

звичайні

спеціальні

закордонні

малі – з орієнтовною кількістю виборців від 50 до 500 осіб

середні – з орієнтовною кількістю виборців від 500 до 1500 осіб

великі – з орієнтовною кількістю виборців від 1500 до 3000 осіб.

Система виборчих комісій на виборах Президента України

Центральна виборча комісія

Окружна виборча комісія утворюється Центральною виборчою комісією не пізніше як за сорок днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше дванадцяти осіб.

Подання стосовно кандидатур до складу окружних виборчих комісій (по дві особи до однієї виборчої комісії від одного кандидата) вносяться кандидатами на пост Президента України, не пізніше як за сорок п'ять днів до дня виборів.

До складу окружної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які мають право голосу. Особа може одночасно входити до складу лише однієї виборчої комісії.

Дільнична виборча комісія утворюється Центральною виборчою комісією не пізніше як за 18 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше дев'яти осіб.

Подання стосовно кандидатур до складу дільничних виборчих комісій вносяться кандидатами на пост Президента України.

Порядок складання попередніх списків виборців для звичайних виборчих дільниць

До попереднього списку виборців на виборчій дільниці включаються громадяни України, яким виповнилося або на день виборів виповниться вісімнадцять років і які мають право голосу та виборча адреса яких відповідно до відомостей Державного реєстру виборців відноситься до цієї виборчої дільниці. Виборець може бути включений до списку виборців тільки на одній виборчій дільниці.

Дільнична виборча комісія звичайної виборчої дільниці надсилає або доставляє в інший спосіб кожному виборцю іменне запрошення, яким повідомляє про включення його до попереднього списку виборців відповідної виборчої дільниці, не пізніше як за п'ять днів до дня виборів.

Громадянин має право звернутися до відповідних дільничної чи окружної виборчої комісії або безпосередньо до органу ведення Державного реєстру виборців чи суду за місцезнаходженням виборчої дільниці щодо допущених при складанні попереднього списку виборців неправильностей, у тому числі невключення, неправильного зі списку виборців.

Заява може бути подана не пізніше як за п'ять днів до дня виборів і розглядається виборчою комісією протягом одного дня

Адміністративний позов про уточнення списку виборців може бути подано до суду в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України. Рішення суду про внесення змін до списку виборців не пізніше як за п'ять днів до дня голосування подається виборцем до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців або до відповідної дільничної виборчої комісії для негайного направлення до такого органу, а пізніше цього строку - до дільничної виборчої комісії.

Зміни до уточненого списку виборців на звичайній виборчій дільниці вносяться на підставі:

- 1) рішення суду,
- 2) повідомлення органу ведення Державного реєстру виборців щодо усунення кратного включення виборця у списку виборців на цій виборчій дільниці.

У день голосування зміни до уточненого списку виборців не вносяться.

Фінансування виборів Президента України

Витрати на підготовку та проведення виборів Президента України здійснюються виключно за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів виборчих фондів кандидатів на пост Президента України

Розмір заробітної плати члена виборчої комісії, звільненого від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи, не може бути нижчим від його середньої заробітної плати за основним місцем роботи. Оплата праці члена виборчої комісії, який є пенсіонером або особою, яка тимчасово не працює, не може бути нижчою від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на момент її нарахування.

Порядок формування виборчого фонду та використання його коштів

Виборчий фонд кандидата на пост Президента України формується за рахунок його власних коштів, коштів партії, яка висунула кандидата, а також добровільних внесків фізичних осіб.

Добровільний внесок фізичної особи до виборчого фонду одного кандидата на пост Президента України не може перевищувати чотирьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, а для юридичної особи - восьмисот мінімальних розмірів заробітної плати, встановленої на 1 січня року, в якому здійснювалися внески.

Не підлягають обмеженням за сумою і кількістю перерахувань власні кошти кандидата на пост Президента України, а також власні кошти партії, яка висунула кандидата.

Забороняється робити добровільні внески до виборчого фонду: 1) органами державної влади та органами місцевого самоврядування; 2) державними та комунальними підприємствами, установами та організаціями, а також юридичними особами, в яких не менше десяти відсотків статутного капіталу або прав голосу належать державі, органам місцевого самоврядування чи нерезидентам або кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідно до Закону України "Про запобігання корупції"; 3) іноземними державами, іноземними юридичними особами, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є іноземці чи особи без громадянства; 4) незареєстрованими громадськими об'єднаннями, благодійними та релігійними об'єднаннями (організаціями); 5) громадянами України, які не досягли 18-річного віку, громадянами України, яких судом визнано недієздатними, а також анонімними особами або під псевдонімом; 6) іншими політичними партіями; 7) фізичними та юридичними особами, з якими укладено договір про закупівлю робіт, товарів чи послуг для забезпечення потреб держави або територіальної громади згідно із Законом України "Про здійснення державних закупівель"; 8) фізичними та юридичними особами, які мають непогашений податковий борг.

Висування і реєстрація кандидатів на пост Президента України

Висування кандидатів на пост Президента України партіями та самовисування розпочинається з першого дня виборчого процесу.

Партія може висунути одного кандидата на пост Президента України – (особу, яка є членом цієї партії, або позапартійного громадянина).

Висунення кандидата партією здійснюється на її з'їзді (зборах, конференції).

Порядок самовисування

Громадянин України, який може бути обраним Президентом України, особисто подає до Центральної виборчої комісії засвідчену в установленому законом порядку заяву про самовисування кандидатом на пост Президента України.

Грошова застава вноситься партією, яка висунула кандидата на пост Президента України, або кандидатом на пост Президента України у безготівковому порядку на спеціальний рахунок Центральної виборчої комісії (після початку виборчого процесу та до подання документів Центральної виборчої комісії для реєстрації) в розмірі *два мільйони п'ятсот тисяч гривень*.

Грошова застава повертається партії, яка висунула кандидата на пост Президента України, чи кандидату на пост Президента України, якого включено до виборчого бюлетеня для повторного голосування. Якщо кандидата на пост Президента України не включено до виборчого бюлетеня для повторного голосування, грошова застава не повертається і перераховується до Державного бюджету України.

Центральна виборча комісія реєструє кандидата на пост Президента України за умови отримання таких документів:

- 1) анкети кандидата;
- 2) автобіографії особи, висунутої кандидатом;
- 3) передвиборної програми кандидата;
- 4) документа про внесення грошової застави;
- 5) декларації ОСОБИ, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 6) ксерокопії паспорта, фотографій кандидата.

Подання документів до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатів закінчується за п'ятдесят п'ять днів до дня виборів.

Центральна виборча комісія закінчує реєстрацію кандидатів на пост Президента України не пізніше ніж за п'ятдесят днів до дня виборів.

Перелік кандидатів на пост Президента України, зареєстрованих Центральною виборчою комісією, оприлюднюється в газетах "Голос України" та "Урядовий кур'єр" та розміщується на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії.

Встановлення результатів виборів Президента України

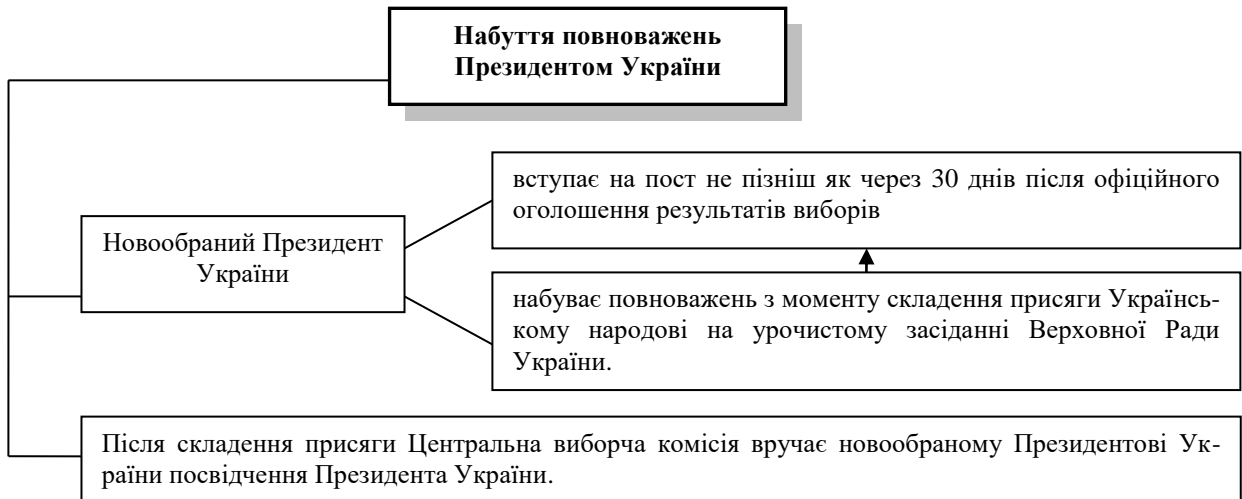
Обраним у день виборів Президентом України вважається кандидат, який одержав на виборах більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів було включено більше двох кандидатів на пост Президента України і за результатами голосування у день виборів Президента України жоден кандидат не був обраний, Центральна виборча комісія приймає рішення про звернення до Верховної Ради України з поданням про призначення повторних виборів Президента України.

Повторне голосування призначається Центральною виборчою комісією на третю неділю після дня виборів.

До виборчого бюлетеня для повторного голосування включаються два кандидати на пост Президента України, які у підсумку голосування у день виборів одержали найбільшу кількість голосів.

Якщо в результаті повторного голосування обидва кандидати, які балотувалися, набрали однакову кількість голосів або якщо голосування проводилося по одній кандидатурі і вона не отримала більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, вибори Президента України визнаються Центральною виборчою комісією такими, що не відбулися.

3. Функції та компетенція Президента України

Функції Президента України – основні напрямки діяльності (найважливіші обов'язки) глави держави, обумовлені його місцем і роллю в системі органів державної влади.

Компетенція Президента України – сукупність визначених Конституцією та законами України предметів відання та повноважень, якими Президент України наділяється з метою забезпечення реалізації його функцій як глави держави.

Повноваження Президента України – конкретні права та обов'язки глави держави з вирішення питань, віднесених до його відання.

Повноваження Президента України

Представницькі повноваження – повноваження із представництва держави у внутрішньо- та зовнішньополітичних відносинах.

Зовні країни Президент України:

- представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;
- приймає рішення про визнання іноземних держав;
- призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях;
- приймає вірчі та відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав;
- підписує Закони України про ратифікацію міжнародних договорів України.

Як представник держави у внутрішньополітичних відносинах Президент:

- забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;
- звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє й зовнішнє становище України;
- призначає Представника Президента України в Автономній Республіці Крим

Повноваження Президента стосовно до Верховної Ради України та у сфері законодавчої влади

- користується правом законодавчої ініціативи у Верховній Раді України;
- підписує та офіційно оприлюднює закони, прийняті Верховною Радою України;
- накладає суспензивне (відкладальне) вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів із подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;
- призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією;
- припиняє повноваження Верховної Ради України, якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади

- вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України;
- приймає відставку Кабінету Міністрів України;
- призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах;
- утворює, реорганізовує та ліквідує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;
- за поданням Кабінету Міністрів України призначає на посаду і звільняє з посади голів місцевих державних адміністрацій;
- зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;
- скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Повноваження Президента України у сфері судової влади

- призначає на посади третину складу Конституційного Суду України;
- Президент України виконує окремі квазісудові функції – здійснює помилування.

Повноваження Президента України у сфері національної безпеки, оборони та військової політики

- є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України;
- призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань;
- вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;
- здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;
- очолює Раду національної безпеки і оборони України
- вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України в разі збройної агресії проти України;
- приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;
- приймає в разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує в разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації – з подальшим затвердженням цих рішень Верховною Радою України.

Повноваження Президента України з формування органів і призначення посадових осіб

- призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора;
- вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;
- призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України;
- призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України.

Інші повноваження Президента України

- присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини;
- нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними;
- вирішує питання громадянства, приймає рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України;
- приймає рішення про надання притулку в Україні;
- створює в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.

Указ – це правовий акт глави держави, який видається з найважливіших питань, віднесених до його компетенції.

Нормативні укази стосуються невизначеного кола фізичних та юридичних осіб і мають довгострокову дію.

Ненормативні укази мають індивідуальне значення.

Указами Президента України оформляються прийняті Президентом України на основі та на виконання Конституції і законів України рішення про:

- 1) призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях;
- 2) призначення всеукраїнського референдуму щодо змін Конституції України, проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою;
- 3) призначення позачергових виборів до Верховної Ради України;
- 4) припинення повноважень Верховної Ради України;
- 5) призначення на посаду та звільнення з посади Генерального прокурора України;
- 6) призначення на посади й звільнення з посад членів Ради Національного банку України;
- 7) призначення на посади та звільнення з посад членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 8) зупинення дії актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Верховної Ради АРК;
- 9) скасування актів Ради міністрів АРК, рішень голів місцевих державних адміністрацій;
- 10) призначення на посади та звільнення з посад вищого командування Збройних Сил України, інших військових формувань;
- 11) використання Збройних Сил України й інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;
- 12) загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях;
- 13) введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації;
- 14) призначення на посади та звільнення з посад суддів Конституційного Суду України;
- 15) утворення, ліквідацію судів, визначення кількості суддів у судах;
- 16) присвоєння вищих військових звань, вищих дипломатичних рангів та інших вищих спеціальних звань і класних чинів;
- 17) нагородження державними нагородами; встановлення президентських відзнак та нагородження ними;
- 18) прийняття до громадянства України і припинення громадянства України, надання притулку в Україні;
- 19) помилування;
- 20) створення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, їх ліквідацію, реорганізацію;
- 21) призначення на посади та звільнення з посад голів обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, їх відставку;
- 22) перше призначення на посаду професійного судді, звільнення з посади професійного судді протягом п'яти років після першого призначення; переведення суддів, призначення та звільнення з адміністративних посад у судах;
- 23) призначення, припинення повноважень членів Вищої ради юстиції;
- 24) призначення на посади та звільнення з посад Глави Адміністрації Президента України, перших заступників Глави Адміністрації Президента України, заступників Глави Адміністрації Президента України, Представника Президента України у Верховній Раді України, Представника Президента України у Кабінеті Міністрів України, Представника Президента України у Конституційному Суді України, Прес-секретаря Президента України, радників Президента України;
- 25) введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони України;
- 26) формування персонального складу Ради національної безпеки та оборони України;
- 27) надання доручень Кабінету Міністрів України;
- 28) утворення Представництва Президента України в АРК, призначення на посаду та звільнення з посади Постійного Представника Президента України в АРК;
- 29) внесення змін до указів Президента України, визнання такими, що втратили чинність, указів Президента України, офіційне тлумачення актів Президента України.

Указами Президента України оформляються також інші рішення, видані на основі та на виконання Конституції і законів України, якщо хоча б одне з положень рішення розраховано на постійну або багаторазову дію (має нормативний характер).

Розпорядження – ненормативний акт глави держави, який має індивідуальний організаційний характер.

Розпорядженнями Президента України оформляються прийняті Президентом України на основі та на виконання Конституції і законів України рішення про:

- 1) надання доручень, рекомендацій щодо здійснення заходів, розгляду, вирішення питань рішення про підтримку Президентом України культурно-мистецьких та інших заходів (крім рішень, які згідно з пунктом 5 цього Положення оформляються указами);
- 2) проведення переговорів, підписання міжнародних договорів України, надання повноважень на ведення переговорів, на підписання міжнародних договорів України, відповідних директив делегації чи представникові України;
- 3) оперативні, організаційні і кадрові питання (крім рішень, які згідно з пунктом 3 цього Положення оформляються указами);
- 4) призначення на посади та звільнення з посад помічників, референтів Президента України;
- 5) внесення змін до розпоряджень Президента України, визнання такими, що втратили чинність, розпоряджень Президента України;
- 6) винесення на обговорення громадськості проектів законів, які передбачаються для внесення Президентом України на розгляд Верховної Ради України, проектів актів Президента України.

Розпорядженнями Президента України оформляються також інші рішення, прийняття яких у формі розпорядження передбачено законами України, актами Президента України.

Акти Президента України не пізніше як у 15-денний строк після їх прийняття підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Нормативні акти Президента України набирають чинності через десять днів із дня їх офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня їх опублікування в офіційному друкованому виданні.

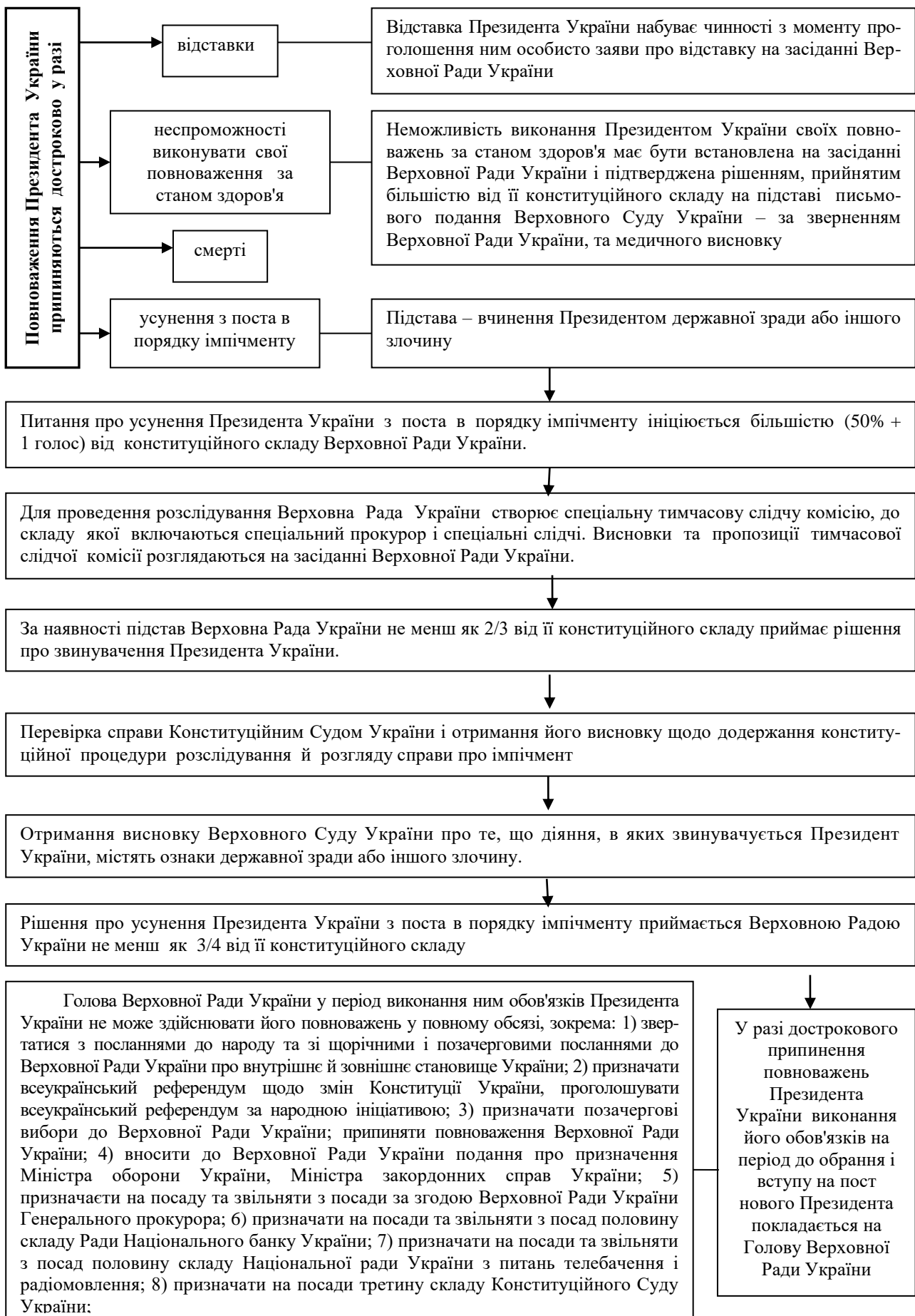
Ненормативні акти Президента України можуть не публікуватися. Ці акти й акти з обмежувальними грифами офіційно оприлюднюються шляхом надсилання відповідним державним органам та органам місцевого самоврядування і доведення їх до відома підприємств, установ, організацій та осіб, на яких поширюється їх чинність.

Неопубліковані акти Президента України набирають чинності від моменту одержання їх державними органами або органами місцевого самоврядування, якщо не встановлено інший строк набрання ними чинності.

Рішення щодо конституційності актів Президента України приймає Конституційний Суд України. У разі визнання Конституційним Судом України акта Президента України неконституційним він утрачає чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.

Контрасигнатура (контрасигнація) – це скріплення акта глави держави підписами прем'єр-міністра і/або міністра, відповідального за акт та його виконання, без якого акт не набирає юридичної сили. Зокрема, це акти щодо призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; прийняття у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошення у разі необхідності окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації - з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України та деякі інші акти.

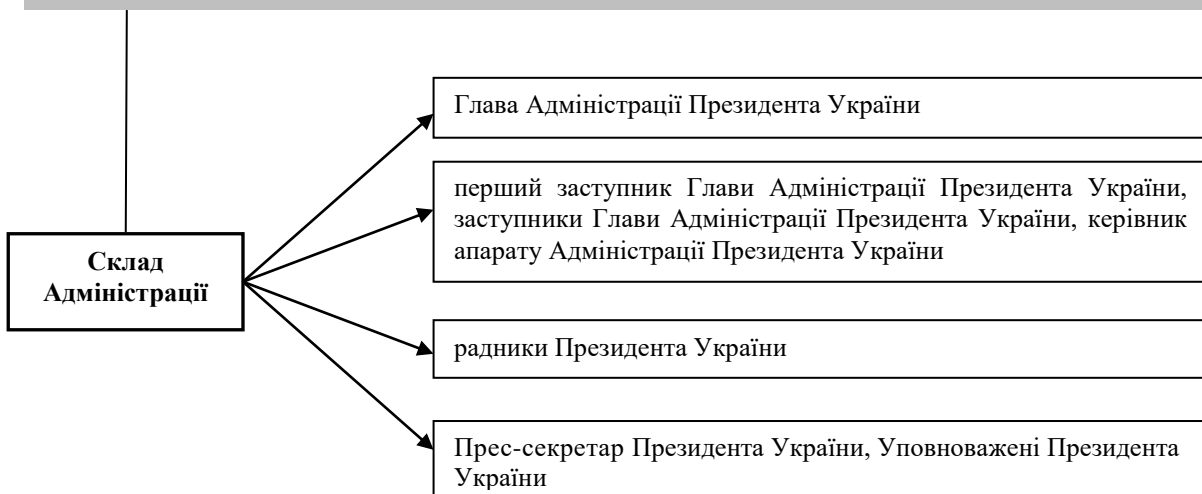
4. Підстави для дострокового припинення повноважень Президента України

5. Консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи й служби Президента України. Адміністрація Президента України

Адміністрація Президента України є постійно діючим допоміжним органом, що здійснює організаційне, правове, консультативне, експертно-аналітичне, матеріально-технічне та інше забезпечення здійснення главою держави конституційних повноважень.

Глава Адміністрації Президента України, його Перший заступник та заступники, Керівник апарату Адміністрації Президента України, радники Президента України, Прес-секретар Президента України, уповноважені Президента України призначаються на посади і звільняються з посад Президентом України.

Державні службовці та інші працівники Адміністрації призначаються на посади і звільняються з посад Керівником апарату Адміністрації Президента України, якщо інше не передбачено актами Президента України.

здійснює загальне керівництво Адміністрацією, координує діяльність її структурних підрозділів, спрямовує її на ефективне забезпечення здійснення Президентом України визначених конституцією повноважень, представляє Адміністрацію у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями

подає на підпис Президентові України проекти указів, розпоряджень та доручень Президента України, закони України, що надійшли на підпис Главі держави, проекти пропозицій Президента України до законів для застосування щодо них права вето, конституційних подань Президента України до Конституційного Суду України, листів та інших документів, підписує додатки до актів Президента України

координує діяльність Першого заступника та заступників Глави Адміністрації, Керівника апарату Адміністрації Президента України, радників Президента України, Прес-секретаря Президента України, уповноважених Президента України, забезпечує координацію роботи структурних підрозділів Адміністрації

забезпечує координацію роботи консультативних, дорадчих та інших утворених Президентом України допоміжних органів і служб, їх взаємодію зі структурними підрозділами Адміністрації

організовує контроль за виконанням указів, розпоряджень та доручень Президента України

вносить Президентові України пропозиції щодо призначення на посади і звільнення з посад Першого заступника, заступників Глави Адміністрації Президента України, Керівника апарату Адміністрації Президента України, радників Президента України, Прес-секретаря Президента України, уповноважених Президента України

визначає порядок відвідування громадянами та охорони адміністративних будинків і службових приміщень Адміністрації

затверджує в установленому порядку штатний розпис Адміністрації, структуру самостійних структурних підрозділів Адміністрації

реалізовує в межах повноважень, визначених законодавством, державну політику у сфері охорони державної таємниці

здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

Глава Адміністрації Президента України в межах своєї компетенції видає розпорядження.

Адміністрація Президента України відповідно до покладених на неї завдань:

здійснює аналіз політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, готує за його результатами для подання на розгляд Президентіві України пропозиції з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави, спрямованої на забезпечення додержання Конституції України, прав і свобод людини й громадянина, державного суверенітету, територіальної цілісності України

здійснює підготовку пропозицій щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави та вносить їх на розгляд Президентіві України, забезпечує здійснення Президентом України представництва держави у міжнародних відносинах

бере участь в опрацюванні пропозицій щодо попередження та нейтралізації загроз національній безпеці України, здійснення Президентом України керівництва у сфері національної безпеки і оборони України, виконання ним повноважень Голови Ради національної безпеки і оборони України, контролю за реалізацією заходів у цій сфері

забезпечує підготовку проектів послань Президента України до народу, щорічних та позачергових послань Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, оприлюднює такі послання

забезпечує взаємодію Президента України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, правоохоронними, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян (у тому числі політичними партіями, професійними спілками), підприємствами, установами, іншими організаціями, сприяє підвищенню ефективності такої взаємодії

здійснює в установленому порядку експертизу прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентіві України, готує пропозиції щодо підписання законів або застосування щодо них права вето

забезпечує планування діяльності Президента України

опрацьовує і подає на підпис Президентіві України проекти указів, розпоряджень Президента України, інших документів

забезпечує підготовку проектів законів, що вносяться Президентом України до Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи; готує пропозиції щодо визначення Президентом України законопроектів як невідкладних для позачергового розгляду Верховною Радою України

забезпечує офіційне оприлюднення підписаних Президентом України законів України, а також указів і розпоряджень Президента України

опрацьовує внесені в установленому порядку пропозиції щодо утворення і ліквідації судів

здійснює підготовку проектів конституційних подань Президента України до Конституційного Суду України та пропозицій щодо позиції Президента України у справах, які розглядаються Конституційним Судом України

	опрацьовує внесені в установленому порядку пропозиції з вирішення кадрових питань, що належать до повноважень Президента України, в тому числі питань призначення, погодження призначення на посади, звільнення з посад, притягнення відповідних осіб до дисциплінарної відповідальності, відставки голів місцевих державних адміністрацій, веде облік таких кадрів
	здійснює аналіз актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, рішень голів місцевих державних адміністрацій та за наявності підстав вносить Президентові України пропозиції щодо забезпечення приведення їх у відповідність із Конституцією і законами України, актами Президента України або зупинення їх дії, скасування
	забезпечує контроль за виконанням указів, розпоряджень, доручень Президента України
	здійснює моніторинг інформаційного простору України, створює умови для доступу громадськості до інформації про діяльність Президента України, Адміністрації, забезпечує оперативне надання інформації про діяльність Президента України, Адміністрації засобом масової інформації, забезпечує роботу офіційного Інтернет-представництва Президента України, розміщує на його веб-сайті проекти законів України та актів Президента України, які потребують широкого обговорення, закони України, підписані Президентом України, укази і розпорядження Президента України, а також іншу інформацію про діяльність Президента України, Адміністрації
	забезпечує опрацювання та подання в установленому порядку на розгляд Президента України пропозицій щодо нагородження державними нагородами, встановлення президентських відзнак і нагородження ними, присвоєння вищих військових звань, вищих дипломатичних рангів та інших вищих спеціальних звань і класних чинів, прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, надання притулку в Україні, здійснення помилування, розвитку геральдики
	здійснює протокольне та церемоніальне забезпечення офіційних заходів за участю Президента України
	забезпечує розгляд в установленому порядку запитів народних депутатів України, груп народних депутатів України, комітетів Верховної Ради України до Президента України
	організовує прийом громадян, які звертаються до Президента України, розгляд звернень громадян, а також звернень органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян (у тому числі політичних партій, професійних спілок), підприємств, установ, інших організацій, здійснює облік і аналіз таких звернень, на основі аналізу звернень розробляє та подає Президентові України пропозиції щодо розв'язання порушених у них проблем
	здійснює організаційно-технічне забезпечення діяльності створених Президентом України консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб
	забезпечує в межах своєї компетенції реалізацію державної політики стосовно державної таємниці
	виконує інші функції для забезпечення здійснення Президентом України своїх повноважень

ОРГАНІВ

ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

**1. Поняття виконавчої влади та її функції.
Система органів виконавчої влади в Україні**

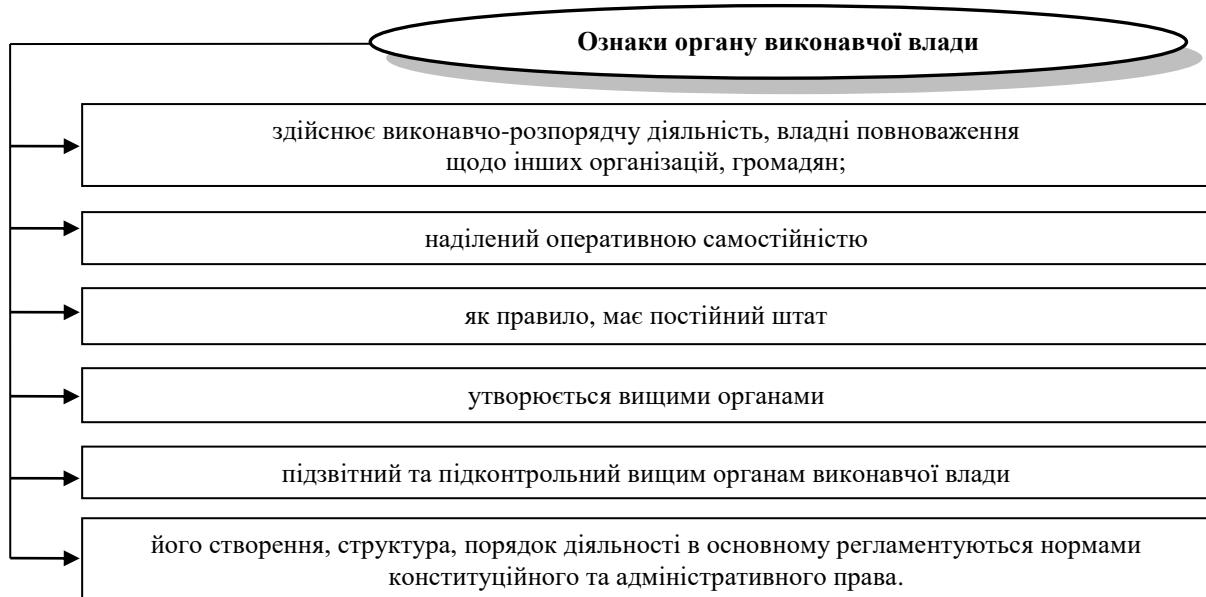
Виконавча діяльність – заснована на законах оперативна, повсякденна реалізація державними організаціями завдань та функцій держави у сфері розвитку економіки, культури, соціального забезпечення і охорони здоров'я, транспорту та зв'язку, охорони громадського порядку тощо.

Виконавча влада – це одна з гілок державної влади, основним призначенням якої є організація виконання законів та інших нормативно-правових актів, реалізація внутрішньої і зовнішньої політики держави, охорона прав та свобод людини і громадянина, що здійснюється через побудовану на принципі вертикальної підпорядкованості систему спеціально створених та наділених відповідною компетенцією органів

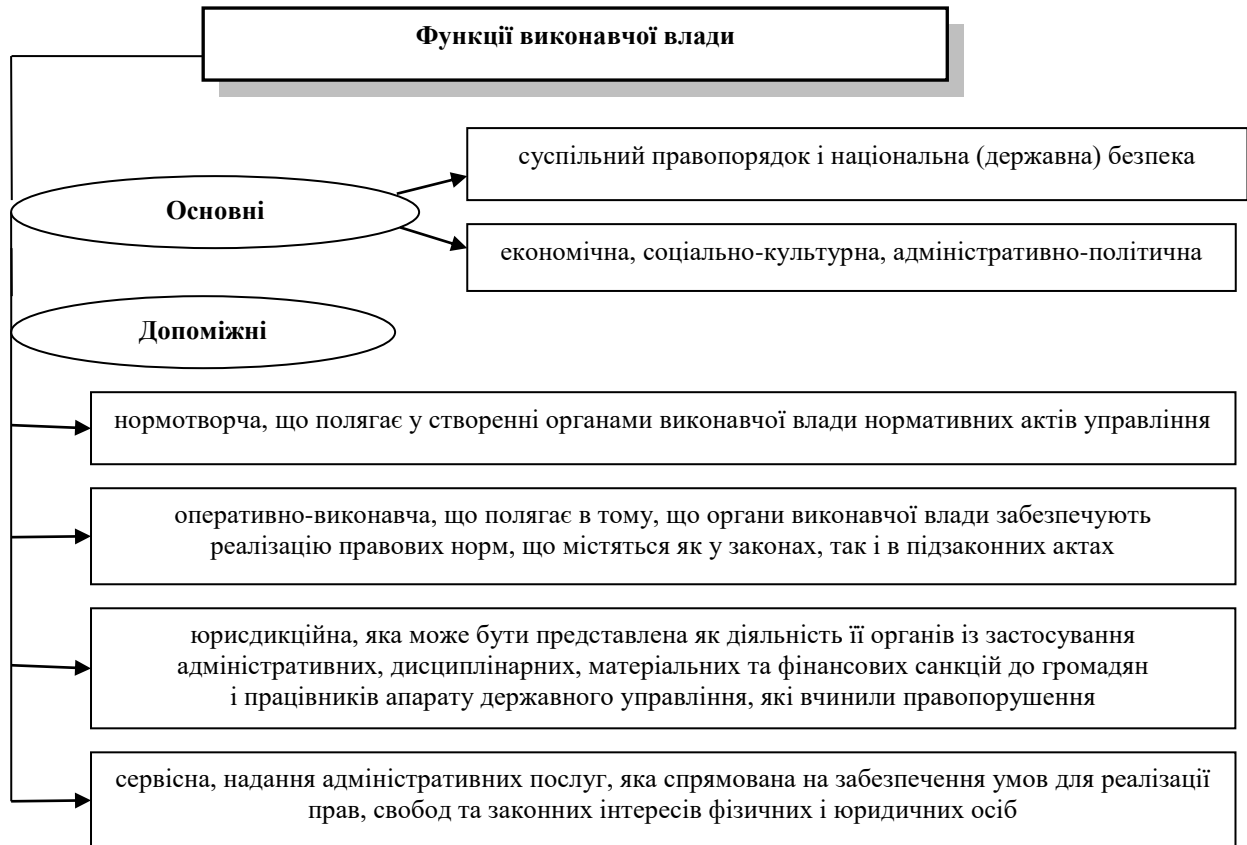

Діяльність органів виконавчої влади не обмежується тільки виконанням законів, вони здійснюють і *розпорядчу* діяльність.

Органи виконавчої влади нерідко виходять за межі виконавчо-розпорядчої діяльності, вони володіють самостійними нормотворчими повноваженнями й видають велику кількість нормативних актів, які регулюють важливі сфери життя суспільства і держави.

Функції органів виконавчої влади – це провідні напрями діяльності органів виконавчої влади, у яких виражається цільове навантаження та з якими прямо пов'язані обсяг і зміст державно-владних повноважень, що надаються органам виконавчої влади

Залежно від територіального масштабу діяльності органи виконавчої влади поділяють на

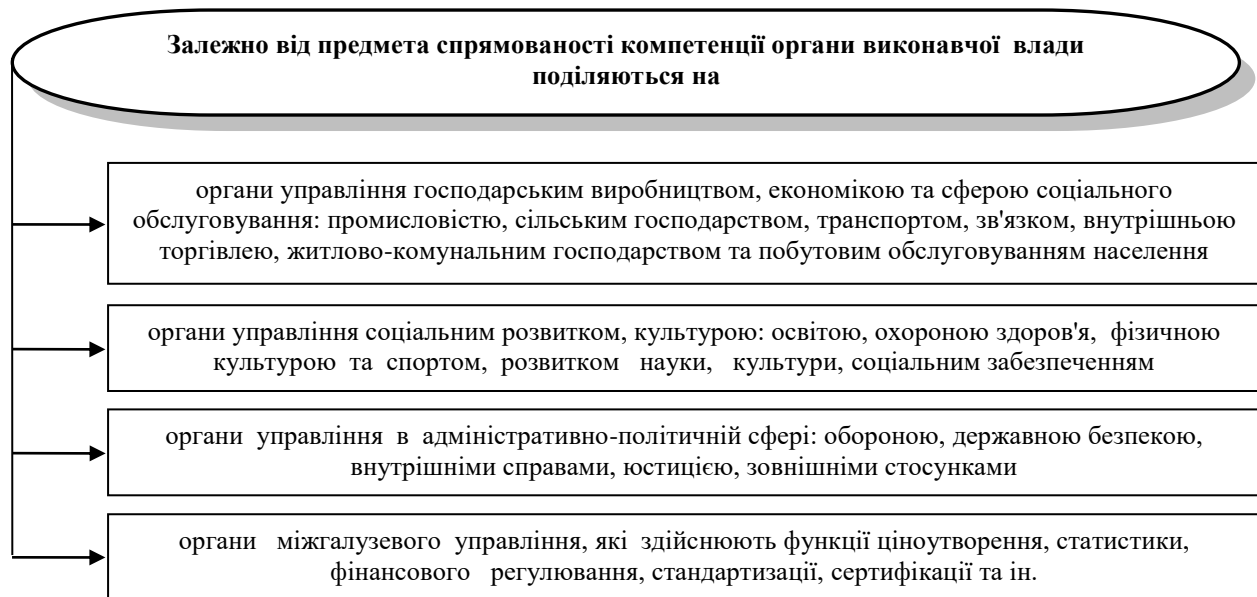
Вищий. Вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України (ч. 1 ст. 113 Конституції України)

Центральні — ті органи виконавчої влади, діяльність яких поширюється на всю територію України. Такі органи реалізують загальне або галузеве управління, здійснюють спеціальний (функціональний) вплив на об'єкти незалежно від їх місцезнаходження на території України. До них належать: міністерства, державні комітети та інші центральні органи виконавчої влади.

Місцеві — ті органи, повноваження яких поширюються на територію певної адміністративно-територіальної одиниці (області, району). Вони виконують завдання загального управління та координації чи функції відповідних центральних органів виконавчої влади на території певної області, району, міста. Це місцеві державні адміністрації, місцеві органи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади

Органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим – Рада міністрів АРК, міністерства й інші органи виконавчої влади АРК, повноваження яких поширюються на всю її територію. Вони здійснюють загальне або галузеве управління чи виконують окремі спеціальні функції державного управління об'єктами, які розташовані на території АРК, в межах компетенції, визначеної Конституцією і законами України.

Міжтериторіальні – охоплюють своєю діяльністю певну частину території України, територію декількох адміністративно-територіальних одиниць або територію, межі якої взагалі не залежать від адміністративно-територіального поділу України. Такі органи забезпечують галузеве управління чи здійснення спеціальних функцій на відповідній частині території України (наприклад, військові напрями, митниці, управління залізниць тощо)

2. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України

Уряд – колегіальний орган державної влади загальної компетенції, який здійснює керівництво поточним управлінням країною згідно із законодавством.

Уряд України – Кабінет Міністрів України – займає самостійне місце у державному апараті і характеризується такими державно-правовими ознаками.

- забезпечує здійснення виконавчої влади в Україні
- забезпечує державне управління в адміністративно-політичній, соціально-економічній і соціально-культурній сферах
- функціонує на основі Конституції України (Розділ 6), Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року
- формується в установленому законом порядку
- наділений відповідними повноваженнями
- видає правові акти в межах своїх повноважень
- функціонує упродовж встановленого законом строку
- виконує свої функції за рахунок коштів платників податків.

У системі органів виконавчої влади статус Кабінету Міністрів України характеризується:

згідно з Конституцією України Кабінет Міністрів України є *вищим органом у системі органів виконавчої влади*. З цього конституційного положення випливає, що уряд здійснює керівництво органами виконавчої влади, забезпечуючи при цьому об'єднання, координацію та погодженість їх діяльності

Кабінет Міністрів України є *загальнодержавним органом* виконавчої влади загальної компетенції, його діяльність поширюється на всю територію України, а компетенція охоплює практично всі найважливіші питання, віднесені, згідно з принципом поділу влади, до сфери виконавчої влади. За характером компетенції в системі органів виконавчої влади більше немає органів, подібних до уряду

Кабінет Міністрів України – це *колегіальний орган* виконавчої влади, тобто він працює в системі колегіального прийняття рішень. До складу Кабінету Міністрів України, згідно з ч. 1 ст. 114 Конституції України, входять: Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри

Взаємовідносини Кабінету Міністрів України з іншими вищими органами державної влади будуються на засадах принципу поділу влади і характеризуються

формуванням уряду парламентським шляхом. Участь Президента України у формуванні Кабінету Міністрів по суті обмежується внесенням Президентом України на призначення кандидатури Прем'єр-міністра України, запропонованої коаліцією депутатських фракцій, що, зокрема, забезпечує автономність уряду від Президента і самостійне здійснення органами виконавчої влади відповідної гілки влади

відповідальністю Кабінету Міністрів України перед Президентом України і Верховною Радою. Власне, Конституція України встановлює подвійну відповідальність Кабінету Міністрів України: його може відправити у відставку Президент України як за власним бажанням, так і з огляду на прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри уряду, але безпосереднє рішення щодо відставки Кабінету Міністрів України може прийняти лише Президент України

підконтрольністю і підзвітністю Кабінету Міністрів України Верховній Раді України.

Взаємовідносини уряду з парламентом будуються за трьома основними напрямками і реалізуються

через прийняті Верховною Радою України закони, що їх уряд повинен виконувати і втілювати в життя

в рамках бюджетного процесу

у процесі законопроектної діяльності (Кабінет Міністрів України як суб'єкт законодавчої ініціативи забезпечує підготування значної кількості законопроектів, вносить їх до Верховної Ради України, призначає своїх офіційних представників для їх обговорення тощо)

За своїм політичним складом уряди поділяються на:

коаліційний

безпартійний

уряд меншості

однопартійний

Порядок формування Кабінету Міністрів України визначається Конституцією України
(ст. 114 Конституції України)

Прем'єр-міністр України призначається Президентом України за згодою більше ніж половини від конституційного складу Верховної Ради України

Процедура розгляду у Верховній Раді України запропонованої Президентом України для затвердження кандидатури Прем'єр-міністра України визначається Законом України «Про Кабінет Міністрів України» і передбачає таке:

Подання про призначення Верховною Радою України на посаду Прем'єр-міністра України Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після надходження такої пропозиції.

Одночасно з письмовою пропозицією до Верховної Ради України подаються інформаційні матеріали щодо кандидатури на посаду Прем'єр-міністра України, зокрема:

- 1) відомості про громадянство;
- 2) відомості про освіту;
- 3) відомості про трудову діяльність і автобіографія;
- 4) довідка органу державної податкової служби про подану за своєю податковою адресою декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію). У декларації про майновий стан і доходи (податковій декларації) зазначаються відомості про доходи та зобов'язання фінансового характеру за рік, що передує року подання;
- 5) відомості про перебування у складі керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;
- 6) відомості про судимість кандидата.

Верховна Рада України розглядає подання Президента України про надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України не пізніше ніж у 5-денний строк з дня внесення такого подання до Верховної Ради України.

Кандидат на посаду Прем'єр-міністра України за пропозицією депутатських фракцій до розгляду питання на пленарному засіданні Верховної Ради України зустрічається з депутатськими фракціями та відповідає на їхні запитання.

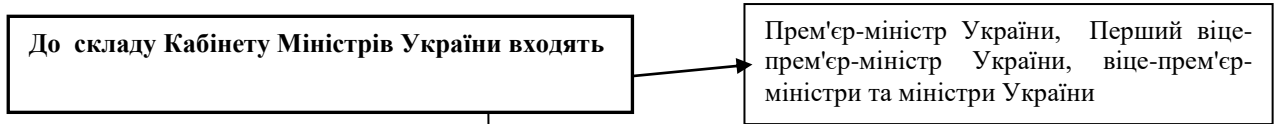
Під час розгляду питання про надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України у пленарному засіданні Верховної Ради України бере участь Президент

Голосування у Верховній Раді України щодо надання згоди на призначення Прем'єр-міністра України проводиться у поіменному режимі. Рішення про надання згоди на призначення Прем'єр-міністра України приймається у формі постанови Верховної Ради України.

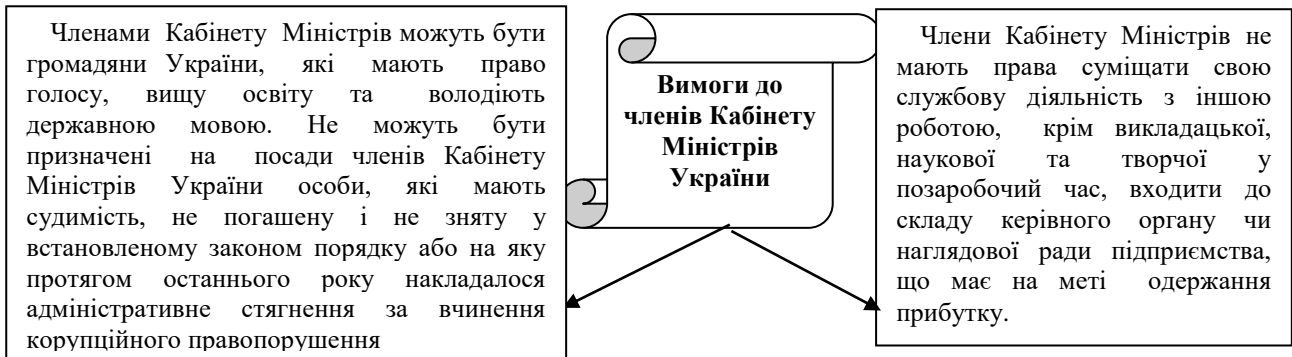
Постанова Верховної Ради України про надання згоди на призначення Прем'єр-міністра України невідкладно направляється Президенту України.

У разі ненадання згоди Верховною Радою України на призначення Прем'єр-міністра України Президент України вносить на розгляд Верховної Ради України подання про надання згоди на призначення на зазначену посаду в установленому порядку.

Особа, призначена Прем'єр-міністром України, набуває повноважень за цією посадою з моменту видання Указу Президента України про призначення цієї особи Прем'єр-міністром України.

Посадовий склад (кількість та перелік посад) новосформованого Кабінету міністрів України визначається Верховною Радою за поданням Прем'єр-міністра України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України.

Повноваження уряду
полягають у розробленні та проведенні національної внутрішньої та зовнішньої політики у сфері державного управління суспільними відносинами.

В демократичних країнах на уряд покладається забезпечення охорони правопорядку, гарантування прав і свобод людини, захист зовнішніх інтересів держави, здійснення економічної, соціальної та інших функцій у сфері державного управління.

Основні повноваження уряду у більшості сучасних держав

- В галузі управління – уряд погоджує, координує та направляє діяльність усіх центральних органів виконавчої влади.
- Зовнішньополітичні повноваження – уряд бере участь у міжнародних переговорах, підписанні міжнародних договорів, що стосуються підвідомчих їм питань, представляє інтереси держави у міжнародних відносинах.
- У законодавчій сфері – у більшості держав (за винятком президентських республік) володіє правом законодавчої ініціативи. У парламентарних монархіях і республіках уряд зазвичай володіє правом скликання надзвичайних сесій і дострокового розпуску парламенту (Нижньої палати).
- Надзвичайні повноваження – у парламентарних державах у випадку внутрішніх або зовнішніх загроз уряд має право оголошення надзвичайного чи воєнного стану, прийняття надзвичайних законів тощо.
- Інші повноваження – здійснює контрольні функції (в тому числі і за парламентом у президентських республіках), складає і забезпечує виконання державного бюджету, розробляє і представляє парламенту проекти законів та ін.

Компетенція Кабінету Міністрів України закріплена, насамперед, у Конституції України, ст. 116 якої передбачає, що Уряд здійснює такі основні повноваження

забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України

вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина

забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки та природокористування

розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку України

забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону

розробляє проект закону про Державний бюджет і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету, подає Верховній Раді України звіт про його виконання

здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності й національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю

організовує та забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи

спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади

утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади

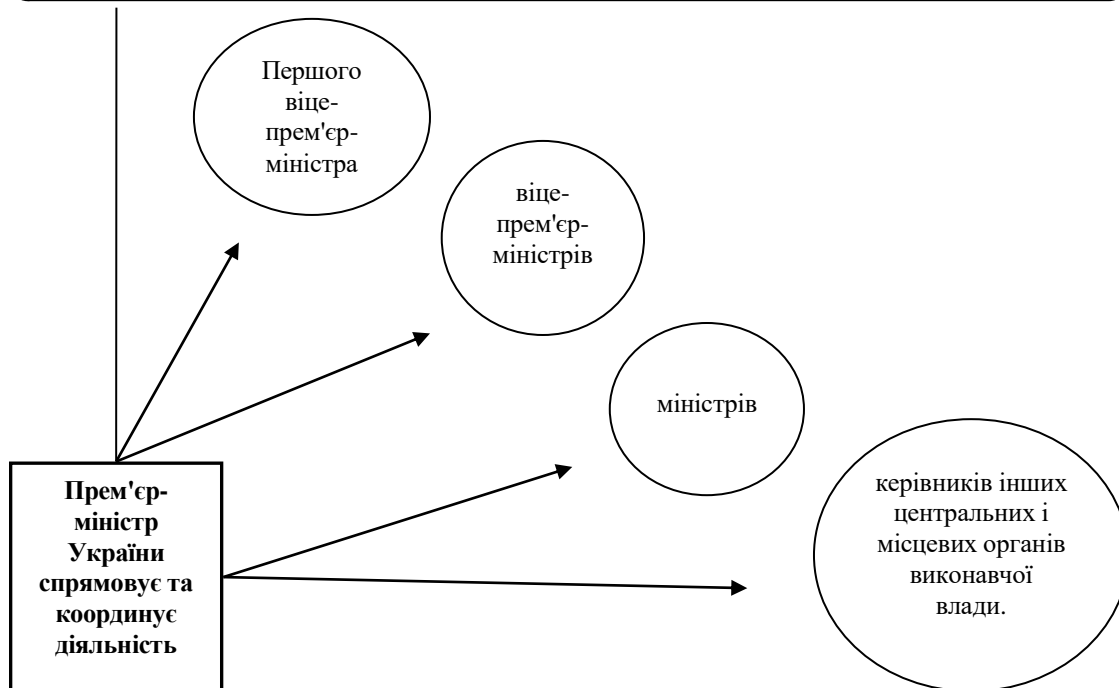
призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України

інші функції, визначені Конституцією та законами України, актами Президента України.

Повноваження Прем'єр-міністра України

- 1) керує роботою Кабінету Міністрів України, спрямовує діяльність Кабінету Міністрів України;
- 2) спрямовує, координує та контролює діяльність членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, дає з цією метою доручення;
- 3) вносить на розгляд Верховної Ради України та на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції про призначення відповідних посадових осіб;
- 4) формує проект порядку денного засідання Кабінету Міністрів України;
- 5) скликає засідання Кабінету Міністрів України та головує на них;
- 6) підписує акти Кабінету Міністрів України, Генеральну угоду;
- 7) скріплює підписом акти Президента України у випадках, передбачених Конституцією;
- 8) представляє Кабінет Міністрів України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами;
- 9) вступає у відносини з урядами іноземних держав, веде переговори і підписує міжнародні договори;
- 10) вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо затвердження голів спільних міжурядових комісій з питань співробітництва, що утворюються на підставі міжнародних договорів, укладених від імені Кабінету Міністрів України;
- 11) надає доручення щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників. Застосовує до них дисциплінарні стягнення; надає доручення щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно керівників місцевих органів виконавчої влади, їх заступників.

Роботою Кабінету Міністрів України керує Прем'єр-міністр України, який спрямовує її на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України, та інших завдань, покладених на Кабінет Міністрів України.

Основною організаційною формою роботи Кабінету Міністрів України є його *засідання*

скликаються Прем'єр-міністром України

вважається повноважним, якщо на ньому присутні більше ніж половина посадового складу Кабінету Міністрів

У разі, якщо міністр не має змоги взяти участь у засіданні Кабінету Міністрів України, з правом дорадчого голосу в засіданні бере участь заступник міністра.

На засіданнях Кабінету Міністрів України головує Прем'єр-міністр України, а в разі його відсутності – Перший віце-прем'єр-міністр України або віце-прем'єр-міністр України згідно з визначеним Кабінетом Міністрів України розподілом повноважень.

Порядок денний засідання Кабінету Міністрів України затверджує Кабінет Міністрів України за пропозицією Прем'єр-міністра України.

Для забезпечення ефективної реалізації повноважень Кабінету Міністрів України, координації дій органів виконавчої влади, попереднього розгляду проектів нормативно-правових актів, проектів концепцій, інших документів, що подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, утворюються урядові комітети.

Секретаріат Кабінету Міністрів України здійснює організаційне, експертно-аналітичне, правове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України. Секретаріатом Кабінету Міністрів України керує Державний секретар Кабінету Міністрів України.

Кабінет Міністрів України для забезпечення здійснення своїх повноважень може утворювати постійні, тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Акти Кабінету Міністрів України

Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і законів України, актів Президента України видає обов'язкові для виконання акти – постанови і розпорядження.

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України приймаються на його засіданнях шляхом голосування більшістю голосів від посадового складу Кабінету Міністрів України. Якщо проект рішення отримав підтримку рівно половини посадового складу Кабінету Міністрів України і за цей проект проголосував Прем'єр-міністр України, рішення вважається прийнятим.

Акти Кабінету Міністрів України нормативного характеру видаються у формі **постанов** Кабінету Міністрів України.

Акти Кабінету Міністрів України з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються у формі **розпоряджень** Кабінету Міністрів України.

Акти Кабінету Міністрів України підписує Прем'єр-міністр України.

Зупинення дії акта Кабінету Міністрів України Президентом України має наслідком зупинення вчинення будь-якими органами, особами дій, спрямованих на виконання зупиненого акта Кабінету Міністрів України, здійснення повноважень, визначених цим актом.

Набрання чинності актами Кабінету Міністрів України

1. Постанови Кабінету Міністрів України, крім постанов, що містять інформацію з обмеженим доступом, набирають чинності з дня їх офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими постановами, але не раніше дня їх опублікування.

У випадках, передбачених законом, постанови Кабінету Міністрів України або їх окремі положення, що містять інформацію з обмеженим доступом, не підлягають опублікуванню і набирають чинності з моменту їх доведення в установленому порядку до виконавців, якщо цими постановами не встановлено пізніший термін набрання ними чинності.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України набирають чинності з моменту їх прийняття, якщо цими розпорядженнями не встановлено пізніший термін набрання ними чинності.

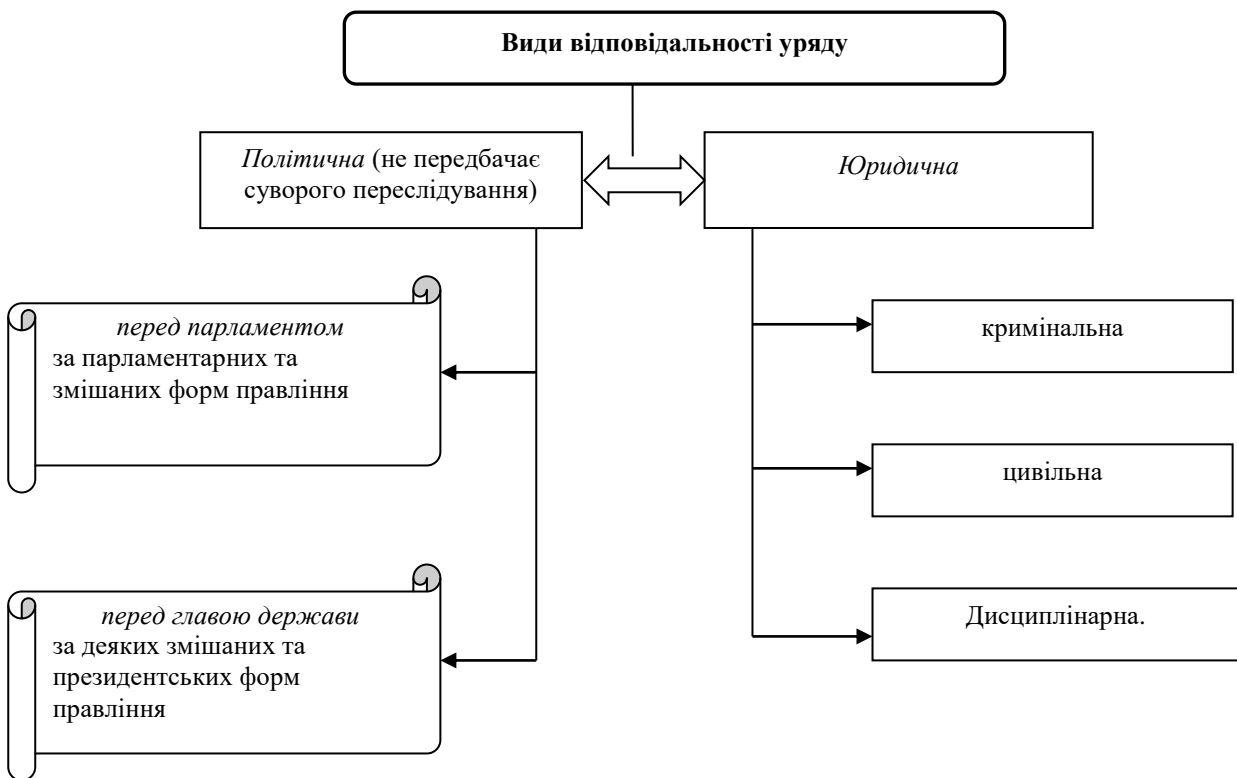
Підстави припинення повноважень уряду

Кабінет Міністрів України складає повноваження перед новообраною Верховною Радою України

відставка Прем'єр-міністра України (добровільна або за рішенням Президента України), що має наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України

смерть Прем'єр-міністра України

прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінетові Міністрів України, що має наслідком відставку уряду. (Питання про відповідальність Кабінету Міністрів України не може розглядатися Верховною Радою України більше ніж один раз протягом чергової сесії, а також протягом року після схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України)

- Відповідальність членів Кабінету Міністрів України**
1. Члени Кабінету Міністрів України несуть солідарну відповідальність за результати діяльності Кабінету Міністрів України як колегіального органу виконавчої влади.
 2. Члени Кабінету Міністрів України особисто несуть відповідальність за стан справ у доручених їм сферах державного управління.
 3. Члени Кабінету Міністрів України за вчинення правопорушень несуть відповідальність відповідно до закону.
 4. Члени Кабінету Міністрів України за вчинення корупційних діянь та порушення вимог сумлінної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави (заборона використання службового становища в особистих цілях, запобігання конфлікту інтересів тощо), можуть бути звільнені в порядку, визначеному законодавством

3. Конституційно-правовий статус центральних органів виконавчої влади

Центральним органом виконавчої влади називають орган, який забезпечує проведення в життя державної політики у відповідній галузі чи сфері на всій території України, здійснює керівництво дорученою йому сферою управління, несе відповідальність за стан її розвитку та безпосередньо підвідомчий Кабінету Міністрів України або за рішенням Президента іншому центральному органу виконавчої влади.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» та Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р, в Україні існують такі види (організаційно-правові форми) центральних органів виконавчої влади:

міністерства

центральні органи виконавчої влади

центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Міністерство – родова назва найважливіших центральних органів виконавчої влади. Міністерство України є *головним (провідним) органом* у системі центральних органів виконавчої влади в забезпеченні провадження державної політики у визначеній сфері діяльності.

Станом на 1 вересня 2018 р. в Україні діють *18 міністерств*:

- Міністерство аграрної політики та продовольства України
- Міністерство внутрішніх справ України
- Міністерство інформаційної політики України
- Міністерство екології та природних ресурсів України
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
- Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України
- Міністерство енергетики та вугільної промисловості України
- Міністерство закордонних справ України
- Міністерство інфраструктури України
- Міністерство культури України
- Міністерство оборони України
- Міністерство освіти і науки України
- Міністерство молоді та спорту України
- Міністерство охорони здоров'я України
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
- Міністерство соціальної політики України
- Міністерство фінансів України
- Міністерство юстиції України.

За характером компетенції міністерства поділяють на

галузеві – такі, що здійснюють керівництво певними галузями (наприклад, культури, юстиції, охорони здоров'я)

міжгалузеві – здійснюють керівництво в кількох суміжних галузях (наприклад, енергетики та вугільної промисловості)

функціональні – керують певними сферами управління (наприклад, фінансів)

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади утворюються, реорганізуються та ліквідуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України

Основні завдання міністерства визначені в ст. 7 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р.

забезпечення нормативно-правового регулювання

визначення пріоритетних напрямів розвитку

інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики

узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України на розгляд Президенту України та Кабінету Міністрів України

забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні

здійснення інших завдань, визначених законами України

Міністерства є самостійними і відповідальними за свою діяльність органами виконавчої влади, вони підпорядковуються лише Кабінету Міністрів України

Міністерство очолює *міністр*, якого за поданням Прем'єр-міністра призначає Президент України

Міністр як член Кабінету Міністрів України особисто відповідає за розроблення і реалізацію державної політики, спрямовує і координує здійснення центральними органами виконавчої влади заходів із питань, віднесених до його відання, приймає рішення щодо розподілу відповідних бюджетних коштів. Не допускається прийняття актів Кабінету Міністрів України та утворення ним органів, внесення проектів законів і актів Президента України з таких питань без погодження з відповідним міністром. Міністр на виконання вимог законодавства в межах наданих повноважень визначає політичні пріоритети і стратегічні напрями роботи міністерства та шляхи досягнення поставлених цілей

Міністр здійснює керівництво дорученими йому сферами діяльності і несе відповідальність перед Президентом і Урядом за стан справ у цих сферах, визначає ступінь відповідальності заступників міністра, керівників підрозділів міністерства.

Перший заступник міністра та заступник міністра (у разі введення такої посади) призначаються на посади за поданням Прем'єр-міністра України та звільняються з посад Президентом України.

Акти Міністерства

Міністерство в межах своїх повноважень на основі актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання

У випадках, передбачених законодавством, рішення міністерства є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, представницькими органами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності та громадянами

Нормативно-правові акти міністерства підлягають державній реєстрації в Міністерстві юстиції України в порядку, встановленому законодавством

Окрім міністерств, до **центрального органів виконавчої влади** відносяться державні служби, агенції, інспекції, держкомісії, фонди тощо

Станом на 1 вересня 2018 р. було сформовано таку систему центрального органів виконавчої влади:
в цілому – 21 державна служба, 14 агенств, 4 інспекції, 7 центрального органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, 3 інші центрального органів виконавчої влади

Служби:

- Державна авіаційна служба України
- Державна архівна служба України
- Державна аудиторська служба України
- Державна казначейська служба України
- Державна міграційна служба України
- Адміністрація Державної прикордонної служби України
- Державна служба України з безпеки на транспорті
- Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів
- Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру
- Державна служба геології та надр України
- Державна служба України з питань праці
- Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції
- Державна служба статистики України
- Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій
- Державна служба фінансового моніторингу України
- Державна служба експортного контролю України
- Державна регуляторна служба України
- Державна фіскальна служба України
- Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України
- Державна служба якості освіти України

Агенства:

- Державне агентство автомобільних доріг України
- Державне агентство водних ресурсів України
- Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України
- Державне агентство з питань електронного урядування України
- Державне агентство лісових ресурсів України
- Державне агентство резерву України
- Державне агентство рибного господарства України
- Державне агентство України з питань кіно
- Державне агентство України з управління зоною відчуження
- Державне космічне агентство України
- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
- Державне агентство інфраструктурних проєктів України
- Національне агентство України з питань державної служби
- Національне агентство з питань запобігання корупції

Інспекції:

- Державна архітектурно-будівельна інспекція України
- Державна екологічна інспекція України
- Державна інспекція ядерного регулювання України
- Державна інспекція енергетичного нагляду України

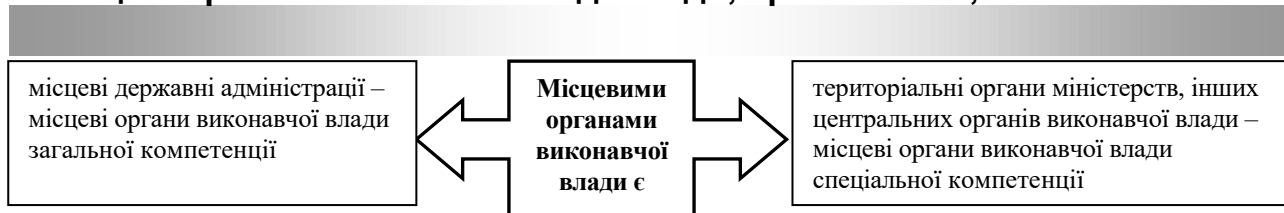
Інші центральні органи виконавчої влади:

- Національна поліція України
- Український інститут національної пам'яті
- Пенсійний фонд України

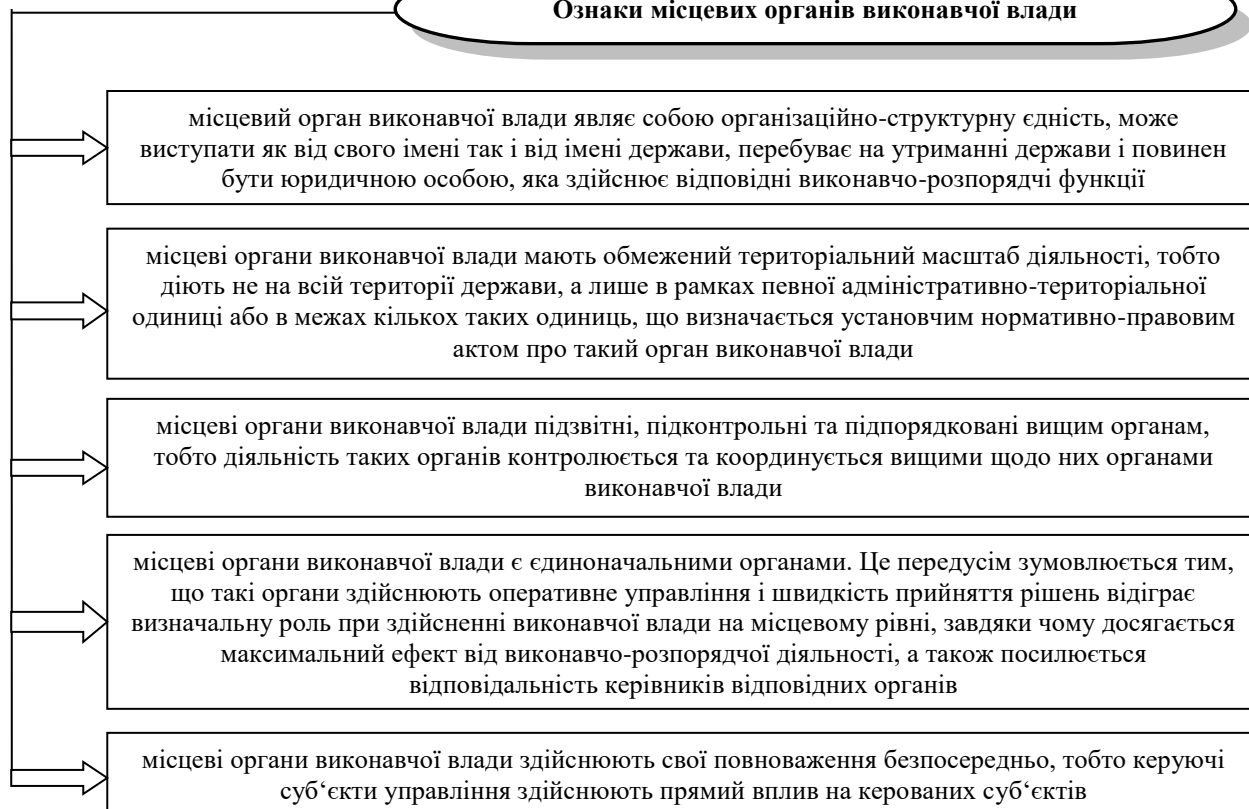
Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом має визначені законодавством України особливі завдання й повноваження, щодо нього може встановлюватися спеціальний порядок утворення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, підзвітності, а також призначення і звільнення керівників та вирішення інших питань. Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом очолює його Голова, якого призначає на посаду Верховна Рада України за поданням Прем'єр-міністра України.

4. Місцеві органи виконавчої влади: види, призначення, повноваження

Ознаки місцевих органів виконавчої влади

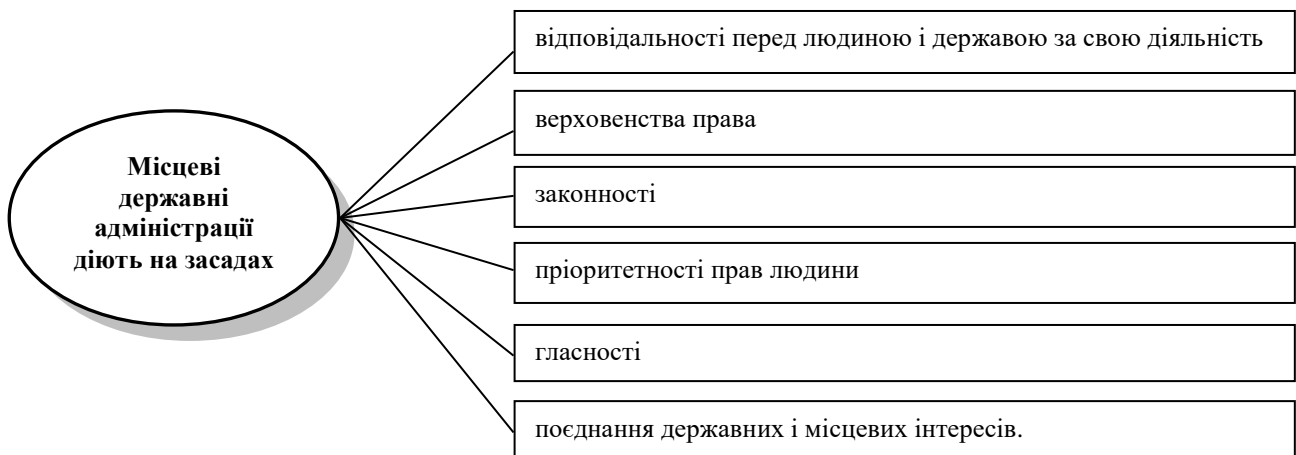
Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року, виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють **місцеві державні адміністрації**

Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою

Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України

Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Кабінетом Міністрів України та підзвітні і підконтрольні йому

Управління, відділи та інші структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій підзвітні та підконтрольні відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади.

Основні завдання місцевих державних адміністрацій

виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня

законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян

виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – програм їх національно-культурного розвитку

підготовка та виконання відповідних бюджетів

звіт про виконання відповідних бюджетів та програм

взаємодія з органами місцевого самоврядування

реалізація інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень

До відання місцевих державних адміністрацій у межах і формах, визначених Конституцією й законами України, належить вирішення питань

- 1) забезпечення законності, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- 2) соціально-економічного розвитку відповідних територій;
- 3) бюджету, фінансів та обліку;
- 4) управління майном, приватизації, сприяння розвитку підприємництва й здійснення державної регуляторної політики;
- 5) промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту і зв'язку;
- 6) науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, сім'ї, жінок, молоді та дітей;
- 7) використання землі, природних ресурсів, охорони довкілля;
- 8) зовнішньоекономічної діяльності;
- 9) оборонної роботи та мобілізаційної підготовки;
- 10) соціального захисту, зайнятості населення, праці і заробітної плати.

Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження місцевого самоврядування, делеговані їм відповідними радами

обласні державні адміністрації в межах своїх повноважень спрямовують діяльність районних державних адміністрацій та здійснюють контроль за їх діяльністю

голови районних державних адміністрацій регулярно інформують про свою діяльність голів обласних державних адміністрацій, щорічно і на вимогу звітують перед ними.

Кабінет Міністрів України в межах, визначених законами України, може передавати місцевим державним адміністраціям окремі повноваження органів виконавчої влади вищого рівня.

Місцеві державні адміністрації очолюють **голови** відповідних **місцевих державних адміністрацій**

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України на строк повноважень Президента України

Кандидатури на посади голів районних державних адміністрацій Кабінету Міністрів України вносяться головами відповідних обласних державних адміністрацій. На кожну посаду вноситься одна кандидатура

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій

очолюють відповідні місцеві державні адміністрації, здійснюють керівництво їх діяльністю, несуть відповідальність за виконання покладених на місцеві державні адміністрації завдань і за здійснення ними своїх повноважень

представляють відповідні місцеві державні адміністрації у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими і релігійними організаціями, підприємствами, установами та організаціями, громадянами й іншими особами як в Україні, так і за її межами

призначають на посади та звільняють з посад своїх заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів відповідно до законодавства

призначають на посади та звільняють із посад керівників апаратів місцевих державних адміністрацій

затверджують положення про апарат місцевої державної адміністрації та положення про її структурні підрозділи

укладають та розривають контракти з керівниками підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління відповідної місцевої державної адміністрації, або уповноважують на це своїх заступників

погоджують у встановленому порядку призначення на посади та звільнення з посад керівників не підпорядкованих підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління органів виконавчої влади вищого рівня, крім керівників установ, підприємств і організацій Збройних Сил та інших військових формувань України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції

у межах затверджених бюджетів виступають розпорядниками коштів відповідних державних адміністрацій, використовуючи їх лише за цільовим призначенням

регулярно інформують населення про стан виконання повноважень, покладених на місцеву державну адміністрацію

утворюють для сприяння здійсненню повноважень місцевих державних адміністрацій консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, служби і комісії, члени яких виконують свої функції на громадських засадах, а також визначають їх завдання, функції та персональний склад

здійснюють інші функції, передбачені Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади вищого рівня

**Повноваження голів місцевих державних адміністрацій
припиняються Президентом України у разі**

- 1) порушення ними Конституції України і законів України;
- 2) втрати громадянства, виявлення факту подвійного громадянства;
- 3) визнання судом недієздатним;
- 4) виїзду на проживання в іншу країну;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду;
- 6) порушення вимог несумісності;
- 7) смерті;
- 8) висловлення недовіри двома третинами від складу відповідної ради;
- 9) подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням.

**Повноваження голів місцевих державних адміністрацій можуть бути припинені
Президентом України у разі**

- 1) прийняття відставки голови відповідної обласної державної адміністрації;
- 2) подання Прем'єр-міністра України;
- 3) висловлення недовіри простою більшістю голосів від складу відповідної ради;
- 4) з ініціативи Президента України.
- 5) з інших підстав, передбачених законами України.

Склад місцевих державних адміністрацій формують *голови* місцевих державних адміністрацій.
Вони ж формують структуру МДА.

Перший заступник та заступники голови обласної державної адміністрації призначаються на посаду та звільняються з посади головою обласної державної адміністрації за погодженням із Кабінетом Міністрів України

Перший заступник та заступники голови районної державної адміністрації призначаються на посаду та звільняються з посади головою районної державної адміністрації за погодженням з головою обласної державної адміністрації

Перші заступники та заступники голів місцевих державних адміністрацій заявляють про припинення своїх повноважень новопризначеним головам місцевих державних адміністрацій у день їх призначення

Керівники управлінь, відділів і інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду та звільняються з посади головами відповідних державних адміністрацій за погодженням з органами виконавчої влади вищого рівня

Вимоги до посадових осіб місцевих державних адміністрацій

На посади в місцеві державні адміністрації призначаються громадяни України.

Голови місцевих державних адміністрацій, їхні заступники, керівники управлінь, відділів, інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій не можуть бути народними депутатами України або суміщати свою службову діяльність з іншою, в тому числі на громадських засадах, крім викладацької, наукової та творчої діяльності у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства чи іншої організації, що має на меті одержання прибутку.

Не можуть бути призначені на посади в місцеві державні адміністрації особи, які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Центральні органи виконавчої влади можуть мати свої *територіальні органи*, що утворюються, реорганізуються і ліквідовуються в порядку, встановленому законодавством.

Керівників територіальних органів міністерства призначає на посади та звільняє з посад у встановленому порядку міністр, іншого центрального органу виконавчої влади – керівник цього органу.

Координують діяльність територіальних органів міністерств і інших центральних органів виконавчої влади та сприяють їм у виконанні покладених на ці органи завдань голови відповідних місцевих державних адміністрацій.

При цьому з питань здійснення повноважень місцевих державних адміністрацій керівники територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади *підзвітні й підконтрольні* головам відповідних місцевих державних адміністрацій.

Акти місцевих державних адміністрацій

На виконання Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, власних і делегованих повноважень голова місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає **розпорядження**, а керівники структурних підрозділів – **накази**.

Розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, прийняті в межах їх компетенції, є обов'язковими для виконання на відповідній території всіма органами, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами і громадянами.

Акти місцевих державних адміністрацій ненормативного характеру, прийняті в межах їх повноважень, набирають чинності з моменту їх прийняття, якщо самими актами не встановлено пізніший термін введення їх у дію. Ці акти доводяться до їх виконавців, а за потреби – оприлюднюються.

Нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій підлягають державній реєстрації у відповідних органах юстиції в установленому органом порядку і набирають чинності з моменту їх реєстрації, якщо самими актами не встановлено пізніший термін введення їх у дію.

Нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій, які стосуються прав та обов'язків громадян або мають загальний характер, підлягають оприлюдненню і набирають чинності з моменту їх оприлюднення, якщо самими актами не встановлено пізніший термін введення їх у дію.

Рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать законодавству України, можуть бути скасовані Президентом або головою державної адміністрації вищого рівня.

Тема 12. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ
СУДОВОЇ СИСТЕМИ ТА ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

1. Конституційні засади правосуддя в Україні

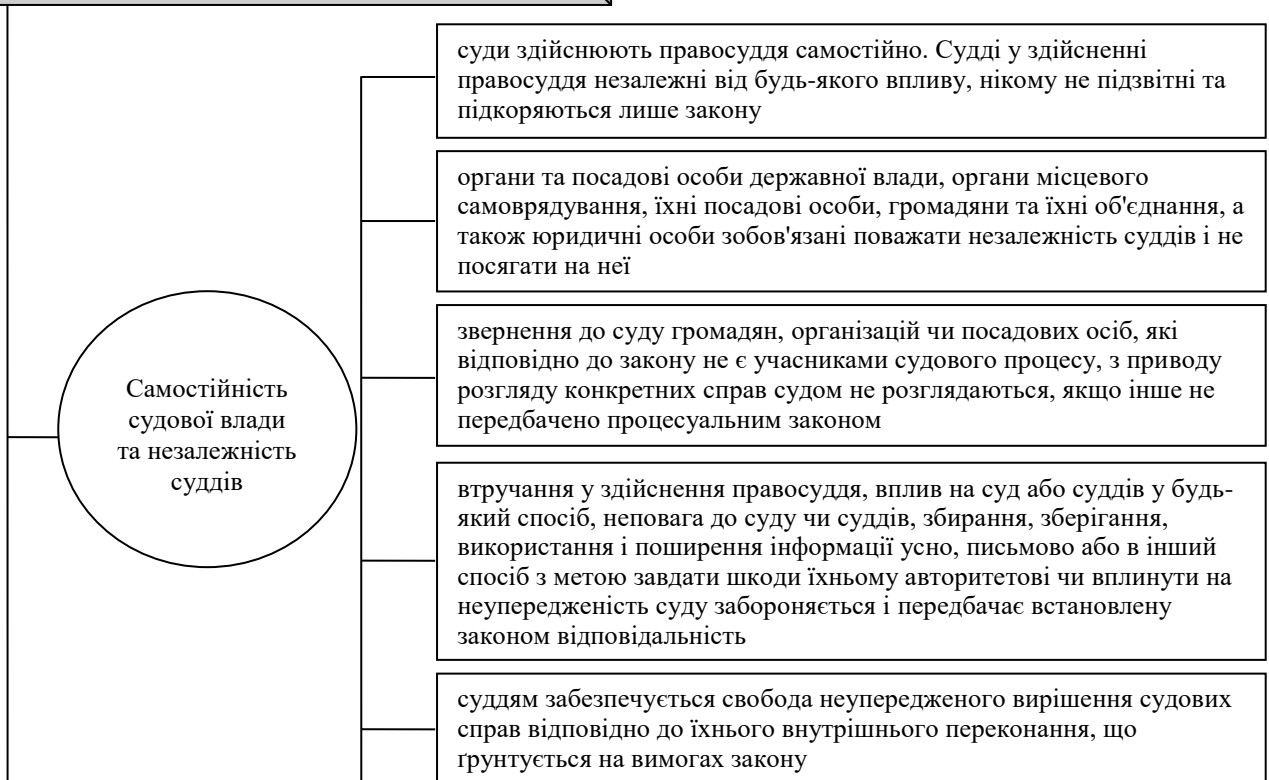
У системі поділу державної влади однією з її гілок, згідно зі ст. 6 Конституції України, є **судова влада**.

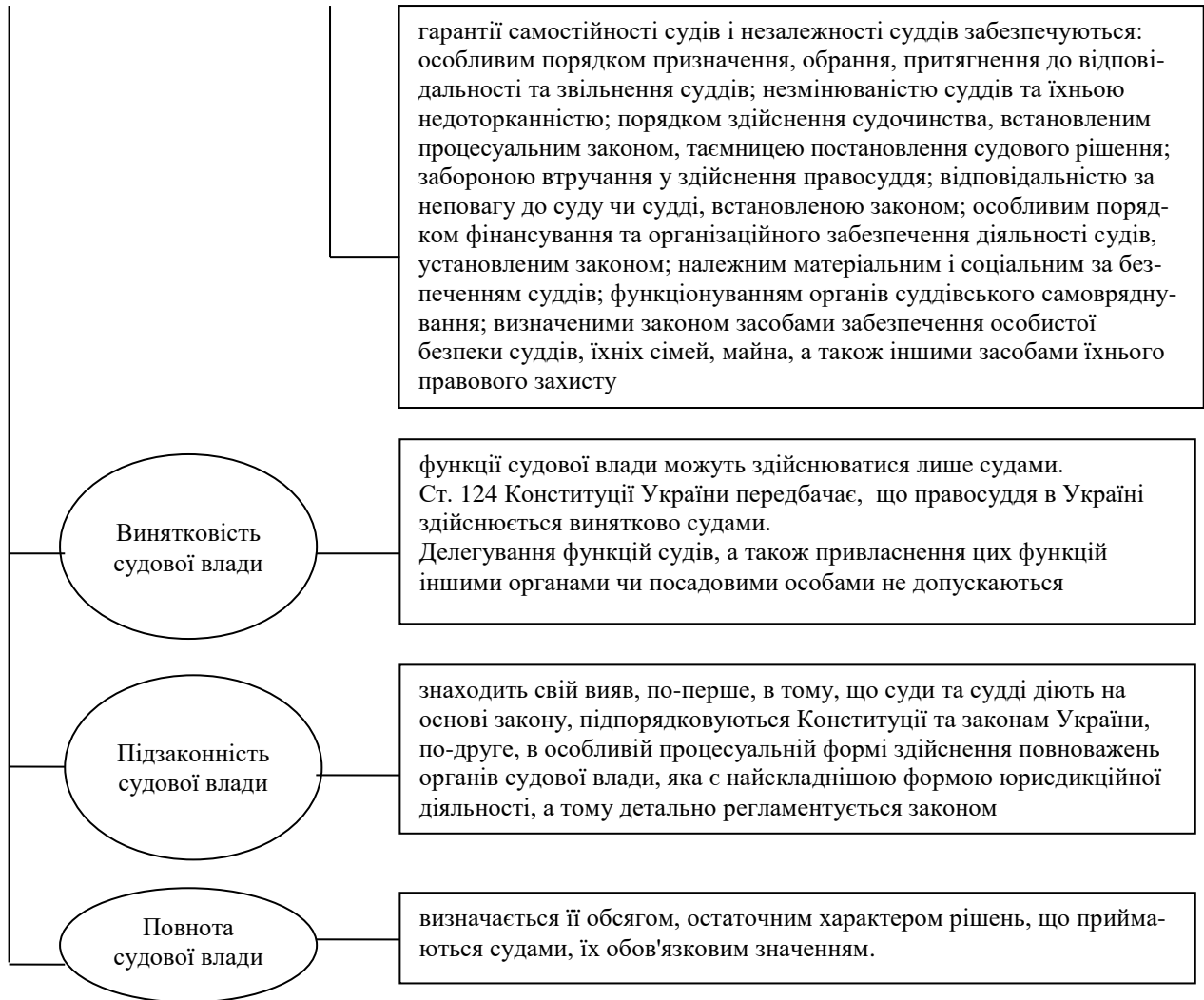

Судова влада реалізується здійсненням правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства

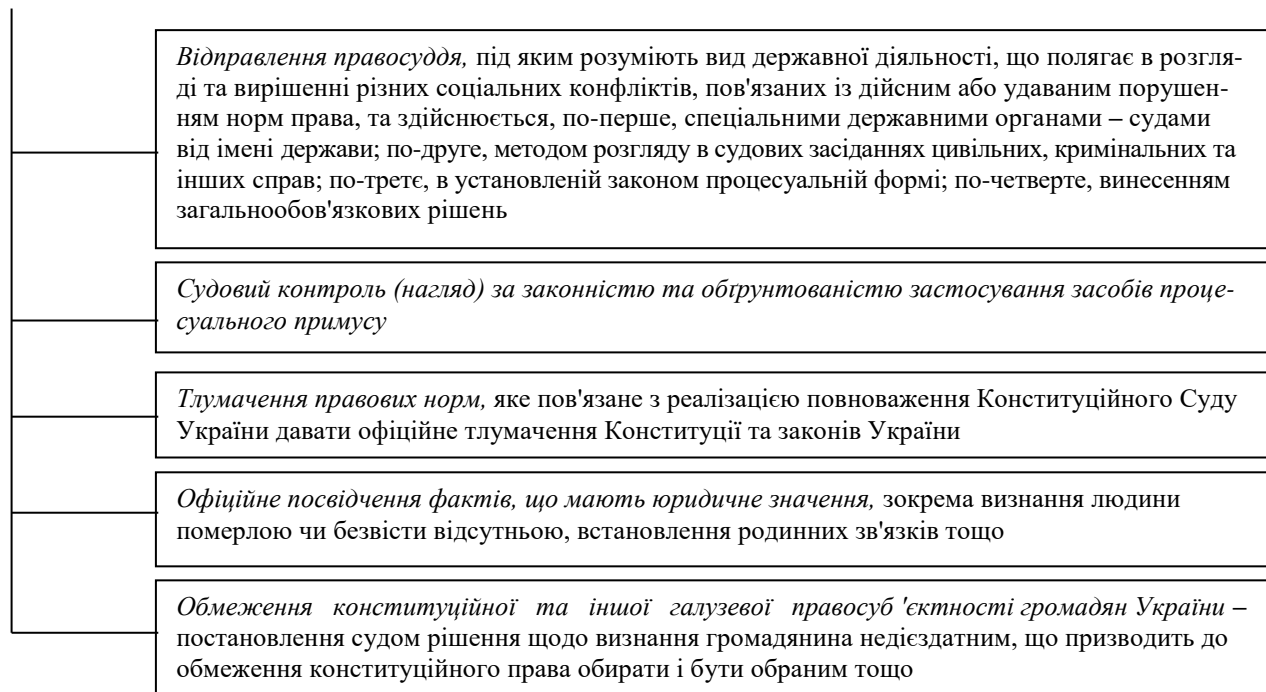
Правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, основні вимоги щодо формування корпусу професійних суддів, систему й порядок здійснення суддівського самоврядування, а також загальний порядок забезпечення діяльності судів визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02. 06. 2016 р.

Специфічні риси судової влади

Функції судової влади

Правосуддя, згідно з Конституцією України (ч. 1 ст. 127), здійснюють судді та, у визначених законом випадках, за участю присяжних

Суддями є громадяни, які, відповідно до Конституції України, призначені суддями та обіймають штатну суддівську посаду в одному з судів, передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів»

Судді, як зазначено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», є посадовими особами судової влади, які, відповідно до Конституції України, наділені повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в Конституційному Суді України та судах загальної юрисдикції

Згідно з Конституцією (ч. 3 ст. 127), суддями можуть бути громадяни України, не молодші 30 років та не старші 65 років, які мають вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як 5 років, є компетентними, добросовісними та володіють державною мовою

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом.

Призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом, крім випадків, визначених законом.

Не можуть бути призначені на посаду судді громадяни

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді;
- 3) які мають не зняту чи не погашену судимість;
- 4) щодо яких застосовується заборона обіймати відповідну посаду;
- 5) яких було раніше звільнено з посади судді за результатами кваліфікаційного оцінювання;
- 6) яких було раніше звільнено з посади судді за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, порушення вимог щодо несумісності, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна або у зв'язку із набранням законної сили обвинувальним вироком щодо такої особи, крім випадків визнання в судовому порядку протиправним рішення про звільнення з цих підстав або скасування обвинувального вироку суду.

Судді не можуть належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

Суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Особи, які є власниками акцій або володіють іншими корпоративними правами чи мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті отримання прибутку, зобов'язані передати такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними або іншими правами, або щодо реалізації прав, які з них виникають) на час перебування на посаді судді. Суддя може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є.

Судді, обрані безстроково, перебувають на посаді судді до досягнення ними 65 років. До закінчення цього строку вони можуть бути звільнені з посади лише з підстав, зазначених у ч. 5 ст. 126 Конституції України, а саме в разі

порушення суддею присяги

визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим

порушення суддею вимог щодо несумісності

подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням

порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна

припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави

набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним

неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я

у разі його смерті

набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину

незгоди на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду

вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді.

Недоторканність суддів означає

Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Судді може бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення лише Генеральним прокурором або його заступником

Суддя може бути тимчасово відсторонений від здійснення правосуддя на строк не більше двох місяців у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом. Рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя ухвалюється Вищою радою правосуддя.

Кримінальне провадження щодо обвинувачення судді у вчиненні кримінального правопорушення, а також прийняття рішення про проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, застосування запобіжних заходів не може здійснюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді.

Основними засадами судочинства є

- 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 2) забезпечення доведеності вини;
- 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором;
- 5) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) розумні строки розгляду справи судом;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення;
- 9) обов'язковість судового рішення.

Судова система України

Судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Організація системи судів загальної юрисдикції характеризується такими **основними ознаками**

єдністю системи судів загальної юрисдикції, тобто єдністю принципів організації та діяльності, єдиним правовим статусом суддів

побудовою судової системи за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності

стабільністю судової системи.

Верховний Суд				
Касаційний цивільний суд	Касаційний кримінальний суд	Касаційний адміністративний суд	Касаційний господарський суд	Велика Палата Верховного Суду
Вищий суд з питань інтелектуальної власності		Вищий антикорупційний суд		
Апеляційні суди в апеляційних округах		Апеляційні адміністративні суди в апеляційних округах	Апеляційні господарські суди в апеляційних округах	
Апеляційні скарги		Апеляційні скарги	Апеляційні скарги	
Місцевий загальний суд		Місцеві адміністративні суди	Місцеві господарські суди	
Округи		Округи	Округи	

Суди утворюються Суд утворюється і ліквідується законом. Проект закону про утворення чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Місцеві суди – це місцеві загальні суди, а також місцеві господарські та місцеві адміністративні суди. Вони є основною ланкою судової системи, оскільки розглядають переважну більшість справ, цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних. Місцеві суди є судами I інстанції, тобто вони розглядають і вирішують справу по суті

Апеляційні суди є судами апеляційної інстанції, тобто переглядають рішення, вироки, постанови та ухвали місцевих судів, що не набрали законної сили, а також розглядають окремі категорії справ, віднесених до їх компетенції процесуальним законодавством по I інстанції. (Наприклад, кримінальні справи проти основ національної безпеки України, про злочини, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі; у цивільному судочинстві це, наприклад, справи, де однією зі сторін може бути місцевий суд)

Суддею апеляційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) вище визначеної, щонайменше сім років.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності

Вищі спеціалізовані суди України

Вищий антикорупційний суд (Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р.)

Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом

У межах своїх повноважень Верховний Суд:

- 1) здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, - як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;
- 3) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою;
- 4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;
- 5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;
- 6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій;
- 7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

До складу Верховного Суду України входять

судді які працюють у чотирьох судових палатах відповідно до кожної спеціалізованої юрисдикції (цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної)

Суддею Верховного Суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше десяти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше десять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно вище визначеної, щонайменше десять років.

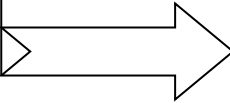
Верховний Суд очолює Голова Верховного Суду, якого обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду

Вища рада правосуддя

діє згідно зі ст. 131 Конституції України, а правові основи її організації та діяльності визначено в Законі України «Про Вищу раду юстиції» від 21 грудня 2016 р.

Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Повноваження Вищої ради правосуддя

-
- 1) вносить подання про призначення судді на посаду;
 - 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;
 - 3) розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;
 - 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
 - 5) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою;
 - 6) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
 - 7) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів;
 - 8) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого;
 - 9) здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України.

Склад Вищої ради правосуддя

Відповідно до Конституції України, Вища рада правосуддя складається з 21 члена

Десятьох членів Вищої ради правосуддя обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох - призначає Президент України, двох - обирає Верховна Рада України, двох - обирає з'їзд адвокатів України, двох - обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох - обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Голова Верховного Суду входить до складу Вищої ради правосуддя за посадою.

Член Вищої ради правосуддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої.

На посаду члена Вищої ради правосуддя може бути обраний (призначений) громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, належить до правничої професії та відповідає критерію політичної нейтральності.

Вища рада правосуддя набуває повноважень за умови обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти її членів, серед яких більшість становлять судді.

Строк повноважень обраних (призначених) членів Вищої ради правосуддя становить чотири роки. Одна й та ж особа не може обіймати посаду члена Вищої ради правосуддя два строки поспіль

2. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Історичні етапи становлення Конституційного Суду як органу конституційного контролю в Україні

За часів радянської доби Конституцією УРСР 1978 року було передбачений існування Комітету конституційного нагляду. Проте робота цього органу була неефективною, оскільки він існував як «додаток» до з'їзду народних депутатів УРСР, а після змін республіканської Конституції (1989 р.) взагалі не був сформований.

Після змін Конституції 1990 року було передбачено формування нового органу правового захисту Конституції — Конституційного Суду УРСР. Члени суду мали обиратися Верховною Радою УРСР, але цей орган так і не був сформований.

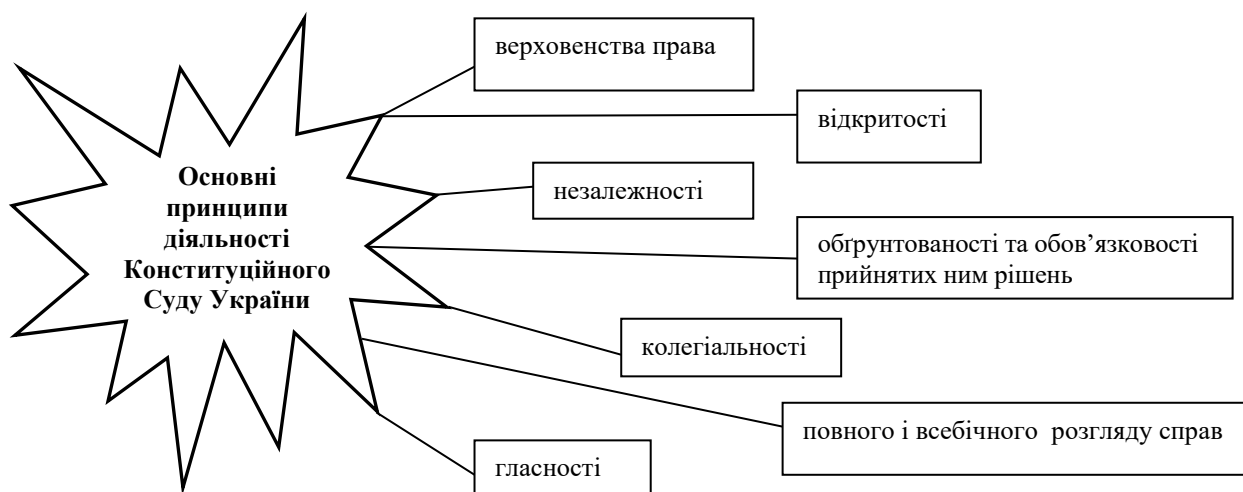
Після здобуття Україною незалежності, 3 червня 1992 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Конституційний Суд України», що визначав порядок формування та функції цього органу. У період 1992 – 1996 років робота суду була малоефективною: Верховна Рада призначила лише Голову Конституційного Суду (Леоніда Юзькова), спроби обрати заступника Голови та решту суддів виявились безрезультатними. Тому в цей період охорону Конституції здійснювали Президент та Верховна Рада України.

Ухваленням чинної Конституції (28 червня 1996 р.), а також Закону України «Про Конституційний Суд України» (16 жовтня 1996 р.) було чітко визначено систему захисту конституції та початок реальної діяльності Конституційного Суду.

Ухвалення 2 червня 2016 р. конституційної судової реформи і, відповідно, прийняття 13 липня 2017 р. нового Закону України «Про Конституційний Суд України».

Склад Конституційного Суду України

Конституційний Суд України складається з 18 суддів Конституційного Суду України

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають за результатами конкурсного відбору по 6 суддів Конституційного Суду України. Суддя Конституційного Суду України призначається строком на 9 років без права бути призначеним

Верховна Рада України призначає суддів Конституційного Суду України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів

Пропозиції щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України вносить Голова Верховної Ради України, а також може вносити не менш як 1/4 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України; при цьому депутат має право поставити підпис під пропозицією про висунення лише однієї кандидатури, і ці підписи депутатів не відкликаються. Відповідний Комітет Верховної Ради України подає Верховній Раді свої висновки щодо кожної кандидатури на посаду судді Конституційного Суду України, внесеної у встановленому порядку

Призначеними на посади суддів Конституційного Суду України вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів депутатів, але більше половини голосів депутатів від конституційного складу Верховної Ради України. Якщо кілька кандидатів набрали однакову кількість голосів і після їх призначення було б перевищено необхідне для призначення число суддів, щодо цих кандидатів проводиться повторне голосування

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Верховною Радою України, Верховна Рада України призначає іншу особу на цю посаду

З'їзд суддів України за результатами конкурсного відбору відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів З'їзду включає кандидатури на посаду судді Конституційного Суду до бюлетеня для таємного голосування.

Якщо за результатами голосування суддя Конституційного Суду не призначений, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами

З'їзд призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив З'їзд

обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів

**Голова
Конституційного
Суду України**

Головою Конституційного Суду України вважається обраний кандидат, за якого проголосувало більше половини конституційного складу суддів Конституційного Суду України.

Якщо запропоновано не більше двох кандидатів і Голову Суду не було обрано, проводяться нові вибори. Якщо запропоновано більше двох кандидатів і жодного з них не було обрано, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які одержали найбільшу кількість голосів. Якщо при повторному голосуванні Голову Суду не було обрано, проводяться нові вибори.

Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг 40 років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 15 років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності.

Вимоги до судді Конституційного Суду України

Судді Конституційного Суду України не можуть належати до політичних партій та профспілок, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

Гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України

Судді Конституційного Суду України при здійсненні своїх повноважень є незалежними і підкоряються лише Конституції України та керуються законами України

Суддя Конституційного Суду України не може бути затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом за винятком затримання Судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Судді Конституційного Суду України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України, за винятком вчинення ним злочину чи дисциплінарного проступку

Судді Конституційного Суду України одержують заробітну плату та користуються іншими видами матеріального забезпечення, встановленими законами. Посадовий оклад судді Конституційного Суду встановлюється у розмірі посадового окладу судді Верховного Суду.

Суддя Конституційного Суду у відставці отримує щомісячне довічне грошове утримання у розмірі 50 відсотків винагороди судді Конституційного Суду. За суддею, який вийшов у відставку, зберігається звання судді Конституційного Суду

Суддя Конституційного Суду має двох наукових консультантів і помічника

Суддя Конституційного Суду України припиняє свої повноваження, у разі

- 1) закінчення строку його повноважень;
- 2) досягнення ним сімдесяти років;
- 3) припинення громадянства України або набуття ним громадянства іншої держави, що встановлено в порядку, визначеному законом;
- 4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину;
- 6) смерті.

Підставами для звільнення судді Конституційного Суду з посади є:

- 1) неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я, що підтверджується медичним висновком, який надає медична комісія, створена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, за зверненням Голови Суду;
 - 2) порушення ним вимог щодо несумісності;
 - 3) вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Конституційного Суду або виявило його невідповідність займаній посаді;
 - 4) подання ним заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.
- Рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду Суд ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу.

**Повноваження
Конституційного Суду
України**

- 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційне тлумачення Конституції України;
- 3) надання висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 4) надання висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- 5) надання висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту;
- 6) надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам [статей 157](#) і [158](#) Конституції України;
- 7) надання висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;
- 8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України;

Форми звернення до Конституційного Суду України

Конституційним поданням є подане до Суду письмове клопотання щодо:

- 1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;
- 2) офіційного тлумачення Конституції України.

Суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Конституційним зверненням є подане до Суду письмове клопотання про надання висновку щодо:

- 1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;
- 2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту;
- 4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам [статей 157](#) і [158](#) Конституції України;
- 5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;
- 6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

Суб'єктами права на конституційне звернення є Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України.

Конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України.

3. Конституційно-правовий статус прокуратури

Правовою основою діяльності прокуратури в Україні є ст. 131¹ Конституції України та Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р.

Прокуратура становить єдину систему, яка здійснює функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави

В основу побудови та функціонування системи органів прокуратури покладено такі засади

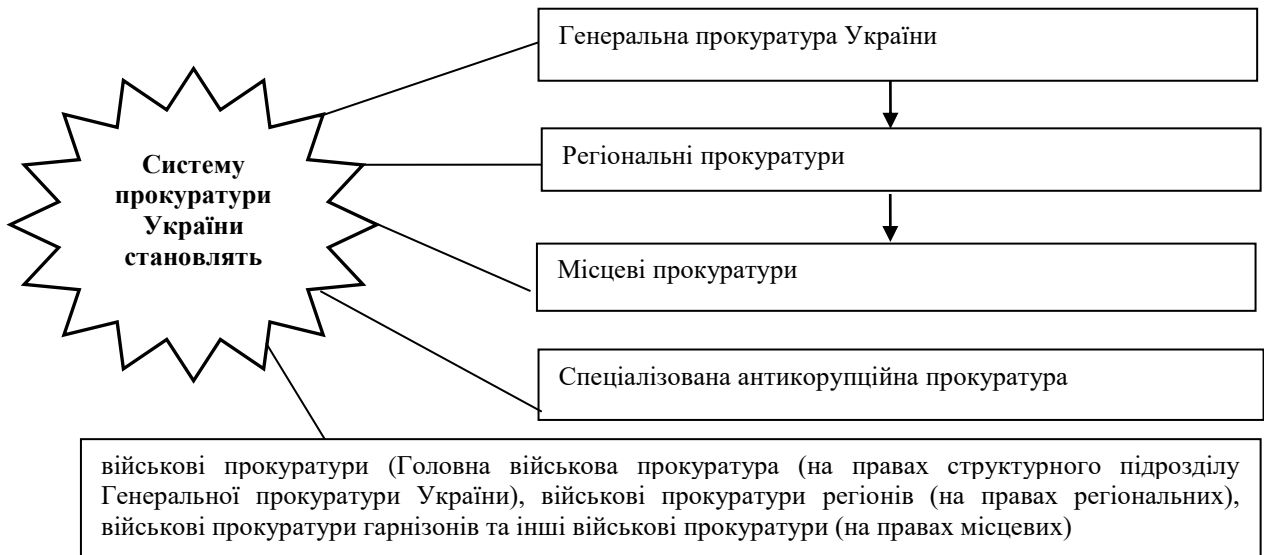
- 1) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;
- 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- 3) територіальності;
- 4) презумпції невинуватості;
- 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків;
- 6) політичної нейтральності прокуратури;
- 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади;
- 8) поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом;
- 9) прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання;
- 10) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки.

Функції прокуратури України

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Єдність системи прокуратури України забезпечується

- 1) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;
- 2) єдиним статусом прокурорів;
- 3) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;
- 4) фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України;
- 5) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

Генеральний прокурор України є найвищою посадовою особою в системі органів прокуратури, він **призначається** на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради Президентом України.

Строк повноважень Генерального прокурора України – 6 років.
Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

Генеральний прокурор України звільняється Президентом України за згодою Верховної Ради з посади у разі

- у зв'язку з поданням заяви про дострокове припинення повноважень на адміністративній посаді за власним бажанням;
- на підставі подання Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів або Вищої ради правосуддя.

Повноваження Генерального прокурора припиняються в разі:

- висловлення Верховною Радою України недовіри Генеральному прокурору, що має наслідком його відставку з цієї адміністративної посади;
- закінчення строку перебування на посаді Генерального прокурора.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура

Призначення прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за результатами відкритого конкурсу, який проводить конкурсна комісія у складі керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та визначених ним і Генеральним прокурором осіб.

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління Національного антикорупційного бюро України.

Повноваження Генерального прокурора

представляє прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями, а також прокуратурами інших держав та міжнародними організаціями;

організовує діяльність органів прокуратури України, у тому числі визначає межі повноважень Генеральної прокуратури України, регіональної та місцевих прокуратур в частині виконання конституційних функцій;

призначає прокурорів на адміністративні посади та звільняє їх з адміністративних посад

на підставі рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів приймає рішення про застосування до прокурора Генеральної прокуратури України, прокурора регіональної чи місцевих прокуратур дисциплінарного стягнення або щодо неможливості подальшого перебування їх на посаді прокурора;

призначає на посади та звільняє з посад прокурорів Генеральної прокуратури України

у десятиденний строк із дня вивільнення посади повідомляє Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади у Генеральній прокуратурі України;

здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступниками Генерального прокурора;

затверджує акти з питань щодо внутрішньої організації діяльності органів прокуратури;

забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Генеральної прокуратури України;

затверджує загальні методичні рекомендації для прокурорів з метою забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час здійснення прокурорської діяльності;

за поданням Генеральної інспекції направляє матеріали до Державного бюро розслідувань;

виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Генеральний прокурор видає накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень, у межах своїх повноважень

Закон України «Про прокуратуру» передбачає відповідні **вимоги до працівників прокуратури**, зокрема

1) Прокурором місцевої прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою.

2) Прокурором регіональної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має стаж роботи в галузі права не менше трьох років.

3) Прокурором Генеральної прокуратури України може бути призначений громадянин України, який має стаж роботи в галузі права не менше п'яти років. Ці вимоги не поширюються на прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

4) Військовими прокурорами призначаються громадяни з числа офіцерів, які проходять військову службу або перебувають у запасі і мають вищу юридичну освіту, за умови укладення ними контракту про проходження служби осіб офіцерського складу у військовій прокуратурі. В окремих випадках за наказом Генерального прокурора на посади прокурорів та слідчих військової прокуратури можуть бути призначені особи, які не є військовослужбовцями і не перебувають у запасі та відповідають вимогам

5) Прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою.

6) Не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:
1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
2) має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;
3) має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення

Добір кандидатів на посаду прокурора місцевої прокуратури

Добір кандидатів на посаду прокурора здійснюється на конкурсних засадах із числа осіб, які відповідають вимогам закону, за результатами кваліфікаційного іспиту. Кваліфікаційний іспит проводиться з метою перевірки рівня теоретичних знань у галузі права, європейських стандартів у галузі захисту прав людини, володіння державною мовою, аналітичних здібностей кандидатів та практичних навичок і складається з анонімного тестування та практичного завдання.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів організує спеціальну перевірку кандидатів на посаду прокурора, які успішно склали кваліфікаційний іспит.

Кандидат на посаду прокурора проходить протягом одного року спеціальну підготовку у Національній академії прокуратури України з метою отримання знань та навичок практичної діяльності на посаді прокурора, складання процесуальних документів, вивчення правил прокурорської етики.

Керівник прокуратури за наслідками спеціальної перевірки, передбаченої антикорупційним законодавством, своїм наказом призначає кандидата на посаду прокурора не пізніше 30 днів з дня отримання подання Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

4. Конституційно-правовий статус адвокатури

Адвокатура України - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури

Конституційна основа діяльності адвокатури в Україні

Конституція України (ст. 59) проголошує, що “Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.”.

Ч. 4 ст. 29 передбачає право заарештованого чи затриманого користуватися правничою допомогою захисника.

Стаття 63 гарантує підозрюваному, обвинуваченому та підсудному право на захист.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (Ст. 131²).

Права і свободи, передбачені ст. 29, 59, 63, не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 64 Конституції).

Адвокатура
України
здійснює свою
діяльність на
принципах

- верховенства закону
- законності
- незалежності
- уникнення конфлікту інтересів
- конфіденційності.

Вимоги до кандидата в адвокати:

Адвокатом може бути особа, яка має повну вищу юридичну освіту

стаж роботи у галузі права не менше двох років,

володіє державною мовою,

склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування

одержала в Україні свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю,

прийняла Присягу адвоката України такого змісту: “Я, (ім’я та прізвище), урочисто присягаю у своїй адвокатській діяльності дотримуватися принципів верховенства права, законності, незалежності та конфіденційності, правил адвокатської етики, чесно і сумлінно забезпечувати право на захист та надавати правову допомогу відповідно до [Конституції України](#) і законів України, з високою відповідальністю виконувати покладені на мене обов’язки, бути вірним присязі”.

Адвокат не може працювати в суді, прокуратурі, нотаріаті, органах внутрішніх справ, служби безпеки, державного управління, займатися судово-експертною діяльністю

Адвокатом не може бути особа, яка: 1) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі; 2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; 3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, - протягом двох років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю; 4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, - протягом трьох років з дня такого звільнення.

Відповідно до завдань адвокатури, при здійсненні професійної діяльності адвокат має право:

звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);

представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;

складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;

бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;

застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;

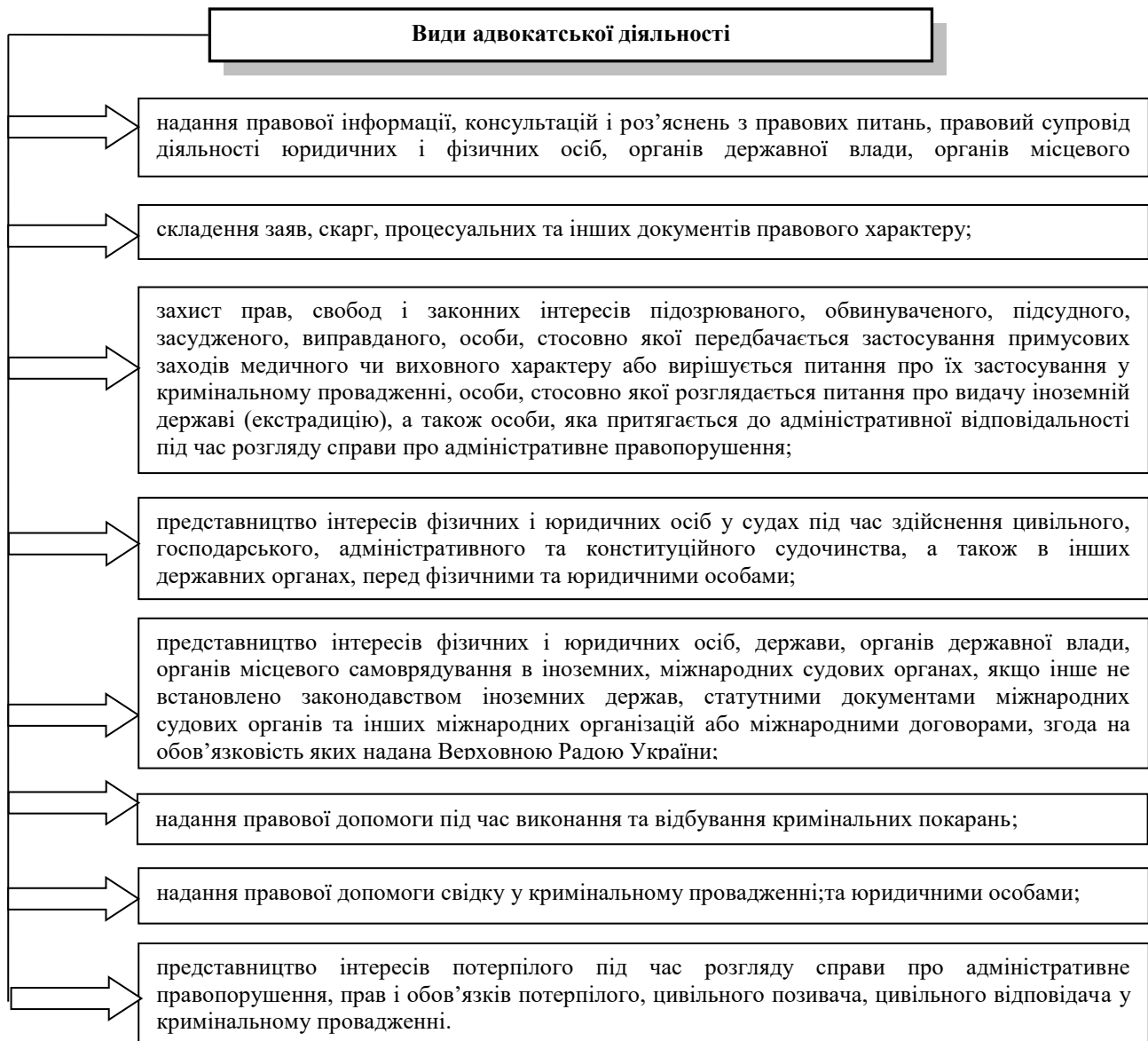
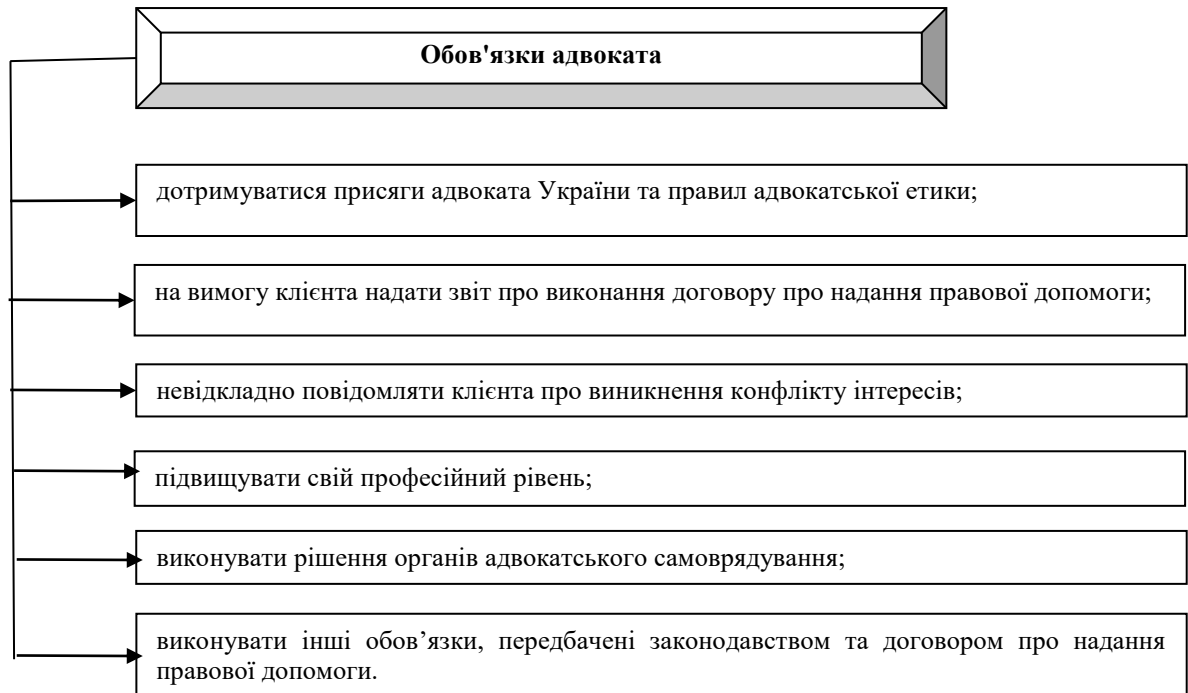
посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів;

одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань;

доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону

ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

користуватися іншими правами, передбаченими законодавством.

Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути:

договір про надання правової допомоги;

довіреність;

ордер;

доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

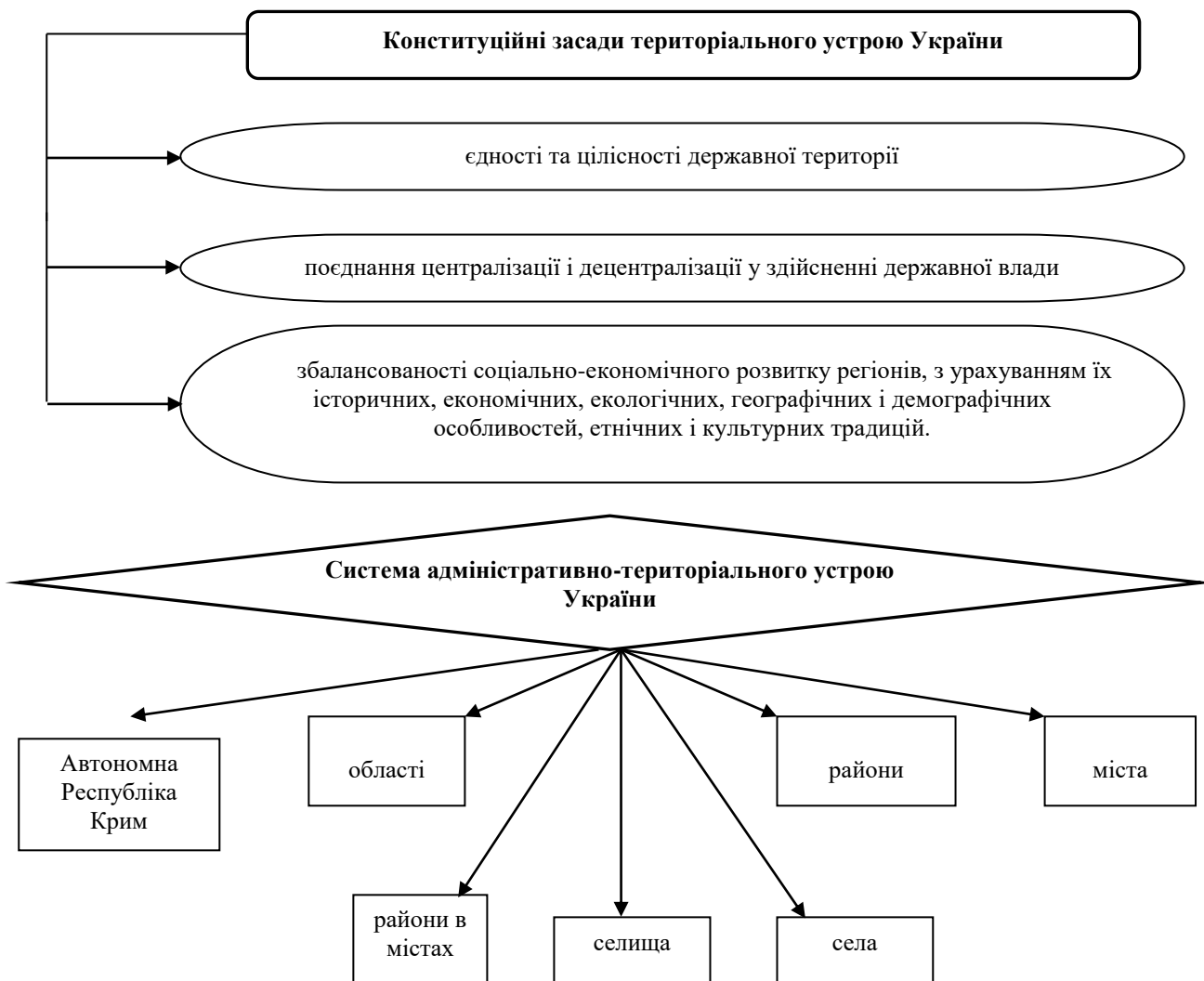
Гарантії адвокатської діяльності

- 1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;
- 2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;
- 3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;
- 4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;
- 5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;
- 6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;
- 7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;
- 8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;
- 9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;
- 10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;
- 11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;
- 12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;
- 13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;
- 14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;
- 15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;
- 16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;
- 17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

1. Адміністративно-територіальний устрій як просторова основа утворення і діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

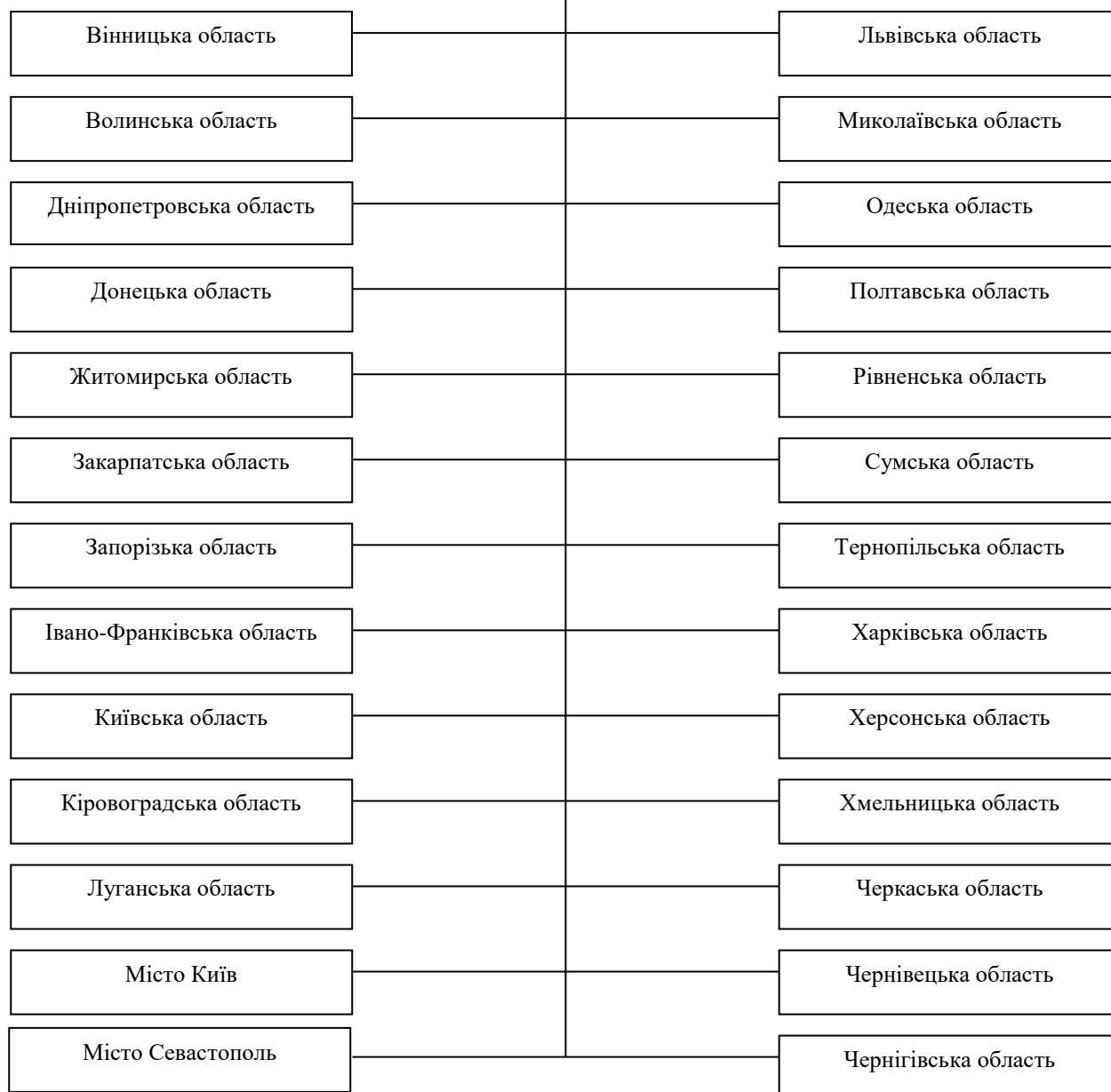
Адміністративно-територіальний устрій України – це зумовлена географічними, історичними, економічними, соціальними, культурними та іншими чинниками внутрішня територіальна організація держави з поділом її території на складові частини – адміністративно-територіальні одиниці з метою забезпечення населення необхідним рівнем послуг та збалансованого розвитку усієї території держави.

Державна територія – просторові межі здійснення державної влади, тобто частини земної кулі, що перебуває в межах державних кордонів та на яку поширюється суверенітет відповідної держави.

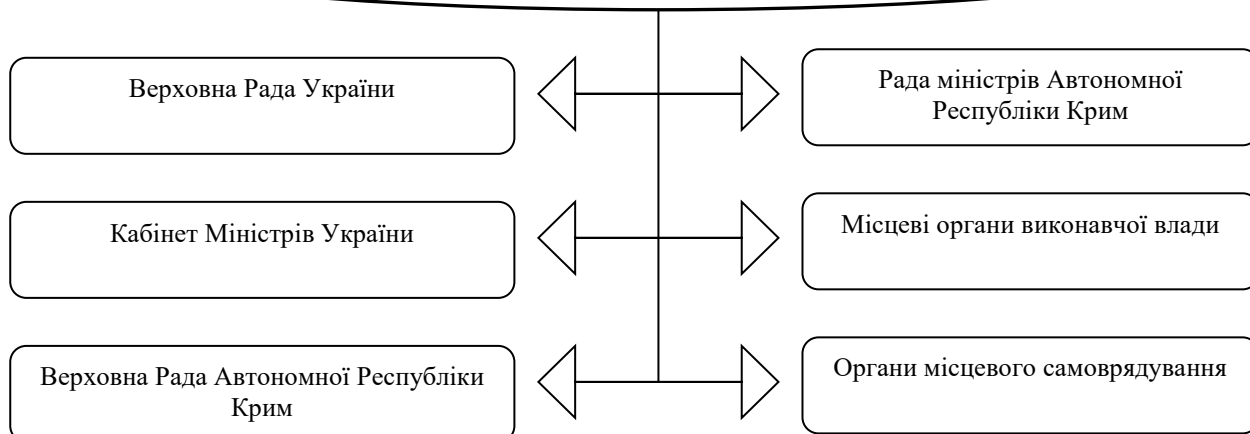

Адміністративно-територіальна одиниця – це компактна частина єдиної території України, що є просторовою основою для організації і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

До складу України входять:

Органи, до повноважень яких належить розгляд і вирішення питань адміністративно-територіального устрою в Україні

Удосконалення системи адміністративно-територіального устрою України має здійснюватися за такими принципами:

конституційності та законності

пріоритетності забезпечення прав і свобод людини й громадянина

єдності та цілісності державної території

урахування історичних, економічних, демографічних, екологічних, географічних особливостей регіонів та їх етнічних і культурних традицій з метою збереження самобутності окремих частин країни

забезпечення належної стабільності, а також адаптованості системи адміністративно-територіального устрою до майбутніх змін в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах розвитку суспільства, держави і її регіонів, відповідної етапності у здійсненні заходів щодо вдосконалення цієї системи

субсидіарності, створення належних умов для поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади, розвитку місцевого самоврядування

підвищення керованості територією з боку органів державної влади й органів місцевого самоврядування, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та населених пунктів

поліпшення умов для надання послуг населенню

створення умов для формування фінансово-економічної бази, достатньої для реалізації органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування покладених на них повноважень у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць

пріоритетності вирішення проблем розвитку регіонів на основі добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування для вирішення проблем, що становлять спільний інтерес

прозорості обговорення пропозицій та прийняття рішень із питань удосконалення системи адміністративно-територіального устрою.

Основні засади реформи адміністративно-територіального устрою України:

- укрупнення масштабу адміністративно-територіальних одиниць з метою раціоналізації витрачання бюджетних коштів, зміцнення кадрового потенціалу місцевих органів влади, мобілізації та більш повного використання фінансово-матеріальних ресурсів;
- урахування прогнозів розвитку й розміщення продуктивних сил для того, щоб адміністративно-територіальні утворення мали достатній потенціал для подальшого соціально-економічного розвитку;
- урахування особливостей регіональних систем розселення та прогнозів їх розвитку;
- комплексне врегулювання відносин між місцевими органами державної влади й органами місцевого самоврядування для забезпечення їх єдності у вирішенні питань місцевого значення;
- поетапність проведення реформи, розпочинаючи з низової ланки і закінчуючи регіональною;
- науково-методичне опрацювання всього комплексу питань адміністративно-територіальної реформи до початку її здійснення.

Актуальні проблеми у сфері адміністративно-територіального устрою та вдосконалення його системи мають вирішуватися шляхом:

Прийняття адекватної сучасним вимогам Концепції реформи адміністративно-територіального устрою в Україні

Прийняття Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій України», в якому відповідно до Конституції України та з урахуванням законодавства Європейського Союзу, документів Ради Європи та інших міжнародних організацій, а також соціально-економічної ситуації в державі визначити правовий статус та основні ознаки і критерії, порядок утворення та ліквідації, найменування та перейменування, визначення меж адміністративно-територіальних одиниць, відокремлених поселень (поселення фермерів, лісників, залізничників, дачні та садові поселення, місця дислокації військових частин тощо), регіональних особливостей. Повинна бути закріплена трирівнева система адміністративно-територіального устрою в Україні, проведена класифікація міст, яка б ураховувала їх соціально-економічне значення та роль у розвитку відповідної території

Приведення мережі селищ міського типу та селищ у відповідність із Конституцією України, згідно з якою до системи адміністративно-територіального устрою України включено лише селища. У Законі України «Про адміністративно-територіального устрою України» варто передбачити віднесення всіх наявних нині селищ до категорії сіл, а селищ міського типу – до категорії селищ

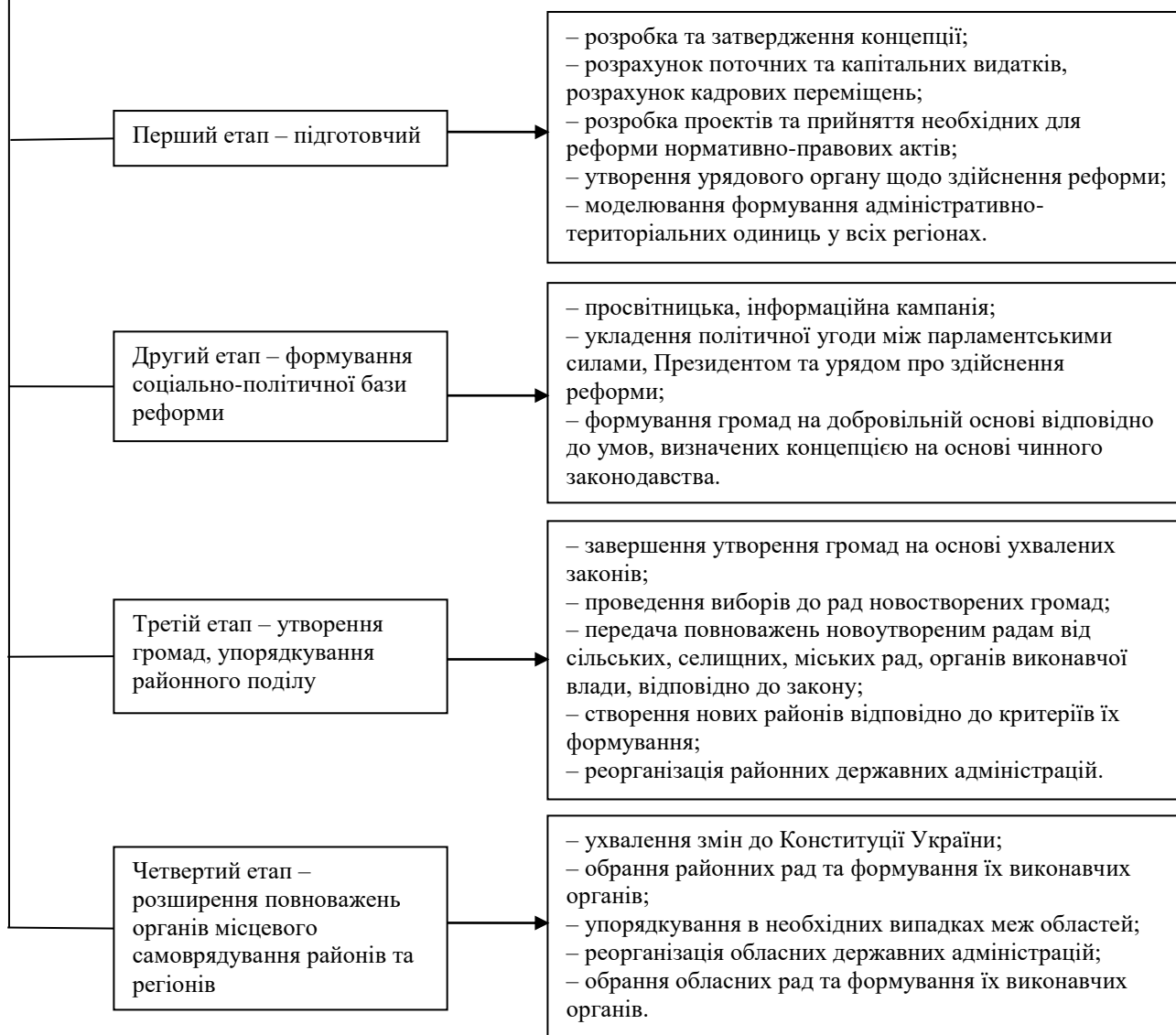
Одним із важливих факторів прийняття рішень про утворення районів, віднесення населених пунктів до категорії міст, насамперед міст обласного та республіканського в Автономній Республіці Крим значення, а також селищ і сіл мають бути відповідні положення Генеральної схеми планування території України та інших містобудівних проектно-планувальних документів

Укрупнення міст, селищ, сіл і відповідних територіальних громад може здійснюватися насамперед у процесі злиття зазначених адміністративно-територіальних одиниць.

Для вдосконалення системи адміністративно-територіального устрою в Україні необхідно здійснити такі заходи:

- затвердження Концепції вдосконалення системи адміністративно-територіального устрою в Україні;
- прийняття Закону України «Про адміністративно-територіального устрою України», інших нормативно-правових актів, створення фінансових, організаційних, наукових, кадрових передумов удосконалення системи адміністративно-територіального устрою;
- визначення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань адміністративно-територіального устрою;
- підготовка відповідно до Конституції та законів України законопроектів про внесення змін до адміністративно-територіального устрою, зокрема з питань упорядкування мережі адміністративно-територіальних одиниць, установлення та зміни їх меж, найменування і перейменування населених пунктів;
- прийняття Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними – Київською та Севастопольською міськими радами в межах повноважень, визначених Конституцією та законами України, відповідних рішень з питань удосконалення системи адміністративно-територіального устрою;
- реалізація з урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування, їх асоціацій, Фонду сприяння місцевому самоврядуванню, державних органів, наукових установ пілотних дослідницьких проектів та проведення наукових досліджень.

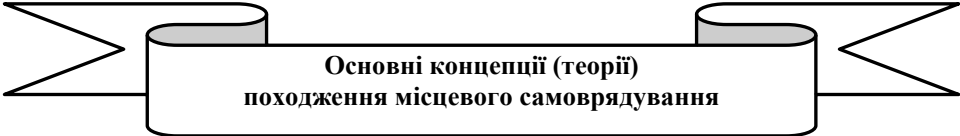
Етапи реформи адміністративно-територіального устрою

2. Поняття та основні концепції походження місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

**Основні концепції (теорії)
походження місцевого самоврядування**

Теорія вільних (природних) громад. Виникла у середині в XIX ст. у Бельгії та Франції. Її ідеологом був французький історик, соціолог і громадський діяч А. де Токвіль. Її представники (Гербер, Арені, Е. Мейєр, О. Лабанд, О. Ресслер) вважали, що громада має право на самостійність від центральної влади із самої своєї природи, причому держава не створює громаду, а лише визнає її. Звідси в поняття самоврядування вони включили такі елементи: управління у власних справах громади; громади є суб'єктами їхніх прав; посадові особи об'єднаного управління є органами не держави, а громади. Отже, ця теорія спиралася на ідею природного права. Вона виходила з визнання громади як природно сформованої самостійної органічної корпорації, сутнісно незалежної від держави. Права громади на самоврядування апріорним шляхом виводилися з самої природи громади як такої.

Громадська теорія (чи суспільно-господарча). Виходить із протиставлення держави та громади, з принципу визнання свободи втілення своїх завдань місцевими спільнотами. Ця теорія на перший план висувала не природний та невідчужуваний характер права громади, а недержавну, переважно господарчу природу діяльності органів місцевого самоврядування. Самоврядування, згідно з цією теорією, – це відання справами місцевого господарства.

Державницька теорія. Державницька теорія у своїй основі ґрунтується на ідеї створення органів самоврядування, повністю підпорядкованих державі. Це – ланка державної влади, яка не має власних прав, власної компетенції. Основні положення державницької теорії місцевого самоврядування були розроблені німецькими вченими Рудольфом Гнейстом і Лоренцем Штейном у XIX ст. Згідно з цією теорією, місцеве самоврядування є однією з форм організації державної влади на місцях, головною відмінністю якої є активне залучення до вирішення локальних питань місцевого населення.

Політичний напрямок (Гнейст). Р. Гнейст уважав, що одна лише виборність органів прокуратури та посадових осіб місцевого самоврядування ще не гарантує реальність місцевого самоврядування, його самостійність. Він пов'язував місцеве самоврядування із системою почесних і безоплатних посад, бачив підстави самостійності органів самоврядування в особливостях порядку їх формування, заміщення окремих місцевих посад.

Юридичний напрямок (Штейн). Л. Штейн бачив підстави самостійності органів місцевого самоврядування в тому, що вони є не безпосередніми органами держави, а органами місцевої спільноти, на які держава покладає здійснення певних завдань державного управління. Специфіка місцевого самоврядування в тому, що самоврядні територіальні колективи є особливими суб'єктами права, особливими юридичними особами, що вступають з державою у юридичні відносини. Саме ця обставина відрізняє органи місцевого самоврядування від державних органів, що діють від імені та в інтересах держави, не маючи будь-яких інших, відмінних від державних, власних інтересів.

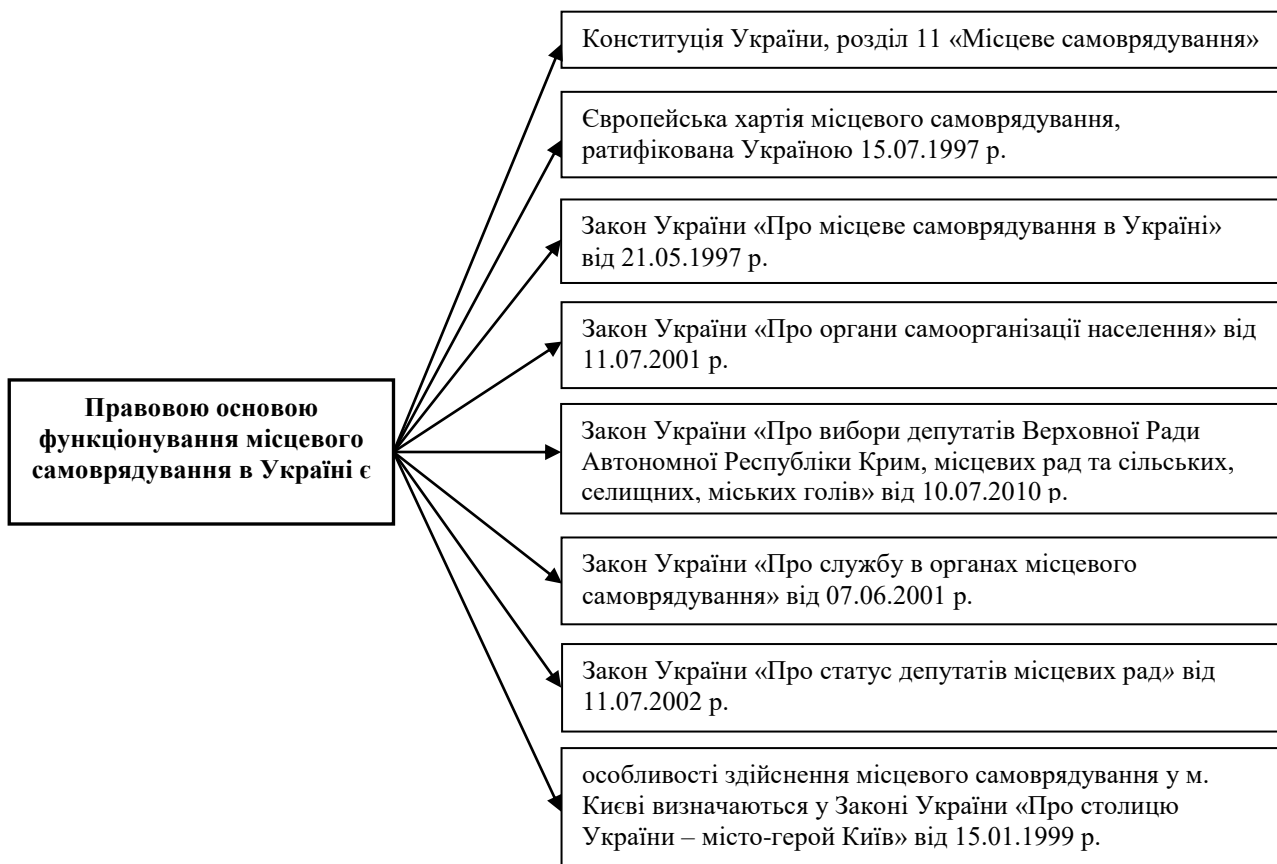
Радянська теорія. Відповідно до цієї теорії, місцеві ради є органами єдиної державної влади, що відповідають за втілення в життя на своїй території актів центральних органів. Головні завдання місцевих рад у соціалістичній державі зводяться до того, щоб забезпечити виконання основних державних функцій на кожній ділянці території країни. Радянська модель також характеризується ієрархічною підпорядкованістю ланок влади. Ця модель існувала в Радянському Союзі (де в законодавстві поняття “місцевого самоврядування” взагалі не існувало), продовжує діяти в Китаї, Кубі, КНДР і В'єтнамі.

Теорія муніципального соціалізму. Являє собою сукупність програмних положень та установок, спрямованих на забезпечення якомога повнішої демократизації місцевого життя, надання міській та сільській громадам більш широкій автономії, збільшення представництва населення в органах місцевого самоврядування. Ідеологами концепції виступали посибілісти у Франції, фабіанці та керівники Незалежної робітничої партії у Великій Британії, бернштейніанці у Німеччині, економісти та меншовики у Росії тощо.

Теорія дуалізму. По суті являє собою симбіоз громадської та державницької теорій. Згідно з нею муніципальні органи зберігають автономію у місцевих справах. Однак здійснюючи державно-владні повноваження, вони виходять за межі місцевих інтересів і в такому разі повинні діяти як інструмент урядової адміністрації. Таким чином підтримується втручання державних органів у справи місцевого самоврядування у тих випадках, коли цього вимагають загальнонаціональні інтереси. Згідно з цією концепцією вирішуються найважливіші громадсько-державні завдання: унеможливується роздвоєння влади, яке веде до політичної нестабільності й послаблення держави та інститутів, які її складають; утворюються можливості для більшої частини людей брати участь в управлінні справами суспільства й держави; ліквідується розрив між суспільством і державою; досягається єдина мета – збереження та зміцнення суспільства й держави за наявності демократичних інститутів.

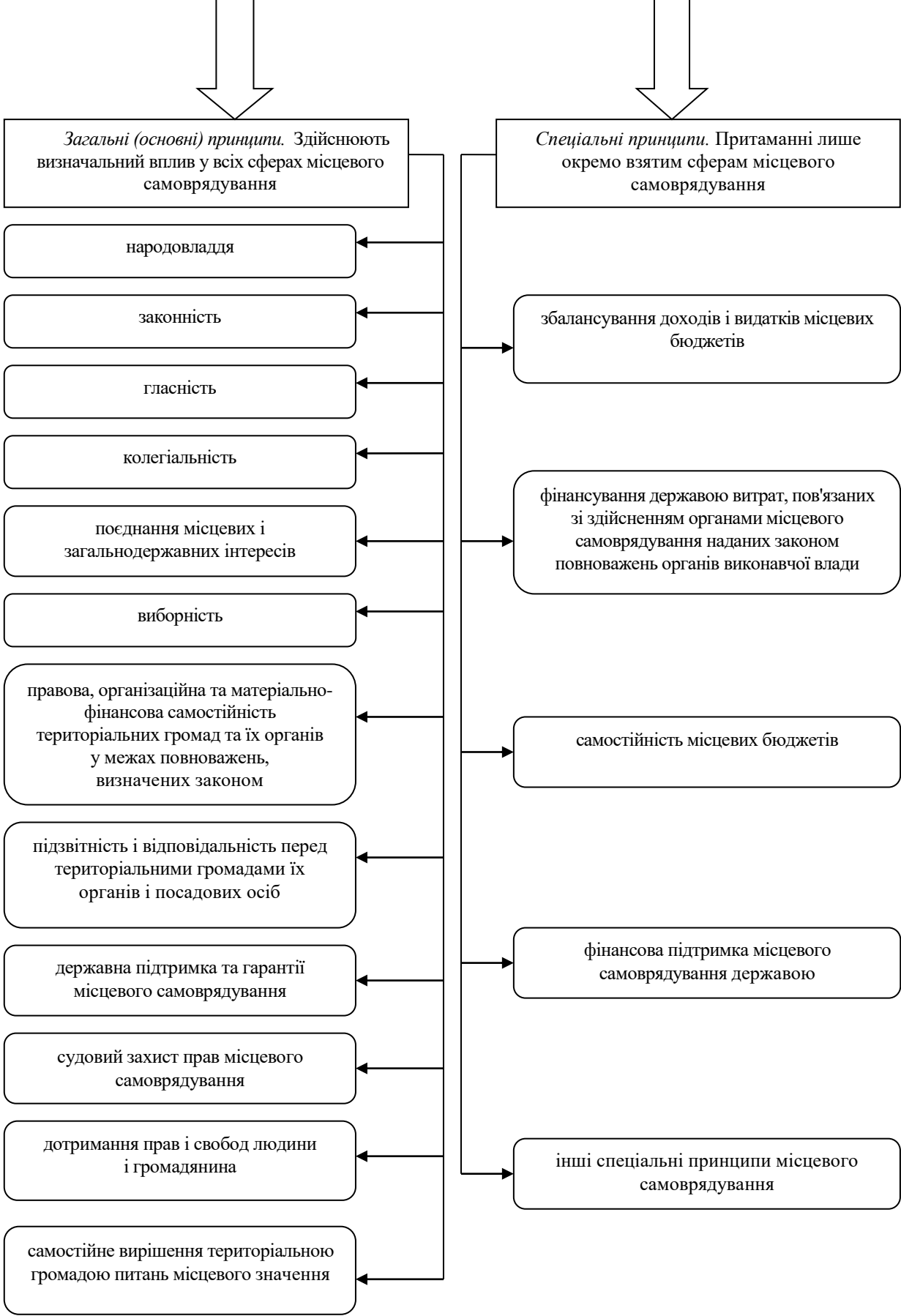
Теорія соціального обслуговування. У цій теорії робиться наголос на здійсненні муніципалітетами одного зі своїх основних завдань: пропозиції послуг своїм мешканцям, організації обслуговування населення. Головною метою всієї муніципальної діяльності зазначена теорія називає добробут мешканців комуни. Здебільшого в теорії сучасної комунальної політики головний акцент зміщується з питань свободи та невтручання з боку центральних влад у бік таких цінностей, як раціональність, ефективність, економія. Місцеве самоврядування розглядається вже не стільки як загальнодемократична мета, скільки як засіб для вирішення локальних проблем, реалізації інтересів територіальних громад, здійснення на місцях загальнодержавного політичного курсу.

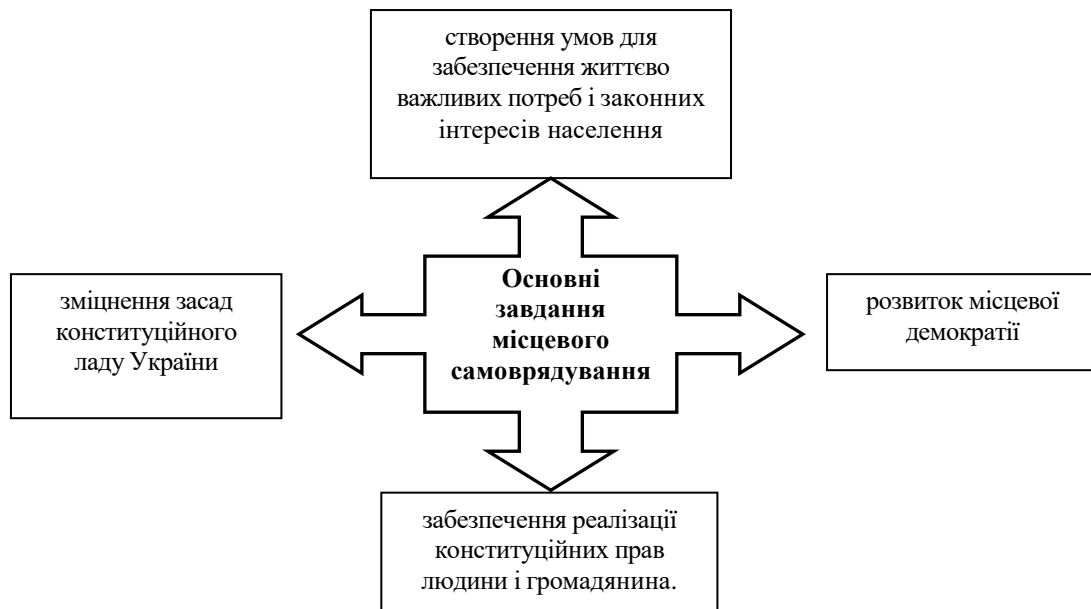
3. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування

Принципи місцевого самоврядування – це засади, відповідно до яких здійснюються організація та функціонування місцевого самоврядування в нашій державі (встановлені в Конституції України, Європейській хартії місцевого самоврядування, Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

За ступенем узагальнення принципи місцевого самоврядування поділяються на:

Функції місцевого самоврядування – це основні напрями діяльності територіальних громад, органів місцевого самоврядування з вирішення завдань місцевого самоврядування (муніципальної діяльності).

4. Основи місцевого самоврядування в Україні

Основами місцевого самоврядування є правові, матеріальні, фінансові, соціальні та інші умови й можливості діяльності територіальних громад, органів і посадових осіб місцевого самоврядування з вирішення питань місцевого значення (муніципальної діяльності)

конституційно-правові
основи

матеріальні
основи

фінансові
основи.

Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні становлять норми-принципи Конституції України, що закріплюють найважливіші відносини, які виникають у процесі організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні, зокрема територіальну організацію місцевого самоврядування, порядок і форми його здійснення, порядок формування й використання комунальної власності, гарантії самоврядних прав територіальних громад.

Конституційно-правові основи місцевого самоврядування можна систематизувати

1. Норми, в яких закріплюються засади конституційного ладу, народовладдя, рівність усіх форм власності, гарантується місцеве самоврядування

- визнання і гарантування місцевого самоврядування (ст. 7 Конституції України);
- здійснення народом влади безпосередньо і через органи місцевого самоврядування (ст. 5);
- самостійність місцевого самоврядування, його органи не входять до системи органів державної влади (статті 5, 140);
- визнання і рівний захист усіх форм власності, зокрема й комунальної (ст. 13);
- зобов'язаність органів місцевого самоврядування діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України (ст. 19).

2. Норми, в яких регламентується діяльність місцевого самоврядування із забезпечення прав і свобод людини й громадянина

- право громадян знайомитися в органах місцевого самоврядування з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею (ст. 32);
- право громадян брати участь у місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів місцевого самоврядування (ст. 38);
- право громадян на рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38);
- право громадян проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про які завчасно сповіщаються органи місцевого самоврядування (ст. 39);

- право громадян на індивідуальні чи колективні звернення (петиції) до органів місцевого самоврядування (ст. 40);
- право громадян користуватися для задоволення своїх потреб об'єктами права комунальної власності (ст. 41);
- обов'язок органів місцевого самоврядування надавати житло громадянам, які потребують соціального захисту (ст. 47);
- безоплатне надання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я (ст. 49);
- право громадян на освіту, яке забезпечується доступністю і безоплатністю освіти (крім вищої) в комунальних навчальних закладах (ст. 53);
- право громадян на відшкодування за рахунок місцевого бюджету матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56).

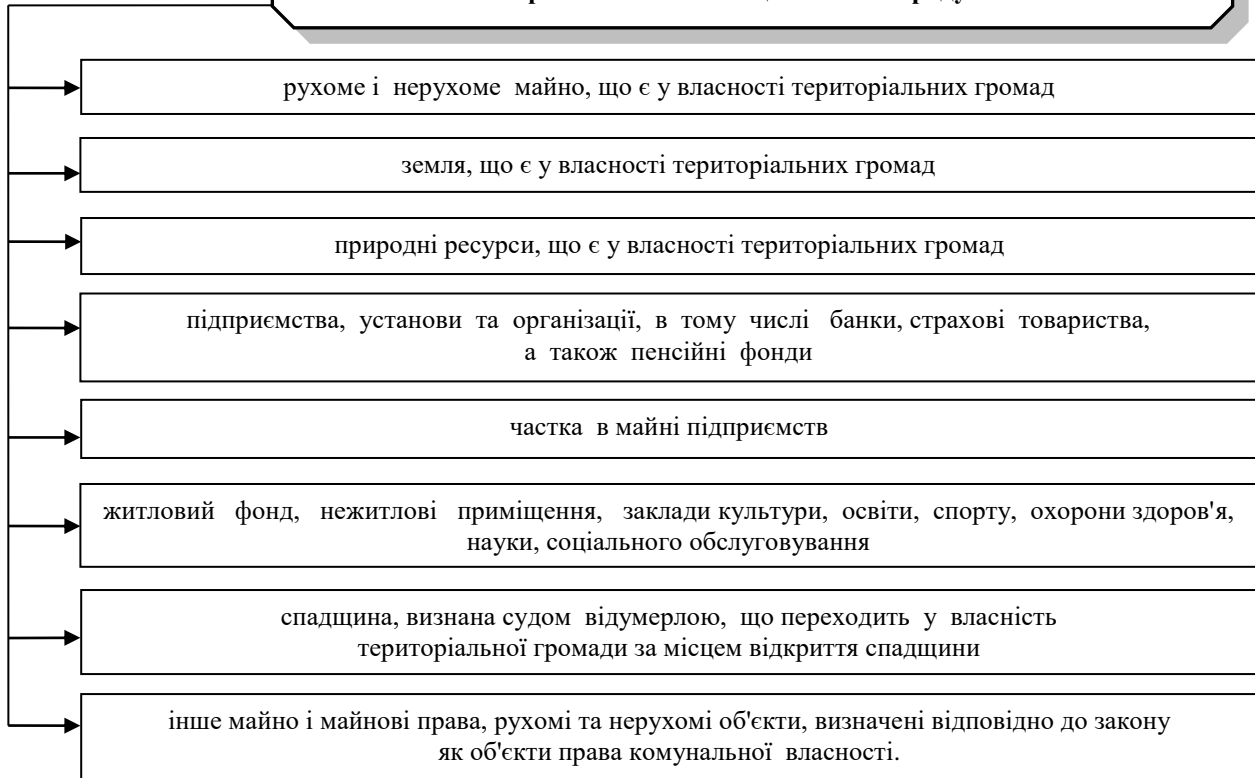
3. Норми, що закріплюють правові, організаційні, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування. Вони, зокрема, стосуються:

- порядку призначення чергових і позачергових виборів до органів місцевого самоврядування (ст. 85);
- підзвітності й підконтрольності місцевих державних адміністрацій радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами (ст. 118);
- обов'язку місцевих державних адміністрацій забезпечувати взаємодію з органами місцевого самоврядування та реалізацію повноважень, делегованих відповідними радами (ст. 119);
- складу представницьких органів місцевого самоврядування і принципів їх формування (ст. 141);
- матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування (ст. 142);
- державної підтримки місцевого самоврядування (ст. 142); предметів відання і повноважень місцевого самоврядування (ст. 143);
- можливості делегування органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади (ст. 143);
- права органів місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймати рішення, які є обов'язковими на відповідній території (ст. 144);
- необхідності законодавчого врегулювання питань організації місцевого самоврядування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування (ст. 146).

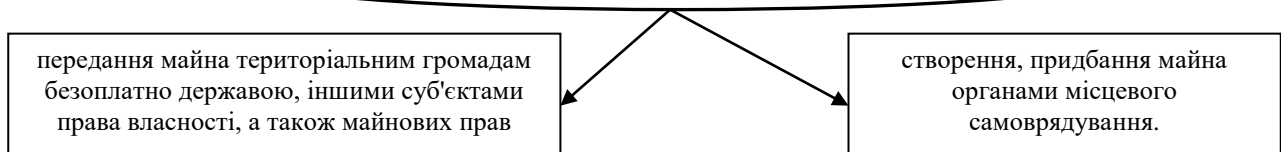
4. Норми, в яких закріплено правові гарантії місцевого самоврядування. Ці норми стосуються:

- підстав і порядку зупинення рішень органів місцевого самоврядування та звернення до суду з метою їх оскарження (ст. 144);
- судового захисту прав місцевого самоврядування (ст. 145).

Матеріальна основа місцевого самоврядування

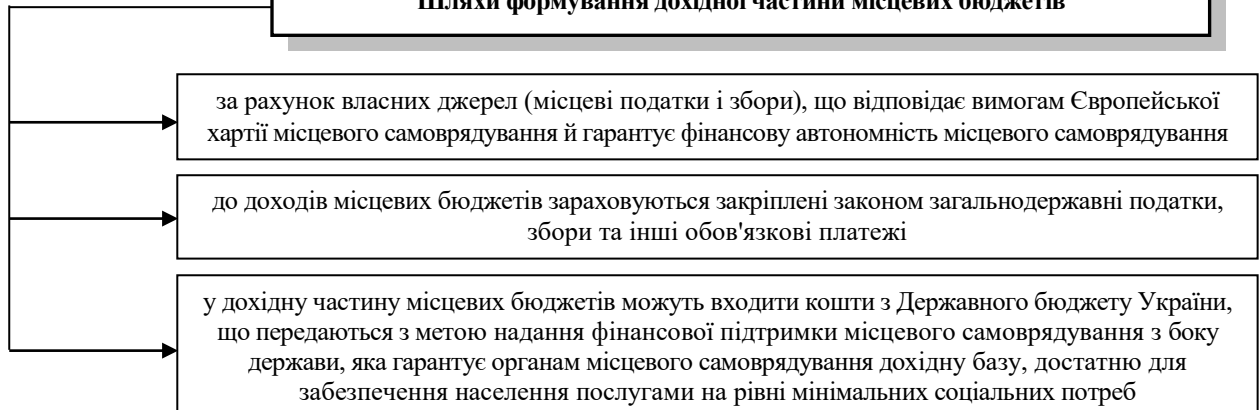
Підстави набуття права комунальної власності

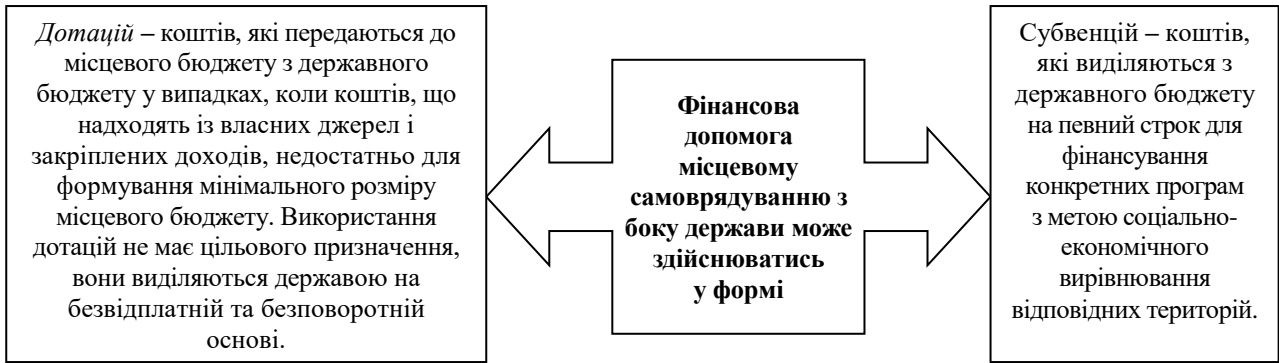

Фінансова основа місцевого самоврядування

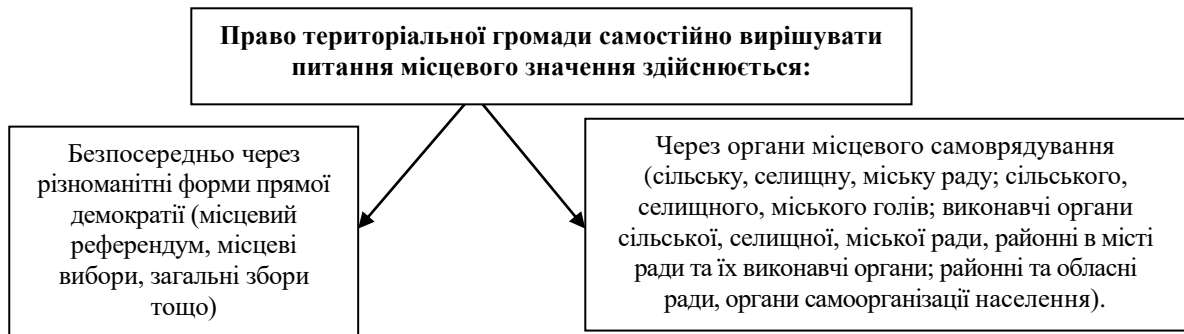

Шляхи формування дохідної частини місцевих бюджетів

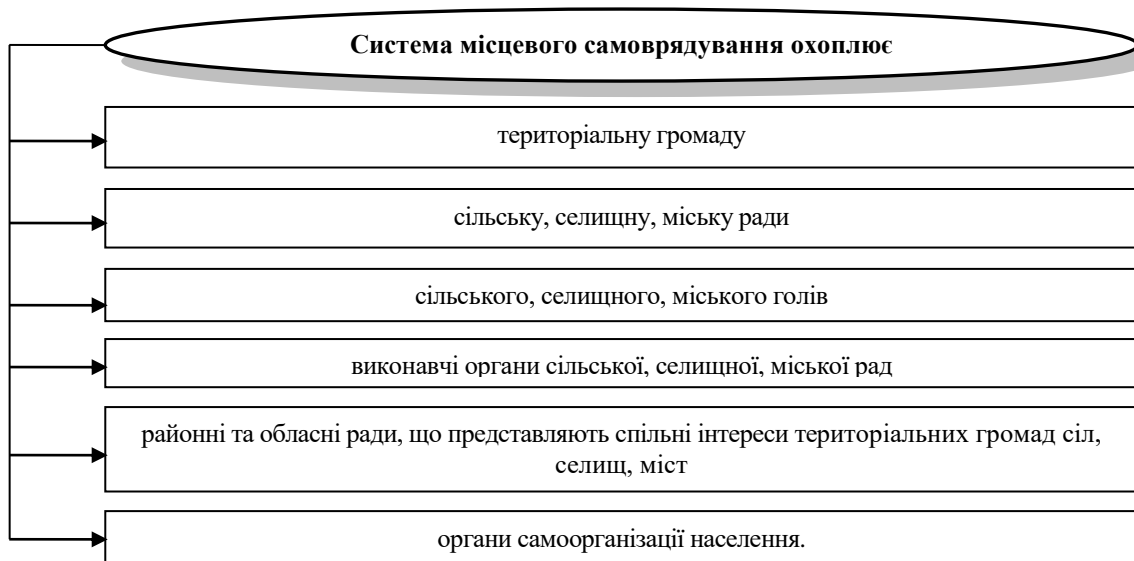

5. Система місцевого самоврядування в Україні

Система місцевого самоврядування – це організаційно-правовий механізм здійснення місцевого самоврядування в межах окремої самоврядної адміністративно-територіальної одиниці – села, селища, міста, – територіальні громади яких виступають самостійними суб'єктами місцевого самоврядування.

Орган місцевого самоврядування – це організаційно самостійний елемент системи місцевого самоврядування, що утримується за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування, районних, обласних бюджетів і являє собою колектив громадян України – депутатів місцевої ради або службовців органів місцевого самоврядування, заснований у встановленому порядку для виконання завдань і функцій місцевого самоврядування, наділений з цією метою відповідними владними повноваженнями, які реалізуються у визначених законом правових та організаційних формах в інтересах відповідної територіальної громади (територіальних громад).

Специфічні риси органу місцевого самоврядування

→ орган місцевого самоврядування не входить до системи органів державної влади, він виступає самостійним (організаційно відокремленим) елементом системи місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування не утворюють також і власної системи органів, що суперечило б принципу автономності місцевого самоврядування – органи місцевого самоврядування різного територіального рівня в принципі не можуть бути підпорядковані по вертикалі

→ орган місцевого самоврядування утворюється з метою виконання завдань і функцій місцевого самоврядування (як самостійної форми публічної влади). Зазначене не виключає участі органів місцевого самоврядування в реалізації завдань і функцій держави (виконанням делегованих повноважень)

→ орган місцевого самоврядування становлять фізичні особи, які наділяються згідно із законом спеціальним статусом – депутата місцевої ради або службовця місцевого самоврядування

→ фінансування діяльності органу місцевого самоврядування здійснюється з бюджету місцевого самоврядування, з районного, обласного бюджету

→ владними повноваженнями орган місцевого самоврядування наділяється з метою вирішення питань місцевого значення (самоврядні повноваження). При цьому свої владні самоврядні повноваження орган місцевого самоврядування здійснює в інтересах територіальної громади (територіальних громад) та від її (їх) імені.

Види органів місцевого самоврядування визначено Конституцією України (ст. 140) та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (статті 5, 10, 11). До них, зокрема, належать:

1. Представницькі органи місцевого самоврядування – це виборні органи (ради), які складаються з депутатів і відповідно до закону наділяються правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення.

Представницькими органами є *сільські, селищні, міські ради* – вони представляють сільські, селищні, міські громади та здійснюють від їхнього імені та в їхніх інтересах функції й повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України.

Загальний склад сільської, селищної, міської ради визначається відповідною радою самостійно в межах, визначених Законом України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (ст. 16).

Депутати сільських, селищних, міських рад обираються строком на 5 років громадянами України, які належать до відповідних територіальних громад.

Вибори депутатів *сільських, селищних рад* проводяться за *мажоритарною системою* відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища.

Вибори депутатів міських, районних у містах рад проводяться за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою.

2. Обласні та районні ради конституювані як органи місцевого самоврядування, що *представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст* у межах повноважень, визначених Конституцією та законами України, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Депутати районних, обласних рад обираються строком на 5 років громадянами України, які належать до відповідних територіальних громад у межах району, області.

Вибори депутатів обласних, районних рад проводяться за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою, за якою:

половина від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирається за виборчими списками кандидатів у депутати від місцевих організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідно області, району

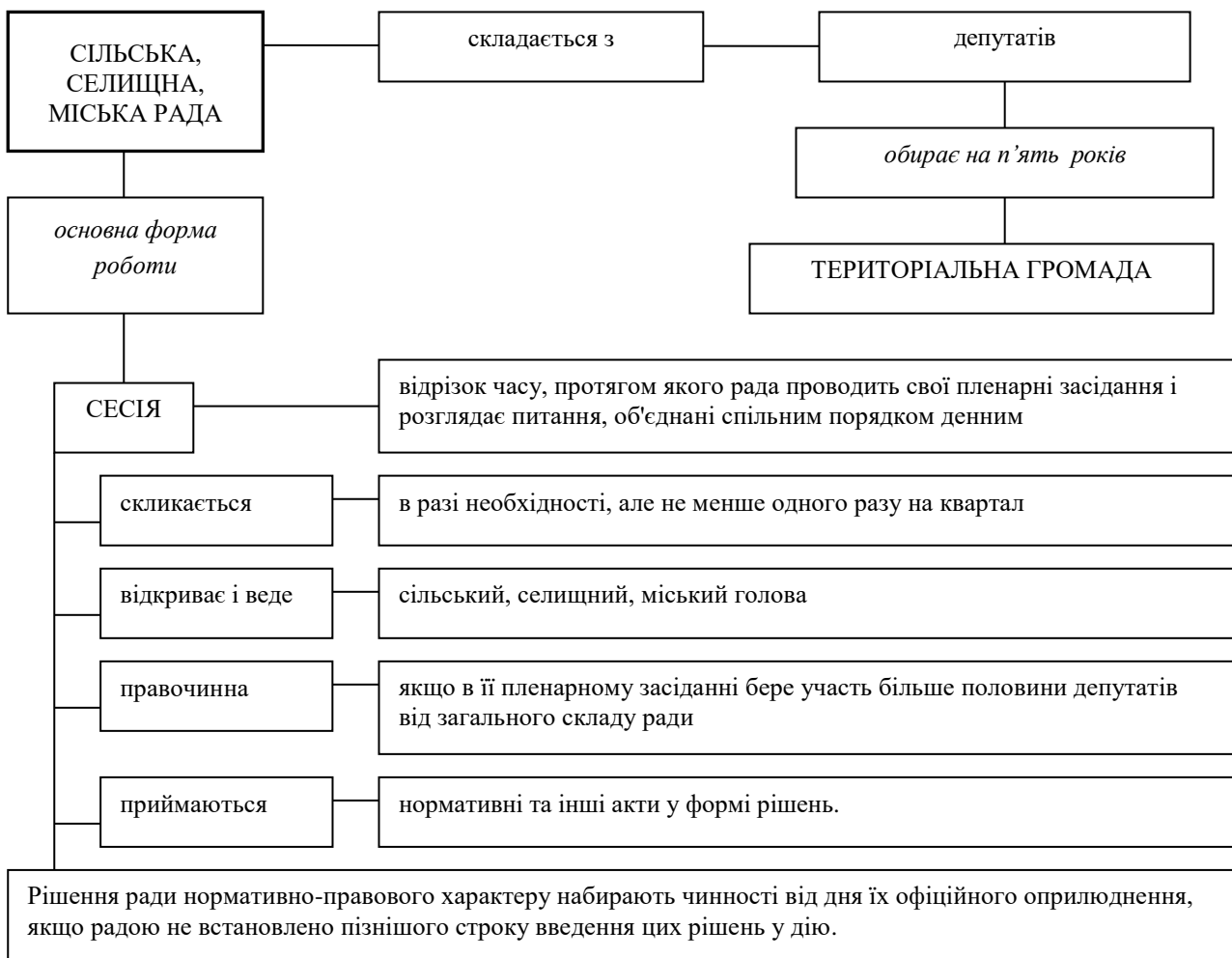
половина від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирається за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія області, району.

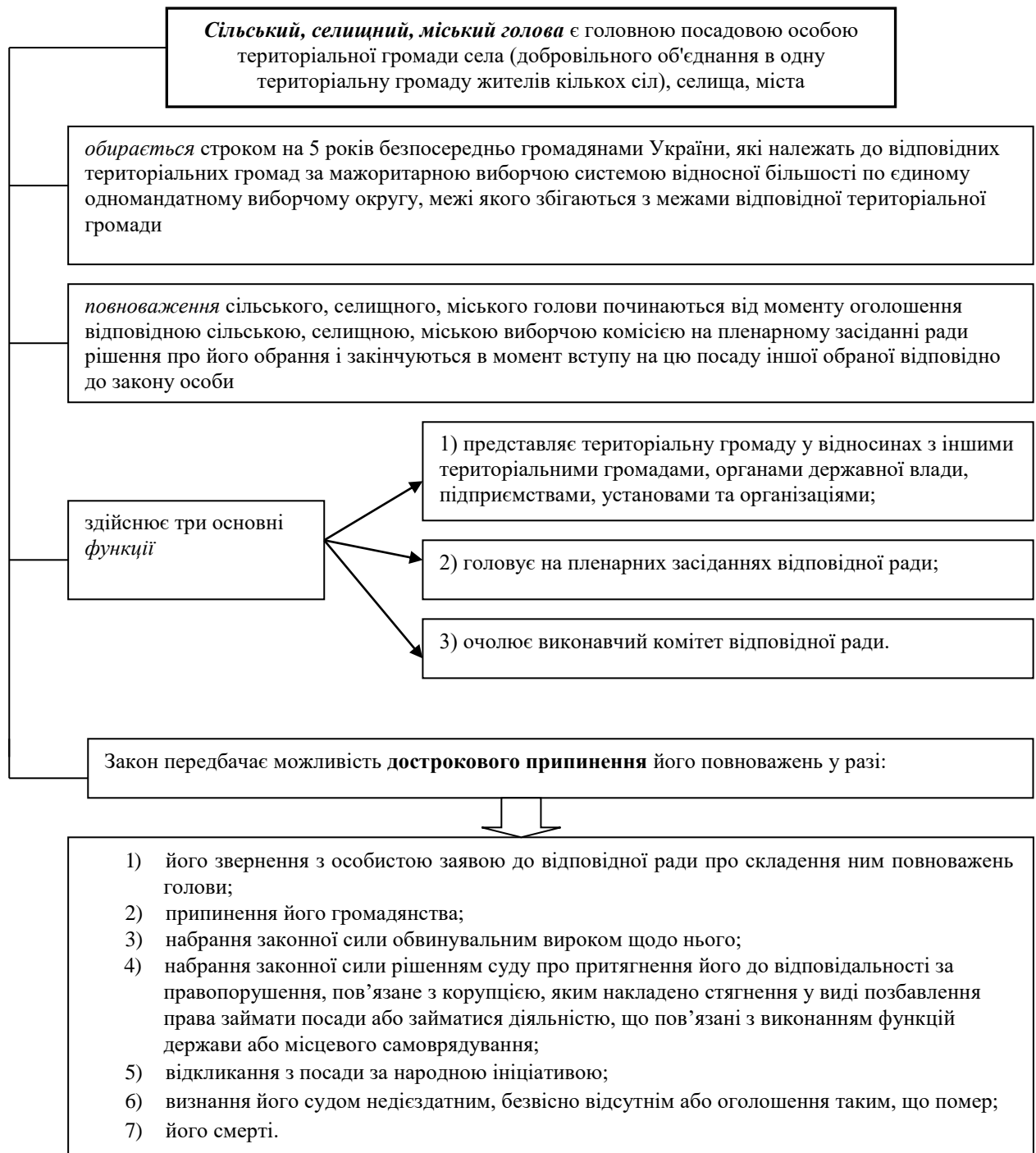
Обласна, районна рада *не утворює власних виконавчих органів*, а відповідні повноваження делегуються нею обласній, районній державній адміністрації.

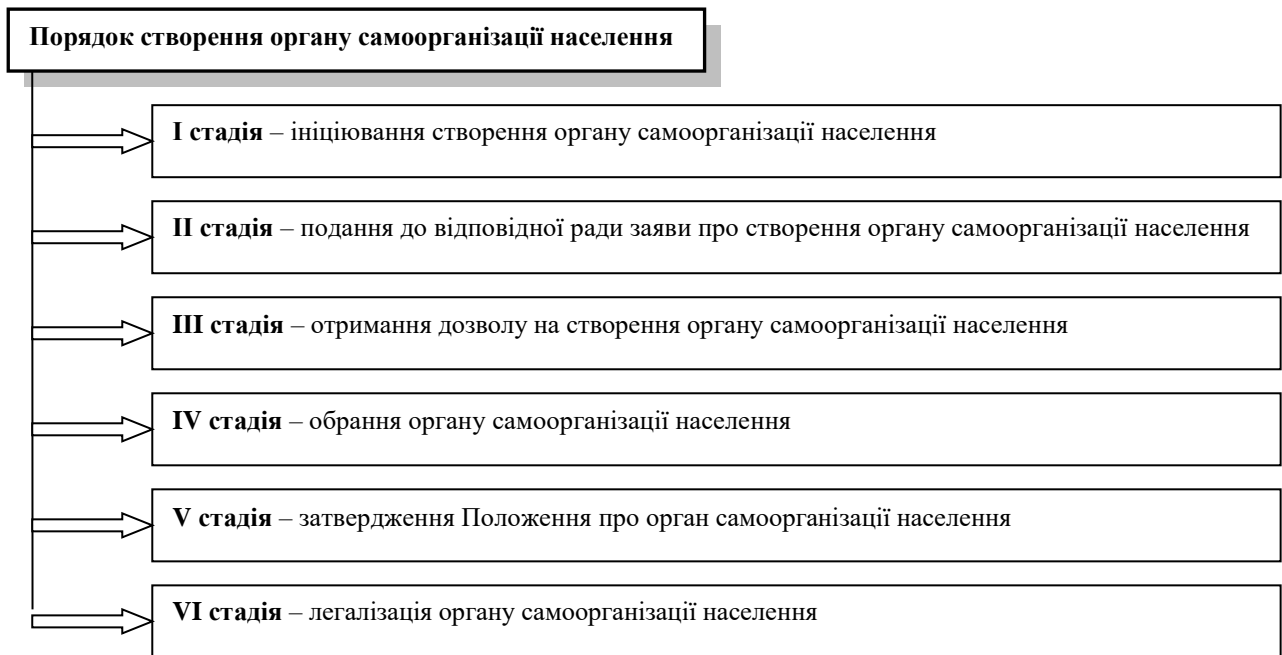
3. Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради утворюється відповідною радою на строк її повноважень у складі відповідно сільського, селищного, міського голови – голови відповідної ради, заступника (заступників) сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входить також за посадою секретар відповідної ради.

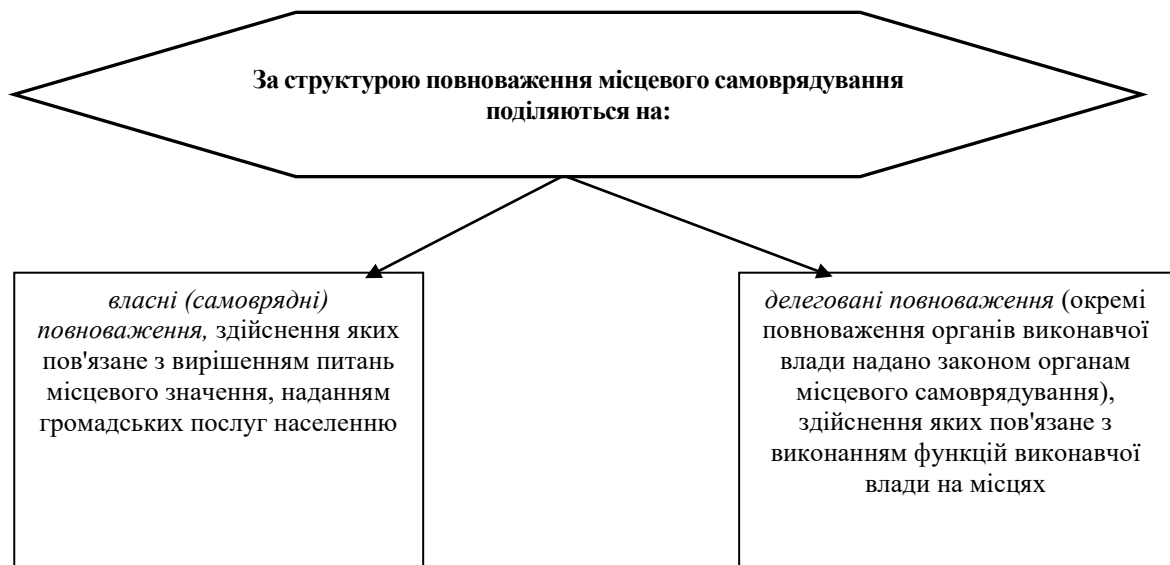
Відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної в місті ради створюються радою в межах затверджених нею структури і штатів для здійснення повноважень, що належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

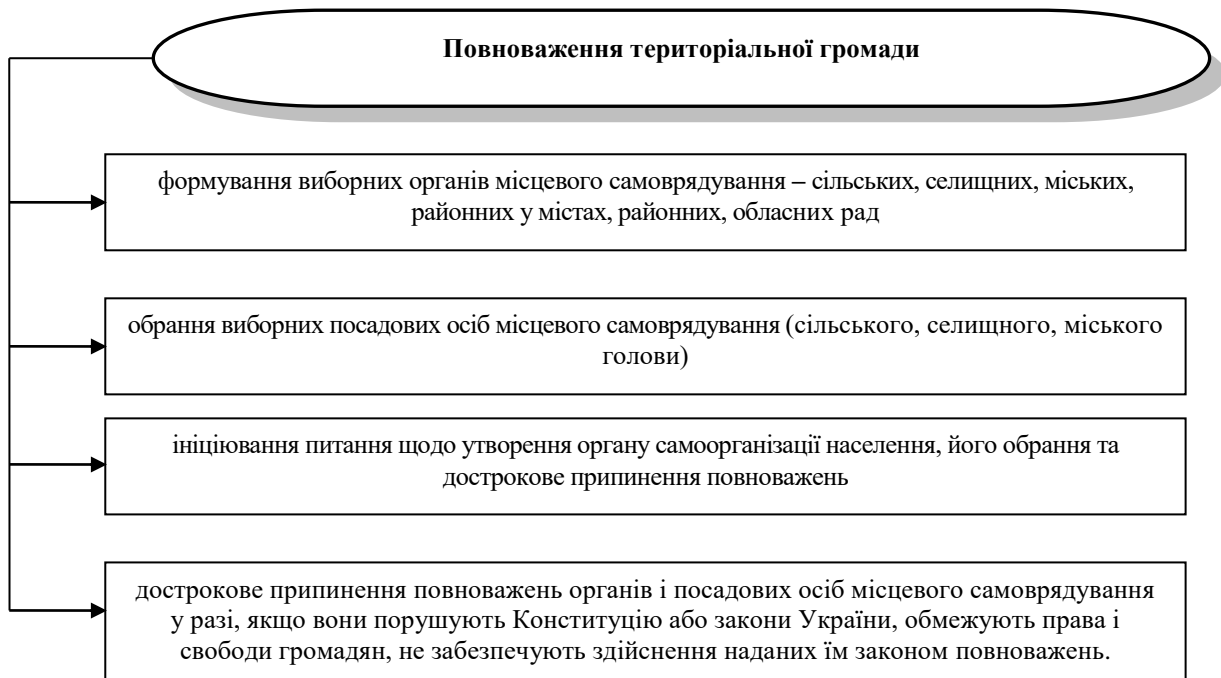
6. Повноваження органів місцевого самоврядування

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ
(безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування)

<i>управляють</i>	майном, що є в комунальній власності
<i>затверджують</i>	місцеві бюджети; програми соціально-економічного та культурного розвитку
<i>контролюють</i>	виконання місцевих бюджетів; програм соціально-економічного та культурного розвитку; діяльність комунальних підприємств, організацій та установ
<i>встановлюють</i>	місцеві податки і збори
<i>утворюють реорганізують і ліквідовують</i>	комунальні підприємства, організації та установи
<i>забезпечують</i>	проведення місцевих референдумів і реалізацію їх результатів
<i>вирішують</i>	інші питання місцевого значення, віднесені законом до їх компетенції

Повноваження територіальної громади

Виняткова компетенція сільських, селищних, міських рад

Самоорганізація ради та формування її органів (затвердження регламенту ради; утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій; утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу тощо)

Організація та функціонування системи місцевого самоврядування (прийняття рішення про проведення місцевого референдуму, прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів і виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови тощо)

Економічний і соціальний розвиток території, бюджету, управління комунальною власністю (затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування; затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету; встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом тощо)

Здійснення контрольних функцій (заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради; прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові; заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує; заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених законом тощо)

Інші питання (заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їхніх керівників; прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них тощо).

Повноваження обласних та районних рад

затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контроль за їх виконанням

затвердження районних та обласних бюджетів, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах із місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контроль за їх виконанням

вирішення інших питань, віднесених законом до їх компетенції.

Повноваження виконавчих комітетів сільських, селищних, міських, районних у місті рад

попередній розгляд проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради

координація діяльності відділів, управлінь та інших виконавчих органів влади, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховування звітів про роботу їх керівників

має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

Повноваження сільського, селищного, міського голови

забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, додержання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади

організує роботу відповідної ради та її виконавчого комітету

підписує рішення ради та її виконавчого комітету

вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради; пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради; пропозиції щодо структури і штатів виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету

скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради; здійснює керівництво апаратом ради та її виконавчого комітету

є розпорядником бюджетних коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою

скликає загальні збори громадян за місцем проживання; веде особистий прийом громадян; забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, відповідної ради, її виконавчого комітету

представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий комітет у відносинах із державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства

видає розпорядження у межах своїх повноважень

здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені цим та іншими законами, якщо вони не віднесені до виняткових повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів.

Повноваження органу самоорганізації населення

представляти разом із депутатами інтереси жителів будинку, вулиці, мікрорайону, села, селища, міста у відповідній місцевій раді та її органах, місцевих органах виконавчої влади

вносити в установленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць і проектів місцевих бюджетів

організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, проведення робіт із благоустрою, озеленення та утримання в належному стані садіб, дворів, вулиць, площ, парків, кладовищ, братських могил, обладнанні дитячих і спортивних майданчиків, кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами тощо

здійснювати контроль за якістю наданих громадянам, які проживають у житлових будинках на території діяльності органу самоорганізації населення, житлово-комунальних послуг і за якістю проведених у зазначених житлових будинках ремонтних робіт

організовувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів і військовослужбовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування

сприяти депутатам відповідних місцевих рад в організації їхніх зустрічей із виборцями, приймання громадян і проведенні іншої роботи у виборчих округах

розглядати звернення громадян, інформувати громадян про діяльність органу самоорганізації населення, організувати обговорення проектів його рішень з найважливіших питань

інші повноваження.

Регламентуючи питання делегування органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади, Конституція України (ст. 143) виходить із того, що:

таке делегування здійснюється законом

одночасно органам місцевого самоврядування державою мають бути передані необхідні для здійснення цих повноважень фінансові та матеріальні засоби

стан реалізації делегованих повноважень контролюється державою

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що **виконавчі органи місцевого самоврядування здійснюють такі делеговані повноваження:**

розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може викликати негативні соціальні, демографічні, екологічні та інші наслідки, підготування до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів

статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території

здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності

здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів

сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території

погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності

здійснення заходів щодо розширення і вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, розвитку транспорту й зв'язку

здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна всіх форм власності; прийняття рішень про скасування виданого ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства

здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів тощо.

7. Гарантії місцевого самоврядування в Україні

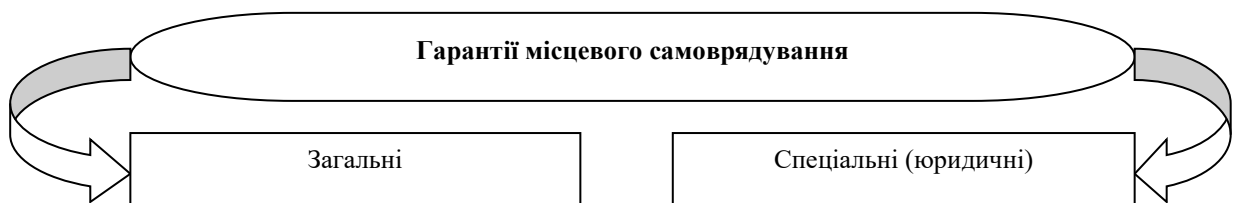
Гарантії місцевого самоврядування – це економічні, політичні та правові умови і засоби повної та ефективної реалізації територіальними громадами, органами місцевого самоврядування завдань і функцій місцевого самоврядування.

Гарантії місцевого самоврядування характеризуються такими ознаками:

Наявність конкретної мети (об'єктної визначеності)—гарантії забезпечують механізм визнання. Набуття, володіння, користування, розпорядження та захисту муніципальних прав і свобод, а також реальну здатність територіальних громад здійснювати муніципальну владу та вирішувати питання місцевого значення

Мають здебільшого державний характер, хоча місцеве самоврядування є самостійним видом публічної влади, що зумовлює певний дуалізм місцевого самоврядування: з одного боку, його громадівська сутність (автономія), а з іншого—публічно-владна (підпорядкування, примус)

- Мають певні визначені у законодавстві параметри (дія у часі, просторі та за колом суб'єктів) – гарантії можуть діяти постійно, або ж мати періодичний чи разовий характер; їх вплив може поширюватися на всю територію держави чи обмежуватися певним локальним середовищем; можуть поширюватися на всіх учасників муніципально-правових відносин або ж на окремих суб'єктів
- Мають матеріалізований характер (конкретне середовище реалізації та нормативну оформленість) – гарантії містяться у необхідному для реалізації функцій місцевого самоврядування політико-правовому та соціально-економічному оточенні, виходять із загальних принципів права, а також закріплюються у законодавстві й відображаються у місцевих звичаях і традиціях
- Наявність процесуальної визначеності (мають динамічний характер) – гарантії зумовлюються переважно реальною діяльністю територіальних громад, а також органів, підприємств, установ, організацій і їх посадових осіб щодо вирішення питань місцевого значення
- Мають казуальний характер (мають певну причину, мотивацію) – значною мірою гарантії функціонують уже після настання юридичних фактів, з якими пов'язується визнання системи муніципальних прав і свобод, а також покладання відповідних юридичних обов'язків.

Загальні гарантії – це економічні, політичні, духовні засади суспільства й держави, що створюють реальні можливості для стимулювання, розвитку і виконання завдань та функцій місцевого самоврядування

Економічні гарантії – це закріплена Конституцією України економічна система суспільства, в основі якої лежить принцип свободи економічної діяльності, рівноправності форм власності, рівного правового захисту державної і комунальної власності

Політичні гарантії – це закріплення в Основному Законі принципу гарантування місцевого самоврядування, а також принципу народовладдя, який здійснюється через органи державної влади і органи місцевого самоврядування, розмежування компетенції органів державної влади і органів місцевого самоврядування

Духовні гарантії – це підтримка державою і органами місцевого самоврядування історичних, культурних, національних і місцевих традицій.

Спеціальні (юридичні) гарантії – це правові засоби забезпечення функціонування системи місцевого самоврядування, закріплені в законодавстві, а також статутах громади і актах органів місцевого самоврядування

Гарантії, які забезпечують організаційно-правову самостійність місцевого самоврядування

Гарантії, які забезпечують фінансово-економічну самостійність місцевого самоврядування

Гарантії щодо захисту прав місцевого самоврядування

Гарантії, які забезпечують організаційно-правову самостійність місцевого самоврядування

чітке конституційне розмежування двох систем органів публічної влади

самостійність формування населенням громади системи органів місцевого самоврядування

заборона органам виконавчої влади та їх посадовим особам втручатися в законну діяльність органів місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені законодавством до їх повноважень, крім випадків виконання делегованих радами повноважень та в інших випадках, передбачених законом

право громади мати самостійну символіку (герб, прапор тощо), яка відображає її історичні, культурні, соціальні та інші місцеві особливості, традиції й статут, який виступає необхідним елементом правової основи місцевого самоврядування та забезпечує організаційну відокремленість у системі управління

врахування думки населення відповідної території при вирішенні питань про зміну кордонів громади, найменування, перенайменування населених пунктів (наприклад, шляхом проведення консультативного референдуму).

Гарантії, які забезпечують фінансово-економічну самостійність місцевого самоврядування

положення Конституції про те, що сільські, селищні, міські громади безпосередньо або через органи місцевого самоврядування управляють комунальною власністю, затверджують місцеві бюджети і контролюють їх виконання, встановлюють місцеві податки й збори відповідно до закону, мають право випускати місцеві позики, лотереї, цінні папери і створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи.

законодавче закріплення права створення і самостійного управління органів місцевого самоврядування комунальними підприємствами, установами, організаціями

державна фінансова підтримка, яка, згідно із законодавством, надається для збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів у вигляді дотацій, субсидій і субвенцій

держава фінансує у повному обсязі за рахунок коштів державного бюджету або шляхом віднесення у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає відповідні об'єкти державної власності з метою ефективного здійснення органами місцевого самоврядування делегованих органами виконавчої влади повноважень.

Гарантії щодо захисту прав місцевого самоврядування

право місцевого самоврядування на судовий захист – органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів і посадових осіб місцевого самоврядування

акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування можуть бути визнані незаконними з мотивів їх невідповідності Конституції або законам лише за рішенням суду

закріплення відповідальності місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян перед органами місцевого самоврядування за заподіяну шкоду їх діями чи бездіяльністю, а також у результаті невиконання рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень

законодавче закріплення обов'язковості актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування

відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами, оскільки це гарантує первинному суб'єкту місцевого самоврядування можливість впливати на діяльність органів шляхом контролю для найбільш ефективної реалізації функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Залежно від сфери дії гарантії місцевого самоврядування можна поділити на

міжнародно-правові (містяться у міжнародних актах у сфері місцевого самоврядування)

державні (Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування» тощо)

регіональні (містяться у нормативно-правових актах локального рівня).

Міжнародно-правові гарантії місцевого самоврядування

Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.

Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади 1980 р.

Європейська хартія міст 1992 р.

Декларація про принципи місцевого самоврядування в державах-учасниках СНД 1994 р.

Європейська конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні 1992 р.

Хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті 1994 р.

Європейська хартія регіональних мов і мов меншин 1992 р.

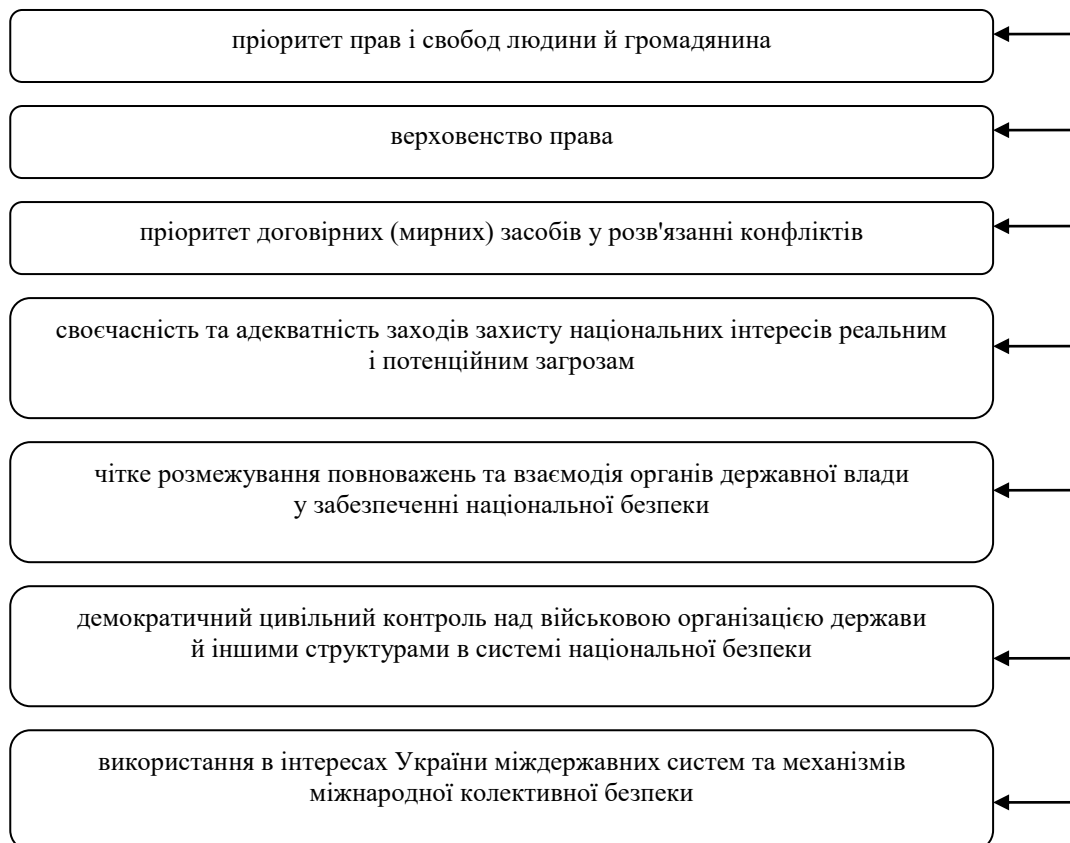
Єреванська декларація про децентралізацію 1999 р.

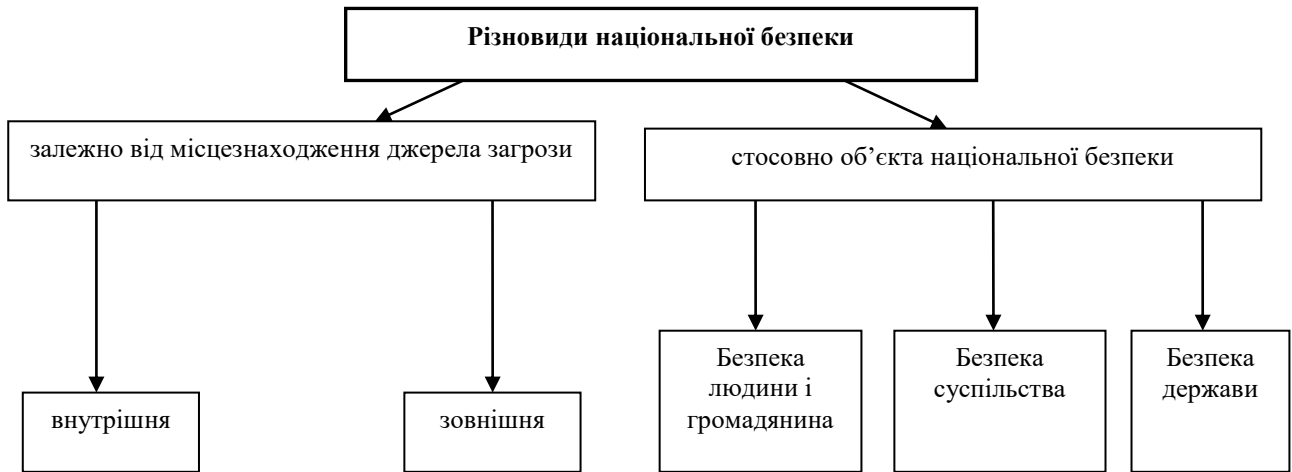
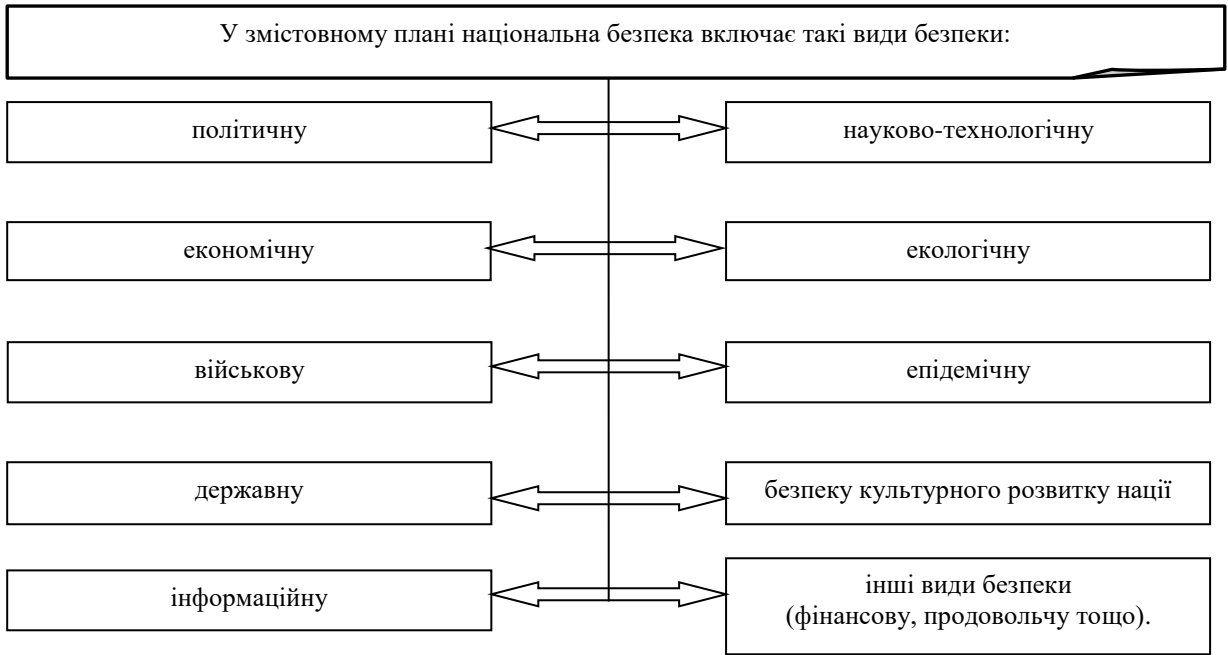
1. Поняття, сутність, структура та різновиди національної безпеки України

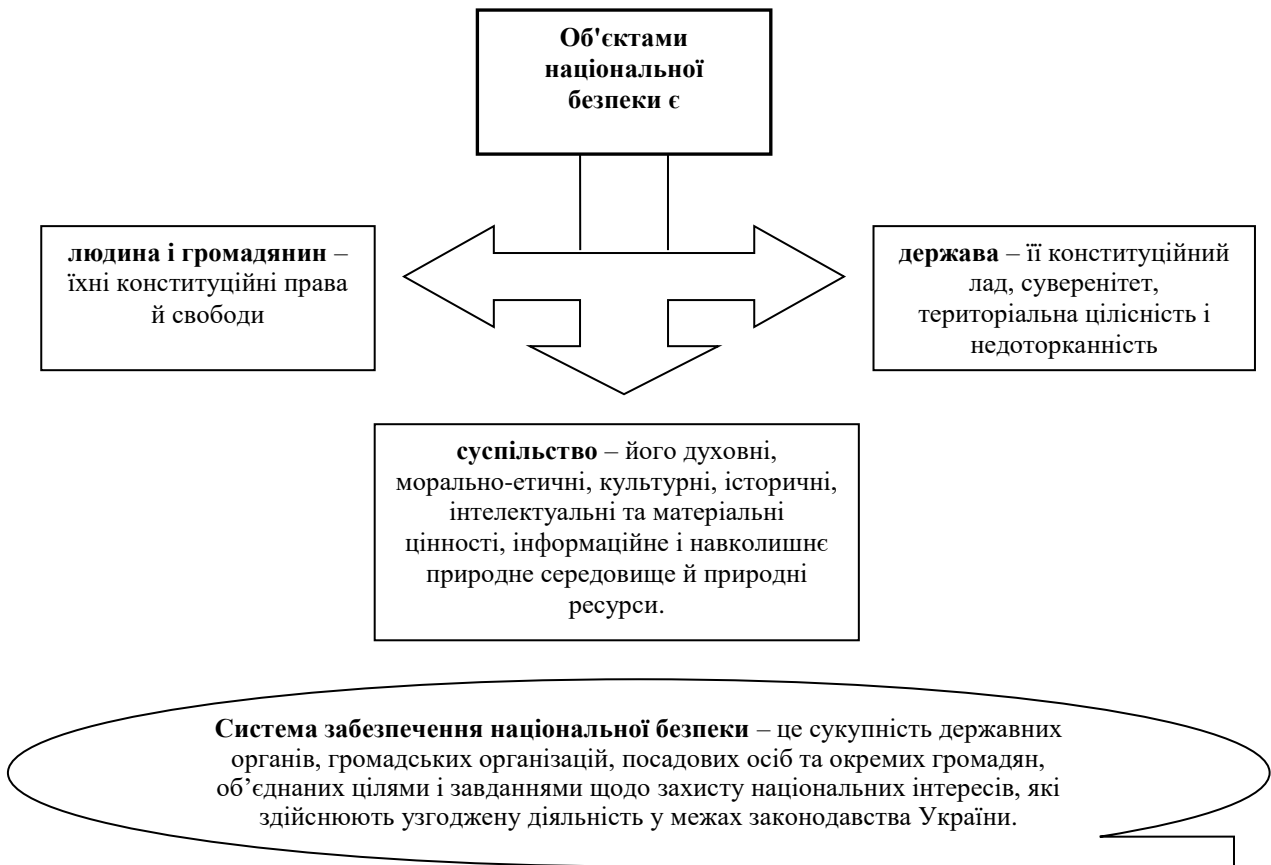
Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у всіх сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам

Правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, Закони України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р., «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року, «Про службу безпеки України», «Про оперативно-розшукову діяльність», інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12.02.2007 р., а також інші нормативно-правові акти.

Основними принципами забезпечення національної безпеки є

Основними функціями суб'єктів забезпечення національної безпеки є

вироблення і періодичне уточнення стратегії національної безпеки України і військової доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування й здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України
створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи національної безпеки
удосконалення її організаційної структури
комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення життєдіяльності складових (структурних елементів) системи
підготовка сил і засобів суб'єктів системи до їх застосування згідно з призначенням
постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці
систематичне спостереження за станом і проявами міжнародного та інших видів тероризму
прогнозування, виявлення й оцінка можливих загроз, дестабілізаційних чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву
розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України
запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізаційних чинників на національні інтереси
локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів і ліквідація їх наслідків або впливу дестабілізаційних чинників
оцінка результативності дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення витрат на зазначені
участь у багатогранному співробітництві в галузі безпеки
спільне проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних організацій і договорів у галузі безпеки.

2. Основні загрози національній безпеці України та напрями державної політики у сфері національної безпеки

Загрози національній безпеці України – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам особи, суспільства й держави (завдають шкоди, знищують, змінюють тощо).

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є

у зовнішньополітичній сфері:

- посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав;
- спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав;
- військово-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України

у сфері державної безпеки:

- розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб;
- загроза посягань із боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права й свободи громадян; поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, організованої злочинної діяльності;
- злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, поширення міжнародного тероризму;
- можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин та засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів;
- спроби створення й функціонування незаконних воєнізованих збройних угруповань;
- прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України

у військовій сфері та сфері безпеки державного кордону України:

- поширення зброї масового ураження;
- недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності;
- нелегальна міграція;
- можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами;
- нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь;
- небезпечне зниження рівня забезпечення військовою і спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності;
- недостатнє фінансове забезпечення програм реформування оборонно-промислового комплексу України;
- незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України;
- незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених із військової служби, та членів їхніх сімей тощо

у внутрішньополітичній сфері:

- порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини й громадянина;
- можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад;
- загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України;
- структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства тощо

в економічній сфері:

- істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу;
- ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;
- нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам;
- критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості;
- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;
- велика боргова залежність держави;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;
- неефективність антимонопольної політики;
- неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів;
- переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними

у соціальній та гуманітарній сферах:

- невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам;
- неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності;
- криза системи охорони здоров'я й соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб;
- загострення демографічної кризи;
- прояви моральної та духовної деградації суспільства;
- зростання дитячої і підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва тощо

у науково-технологічній сфері:

- наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн;
- неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності;
- низька конкурентоспроможність продукції;
- нерозвиненість внутрішнього ринку високотехнологічної продукції та відсутність його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експансії;
- вплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі України

в екологічній сфері:

- зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів;
- нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів;
- неподоланність негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи;
- неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин і похідних продуктів;
- небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму;
- застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів тощо

в інформаційній сфері:

- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;
- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну й іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є

у зовнішньополітичній сфері – проведення активної міжнародної політики України з метою:

- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного і соціального розвитку України;
- запобігання втручанню у внутрішні справи України й відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав;
- забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі при збереженні стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами СНД;
- сприяння усуненню конфліктів, участь у міжнародній миротворчій діяльності під егідою ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій у сфері безпеки;
- участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної й іншої зброї масового ураження і засобів її доставки;
- адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу

у сфері державної безпеки:

- реформування правоохоронної системи з метою підвищення ефективності її діяльності;
- участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією;
- відпрацювання ефективно діючої системи контролю за поставками продукції і технологій оборонного призначення

у військовій сфері та сфері безпеки державного кордону України:

- прискорення реформування Збройних Сил України та інших військових формувань з метою забезпечення їх максимальної ефективності;
- здійснення державних програм модернізації і впровадження новітніх зразків бойової техніки та озброєнь;
- впровадження системи демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави;
- забезпечення соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей;
- прискорення процесу делімітації і демаркації кордонів України;
- боротьба з організованими злочинними угрупованнями, в тому числі міжнародними, поглиблення транскордонного співробітництва із суміжними державами тощо

у внутрішньополітичній сфері:

- забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини й громадянина, захист конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних підвалин суспільства; підвищення ефективності функціонування політичних інститутів влади;
- створення дієвих механізмів захисту конституційних прав людини і основних свобод;
- забезпечення політичної стабільності, громадянського миру, запобігання проявам екстремізму;
- забезпечення прозорості в діяльності державних органів, прийнятті управлінських рішень, інформованості населення;
- створення повноцінного, ефективно діючого місцевого і регіонального самоврядування;
- формування політико-правових, соціально-економічних та духовно-культурних засад етнонаціональної й міжконфесійної стабільності

у науково-технологічній сфері:

- посилення державної підтримки розвитку пріоритетних напрямів науки й техніки, збільшення обсягів бюджетних видатків на їх розвиток
- створення економічних і суспільно-політичних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції;
- забезпечення необхідних умов для реалізації прав інтелектуальної власності

в екологічній сфері:

- здійснення комплексу заходів, які гарантують екологічну безпеку, зведення до мінімуму впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- впровадження у виробництво сучасних, екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, підвищення ефективності використання природних ресурсів, розвиток технологій переробки та утилізації відходів;
- недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів;
- реалізація заходів щодо зменшення негативного впливу глобальних екологічних проблем на стан екологічної безпеки України, розширення її участі у міжнародному співробітництві з цих питань

у соціальній та гуманітарній сферах:

- істотне посилення соціальної складової економічної політики, реальне підвищення життєвого рівня населення, створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві;
- збереження та зміцнення демографічного і трудових ресурсного потенціалу країни;
- створення ефективної системи соціального захисту людини та ін.

в економічній сфері:

- забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- підвищення ефективності інвестиційних процесів; удосконалення антимонопольної політики; подолання "тінізації" економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери;
- забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, захищеності та стабільності національної валюти;
- забезпечення енергетичної безпеки;
- забезпечення продовольчої безпеки; захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту.

3. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України

Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки

Президент України здійснює загальне керівництво у сферах національної безпеки та оборони України

Верховна Рада України визначає засади внутрішньої й зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України

Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки та оборони

Кабінет Міністрів України забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходів щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина, обороноздатності, національної безпеки України, громадського порядку та боротьби із злочинністю

Національний банк України визначає і проводить грошово-кредитну політику в інтересах національної безпеки України

міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України забезпечують виконання завдань, реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили і засоби забезпечення національної безпеки

місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесених законодавством до їх компетенції

Воєнна організація держави забезпечує оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів; протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру

правоохоронні органи ведуть боротьбу зі злочинністю та протидіють тероризму, забезпечують захист і врятування населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів

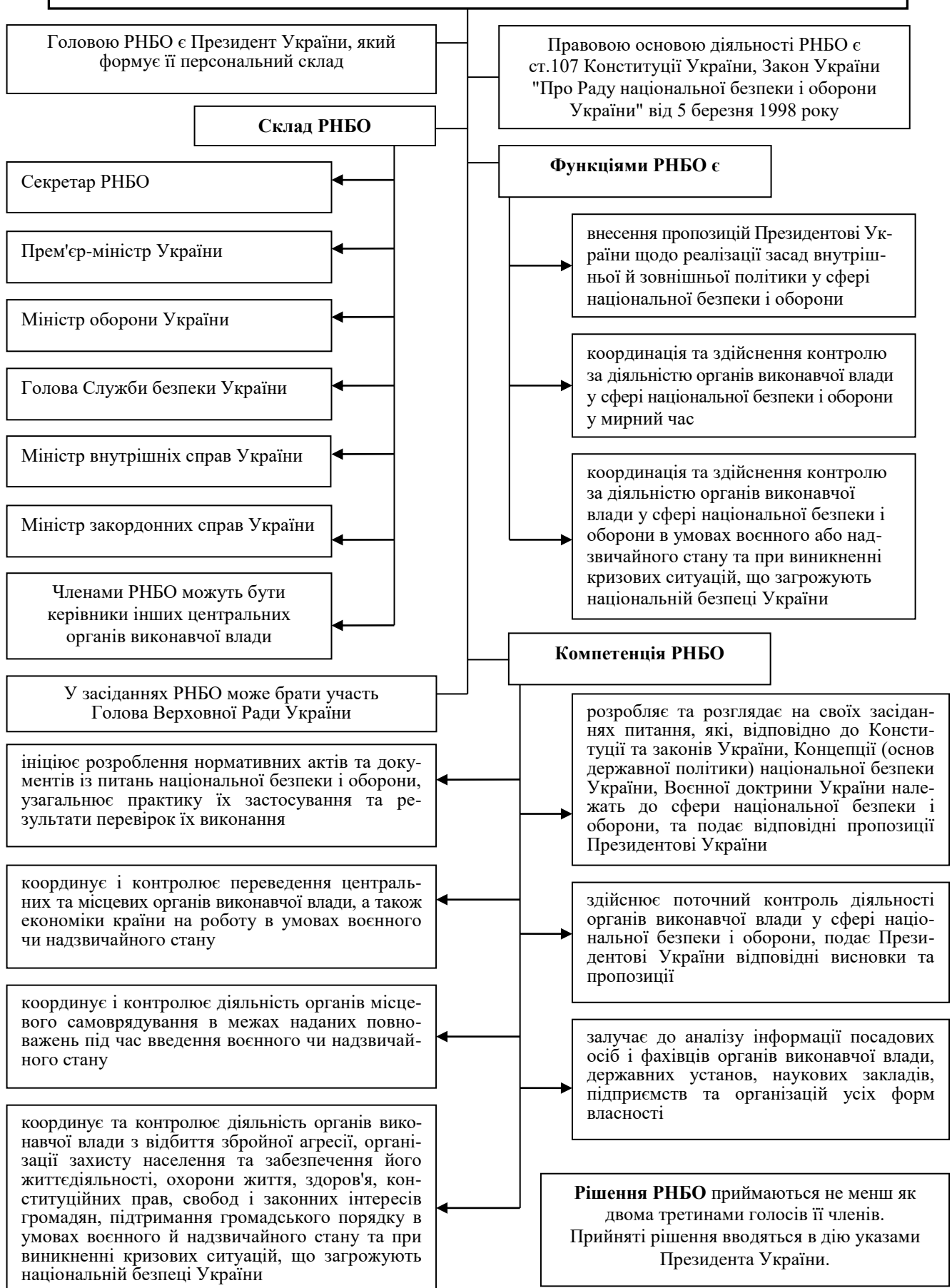
суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці України

прокуратура України здійснює повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до Конституції України та Закону України "Про прокуратуру України"

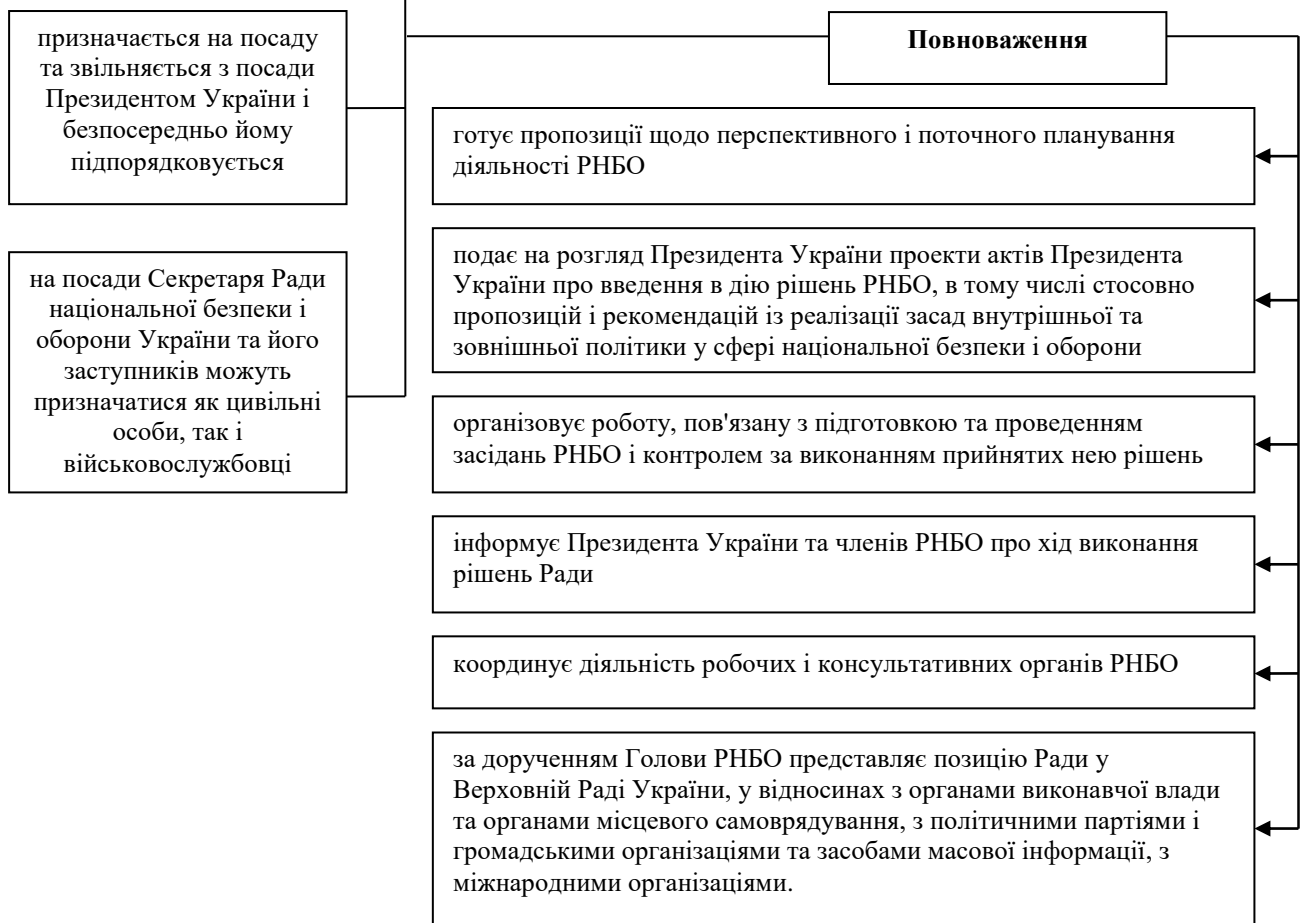
громадяни України реалізують національні інтереси, здійснюють заходи, визначені законодавством України щодо забезпечення її національної безпеки; законними засобами захищають власні права й інтереси, а також власну безпеку.

Рада національної безпеки і оборони України

є координаційним органом із питань національної безпеки і оборони при Президентові України; координує й контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони

Секретар Ради національної безпеки і оборони України

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бесчастний В. М.* Конституційне право України: [навчальний посібник] / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов; за ред. В. М. Бесчастного. — К.: Знання, 2009. — 567 с.
2. *Галунько В. В.* Конституційне право України: [навчальний посібник] / [Галунько В. В., Діденко С. В., Шкарупа В. К.] ; за ред. В. К. Шкарупи. Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2007. — 232 с.
3. Джерела конституційного права України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк [та ін.] ; відп. ред. : Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. — К. : Наук. думка, 2010. — 710 с.
4. Конституційне право України. Академічний курс : [підручник для студ. вищих навч. закл. : у 2 т. / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького] / [Антонов В. О., Батанов О. В., Воротіна Н. В., Гаєва Н. П., Ісаєва Н. К.] ; Ю. С. Шемшученко (заг. ред.) — К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2006. — 800 с. — Т. 2. — К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2008. — 800 с.
5. Конституційне право України : [навч. посіб. для студ. ВНЗ / Ужгородський національний ун-т. Інститут держави і права країн Європи. Юридичний факультет. Кафедра конституційного права та порівняльного право знавства] / [Бисага Ю. М., Бисага Ю. Ю., Белов Д. М., Решетар І. В., Палінчак М. М., Рогач О. Я.]. — Ужгород : Ліра, 2007. — 370 с.
6. Конституційне право України : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого] / [Байрачна Л. К., Барабаш Ю. Г. та ін.] ; В. П. Колісник (ред.), Ю. Г. Барабаш (ред.). — Х. : Право, 2008. — 416 с.
7. Конституційне право України : [тематичний словник] / [упорядники : Діденко С. В., Галунько В. В., Єщук О. М., Новіков М. М.]. — Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2010. — 105 с.
8. Конституційне право України : Хрестоматія: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; [упоряд. В. С. Журавський, Ю. М. Тодика] — К.: Вид. дім «Ін Юре», 2003. — 882 с.
9. *Кравченко В. В.* Конституційне право України : [навч. посіб. — Вид. 6-е, випр. та доп.] / В. В. Кравченко. — К. : Атіка, 2008. — 592 с.

10. Муніципальне право України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Погорілко В. Ф., Фрицький О. Ф., Баймуратов М. О. та ін.; за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. — 2-е вид. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 513 с.
11. Парламентське право України: [навч. посібник] / кол. авт; за ред. д-ра юрид. наук, проф. О.Н. Ярмиша. — Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. — 500 с.
12. *Погорілко В. Ф.* Конституційне право України: [навч. посібник] / В. Ф. Погорілко, В. Д. Федоренко. — К.: Алерта, 2010. — 642 с.
13. *Скрипнюк О. В.* Курс сучасного конституційного права України: академ. вид. / О. В. Скрипнюк. — Харків: Право, 2009.— 466 с.
14. *Совгіря О. В.* Конституційне право України: [навч. посібник] / О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 632 с.
15. *Теліпко В. Е.* Конституційне та конституційно-процесуальне право України / В. Е. Теліпко. — К.: Центр навчальної літератури, 2009. — 568 с.
16. *Тодыка Ю. Н.* Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине / Тодыка Ю. Н., Тодыка О. Ю. — К.: Концерн «Видавничий Дім “Ін Юре”», 2004. — 368 с.
17. *Федоренко В. Л.* Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / В. А. Федоренко. — К.: Ліра-К, 2009. — 580 с.
18. *Чушенко В. І.* Конституційне право України: [підручник] / Чушенко В. І., Заяць І. Я.; за заг. ред. В. І. Чушенка. — К.: Ін Юре; Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. — 485 с.
19. *Шаповал В. М.* Сучасний конституціоналізм: [монографія] / В. М. Шаповал. — К.: Юрид. фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. — 560 с.
20. *Шляхтун П. П.* Конституційне право України: [підручник] / П. П. Шляхтун. — К.: КНТ, 2008. — 592 с.

Навчальне видання

В. І. КАФАРСЬКИЙ, І. І. ПРИПХАН

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

У СХЕМАХ

Комп'ютерний набір, коректура

Стручкова-Гуменна Л.Б.

Керівник видавничого проекту *Зарицький В. І.*

Дизайн обкладинки *Сєдих О. О.*

Комп'ютерна верстка *Іваненко О. М.*

Коректор *Урбан А. А.*

ПРИМІТКА

На сайті видавництва lira-k.com.ua ви можете завантажити тестові завдання з курсу «Конституційне право України», по посиланню біля інформаційної сторінки книги

Підписано до друку 20.09.2012. Формат 70×100 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів — 22,11. Обл.-вид. аркушів — 25,02. Тираж 300.
Зам. № _____

«Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03067, м. Київ, вул. Прилужна 14, оф. 42
тел./факс (044) 247-93-37; 450-91-96
Сайт: lira-k.com.ua, відділ збуту: lira-k@ukr.net, редакція: zv_lira@ukr.net